IDEA
PHILOSOPHIÆ VNIVERSALIS,
SEV
METAPHYSICA,

Paucis multa complectens de Rationibus vniuersalibus rerum.

Pars secunda vniuersæ Philosophiæ.

Auctore
D. PETRO A SANCTO IOSEPH Fuliensi.

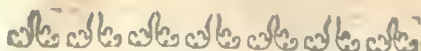
EDITIO II.

A mendis accuratè expurgata.

PARISIIS,
Apud GEORGIVM IOSSE, viâ Iacobæâ, sub signo Coronæ Spineæ.

M. DC. LIX.
Cum Priuilegio & Approbatione.

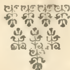

MONITIO.

Tsi hæc pars secundùm magis consuetum docendi morem post Physicam tradi soleat, eaque maximè ratione Metaphysica appelletur, placet tamen secundum locum inter partes Philosophiæ nostræ illi tribuere, tum quia cum fusè tractet quæ breuiter in Logica de Vniuersalibus & Categoriis perstricta sunt, connexio materiarum vetat ne ad finem cursus reiiciatur. Tum quia cum multa tradat de ente, de substantia, & de accidente, in genere, vel eo titulo præmittenda fuit Physicæ quæ passim in tractationibus rerũ naturalium notiones illas vniuersales supponit. Aliunde verò cum opus non sit hoc loco repetere quæ de Deo & Angelis in Idea Theologicæ speculatiuæ à nobis iamdiu tractata sunt, nullum ex hoc capite nobis onus incumbit iis morem gerendi qui ideò Physicam Metaphysicæ præmittunt, quia per rerum terrenarum & visibilium disquisitionem veluti manu ducimur ad aliqualem rerum cœlestium & inuisibilium notitiam & amorem.

Hæc ergo sit secunda pars totius nostræ Philosophiæ in tres libros distribuenda, quorũ primo agetur de Vniuersalibus tam in genere quam in specie, simulque patefiet quam inutilis sit labor quem fere omnes Philosophi impendunt in compingendo Vniuersali siue à parte rei, siue per mentem. Secundò de ente per se spectato, vbi nonnulla satis difficilia de cõceptu & analogia entis, de essentia & existentia, de gradibus essentialibus rerum, de principio indiuiduationis, aliisque eò spectantibus exponentur. Tertio de generalioribus membris entis, nempe substantia & accidente & consequenter de qualitate, de habitibus, de relatione, aliisque entibus prædicamentalibus quæ ad Metaphysicam abstractionem spectare videntur.

ERRATA.

Pagina 19. *lin.* 28. gradnm, *l.* graduum, *p.* 20. *lin.* 15. scientia, *l.* sententia, *p.* 34. *lin.* 13 circa. *leg.* citra, *p.* 61 *lin.* 23. proprietas, *leg.* proprias, *pag* 107. *l.* 15. aliquis *leg.* aliquid, *p.* 123. *lin.* 35. quidem, *l.* siquidem, *p.* 131. *lin.* 2. *leg.* retorqueatur, *p.* 139. *lin.* 14. *l.* præfuerit, *p.* 143. *lin vlt. l.* illo, *p.* 164. *l. penult.* principiis, *adde*, externis, *pag.* 165. *lin.* 26. demonstrationem, *l.* denominationem, 172. *lin.* 24. dici *l.* decipi, *pag.* 183. *lin.* 12. identitatem, *l.* entitatem, *p.* 185. *lin.* 2. producere, *l.* producens, *p.* 192. *lin.* 9. non *l.* nos, *pag.* 224. *lin.* 25. actualitas, *l.* actualis, *p.* 230 *lin.* 20. vna *l.* vera *lin.* 33. *l.* experimur, *p.* 232. *lin.* 4. *leg.* Atheos. *pag.* 233. *lin.* 33. agere *l.* egere, *pag.* 238. *lin.* 21. *l.* iis in puncto, *p.* 239. *l.* 17. *leg.* præmonentem, *p.* 250. *lin.* 4. id, *l.* ad, *p.* 274. *lin.* 2. fine, *leg.* fide, *pag.* 284. *l. penult*. animalibus, *leg.* animabus, *p.* 300. *l.* 17. illi, *l.* illa, *p.* 325 *lin.* 30. *l.* inter se specie, *p.* 331. *l. vlt. leg.* a relatis, *pag.* 398 *lin.* 2. intelligit, *l.* intelligi, *p.* 402. *lin.* 16 *leg.* actionem &c, *p.* 406. *lin* 25. *l.* sine medio, *p.* 412. *lin.* 5. *l.* monet est in. *p.* 433. *lin* 9. *l.* destructo, *p.* 437. *lin.* 13. *l.* extensionem, *lin.* 33. *l.* qui non eo, *p.* 448. *lin.* 34. *l.* huic parti, *pag* 457. *lin.* 6. quare *leg.* quale.

INDEX LIBRORVM, CAPITVM, ET ARTICVLORVM,

PRÆFATIO.

De ipsa Metaphysica secundùm se.

LIBER I.

De Vniuersali.

CAP. I. De Vniuersali à parte rei.

CAP. II. De Vniuersali per mentis operam.

CAP. III. De Genere.

CAP. IV. De Specie & indiuiduo.

CAP. V. De Differentia.

CAP. VI. De Proprio & accidente.

LIBER II.

De Ente secundùm se.

CAP. I. De Conceptu & Analogia Entis.

CAP. II. De essentia, gradibusque rerum essentialibus.

CAP. II. De accidente secundùm se.

CAP. III. De qualitate.

CAP. IV. De variis oppositionibus rerum.

CAP. V. De habitibus in genere.

CAP. VI. De Relatione.

FINIS.

IDEA

IDEA PHILOSOPHIÆ VNIVERSALIS, SEV METAPHYSICA,

Paucis multa complectens de rationibus vniuersalibus rerum.

PRÆFATIO.

De ipsa Metaphysica secundum se.

QVÆRITVR 1. quibus nominibus scientia illa de qua modò acturi sumus, insigniri soleat. Respondeo eam varia sortiri nomina, ac maximè quattuor. Vocatur pri-

mò Philosophia per antonomasiam,quia cæteris Philosophiæ partibus antecellit. Secundò dicitur sapientia, quia tractat de rebus altissimis & difficillimis nempè de ente secundum se, de Deo, ac de Angelis. Vocatur tertiò Theologia naturalis, quia agit de rebus diuinis, prout lumine naturæ cognosci possunt, sicque distinguitur à Theologia quam Doctores Catholici tractare solent; quia hæc procedit ex principijs fidei reuelatis, & eatenùs à nonnullis dicitur scientia supernaturalis. Quartò dicitur Metaphysica;quod idem est ac vltra, seu post Physicam,quia iuxta mentem Aristotelis,moremque magis consuetum, post Physicam tradi solet, cùm sit de rebus à sensu remotioribus, & consequenter difficilioribus, ad quas peruestigandas & addiscendas per rerum faciliorum considerationem intellectus velũti manu duci debet. Tandem vocari meritò potest scientia vniuersalis, eò quòd vniuersaliores gradus entis contemplatur.

Quæritur 2. An Metaphysica sit propriè scientia. Respondeo ex communi omnium Philosophorum sententia, affirmatiuè: quod probatur tum ex Arist 4. Metaph. cap. 1. vbi ait esse quandam scientiam quæ speculatur ens,inquantum ens;

hæc enim verba non possunt intelligi nisi de Metaphysica, cùm nulla alia scientia comtempletur ens, inquantum ens. Tum quia ea est propriè scientia, quæ demonstrat proprietates de suo obiecto per principia illius interna; at hoc præstat Metaphysica, cùm demonstret v. c. obiectum suum esse bonum, quia est ens. Tum denique quia Philosophia omnium consensu, est scientia propriè dicta; at Metaphysica est nobilior aliis Philosophiæ partibus; ergo est propriè scientia.

Dices non sequi, quia vt nobilior aliis est sapientia, adeòque non scientia, cùm sapientia & scientia diuersi sint habitus. Respondeo rationem sapientiæ non impedire quin Metaphysica sit scientia, imò ex eo quòd est sapientia, colligendum esse eam quoque habere rationem scientiæ; quia ad scientiam sufficit cognitio effectus per causam; at sapientia est cognitio effectus per causam; cùm id habeat speciale vt sit per causam altissimam.

Nec refert vulgaris diuisio habitus in intelligentiam, sapientiam, scientiam, prudentiam, & artem; ibi enim scientia sumitur vulgariter pro quacunq; cognitione effectus per causam, quo modo scientia est habitus a sapientia specie distin-

ctus; non autem pro scientia perfectissima, quæ scilicet habetur per causas altissimas, quomodo ratio scientiæ includitur in sapientia, & vtraque competit Metaphysicæ.

Quæritur 3. quodnam sit obiectum Metaphysicæ. Respondeo hac in re varios esse dicendi modos. Nonnulli putant obiectum Metaphysicæ esse ens communissimè sumptum, vt dicitur de ente reali, & de ente rationis. Sed hoc refellitur, quia quæ non conueniunt in conceptu aliquo reali, non possunt spectare ad idem obiectum alicuius scientiæ; vt patet in Physica, quæ non considerat nisi ea quæ conueniunt in ratione corporis naturalis: atqui ens reale & ens rationis non conueniunt in conceptu aliquo reali, cùm in ente rationis nihil sit reale, sed mera fictio intellectus; ergo non possunt spectare ad idem obiectum Metaphysicæ.

Confirmatur; nam sicut Physica non agit de homine, vt dicitur de vero homine, & de homine picto; ita Metaphysica non debet tractare de ente, vt includit ens reale & rationis: eò quòd quemadmodùm homo verus & pictus in solo hominis nomine conueniunt, ita ens reale & rationis in sola voce entis.

Nec refert quod in Metaphysica tracte-

tur de ente rationis; de eo enim agitur indirectè vt per illud mel..s percipiatur natura entis realis; quemadmodùm in Physica agitur de priuatione, vt ex illa habitus oppositus clariùs intelligatur; & in Ethica de malo, vt ex illius consideratione bonum dilucidiùs innotescat.

Alij non modò entia rationis excludunt ab obiecto Metaphysicæ; sed etiam accidentia realia, adeóque existimant solam substantiam abstrahentem à materiali & immateriali esse obiectum adæquatum Metaphysicæ. At neque hoc placet, quia accidens est verum ens reale, & ex se abstrahit à materiali & immateriali, non secùs ac substantia: quare si substantia spectat ad obiectum Metaphysicæ, quia est ens reale abstrahens à materiali & immateriali, idem à pari de accidente affirmandum est. Confirmatur, quia accidens sub ea abstractione est aliquid scibile: ergo vt sic, spectat ad Metaphysicam, cùm nulla alia scientia eò pertingere possit.

Obiicies: proprietas obiecti non est obiectum, atqui accidens est proprietas substantiæ, ergo non potest cum illa obiectum Metaphysicæ constituere. Respondeo minorem ita generatim sumptam

falſam eſſe, præſertim in Metaphyſica: quia hæc non conſiderat accidens vt paſſionem ſubſtantiæ, ſed vt ens reale ab ea diſtinctum per differentiam oppoſitam, adeóque vt diuerſam ſpeciem entis conſtituens: qua ratione ſub Metaphyſica, tanquam obiectum partiale, cadere poteſt. Vnde quas proprietates demonſtrat de ſubſtantia, vt ens eſt, nempè vnitatem veritatem & bonitatem, eaſdem de accidente vt ens eſt, demonſtrat.

Alij docent ſubſtantiam immaterialem, vt Deum, & intelligentias duntaxat comprehendit, eſſe obiectum totale Metaphyſicæ. At neque hoc probatur, tum quia vel aſſignanda eſt alia Metaphyſica, quæ agat de ente materiali, quod repugnat communi Philoſophorum ſenſui: vel fatendum eandem Metaphyſicam, quæ agit de ſubſtantia immateriali, agere etiam de ente materiali, cùm ratio entis realis ab vtraque præſcindi poſſit. Tum quia Metaphyſica, quæ agit de ſubſtantia immateriali, ſimul agit de vno, vero, & bono, quæ non magis ſunt paſſiones intelligentiarum, quàm rerum materialium: ergo etiam res materiales ſpectant ad obiectum Metaphyſicæ, cùm repugnet eam ſcientiam non agnoſcere pro obiecto ſuo, id cui proprietates

quas demonstrat, conueniunt.

Obiicies 1. ex Arist. 6. Metaph. tex. 3. Si nulla esset substantia præter eas quæ natura constant, Physicam fore primum scientiarum: ex quo sequitur nullam fore Metaphysicam, si nullæ essent substantiæ immateriales, adeóque Metaphysicam versari tantùm circa eiusmodi substantias. Respondeo hoc posterius non sequi; licèt enim Metaphysica consideret ens abstractum à materiali & immateriali: si tamen nullum esset ens immateriale, non opus esset aliquam Metaphysicam constituere pro solo ente materiali, cùm hoc in Physica sufficienter tractetur.

Obiicies 2. Metaphysica non considerat nisi res abstractas à materia; atqui substantiæ immateriales duntaxat abstrahunt à materia; ergo illæ tantùm considerantur à Metaphysica, & sunt obiectum illius adæquatum. Respondeo duplicem esse abstractionem à materia, aliam realem, aliam rationis: quarum prior competit substantiis spiritualibus, quia reipsa sunt separatæ à materia: posterior verò potest competere substantiis materialibus; etsi enim reuera sint coniunctæ cum materia, concipiuntur ab intellectu secundùm gradum entis & substantiæ, qui ex se abstrahit à materia, cùm rebus spiri-

tualibus competere possit. Vnde Metaphysica potest considerare substantias tam materiales, quàm immateriales sub illis rationibus abstractis, nec necesse est vt quidquid considerat, realiter sit abstractum à materia.

Alij putant solum Deum esse obiectum adæquatum Metaphysicæ. Sed & hi videntur decipi, tum quia in Metaphysica non tantùm agitur de Deo; sed etiam de intelligentiis, imò de ente abstracto à rebus spiritualibus & corporeis: quare repugnat quòd Deus sit totale & adæquatum obiectum Metaphysicæ.

Confirmatur, quia sicut nec sensus, nec intellectus, nec vlla alia potentia potest excurrere extra suum obiectum adæquatum, ita nec vlla scientia: eò quòd cum nullo nisi cum adæquato obiecto commensurationem habet: quare ab eo solo ita limitatur, vt in aliud excurrere non possit.

Tum quia obiectum totale scientiæ alicuius tale esse debet, vt quidquid in ea tractatur per se, spectet ad obiectum illius, vel tanquam principium, vel tanquam pars, vel tanquam passio: sic enim consequitur perfectam cognitionem sui obiecti, quam maximè intendit, & propter quam est instituta. At perspicuum est

multa tractari per se in Metaphysica, quæ nullo ex modis prædictis ad Deum referri possunt, vt patebit ex dicendis: esto ad eum omnia referantur vt ad causam primam, & vltimum finem. Ergo fatendum est Deum solum non esse obiectum adæquatum Metaphysicæ; sed ad summum esse partem nobiliorem obiecti illius adæquati.

Obiicies Metaphysicam dici Theologiam, seu scientiam de Deo; ex quo sequi videtur Deum esse totale illius obiectum. Verùm id non bene colligitur, quia vt Metaphysica dicatur scientia de Deo, sufficit quod de Deo disserat, siuè agat de illo vt de obiecto totali; siue vt de partiali duntaxat. Quemadmodum dici potest visum esse potentiam colorum perceptiuam, etsi non solos colores percipiat.

Alij existimant ens prædicamentale esse obiectum adæquatum Metaphysicæ. Verùm hoc etiam refellitur; nam Deus spectat ad obiectum Metaphysicæ, nec tamen est ens prędicamentale, vt dictum est in Logica: ergo solum ens prædicamentale non est obiectum Metaphysicæ. Maior suadetur, tum ex Arist. tum quia cum multa possimus de Deo cognoscere naturæ lumine, vel constituenda est specialis scientia naturalis agens de Deo, quod super-

fluum videtur, & communi ſententiæ repugnat : vel fatendum conſiderationem de Deo ad noſtram Metaphyſicam ſpectare.

Nec dicas in Phyſica agi de Deo, cùm tamen Deus non ſpectet ad obiectum illius : non enim eſt par ratio ; ſiquidem Deus in Phyſica conſideratur tantùm extrinſecè, & per accidens, nempè vt eſt cauſa efficiens, & primus motor corporis naturalis, quod eſt obiectum illius : in Metaphyſica verò ſpectatur per ſe, vt eſt ens infinitum, æternum, immenſum, ſimpliciſſimum &c. adeóque vt habet rationem obiecti reſpectu illius.

Quod ſi inſtes, non poſſe dari ſcientiam de re indemonſtrabili, qualis eſt Deus : reſpondeo plura poſſe demonſtrari de Deo, tum à poſteriori per effectus, tum aliquo modo a priori: quia per eſſentiam probamus attributa, & vnum attributum per aliud, v. c. æternitatem per immutabilitatem, voluntatem per intellectum, &c. non vt per veram & realem cauſam; ſed tanquam per cauſam virtualem, ſeu rationem a priori à qua alia manare concipitur.

Itaque his opinionibus reiectis, dicendum eſt cum communi ſententia, obiectum Metaphyſicæ eſſe ens reale, quate-

nus ens est. Probatur tum quia seclusis obiectis allatis, nihil aliud superest in quo obiectum Metaphysicæ constitui possit. Tum quia enti reali vt ens est, competunt omnes conditiones obiecti huius scientiæ, cùm habeat principia interna, ex quibus iuxta conceptum nostrum quodammodò constituitur, nempe essentiam & existentiam; habeat varias passiones quæ de illo demonstrari possunt, nempe vnitatem, veritatem & bonitatem; habeat denique varias veluti species sub se contentas, nempe substantiam, accidens, Deum, intelligentias.

Obiicies, cùm Metaphysica sit scientia nobilissima, debet habere obiectum omnium nobilissimum: at ens vt sic, non est obiectum nobilissimum; quin potiùs est omnium imperfectissimum; cùm gradus eò sint imperfectiores quò sunt vniuersaliores, vt liquet ex arbore Porphirij. Respondeo ens vt est obiectum Metaphysicæ, non debere sumi ita præcisum à suis inferioribus, vt non includat saltem confusè, suas species, nempe substantiam & accidens, Deum & Angelos; qua ratione est nobilissimum. neque mirum cuiquam videri debet, quòd Metaphysica ad specialem earum rerum considerationem descendat; non enim limites sui obiecti præ-

egreditur, quandiu ea tantùm consideratur quibus conuenit abstractio ipsi propria, nempe à materia singulari, sensibili, & intelligibili, quales sunt entis species iam memoratæ.

Quæritur 4. qualis scientia sit Metaphysica. Respondeo & Dico 1. *Metaphysicam esse scientiam speculatiuam*. Probatur tum ex Arist. 6. Metaph. cap. 1. vbi Philosophiam contemplatricem diuidit in Physicam, Mathematicam, & Theologiam seu Metaphysicam, tum quia ea scientia est speculatiua, quæ versatur circa suum obiectum modo merè speculatiuo, seu quę in cognitione sui obiecti conquiescit, neque illam ex se dirigit ad praxim, præscribendo regulas operationis: atqui Metaphysica versatur circa suum obiectum modo merè speculatiuo, ita vt in illius cognitione conquiescat: ergo est scientia speculatiua.

Neque dicas Metaphysicam agere de Deo vt summè bono, adeóque vt summè à nobis diligendo, sicque dirigere praxim: prior enim consequentia falsa est; quia etsi Metaphysica agat de attributis diuinis quæ naturali lumine cognosci possunt; agit tamen de illis speculatiuè duntaxat, quatenus scilicet Deus in se æternus, infinitus, & summè bonus est: neque

vllas præscribit regulas eum diligendi; sed id muneris relinquit Philosophiæ Morali, quæ Deum practicè considerat vt est summè bonus, & vltimus finis noster naturalis, adeòque vt à nobis diligendus & inquirendus. Vnde illud est discrimen inter Metaphysicam, & Theologiam; quod hæc considerat Deum sub altiori lumine, & tanquam obiectum adæquatum; nec quiescit in speculatione veritatum ad illius naturam spectantium; sed vlteriùs præscribit modum quo illum vt finem nostrum consequi possimus; nempe eum diligendo, & illius mandatis obtemperando.

Dico 2. *Metaphysicam totaliter spectatam, non esse vnum simplicem habitum; sed complexionem multorum habituum partialium.* Probatur ratione generali, ad omnes scientias spectante; nam necessitas ponendi habitum aliquem scientiæ in intellectu, est ad superandam difficultatem quæ in obiecti alicuius cognitione reperitur; ergo vbi occurrunt multæ difficultates superandæ, quarum vna non pendet ab alia, necesse est vt ibi multiplicentur habitus: at in Metaphysica, vt & in qualibet alia scientia totali, occurrunt multæ difficultates superandæ, vt patet: nam v. g. etsi habeas habitum quo facilè cognos-

cas ens esse vnum, non ideò facilè iudicas quid tenendum sit de conceptu, vel analogia entis, aut de locutione Angelorum, aliisve ad Metaphysicam considerationem spectantibus. Quare præter habitum quo priorem conclusionem facilè percipis, requiruntur alij quibus reliquis eadem facilitate assentiaris.

Confirmatur: nam diuersæ conclusiones illæ diuersis rationibus & mediis probantur; ergo exigunt diuersos scientiæ habitus; sequela patet, quia si ex communi sententia, ad probandam eandem conclusionem diuersis mediis, requiruntur diuersi habitus, v. c. scientia & opinio; ad idem probandum medio vno certo, & alio probabili; quidni requirentur diuersi scientiæ habitus, ad diuersas conclusiones probandas diuersis mediis scientificis?

Obiicies 1. non ponitur nisi vna potentia visiua ad percipienda omnia obiecta visibilia, quæ sunt multiplicis speciei; ergo vnus scientiæ habitus sufficit ad omnia scibilia intelligenda. Respondeo negando consequentiam. Et ratio discriminis est, quia cùm potentia visiua emanet naturaliter ab anima, non potest multiplicari iuxta diuersitatem obiectorum; cùm autem habitus producatur per actus, necesse est vt iuxta distinctionem actuum & obie-

ctorum distincti producantur habitus. Alias non esset ponendus in intellectu nisi vnicus habitus ad omnia intelligibilia percipienda, quod ne ab arguentibus quidem concedendum puto.

Obiicies 2. vnus fidei habitus sufficit ad credenda omnia reuelata, ergo & vna scientia ad omnia scibilia cognoscenda. Respondeo non sequi, & ratio discriminis est, quia fides vni tantùm motiuo innititur, nempe testimonio diuino; quare qui ex fide aliquid credit ob hoc motiuum, paratus est ob illud aliis omnibus à Deo reuelatis firmiter assentiri; cùm Dei testimonium æqualiter verum & certum sit in omnibus. At non omnibus conclusionibus Metaphysicæ, vel alterius scientiæ assensum damus ex eodem motiuo; sed ex diuersis, vt perspicuum est: quare etsi acquiramus facilitatem ad assentiendum alicui conclusioni, non sequitur quòd eandem aut similem propensionem experiamur ad assentiendum aliis; maximè si nullam habeant cum illa connexionem.

Dico 3. *Metaphysicam non esse propriè subalternantem respectu aliarum scientiarum.* Quod vt probetur,

Notandum 1. subalternationem scientiarum posse variis modis contingere: primò ratione finis, cùm scilicet finis vnius

refertur in finem alterius. Verùm hæc conditio non habet locum, vt liquet, nisi in artibus & scientiis practicis. Secundò ratione obiecti, cùm scilicet scientia subalternata addit obiecto scientiæ subalternantis rationem aliquam propriam & accidentalem, per quam ab illa distinguitur; quomodo Medicina, quæ agit de corpore humano vt sanabili, subalternatur Physicæ quæ sanabilitatem illam non considerat; & Musica subalternatur Arithmeticæ, quia hæc considerat simpliciter numerum, vt numerus est; illa verò vt sonorum, seu harmonicum. Tertiò ratione principiorum, cùm scilicet principia scientiæ inferioris sunt conclusiones euidenter probatæ in scientia superiori; quo etiam titulo Medicina subalternatur Physicæ; quia huius conclusiones sunt principia illius; vnde vulgò dicitur ibi incipere medicum, vbi desinit Physicus. Exempli causa, Physicus probat contraria contrariis curanda, eò quòd vnum contrariorum expellit aliud; medicus verò eam conclusionem assumit tanquam principium ex quo colligit, remedia frigida morbis calidis, & vice versa: calida frigidis adhibenda esse.

Notandum 2. ad veram & perfectam subalternationem duas illas posteriores

conditiones requiri, scilicet vt scientia subalternata assumat vel totale, vel partiale obiectum scientiæ subalternantis, eique addat aliquam formalitatem accidentariam & extrinsecam, ratione cuius illud consideret; assumat etiam pro principiis conclusiones in superiori scientia euidenter probatas. Ex quo patet 1. non esse propriam subalternationē, quando scientia inferior assumit partem obiecti materialis & formalis scientiæ superioris; quomodo scientia de cœlo, vel de elementis non est propriè subalternata Physicæ generali; quia illa considerat cœlum vel elementa vt sunt corpora naturalia, quæ est formalitas obiecti Physicæ generalis. Patet 2. non sufficere ad exactam subalternationem, quòd principia vnius scientiæ vtcunque probentur in alia; sed requiri quòd in ea probentur demonstratiuè, & scientificè; quò fit vt Physica non subalternetur propriè Dialecticæ, etsi hæc possit probabiliter illius principia probare.

His positis, probatur nostra assertio: nam in vera subalternatione requiritur vt scientia subalternata addat obiecto subalternantis rationem aliquam propriam, & accidentalem per quam ab illa distinguatur: Item vt principia illius sint conclusiones demonstratæ in scientia subalternante;

atqui hæ conditiones non reperiuntur in aliis scientiis, respectu Metaphysicæ: non quidem prior: quia rationes ab iis additæ enti, non sunt illi extrinsecæ; sed intrinsecæ: cùm naturale, quod est differentia obiecti Physicæ, quantum, quod est differentia obiecti Mathematicæ, sint intrinsecè & essentialiter entia. Non etiam posterior, quia etsi principia aliarum scientiarum demonstrentur à Metaphysica indirectè, & per deductionem ad impossibile: non tamen directè & ostensiuè seu à priori. Quare Metaphysica non est propriè scientia subalternans respectu aliarum scientiarum.

Quæritur 5. quęnam sint causæ Metaphysicæ. Respondeo & Dico 1. *quatuor causas Metaphysicæ, vt & aliis scientiis speculatiuis, posse assignari, nempe materialem, formalem, effectiuam, & finalem.* Materialis seu subiectiua est intellectus, formalis ipse habitus Metaphysicę, qui est in se intrinsecè forma quædam accidentalis: verùm quia per ordinem ad obiectum speciem sumit; hinc fit vt etiam obiectum habeat rationem quandam formę extrinsecę, respectu illius. Causa verò efficiens Metaphysicæ proxima sunt actus intellectus per quos est acquisita: ac denique finis absolutus & internus Metaphysicæ est contem-

platio veritatis, non cuiuslibet; sed eius quæ ad obiectum altissimum & nobilissimum spectat. Cùm enim hæc scientia versetur circa res altissimas, quarum cognitio est maximè propter se expetenda, & nullam operationem circa eiusmodi obiecta præscribat, hinc perspicuè sequitur finem illius absolutum & intrinsecum esse meram veritatum altissimarum contemplationem. Dubitatur autem de fine illius respectiuo & extrinseco, pro quo,

Dico 2. *Metaphysicam ex communi sententia, non modò propter seipsam esse valde conuenientem, quatenus intellectum cognitione rerum præstantissimarum exornat; sed etiam ad alias scientias acquirendas esse valde vtilem.* Quod non ita intelligendum est, vt hæc scientia tendat ad perfectionem aliarum tanquam medium ad finem: cum enim sit maximè propter se, non potest eo modo ad alias scientias ordinari: sed ita vt Metaphysica tanquam scientia superior & eminentior alias iuuet, lucem aliquam & firmitatem iis conferendo: partim plerosque terminos vniuersales quibus passim aliæ scientiæ vtuntur, scientificè explicando: partim variis diuisionibus entis, & gradum eius quos assignat, viam aperiendo ad distinguenda aliarum scientiarum obiecta: Partim

earum principia cõtra peruicaces probando, deductione ad impossibile: quod postremum vt clariùs percipias,

Obseruandum est dari quædam principia complexa, quibus Metaphysica vtitur in demonstrationibus deducentibus ad impossibile, qualia sunt vulgata illa, *quodlibet est, vel non est; impossibile est aliquid simul esse, & non esse*; aliaque huiusmodi. Est autem non leuis controuersia, quodnam ex illis principiis censendum sit omnium primum & firmissimum, ita vt cùm ad illud peruentum est, vltrà progredi non liceat.

Quorumdam est sententia, principium illud, *ens est ens*, esse omnium primum. Verum hoc reiicitur, quia etsi illud principium sit omnium primum in ratione propositionis, eò quòd constat ex terminis simplicibus, & in alios priores minimè resolubilibus; non tamen in ratione principij, quia cùm sit propositio omninò identica & nugatoria, nulli vsui esse potest ad aliquid probandum; tantùm abest vt principia omnium scientiarum per illam demonstrentur.

Alij dicunt hoc esse primum omnium principium, *de quolibet vera est affirmatio, vel negatio*. Sed contrà: nam illud non est principium omnium primum, quod in

aliud resolui potest; at principium allatum in aliud resolui potest, putà in istud, *quodlibet est, vel non e* . Siquidem ex eo quod res est, vel non est, propositio affirmans, aut negans vera est.

Alij primitatem tribuunt huic principio, *quodlibet est , vel non st* , illudque præferunt isti , *impossibile est aliquid simul esse & non est* : tum quia est simplicius, tum quia est affirmatiuum. Verum hæ rationes non concludunt, quia ad summum ostendunt principium illud esse prius in ratione propositionis, de quo non est quæstio.

Itaque dicendum est cum communi sententia, sumpta ex Arist 4. Metaph. cap. 3 principium omnium primum & indemonstrabile esse illud ; *Impossibile est aliquid simul esse, & non esse*. Licèt enim non multum à præcedenti distinguatur; maiorem tamen vim probandi continet, cùm non dicat simpliciter quidlibet esse, vel non esse; sed declaret esse impossibile vt aliquid simul sit, & non sit. Vnde demonstratio per deductionem ad impossibile in hoc principio sistere debet, cùm nihil possit fingi impossibilius quam quod ex eo infertur , nempe idem simul esse, & non esse. Quare cùm aliundè principium illud sit vniuersalissimum , notissimum , & fir-

missimum, nihil illi deesse potest ad rationem principij omnium primi.

Nec dicas principium illud posse resolui in istud prius, & per illud probari, *impossibile est duo contradictoria simul esse vera*, hoc enim falsum est, quia potiùs è contra ideò impossibile est duo contradictoria simul esse vera, quia impossibile est idem simul esse & non esse; vt impossibile est parietem esse simul album & non album, quia repugnat idem simul esse & non esse.

Quæritur 6. quis ordo constituendus sit inter Physicam, & Metaphysicam. Respondeo iuxta methodũ Aristotelis, quam Philosophi communiter sequuntur, Physicam Metaphysicæ præponendam esse; ille enim non nisi post tractationem rerum Physicarum egit de Metaphysicis. Vnde & hanc scientiam vocauit Metaphysicam, non vt quidam putant, quasi sit de rebus supernaturalibus; siquidem non spectat ad Philosophum de eiusmodi obiectis sermonem habere, cùm excedant lumen rationis naturalis quo in suis speculationibus ducitur; sed quia post Physicam tractari debet. Cuius ratio afferri potest, quia cùm Metaphysica agat de Deo, & de Angelis, prout lumine naturali innotescunt, rectus ordo postulat vt Physica illi præ-

mittatur; cùm non nisi per cognitionem rerum materialium & sensibilium ad spiritualium & insensibilium contemplationem animus noster, in hoc vitæ statu, provehi possit.

Verum ordo iste non caret difficultate; quia etsi Metaphysica Physicæ postponi debeat, quatenus tractat de Deo, & Angelis; aliunde tamen illi præmittenda videtur, quatenus nempe agit de summis rerum generibus; siquidem specialis ratio alicuius entis, substantiæ, vel accidentis, satis perspecta haberi nequit, quandiu quid in genere sit ens, substantia, vel accidens ignoratur. Quare cùm tractatio de Deo & Angelis, vt pote in Idea Theologiæ speculatiuæ satis fusè tradita, à nobis hoc loco omittenda sit, nil vetat quin pars ista Philosophiæ, quæ tota versatur circa gradus vniuersales rerum, disputationibus Physicis iure suo præmittatur. Vnde & eo titulo Prophysica potiùs quàm Metaphysica appellari debet.

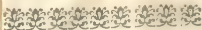
Confirmatur: nam cùm Logica ante alias omnes scientias, adeóque ante Physicam explicari debeat, dubitari non potest quin etiam Metaphysica nostra, quæ est veluti supplementum quoddam Logicæ, quatenus fusè tractat varias difficultates ad Vniuersalia & Categorias spectan-

tes, quæ in Logica à plerisque minùs commodè agitari solent, ante Physicam tradenda sit.

Portò tota hæc tractatio tribus libris absoluetur, quorum primo agetur de Vniuersali, secundo de Ente secundum se, tertio de præcipuis speciebus entis, Substantia nempe, & Accidente.

LIBER

LIBER I.

DE VNIVERSALI.

Suppositis iis quæ breuiter in Logica dicta sunt de Vniuersali, nonnullas hic quæstiones difficiliores expendemus, quæ spectant partim ad vniuersale secundum se, partim ad species illius.

CAPVT PRIMVM.

De Vniuersali à parte rei.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid vulgò Philosophi intelligant nomine vniuersalis.

RÆMONEO 1. Vniuersale pro eo sumi generatim quod aliqua ratione dicit ordinem ad multa. Sic Deus dicitur vniuersalis in causando, quia ad omnes effectus creatos concurrit. Sic imago, quæ est in mente picto-

ris, dicitur vniuersalis in repræsentando; quia multæ imagines ad illius imitationem depingi possunt. Sic vox illa, *equus*, dicitur vniuersalis in significando, quia naturam omnium equorum significat.

Præmoneo 2. hic non agi de vniuersali in iis significationibus, sed de vniuersali in essendo, aut prædicando, seu quod multis inesse potest,& de iis prædicari: quorum illud definitur: *vnum aptum inesse multis*,hoc verò: *vnum aptum prædicari de multis*. Qua ratione homo censetur vniuersale in essendo, quia inest Petro, Paulo, aliisque indiuiduis naturæ humanæ; & in prædicando, quia de omnibus, & singulis hominibus prædicari potest.

Præmoneo 3. esse in multis,& prædicari de multis esse duas rationes distinctas in vniuersali, quarum illa est prior, hæc posterior; cùm non possit aliquid prædicari de multis, nisi quia illis inest. Imò quia nihil priùs concipitur in vniuersali,quàm quod possit inesse multis; posse esse in multis, dicit essentiam vniuersalis, adeòque prima definitio censetur essentialis. Quia verò secunda cum illa reciprocatur,hinc aiunt,posse prædicari de multis, esse passionem seu proprietatem vniuersalis; ac proinde secundam definitionem esse tantùm descriptiuam, non essentialem. Et prior quidem definitio communiter Metaphysica appellatur, quia ad Metaphysicum spectat considerare essentiam vniuersalium; posterior vero Logica, eo quòd Logicus agit de prædicabilibus.

Ex his autem definitionibus colligitur, tria requiri ad constitutionem vniuersalis, primò vt res quæ dicitur vniuersalis, sit aliqua natura realis & positiua; de hac enim procedit

difficultas postea tractanda, an detur vniuersale siue a parte rei, siue per mentis operam; cùm de entibus rationis, quæ ab intellectu nostro fingi constat, id merito inquiri non possit.

Secundò vt ea natura sit vna, cùm enim vniuersale sit quid multis commune, necessariò in se debet habere vnitatem: quia aliàs non esset aliquid commune multis, sed tantùm multa essent in multis. Vnum autem dicitur quod est indiuisum in se, & diuisum à quouis alio, vt infrà dicemus, vbi de proprietatibus entis.

Tertiò vt illa natura sit ex se apta inesse multis, per veram & realem sui multiplicationem in illis, ita vt ratio superior prædicetur de quolibet inferiori, non tantum secundùm aliquam sui partem, sed secundum se totam adæquatè. Quomodo animal dicitur prædicari de homine, & equo, & homo de Petro & Paulo; siue illa multiplicatio fieri possit, per potentiam naturalem in rebus creatis existentem; vt multiplicatio hominum & equorum; siue tantum virtute supernaturali, vt multiplicatio solis & lunæ; alterutrum enim, ex communi sententia, ad vniuersale sufficit.

Vnde intelligis naturam diuinam non esse vniuersalem, etsi sit in tribus personis, quia est vna in illis, non multiplex. Itemque animam rationalem non esse vniuersalem, etsi vna sit in pluribus corporis partibus, quia in illis non multiplicatur; siquidem ad verum vniuersale requiritur vt eadem natura sit in se vna, & in inferioribus multiplex, in eadem illa ratione in qua est vna.

Intelligis etiam lignum, aquam, aliáque corpora homogenea non esse vniuersalia, etsi habeant multas partes eiusdem rationis, in

quibus saluatur essentialis ratio aquæ, ligni, &c. Cùm enim corpus homogeneum omnes suas partes positiuè includat, vt esset vniuersale respectu illarum, deberent singulæ partes omnes partes includere, quod manifestè repugnat. Est autem grauis difficultas, an naturæ rerum sint eo modo vniuersales, siue ex se & à parte rei, quod hoc capite inquirimus, siue saltem per mentis operam, quod in sequenti inuestigandum erit.

ARTICVLVS II.

Refellitur primus modus sententiæ statuentis vniuersalia à parte rei.

DVæ sunt generales sententiæ circa existentiam vniuersalium, prior est eorum qui existimant admittenda esse vniuersalia à parte rei, & citra mentis operam, quod tribus modis intelligi potest. Primò ita vt vniuersalia sint naturæ realiter separatæ à singularibus, & extra illa existentes, qui modus vulgo tribuitur Platoni, quem ferunt posuisse Ideas quasdam vniuersales rerum omnium, ab iis realiter separatas, v. c. Ideam hominis quam solam dicebat esse per se & essentialiter hominem: Ita vt Petrus & Paulus non sint homines nisi imitatione quadam & participatione illius; quemadmodum homo pictus dicitur homo, quia est quædam imitatio & participatio veri hominis.

Verùm modus ille refellitur primò, quia nihil existit per se in rerum naturâ, quod non sit singulare; quare si ideæ illæ existunt per se

& realiter, vt supponitur, sunt singulares, adeóque non possunt esse simul vniuersales in essendo; sed ad summum in causando, quatenus res sensibiles ab iis procedere dicuntur; aut in repræsentando, quatenus fiunt ad imitationem illarum.

Secundò, quia quando dico: Petrus est homo, est prædicatio essentialis, cum Petrus essentialiter sit homo, ergo significatum hominis est in Petro; quæ enim spectant ad alicuius rei essentiam, sunt maximè illi intrinseca. Quare per vocem homo, non significatur Idea illa Platonica à Petro realiter separata, ac proinde cum verbis illis, Petrus est homo, vniuersale ex communi sententia, prædicetur de indiuiduo, sequitur manifestè vniuersale non esse Ideam quandam à rebus singularibus realiter separatam.

Dices, hinc quidem sequi vniuersale non esse Ideam, vt ab indiuiduis separatam; non tamen inde colligi non esse Ideam, vt indiuiduis coniunctam. Sed contra, tum quia gratis fingitur Ideam esse realiter à singularibus separatam, & illis realiter coniunctam, cùm hoc contradictionem inuoluat. Tum quia vel Idea quæ supponitur esse in Petro, est eadem cum Idea quæ est in Paulo, vel distincta; si eadem, iam Petrus & Paulus sunt vnus & idem homo, quod repugnat; si distincta, iam in se est realiter vna, & in singularibus realiter multiplex, quod etiam contradictionem implicat. Verùm ad soluendas nonnullas obiectiones,

Nota 1. non esse necessarias Ideas ad veram scientiam de rebus creatis habendam, vt vel ex eo patet, quod nemo negat dari veram scientiam de cœlis, de elementis, de animalibus, aliisque rebus corporeis; cùm tamen

in tradenda eiusmodi scientia nulla fiat Idearum mentio. Cuius ratio est, quia scientia de re aliqua versari debet circa essentiam & proprietates illius, de quibus dantur veritates certissimæ & necessariæ. Quare perperam & immerito ad scientiam alicuius rei comparandam, animus versetur circa Ideam aliquam ab ea realiter distinctam & separatam.

Nota 2. non etiam esse necessariam Ideam separatam ad procreationem rei imperfectæ, quæ à sibi simili non generatur, quasi verò requiratur rana quædam Idealis ad procreandas ranas, & mus Idealis ad generandos mures qui ex putri materia formantur. Eiusmodi enim animalia vel generantur à sole, vt multi existimant, vel à prima causa, vt nobis probabilius videtur.

Nota 3. si Idea sumatur pro causa exemplari, ad cuius imitationem res fiunt, ad hoc sufficere Ideas quæ sunt in mente diuina; neque propterea fingendas esse aliquas Ideas extra Deum existentes, quales Plato dicitur admisisse.

ARTICVLVS III.

Refellitur secundus modus dicendi eiusdem sententiæ.

SEcundò vniuersalia existere à parte rei ita intelligi potest, vt natura sit vniuersalis, non quidem extra singularia modo iam dicto, sed intra ipsa singularia; adeò vt v.c. natura humana existens in Petro, Paulo, aliisque hominibus sit verè & à parte rei vni-

uersalis, antequam intellectus de ea quidquam cogitet. Quæ opinio communiter tribuitur Scotistis, etsi multi recentiores contendant eam à mente Scoti protsùs esse alienam.

Verùm modus etiam iste, cuiuscunque sit, refellitur 1. quia ad vniuersale requiritur vt habeat vnitatem multis communem; at natura quæ est in indiuiduis, non habet vnitatẽ multis communem, sed potiùs multiplicitatem tali vnitati repugnantem. Siquidem in Petro, & Paulo duæ sunt humanitates realiter distinctæ, & non vna communis humanitas, ergo natura non est communis in indiuiduis.

Confirmatur, nam sicut Petrus & Paulus habent duo corpora, & duas animas distinctas, ita sunt duo homines realiter distincti, ergo non est in illis vna communis humanitas. Sequela patet, quia si in Petro & Paulo esset vna communis humanitas, non possent illi dici duo homines propter Petreitatem & Pauleitatẽ, sed ad summum vnus homo cum duabus differentiis numericis. Quemadmodum tres personæ diuinæ non dicuntur tres Dij, sed vnus Deus cum tribus personalitatibus. Quare cum sint duo homines realiter distincti, consequẽter nõ est in illis vna cõmunis humanitas.

Refellitur 2. quia si natura est vniuersalis in ipsis indiuiduis, vel id habet quatenus est contracta ad indiuidua, vel secundum se; at priùs ne quidem ab Aduersariis admittitur, cum natura vt contracta, sit singularis. Posterius etiã defendi non potest, quia quæ competunt naturæ secundum se, seu ex principiis intrinsecis illius, conueniunt singulis illius indiuiduis, vt patet in Petro & Paulo qui sunt rationales & risibiles, quia esse rationalem & risibilem competit homini secundum se. Quare si natura

esset vniuersalis secundùm se, sequeretur quemlibet hominem habere in se naturam communem omnibus hominibus, totque esse species hominis, quot sunt indiuidua naturæ humanæ; quod planè absurdum & imaginarium est.

Vnde refelluntur qui dicunt id non sequi, eò quòd indiuiduum non habet vniuersalitatem per se immediatè, sed ratione suæ naturæ. Nam sicut Petrus verè dicitur homo, etsi talis non dicatur nisi ratione suæ humanitatis, quæ est illius natura; ita etsi non habeat vniuersalitatem nisi ratione suæ naturæ, id non impedit quin verè & propriè debeat dici vniuersalis. Confirmatur; nam Petrus dicitur intellectiuus ratione animæ rationalis, quantus ratione quantitatis, qualis ratione qualitatis, &c. Ergo à fortiori debet dici species seu vniuersalis ratione propriæ naturæ, si hæc per seipsam est species seu vniuersalis. Eò vel maximè quia inter Petrum, & naturam Petri nulla est realis distinctio, vt infrà probabitur.

Refellitur 3. dicta sententia ab absurdo; nam si natura humana seu humanitas est realiter vna in omnibus hominibus, sequitur totam naturam humanam fuisse productam in Adamo, ac proinde nullam humanitatem produci cùm alij homines generantur; sed tantùm veterem cum nouis differentiis indiuidualibus copulari. Hoc autem absurdum esse perspicuum est, tum quia copulatio illa est planè fictitia & in intelligibilis; tum quia cùm alij & alij homines de nouo producantur, producuntur quoque cum illis aliæ, & aliæ humanitates quæ nunquam antea extiterant, quæque proinde sunt realiter distinctæ ab humanitate Adæ.

Confirmatur: nam ficut Adæ humanitas intrinfecè conftabat ex corpore & anima fimul vnitis, ita in aliis hominibus funt alia corpora, & animæ, & vniones omnino diftinctæ, adeóque aliæ humanitates. Eò vel maximè quia etfi Adæ humanitas iamdiu interierit, nec amplius exiftat in rerum natura, id non impedit quin aliæ fint fuperftites, & realiter exiftant; cùm tamen planè repugnet eandem rem fimul exiftere, & non exiftere.

Nec dicas humanitatem interiiffe, quatenùs erat in Adamo, non quæ erat in illo; id enim perinde eft ac fi diceres, Adamo pereunte, naturam illius non periiffe, fed tantùm fuiffe feparatam ab Adameitate, & ad nos faluam & integram tranfuolaffe; quod quàm à recta ratione alienum fit, nemo eft qui non videat.

ARTICVLVS IV.

Soluuntur nonnullæ obiectiones.

Obiicies 1. à parte rei & nemine cogitante, Petrus & Paulus funt eiufdem fpeciei; ergo datur fpecies, adeoq; vniuerfale à parte rei. Confirmatur: nam etfi Petrus & Paulus non fint vnum numero; funt tamen vnum formaliter in natura humana, quod fufficit ad vniuerfale. Refpondeo antecedens falfum effe in fenfu arguentium, quatenùs putant effe in Petro & Paulo à parte rei vnam communem humanitatem, & ita effe eiufdem fpeciei; oppofitum enim iam oftenfum eft. Quare non aliter Petrus & Paulus poffunt dici à parte rei eiufdem fpeciei, nifi quia conueniunt, & funt reipfa fimiles in natura humana,

Vnde ad confirmationem, dico Petrum & Paulum aliáque indiuidua humana habere vnitatem formalem, non omnia eandem, sed singula propriam, ab vnitatibus aliorum distinctam. Cùm enim singula habeant propriam & integram entitatem, ab entitatibus aliorum omnino realiter distinctam, vt ex eo manifestum est quòd tota vnius entitas remanet, tota entitate alterius destructa, aut nondum producta; repugnat quod inter illa reperiatur aliquid, quod sit à parte rei formaliter vnum & indiuisum.

Obiicies 2. circa mentis operam, est relatio identitatis inter Petrum & Paulum; at ex Arist. relatio illa fundatur in vnitate naturæ, sicut relatio similitudinis in vnitate qualitatis. Respondeo relationem identitatis qua Petrus refertur ad Paulum, fundari in vnitate conformitatis quæ est inter naturam Petri & Pauli, non autem in vnitate reali quæ sit inter illas; vt ex eo ostenditur, quia aliàs non esset realis relatio identitatis inter Petrum & Paulum; sicut nec est inter personas diuinas, ob vnitatem naturæ. Potest etiam admitti inter homines vnitas quædam Logica, de qua aliquid dicetur cap. sequenti, art. 4.

Obiicies 3. Petrus & Paulus à parte rei magis conueniunt inter se, quàm Petrus & Bucephalus, ergo habent naturam realiter communem; sequela patet, quia si non habent naturam communem, nullo modo conueniunt, adeóque non magis quàm Petrus & Bucephalus. Respondeo negando sequelam, quia etsi Petrus & Paulus non habent vnam naturam communem, sed duas realiter inter se distinctas, maior tamen est conformitas & similitudo à parte rei inter naturas ipsorum, quàm

inter naturam Petri, & naturam Bucephali: quo fit vt magis conueniant inter se, quam cum Bucephalo.

Obiicitur 4. vniuersale ex Arist. est vnum aptum inesse multis, seu quod ex natura sua potest multis inesse; at quod ex natura sua tale est, est tale à parte rei, & citra mentis operā. Ergo datur vniuersale à parte rei, & citra mentis operam. Respondeo non sequi: nam ad vniuersale requiruntur vnitas, & aptitudo; at quamuis natura habeat à parte rei aptitudinem vt sit in multis, non tamen vnitatem; cum à parte rei vna sit in vno, & alia in alio.

Dices, Petrus & Paulus sunt vnum à parte rei in ratione essentiali hominis; ergo homo non tantùm habet aptitudinem vt sit in Petro & Paulo; sed etiam vnitatem. Probatur antecedens, tum quia ratio essentialis hominis vnica definitione explicatur; tum quia si Petrus & Paulus non essent vnum in ratione essentiali hominis, essent diuisi in plures essentias hominis, sicque multiplicarentur essentiæ humanæ iuxta multiplicationem indiuiduorum, quod inauditum est. Tum denique quia aliàs æquè Petrus distingueretur à Paulo ratione humanitatis, ac ratione Petreitatis, quod dici non potest. Respondeo negando antecedens, & ad primam illius probationem dico, vnitatem definitionis non arguere vnitatem realem rei definitæ, sed vnitatem conformitatis, vel ad summum rationis. Ad secundam, non esse absurdum dicere Petrum & Paulum esse diuisos in plures essentias, si diuisio sumatur pro reali distinctione, cum alter ab altero, quoad totum quod est, realiter sit distinctus; vulgo tamen dicitur Petrum & Paulum esse eiusdem essentiæ, vel non habere diuersam essentiam, quo nihil

aliud indicatur quàm eorum essentias etsi realiter ipsa distinctas, posse vnica definitione explicari, propter conformitatem quam inter se habent. Ad tertiam, Petrum non minus distingui à Paulo per humanitatem, distinctione reali, quam per petreitatem; quia cùm humanitas & petreitas sint eadem entitas in Petro, non potest Petrus à Paulo per vnam distingui; quin eo ipso distinguatur per aliam: non tamen ab eo distingui per humanitatem, sed per petreitatem, si distinctio sumatur pro negatione conuenientiæ; cùm ambo conueniant in ratione hominis, & discrepent in ratione Petri & Pauli.

ARTICVLVS V.

Refellitur tertius modus dicendi prædictæ sententiæ.

Tertiò nonnulli recentiores ponunt in natura vnitatem quandam, quam vocant præcisionis, cum aptitudine essendi in multis; non quidem realiter extra singularia, vt volebat Plato; neque in natura iam contracta in suis inferioribus, vt volunt Scotistæ; sed secundum se, quatenus natura ordine præcedit cõtractionem sui ad inferiora.

At modus etiam iste displicet 1. quia vel natura in eo statu est realiter indifferens ve contrahatur ad inferiora, vel tantùm per rationem; si hoc posterius dicatur, sequitur non dari vniuersale nisi ad summum per rationem, contra arguentes. Si verò prius, hinc consequens est naturam secundùm se esse realiter

distinctam ab inferioribus, quod communi Philosophorum sensui, ipsisque arguentibus repugnat.

Displicet 2. quia si natura quæ est in aliquo singulari, erat indifferens ex se vt contraheretur ad hoc vel illud indiuiduum, ergo humanitas quæ est in Petro, æque poterat ex se ante contractionem esse in Paulo; & vice versa quæ est in Paulo, esse in Petro. Imo iam posset Deus humanitatem Petri conferre Paulo, & eam quæ est in Paulo, transferre in Petrum: Posset etiam similiter animalitas equi & asini in hominem transferri, quia ex se erat indifferens vt esset in bruto vel in homine. Quis autem non videt eiusmodi transformationes plane absurdas & chimericas esse?

Displicet 3. quia quamuis gratis concederetur naturam Petri, in statu illo præcisionis fuisse indifferentem vt esset in Petro vel in Paulo, inde tamen non sequeretur eam fuisse indifferentem vt esset simul in Petro & in Paulo, adeoque in eo statu non esset vniuersalis. Siquidem ad vniuersale non sufficit quod possit esse in hoc, vel illo indiuiduo disiunctiuè; sed requiritur vt possit esse simul in hoc & illo copulatiuè.

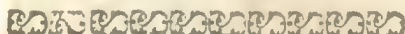
Obiicies 1. actus essendi in pluribus non pendet ab operatione intellectus, ergo nec aptitudo quæ ordine naturæ præcedit actum; ergo vniuersalitas conuenit naturæ à parte rei. Respondeo dimisso antecedente, & priori consequentia, posteriorem negandam esse: nam etsi natura à parte rei sit in pluribus, & antequam esset in illis, habuerit quandam aptitudinem vt in illis esset, inde non benè colligitur eam in illo priori fuisse vniuersalem. Quia vt talis esset, deberet esse vna, vt patet

ex dictis: at in eo priori non est vna,sed multiplex:sicut enim non vna sed multiplex natura est actu in pluribus; ita non vna, sed multiplex habuit aptitudinem vt in illis esset.

Obiicies 2. diuersæ naturæ rerum diuersas habent aptitudines,vt sint per modum identitatis in his aut illis, v.c. natura animalis in animalibus,non in lapidibus:natura lapidis in lapidibus,non in animalibus. Hæc autem diuersitas non oritur ex operatione intellectus abstrahentis naturas communes à suis particularibus, cùm omnes eodem modo abstrahat; ergo prouenit ex ipsis rerum naturis, sicque res à parte rei sunt vniuersales. Respondeo ex iam dictis,non dari à parte rei naturam quandam communem animalis, quæ habeat aptitudinem essendi in his & illis animalibus; nec naturam quandam communem lapidis, quæ possit esse in hoc & illo lapide, vt gratis supponitur: sed sola singularia animalium & lapidum quæ realiter existunt, habuisse antequam existerent, non repugnantiam existendi; quod non sufficit ad vniuersale, vt perspicuum est.

Obiicies 3. in hoc res omnes creatæ à natura diuina differunt, quod natura diuina non est communicabilis pluribus inferioribus,quæ plures naturas diuinas contineant;at vero natura omnis creata sit ex se eo modo apta esse in pluribus; ita vt in illis multiplicetur, vt patet in natura humana,quæ,nemine cogitante, est multiplex in multis particularibus hominibus. Respondeo discrimen illud frustra admitti, quia supponitur naturam quandam in se vnam multiplicari in inferioribus; quod iam satis rejectum est, potestque exemplo ipsius naturæ diuinæ amplius refelli. Nam si

illa, quia est in se vna, non constituit tres personas, tres Deos, sed vnum tantum Deum; qui fieri potest vt humanitas ex se sit vna, & tamen ita in Petro, Paulo, & Iabobo multiplicetur, vt eos constituat tres homines realiter inter se distinctos.

CAPVT II.

De Vniuersali per mentis operam.

ARTICVLVS PRIMVS.

Primus modus sentiendi excluditur.

HActenus de priori sententia, variisque modis quibus defendi solet. Posterior, quæ est communis Thomistarum, & & aliorum, statuit naturas non esse vniuersales nisi per operationem mentis; quod tribus etiam modis, in hoc & sequentibus articulis expendendis, intelligi potest.

Primus modus est eorum qui putant vniuersale fieri per abstractionem intellectus agentis, cuius officium esse aiunt denudare phantasmata à conditionibus indiuiduantibus; ita vt species quæ repræsentabat hunc vel illum hominem singularem, repræsentet tantum hominem præcisè & secundùm

se, sicque illum constituat in ratione vniuersalis.

Verùm hic modus reiicitur 1. quia gratis supponit speciem ab intellectu agente productam abstrahere à singularibus, adeoque intellectum patientem non percipere nisi vniuersalia: oppositum enim ex communi sententia ostendetur tertio libro Physicæ.

Reiicitur 2. quia quamuis gratis daretur secundum vniuersale fieri per abstractionem speciei intelligibilis à singularibus, idem tamen dici non posset de primo, seu dè genere; quia cùm intellectus possibilis possit, etiam ex sententia aduersariorum, intelligere species sub genere contentas, eò quòd sunt naturæ vniuersales, frustrà intellectus agens genus à suis speciebus abstraheret; sicut dicitur abstrahere speciem à suis indiuiduis, vt intellectus possibilis eam cognoscat.

Reiicitur 3. quia tunc natura censetur fieri vniuersalis per mentem, quando concipitur vt quid vnum aptum inesse multis; hoc autem nō fit per fabricationem speciei intelligibilis, tum quia talis operatio non est cognitio obiecti, sed efformatio instrumenti quo mediante, obiectum postea cognoscetur per intellectum possibilem. Tum quia species ab intellectu agente fabricata non potest abstrahere à conditionibus indiuiduantibus, nisi naturam per phantasma repræsentatam, quæ est singularis. At natura ab vno tantùm singulari abstracta non nisi in illo esse potest, quia cùm illo tantū identificatur, adeòque non est positiuè vniuersalis; sed ad summum negatiuè, quatenùs non cognoscitur vt singularis. Hinc autem facilè solui possunt nonnulla quæ pro allata sententia afferri solent. Verùm adhuc

Obiicies 1. species impressa est imago & formalis repræsentatio naturæ, non vt singularis, cùm sit abstracta à conditionibus indiuiduantibus, ergo vt vniuersalis. Respondeo 1. antecedens falsum esse; species siquidem impressa ex communi sententia, non est formalis obiecti repræsentatio, sed causa partialis cum intellectu possibili concurrens ad eiusmodi repræsentationem, quæ in specie expressa seu in actuali intellectione consistit. Vnde ex communi sententia Thomistarum, natura non fit vniuersalis, quando species illa effingitur, nisi ad summum remotè & impropriè; quatenus illius beneficio intellectus possibilis poterit postea cognoscere naturas sine conditionibus indiuiduantibus, sicque eas facere vniuersales.

Respondeo 2. etsi gratis daretur obiectum formaliter per speciem impressam repræsentari, non inde sequeretur illud esse vniuersale, eò ipso quo illa species fit per intellectum agentem: quia natura ab vno singulari præcisa non potest esse vniuersalis, vt dictum est. Et quamuis esset, non tamen talis deberet dici respectu intellectus agentis, cùm illam non cognoscat; præsertim in eorum sententia qui nobiscum putant intellectum agentem verbo tenùs dici intellectum, & esse facultatem quandam ab intellectu patiente & cognoscente realiter distinctam; de quo alibi.

Obiicies 2. eò ipso quòd natura intelligitur abstracta, seu à conditionibus indiuiduantibus denudata per intellectum agentem, censetur habere per intellectum totum id quod Plato in vniuersali separato realiter constituebat; ergo id sufficit ad constituendum

vniuersale. Respondeo 1. abstractionem illam gratis supponi, vt dictum est. 2. quamuis daretur, negandam esse paritatem, quia Plato constituebat naturam aliquam vniuersalem extra singularia realiter existentem; at intellectus agens fabricando speciem, non versatur circa ipsam naturam, cùm eam non cognoscat; adeoque non potest illam constituere actu & formaliter vniuersalem. 3. etsi intellectus agens versaretur circa ipsam naturam; non tamen eo ipso eam vniuersalem constitueret; cùm natura singularis non euadat vniuersalis, quatenùs præcisè concipitur sine singularitate, vt ante dictum est, & ex dicendis clariùs intelligetur.

ARTICVLVS II.

Alius dicendi modus impugnatur.

Secundus modus est eorum qui docent vniuersale resultare in natura per abstractionem præcisiuam intellectus possibilis; quod ita fieri putant vt intellectus possibilis specie intelligibili, directè naturam sine conditionibus indiuiduantibus repræsentante, informatus, producat in seipso speciem expressam seu conceptum, quo formaliter cognoscat naturam præcisè secundum sua prædicata essentialia, non cognoscendo singularia; sed ab illis præscindendo, sicque naturam abstractam constituat vniuersalem.

Licèt autem multi quoad hoc conueniant; adhuc tamen inter illos est controuersia circa actum quo fit vniuersale; quidam enim existimant illud fieri per comparationem simpli-

tem intellectus possibilis, quod sic explicant. Supposita cognitione qua natura fuit præcisa à suis inferioribus, aduenit actio reflexa intellectus qua cognoscit naturam vt participabilem à suis inferioribus, & hæc cognitio dicitur comparatio, estque simplex quando fit per simplicem apprehensionem, ita vt intellectus concipiat naturam per ordinem ad inferiora, nihil affirmando aut negando.

Alij vero dicunt vniuersale fieri per comparationem compositam, quæ tunc habet locum, quando non tantùm intellectus considerat naturam per ordinem ad sua inferiora, sed etiam eam illis attribuit per actualem prædicationem, dicendo v. c. Petrus est homo, homo est animal.

Sunt etiam nonnulli qui neutram comparationem putant necessariam ad constitutionem vniuersalis, a ideoque existimant vel solam abstractionem seu præcisionem naturæ à conditionibus indiuiduantibus sufficere vt sit vniuersalis, quia sic concipitur vt vna, & ipsa aliunde multiplicatur in indiuiduis, adeoque habet conditiones essentialiter requisitas & sufficientes ad vniuersale.

Verùm hic dicendi modus, etsi longè probabilior & communior præcedenti, non satis solidè videtur excogitatus. Probatur 1. nam ad vniuersale requiritur vnitas, at vnitas non potest tribui alicui naturæ per mentem, siquidem non potest mens nostra tribuere vnitatem alicui naturæ, nisi quatenus eam concipit vt vnam; at certe longè aliud est concipere naturam vt vnam, & eam facere vnam: sicut aliud est concipere Æthiopem vt album, & eum facere album.

Probatur 2. quia cùm natura quæ dicitur

vniuersalis, debeat vna & eadem prædicari de multis, vt mens nostra faciat vniuersale, debet consequenter facere vt natura eadem prædicetur de multis, v. c. eadem humanitas de Petro & Paulo; at hoc per mentem fieri nequit; siquidem vt natura prædicetur de Petro, debet esse in Petro; & vt prædicetur de Paulo, debet esse in Paulo: quare si eadem natura de vtroque prædicatur, sequitur eandem naturam esse in illis, sicque eam esse re ipsa vnam & vniuersalem, non autem per mentis operam.

Probatur 3. quia dum hominem per modum vnius concipis, vel conceptus tuus est verus, vel falsus; si verus, ergo est conformis rei, adeoque homo est vniuersalis independenter à tuo intellectu; si falsus, ergo homo non est vniuersalis nisi per fictionem mentis, ex quo sequitur totam fabricam vniuersalis esse fictitiam & chimericam. At quis credat figmenta esse necessaria ad cognitionem veri? quo tamen sine vniuersalia dicuntur inuenta.

Probatur 4. quia natura vniuersalis debet intimè & adæquatè prædicari de quolibet inferiori; at homo ille quem abstrahis ab omnibus indiuiduis, nec potest intimè prædicari de Petro, cùm repugnet id quod ab aliquo abstrahitur esse illi intimum: nec adæquatè, quia cùm homo abstractus ab omnibus indiuiduis naturæ humanæ, contineat in se naturam communem omnium hominum, sequeretur Petrum in se habere naturam omnium hominum, & cum illa identificari; quo nihil absurdius cogitari potest. Vt autem huius rationis vim clariùs percipias, variasque responsiones quibus eludi potest, faciliùs soluas,

recole quæ dicta sunt de natura vniuersalis cap. 1. art. 1.

Obiicies, illud est vniuersale, quod est vnum aptum inesse multis; at cùm concipio hominem sine Petreitate, homo à me conceptus est vnus & indiuisus, habetque vt sic aptitudinem essendi in multis, ergo ratio vniuersalis illi competit. Maior patet ex definitione vniuersalis superiùs allata. Probatur minor quoad primam partem, quia cùm homo diuidatur & multiplicetur per differentias indiuiduales, eo ipso est indiuisus & vnus quo per mentem ab illis abstrahitur. Quoad secundam verò ostenditur, quia conceptus hominis vt sic, non minùs Paulo, aliisque indiuiduis naturæ humanæ, quàm Petro applicari potest; cùm omnes æqualiter conueniant in ratione præcisa hominis. Respondeo negando minorem quoad vtramque partem, & ad earum probationem, dico falsum esse quòd homo abstractus à Petreitate habeat vnitatem propriam vniuersalis, per quam aptus sit inesse multis; licèt enim humanitas Petri consideretur sine Petreitate, id non impedit quin verè sit illius humanitas, planè distincta ab humanitate Pauli, de quo proinde prædicari non potest. Confirmatur: nam quod Petri humanitatem concipiam sine Petreitate, id non facit vt humanitas illa insit Paulo, ergo nec facit vt possit de Paulo prædicari; cùm de illo prædicari nequeat, nisi illi insit. Nec refert quòd conceptus hominis vt sic, dicatur de Paulo; hoc enim falsum est, agendo de conceptu hominis constantis ex humanitate abstracta à Petreitate; cùm hæc nunquam possit verè fieri Pauli, sed tantùm per fictionem mentis, quæ ad veram prædicationem

vnius de alio non sufficit, vt perspicuum videtur.

Instabis, sicut natura fit singularis ex eo quod contrahatur per conditiones indiuiduantes, ita debet fieri vniuersalis per præcisionem ab eiusmodi conditionibus. Respondent aliqui hanc contractionem & præcisionem gratis fingi, quia cùm natura ex se & per propriam entitatem sit singularis, hinc fit eam neque contrahi posse ex parte obiecti, neque præscindi. Verùm data præcisione, dicendum est naturam per illam non fieri vniuersalem positiuè, sed tantùm negatiuè, quod non sufficit ad verum vniuersale de quo agimus; hoc enim dicit positiuam aptitudinem ad essendum in multis, quæ nulli naturæ per opus mentis, nisi falsò & fictè competere potest.

Vrgebis adhuc: esto natura abstracta ab vno singulari sit vniuersalis tantùm negatiuè; quæ tamen præcisa est à multis indiuiduis est vniuersalis positiuè; quia sic est vna apta inesse multis. Respondeo neque id sequi; nam sicut natura abstracta à Petro est vniuersalis tantùm negatiuè, ita abstracta à Paulo est vniuersalis tantùm negatiuè. Nec fieri potest vt ex duobus vniuersalibus negatiuis fiat vnum vniuersale positiuum: aut quod natura abstracta à Petro verè dicatur de Paulo, & abstracta à Paulo verè prædicetur de Petro; cùm eiusmodi abstractio planè extrinseca rebus & imaginaria earum entitatem nullo modo attingat.

Atque ex his constat nihil referre ad constitutionem vniuersalis, quod abstractioni præcisiuæ addatur cognitio comparatiua siue simplex, siue composita. Quia cùm per illam abstractionem natura non accipiat vnitatem ne-

cessariam ad vniuersale, vt probatum fuit, consequens est comparationem ei superadditam per intellectum in ordine ad inferiora, cùm talem defectum non corrigat, sed supponat, non sufficere vt natura verè sit vniuersalis.

Confirmatur: nam intellectus non facit naturam vnam ex eo præcisè quod illam comparat cum inferioribus, ergo supponit aliunde vnam, nempe per abstractionem præcedentem, quam tamen ad id non sufficere ostendimus.

ARTICVLVS III.

Tertius dicendi modus exploditur.

SVperest tertius modus defendendi vniuersalia per mentis operam, eorum nempe qui docent ea fieri non per præcisionem obiectiuam, qua dicuntur cognosci naturæ ex parte obiecti, vt abstractæ à conditionibus indiuiduantibus; sed per aliam quam vocant formalem, quæ in eo posita est, vt omnia indiuidua cognoscantur ex parte obiecti; intellectus tamen ea cognoscat confusè per modum vnius, sicque faciat vniuersale.

Verùm hic modus refellitur 1. ex doctrina communi de vniuersali, quam ipsimet Aduersarij expressè defendunt. Dicunt enim ad vniuersale requiri & vnitatem, & pluralitatem; vnitatem in ipso vniuersali; pluralitatem in inferioribus in eadem omnino ratione quæ reperiatur adæquatè in pluribus; ita vt tota sit in quolibet, & non vna pars in vno,

alia in alio. Nam si hoc ita se habet, cùm iuxta eorum sententiam, vniuersale includat omnia indiuidua, conceptus hominis v.c. omnes homines particulares, hinc manifestè sequitur omnia indiuidua debere reperiri in quolibet indiuiduo, & consequenter in quolibet homine esse omnes homines. Sequela patet, quia si in Petro non reperitur nisi vna & singularis humanitas, & in Paulo alia singularis humanitas, perspicuum est in quolibet inferiori hominis non reperiri totam hominis vniuersalis rationem, quæ omnes & singulas humanitates includit, sed vnam tantùm partem in vno, aliam in alio. Cum ergo repugnet in quolibet indiuiduo reperiri totam & adæquatam rationem vniuersalis eo modo explicari; hinc manifestè concluditur vniuersale non fieri per actum illum confusum, quem præcisionem formalem appellant.

Confirmatur, nam ipsimet Aduersarij ea ratione probant vniuersale non fieri per præcisionem obiectiuam; quia natura sic præcisa obiectiuè non potest prædicari intrinsecè de quolibet indiuiduo; cum sit natura omnium hominum, & natura omnium hominum non possit prædicari intrinsecè de Petro, adeóque nec de quolibet indiuiduo; Quia aliàs quilibet homo haberet naturas omnium hominum sibi identificatas, essetque verè & realiter omnes homines. At hæc ratio, quæ optima est, æquè contra illos retorqueri potest, cùm velint naturam formaliter præcisam includere omnia indiuidua. Imò maiorem vim habet contra illos, quia natura obiectiuè præcisa, est abstracta à differentiis indiuidualibus: at formaliter præcisa, non abstrahit ab eiusmo-
di

dì differentiis, sed eas includit; est autem absurdius attribuere cuilibet indiuiduo naturas omnium indiuiduorum, vt indiuiduatas, quàm vt abstractas.

Refellitur 2. quia ideo maximè statuuntur vniuersalia, vt dentur prædicationes vniuersales & scientificæ; at si vniuersale complectitur omnia indiuidua, nulla dari potest prædicatio vniuersalis; cùm fieri nequeat vt omnia indiuidua prædicentur de quolibet inferiori; quare vniuersale eo modo cõstitui non debet.

Nec dicas cum Aduersariis, ad prædicationem vniuersalem non requiri vt tota natura vniuersalis prædicetur de quolibet; sed solùm vt prædicetur illa natura particularis quæ in apprehensione præcedenti fuerat vniuersalis quatenus simul cum aliis confusè cognita fuerat. Nam in primis hæc responsio directè repugnat sententiæ communi, quam iidem autores defendunt, & vrgent contra Thomistas: sæpe enim inculcant totum vniuersale debere prædicari de quolibet inferiori, iam verò parum sui memores, existimant satis esse quòd pars aliqua vniuersalis de inferiori prædicetur.

Illi etiam docent cum sententia communi, idem esse posse vniuersale Metaphysicum & Logicum; quia eo ipso quod res est apta esse in multis, est quoque apta vt prædicetur de multis. At contendunt vniuersale in essendo constitui per apprehensionem omnium naturarum; quomodo ergo iam fatentur ad vniuersale in prædicando sufficere, quod natura sic concepta sit prædicabilis de quodlibet inadæquatè, id est vna de vno, & alia de alio? Ista enim inter se non bene cohærent, vt perspicuum est.

Rursus, si natura in actuali prædicatione est particularis, nonne æquius est vt prædicatio propter illam dicatur particularis, quàm quod ob apprehensionem præcedentem, quæ amplius non est, dicatur vniuersalis? Cur vero necesse est vt concipiam omnes homines singulares per modum vnius hominis, ad hoc vt hominem de Petro enunciem? Et quo fundamento dicitur naturam Petri in præcedenti apprehensione fuisse vniuersalem, si vniuersale dicit intrinsecè multas naturas cognitas ad modum vnius? Sanè ad summum dici potest, naturam Petri in illa apprehensione omnium singularium per modum vnius, fuisse partem vniuersalis: vnde sequitur prædicationem illam, Petrus est homo, ideo dici vniuersalem, quia etsi non prædicetur de Petro, nisi natura ipsius singularis, ea tamen ante prædicationem fuit pars naturæ vniuersalis; quod quàm sine fundamento dicatur, nemo non videt.

Obiicies: vnitas quam intellectus tribuit omnibus hominibus singularibus, quatenus illos confusè cognoscit, ac si essent vnus solus homo, non est vnitas singularis, quia per illum actum nullum indiuiduum in particulari cognoscitur; sed omnia confusè; ergo est vnitas vniuersalis. Respondeo non sequi, tum quia vnitas illa non descendit adæquatè ad singula inferiora, vt dictum est; tum quia si sufficeret ad vnitatem vniuersalem, quod multa singularia confusè cognoscerentur, ciuitas esset nomen vniuersale, cùm dicat multos homines confusè, & nullum particularem distinctè. Sequeretur etiam me facere vniuersale, quando eminùs video confusè plura animalia, ac si essent tantùm vnum animal; cùm

tamen ex communi sententia,sensus non possit facere vniuersale. Atque ex his satis constare videtur, nullum dari vniuersale siue à parte rei, siue per mentis operam, eo sensu quo in Scholis intelligi, & defendi solet.

ARTICVLVS IV.

Soluuntur nonnullæ obiectiones.

Obiicies 1. nos pugnare contra omnes Philosophos,qui vno consensu vniuersalia admittunt; quod videtur temerarium, & periculosum. Respondeo 1. opinionem negantem vniuersalia fuisse communem inter Philosophos,ante tempora Arist. 2. Scotistas nostræ sententiæ fauere,quatenùs negamus dari vniuersale per mentis operam; & Thomistas eidē subscribere, quatenus negamus illud dari à parte rei. 3. in rebus ad fidem minimè spectantibus, nullam temeritatis notam ab iis incurri, qui non tam auctoritate humana, quàm ratione ducuntur: & cuilibet licitum esse illud ex Arist. vsurpare: *amicus Plato, sed magis amica veritas.*

Obiicies 2. nullas dari scientias, si non sint vniuersalia, cùm non sit scientia de singularibus. Respondeo etsi non sit scientia de singularibus, quatenùs sunt corruptibilia; cùm tamen non corrumpantur,nisi quoad existentiam, nihil vetare quin de eorum prædicatis essentialibus vera scientia dari possit: v. c. de Petro,vt est corpus, viuens, animal, homo; neque vllo modo ad hoc requiri vt sit,aut fingatur quidam homo communis, cui ista prædicata per se primò conueniant.

Confirmatur, nam non datur scientia de homine communi, quia est homo communis; sed quia de illius prædicatis essentialibus dari possunt propositiones indefectibiles, & æternæ veritatis: at idem dici potest de homine particulari, vt homo est, cum eadem habeat prædicata essentialia, ac homo communis. Quare nihil vetat quin de illo vt sic, vera scientia detur.

Obiicies 3. ablato vniuersali, nulla vera definitio assignari potest; quia quæ competit vni indiuiduo, alteri applicari non potest. Respondeo id non sequi; quia licet tale indiuiduum vt sic, non possit definiri; potest tamen definiri natura illius secundum prædicata sua essentialia, eaque definitio potest applicari aliis indiuiduis, quatenus similem habent naturam; vt Petrus quatenus homo, potest definiri *animal rationale*, hæcque definitio Paulo, aliisque indiuiduis naturæ humanæ, vt sunt homines, applicari potest.

Dices 1. eo ipso quòd natura Petri secundum se spectatur vt seiuncta à conditionibus indiuiduantibus, est vniuersalis; sicque recidimus in communem sententiam. Verùm antecedens falsum est, vt patet ex dictis, quia ea præcisio non sufficit vt natura Petri sit per se vna, & apta esse in pluribus indiuiduis, vt requiritur ad verum vniuersale. Quod etiam ex mente Thomistarum communiter recepta postea confirmabitur.

Dices 2. si indiuidua, vt supponimus, habent similem naturam, iam sunt vnum in natura, cùm similitudo ex Aristot. in vnitate fundetur. Respondeo 1. hoc argumentum posse vrgeri contra Thomistas, quatenùs docent vni-

uersale fieri per mentis operam; expresse enim statuunt intellectum occasionem sumere ex similitudine indiuiduorum concipiendi eorum naturam vt vnam, sicque fabricandi vniuersale. Quare ex eorum mente, similitudo non fundatur in vnitate; sed potius vnitas in similitudine.

Respondeo 2. quod sicut illi, vt huic difficultati satisfaciant; docent, cùm ait Aristot. ea esse similia quorum qualitas vna est, sensum esse, ea esse similia quæ habent vnam qualitatem non re; sed mente, ita nos dicimus ea esse similia quæ habent vnam qualitatem non re, aut mente; sed Logicè seu æquiualenter; quatenus etsi distinctas qualitates habeant, perinde tamen se habent in ordine ad scientiam, ac si vnicam haberent qualitatem; vt ex definitione hominis superius allata facilè intelligi potest.

Obiicies 4. destructo vniuersali, propositiones omnes fore identicas, & nugatorias; quia cùm dico: Petrus est homo, sensus erit, Petrus est Petrus, & sic de aliis. Respondeo neque id sequi; nam ad propositionem identicam non sufficit quod attributum sit idem realiter cum subiecto; quia sic omnes propositiones affirmatiuæ essent identicæ, cùm ad veritatem illarum necessaria sit identitas inter prædicatum & subiectum, vt omnes fatentur: sed requiritur vt idem sit prædicatum & subiectum etiam quod voces, vt cùm dico: Petrus est Petrus. Quò fit vt illa propositio, Petrus est homo, non sit identica, esto homo non sumatur pro homine vniuersali, quem suprà ostendimus de Petro dici non posse; sed pro ratione essentiali hominis quæ est in Petro.

Atque hæc omnia ex sententia communi A lucrsar otum euidenter confirmari possunt. Illi enim post S. Thomam considerant naturam in triplici statu, 1. vt contractam ad indiuidua, 2. vt abstractam per intellectū ab indiuiduis, qua ratione dicunt eam esse vniuersalem, 3. secundum se seu secundum sua prædicata essentialia, quomodo fatentur eam neque esse particularem, neque vniuersalem. Hinc enim manifestum est ad veram scientiam, aut definitionem, aut prædicationem non opus esse quod natura abstrahatur à singularibus, & fiat vniuersalis; sed sufficere quod illa quæ actu contracta est ad indiuidua, consideretur secundum sua prædicata essentialia.

Quæ omnia à nobis dicta sint, saluo meliori iudicio, potiusque disputandi gratiâ, quàm quidquam ex proprio sensu in perniciem vniuersalis innouandi. Quare quæ tractanda supersunt de hac materia, consentaneè ad communiorem opinionem, de vniuersalibus per mentis operam, accipienda erunt.

ARTICVLVS V.

De nonnullis proprietatibus vniuersalis.

VAriæ proprietates vniuersalis à Philosophis afferri solent, quæ hic breuiter proponendæ sunt. Prima est, esse quoddam totum quod vocant potestatiuum, quia non continet actu partes suas, sicut totum Physicum continet materiam & formam, sed potestate; ita vt etsi earum entitatem contineat; non tamen distinctè, sed per modum

confusionis, sub aliquo gradu communi per intellectum factæ.

Secunda est, vt sit prædicabile; essentia enim vniuersalis est quod sit aptum inesse multis, vnde tanquam proprietas necessaria oritur, quod possit prædicari de multis, vt animal de homine, & equo; homo de Petro, & Paulo. Cæterùm vniuersale prædicatur tanquam totum de inferiori, etsi explicitè vnam tantum illius partem contineat. Vnde dicimus: homo est animal, non autem: homo est materia; quia animal prædicatur vt totum, materia autem vt pars.

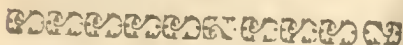
Tertia est, vt vniuersale sit intelligibile, quod ita à nonnullis accipitur vt intellectus non possit cognoscere nisi vniuersale; sed ab aliis meliùs explicatur, vt sensus fit, vniuersale quaterus vniuersale, posse quidem percipi ab intellectu, quia intellectus habet vim non modò percipiendi directè naturas quibus tribuit vniuersalitatem; sed etiam reflectendi supra actum quo illis tribuit vniuersalitatem; non tamen posse vt sic percipi à sensu, etsi natura vniuersalitati substrata ab ipsis sensibus percipi possit.

Quarta est, vt vniuersale dicatur esse posterius singularibus; quod dupliciter intelligi potest 1. spectato vniuersali secundùm naturam realem quæ denominatur vniuersalis; ea enim non existit nisi in singularibus. 2. sumpto vniuersali formaliter pro ipsa vniuersalitate; hæc enim fit per abstractionem intellectus à singularibus, quorum proinde aliqua cognitio præcedere debet.

Quinta est, vt vniuersale sit semper, & vbique, quod non debet intelligi positiuè, sic enim Deus solus est semper, & vbique; quia

omni tempore & loco existit; sed negatiuè vel sensus sit, nullum esse tempus, nullumque locum in quo vniuersale secundum se non possit esse; quod de singulari creato affirmari nequit.

Sexta est, vt vniuersale dicatur esse æternum & incorruptibile; quod etiam intelligi debet negatiuè, iuxta iam dicta. Ita scilicet vt cùm vniuersale abstrahat ab existentia, in qua variatio contingere solet, & dicat tantum prædicata essentialia, consequenter nullum habeat in se principium corruptionis, nec repugnet ex se quin sit ab æterno. Vnde quamuis nullus homo extiterit ab æterno, fuit tamen verum ab æterno, hominem esse animal rationale; adeo vt impossibile sit aliquem hominem vnquam existere, qui non sit animal rationale.

CAPVT III.

De Genere.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quodnam sit definitum in definitione generis.

Ex dictis in Logica constat genus à Porphyrio definiri: *id quod pluribus & differentibus specie attribuitur in quæstione quid est.* Iam verò requiritur quodnam sit definitum huius definitionis, an natura quæ dicitur

genus; an talis vniuersalitas ob quam genus appellatur, seu genereitas, an aggregatum ex natura & genereitate; idque vel ita vt vtrumque ex æquo definiatur; vel ita vt natura sit definitum materiale, & vt quod, genereitas verò definitum formale, & vt quo, aut vice versa.

Respondeo & Dico I. *non definiri naturam secundum se, nec genereitatem per se spectatam: sed concretum ex natura & genereitate.* Prima pars probatur, quia natura secundum se spectata non prædicatur de multis specie differentibus in quid, sed tantùm quatenùs substat secundæ intentioni; ergo secundum se non est id quod definitur, cùm id quod per definitionem explicatur, rei definitæ intrinsecè competere debeat. Confirmatur, quia aliàs speciei & indiuiduis generi subiectis competeret, posse prædicari de multis specie differentibus; quod absurdum est. Sequela patet, quia eadem natura, secundum se spectata, quæ est in genere, est etiam in speciebus, & indiuiduis generi subiectis: vt natura animalis in homine & equo; in Petro, & Bucephalo.

Secunda pars eodem modo ostendi potest, quia genereitas in abstracto non prædicatur de multis speciе differentibus, adeóque non est id quod definitur in prædicta definitione. Confirmatur, nam genereitas non est genus; sed id quo genus constituitur; at definitur genus ipsum, non autem id quo genus constituitur.

Tertia pars ex præcedentibus colligitur; nam si non definitur natura secundum se, nec genereitas secundum se, consequens est vt concretum ex natura & genereitate definiatur. Confirmatur, quia hoc concretum est prædicabile de multis specie differentibus in quid, v. c. ani-

mal de homine & equo; ergo definitio allata ei competit, adeóque est id quod definitur; ad eum modum quo cum album definitur, *id quod disgregat visum*, definitum non est subiectum cui inhæret albedo, præcisè spectatum, nec ipsa albedo per se spectata, sed concretum ex subiecto & albedine; hoc enim est propriè quod visum disgregat.

Obiicies: ens per accidens non potest vnica definitione explicari, sed concretum ex natura & genereitate est ens per accidens, ergo, &c. Respondeo maiorem veram esse de ente omnino per accidens, seu cuius partes nullum inter se dicunt ordinē, quale non est genus; cùm natura cōsideretur vt substans genereitati, qua ratione vnum quodāmodo cum illa constituit.

Dico 2. *naturam substantem genereitati esse definitum materiale, & vt quod, genereitatem verò definitum formale & vt quo.* Primum patet; nam natura ipsa est id quod potest prædicari de multis specie differentibus, animal v.c. de homine & bruto: ergo natura est definitum materiale, seu id quod definitur.

Secundum ostenditur, quia natura non est prædicabilis secundùm se de multis specie differentibus; sed tantùm quatenùs genereitati substat: quare genereitas est definitum formale, seu vt quo. Quemadmodum quando album definitur, *disgregat eum visum*, materiale significatum huius definitionis est id quod disgregat visum nempe paries, nix, cygnus, &c. formale verò est albedo ipsa, quia est ratio formalis ob quam disgregare visum prædictis subiectis competit; non enim visum disgregant secundùm se, sed quatenùs alba sunt.

Obiicies 1. si natura esset definitum quod, definitio ei accidentaliter competeret, quod

absurdum est. Respondeo id non sequi, quia etsi posse de multis prædicari naturæ per se spectatæ accidentaliter competat;non tamen si consideretur vt substans vniuersalitati, & vnum cum illa constituens; sic enim animal essentialiter potest esse in multis specie differentibus, eique proprium est posse de illis prædicari in quid.

Obiicies 2. cùm definitio generis aliorumq; prædicabilium sit Logica in illis secunda intẽtio,non natura definiri debet. Respondeo non sequi,quia etsi definitio naturæ secundũ se nõ sit Logica;est tamen Logica definitio illius,vt substat vniuersalitati; quomodo hic definitur.

ARTICVLVS II.

De genere prædictæ definitionis.

CVm genus, vt dictum est, definiatur id quod prædicatur de multis specie differentibus, neque iis verbis clarè exprimatur genus, ex quo definitio constare debet; dubium est quidnam subintelligatur quod se habeat per modum generis, an vniuersale, an prædicabile, an verò subiectum ipsum genereitate substratum.

Respondeo & Dico 1. *Vniuersale non habere locum generis in illa definitione.* Probatur 1. quia si vniuersale est genus in illa definitione,ideo est quia quinque prædicabilia sint veræ species vniuersalis, & vniuersale est genus respectu illorum; hoc autem non satis certum videtur, cum probabilius sit non dari nisi duo vniuersalia strictè sumpta,etsi ex vsu communi quinque admittamus, vt alibi dictum est.

Probatur 2.quia Porphyrius exponens illam

definitionem ait, per illam particulam, *prædicari de pluribus*, excludi indiuiduum. Hoc autem falsum esset si vniuersale haberet locum generis, quia iam per illud exclusum esset indiuiduum; cùm non sit vniuersale. Quare si illa definitio expendatur iuxta mentem Porphyrij, dici non potest vniuersale in ea habere locum generis.

Dico 2. *in illa definitione subiectum non esse loco generis.* Probatur, quia si Porphyrius definiisset genus per subiectum, iam per id quod haberet locum generis in illa definitione, exclusum esset indiuiduum saltem substantiale, cùm hoc nequeat esse in subiecto, adeóque immeritò dixisset indiuiduum excludi per particulas quæ in definitione locum tenent differentiæ; cùm per differentiam propriè non excludantur nisi quæ conueniunt in genere, & per illud iam exclusa non sunt.

Obiicies, illud est discrimen inter accidentia abstracta, & concreta, quòd abstracta definiuntur per verum genus, & per subiectum loco differentiæ, vt cùm simitas definitur, *curuitas nasi*; concreta verò per subiectum loco generis, vt cùm simum definitur, *nasus curuus*; adeóq; genus, cùm sit concretum accidentale, per subiectum loco generis est definiendum.

Resp. 1. non tam hîc inquiri quomodo genus definiri debeat, quàm qua ratione à Porphyrio definitũ fuerit. At non constat ab illo definitum esse per subiectũ loco generis, quin potius oppositũ ex allata ratione non obscurè colligitur.

Respondeo 2. etsi verum sit cõcreta accidentium sæpe per subiectum definiri, non minùs verum esse ea per genus posse definiri; vt patet: nam album definiri potest, vel *id quod est disgregatiuum visus*, quomodo definitur per subie-

ctum, vel, *coloratum disgregatiuum visus*; qua ratione definitur per concretum superius loco generis. Quare etsi genus sit concretum accidentale, inde non sequitur illud per subiectum debuisse definiri.

Dico 3. *prædicabile esse genus in allata definitione.* Sequitur ex dictis, cùm nihil aliud assignari possit, exclusis vniuersali & subiecto. Confirmatur, tum quia cùm Porphyrius agat de quinque prædicabilibus, eorumque definitiones, adeoque id in quo inter se conueniunt, aut discrepant, tradat, verisimile est eum rationem communem prædicabilis, in qua omnia conueniunt, pro genere in eorum definitione vsurpasse, vt ipsa etiam verba quibus constant, satis indicare videntur.

Tum quia Porphyrius voluit assignare genus aliquod, in cuius ratione indiuiduum conueniret cum genere definito, vt ex antedictis colligitur. At nullum potest congruentius genus assignari, in cuius ratione indiuiduum cum genere definito conueniat, quodque per differentias generis & indiuidui proprietas diuidatur, quàm prædicabile; vtrumque enim est prędicabile; sed genus de pluribus, & indiuiduum de vno: quare fatendum est prædicabile habere locum generis in prædicta definitione.

Obiicies, si definitio generis constat ex genere & differentia, iam datur genus generis, quod repugnat, quia quod subiicitur generi, non est genus; sed species. Respondeo non repugnare quod idem sit genus & species diuerso respectu. Nam si primum vniuersale spectetur quatenus prædicatur tali modo de multis speciebus, sic dicitur genus; si autem quatenus conuenit cum aliis quatuor prædicabilibus in ratione prędicabilis, vt vult communis senten-

tia, & ab iis differt in ratione talis prædicabilis, sub eo respectu, genus est species prædicabilis ab aliis quatuor speciebus distincta, & prædicabile est genus respectu earum quinque specierum.

ARTICVLVS III.

An genus necessariò requirat plures species.

Hoc duobus modis intelligi potest 1. an genus necessario requirat plures species actu existentes, 2. an saltem exigat plures species possibiles, siue sint possibiles physicè, id est per potentiam naturalem in rebus existentem; siue logicè, id est per non repugnantiam, seu per potentiam supernaturalē.

Respondeo & Dico 1. *genus non requirere necessario plures species actu existentes.* Probatur, quia creata vna specie animalis, potest ab illa, & ab aliis possibilibus abstrahi conceptus quidam genericus contrahibilis ad illas species, & de illis prædicabilis; hoc autem ad verum genus sufficit; quia genus non definitur quod actu est in multis speciebus; sed quod potest esse in illis; sicut vniuersale in communi definitur, quod aptum natum est inesse multis. Imo hinc sequitur ad rationem generis non requiri actualem existentiam vllius speciei; quo fit vt flos in hieme sit verum genus, etsi supponatur nullam tunc speciem floris in toto orbe existere.

Obiicies 1. ex Arist. & Porphyrio, in genere debere esse plures species. Respondeo hoc verum esse de pluribus speciebus vel actu existentibus, vel possibilibus.

Obiicies 2. genus diuiditur per differentias specierum cōstitutiuas, & distinctiuas, vt ani-

mal per rationale & irrationale, quibus homo & brutum cõstituuntur, & inter se distinguuntur. At differentiæ non distinguunt nisi species actu existentes, ac proinde genus necessariò exigit plures species actu existentes. Respõdeo minorem falsam esse, siquidem distinctio quæ inducitur inter species per differentias oppositas, cùm sit essentialis, abstrahit ab actuali existentia; vt satis patet exemplo florum, qui non minùs inter se specie distinguuntur, quando non sunt, quàm dum actu existunt.

Dico 2. *iuxta mentem Porphyrij, & Aristotelis, communiter probatam, ad verum genus requiri plures species saltem vt possibiles.* Probatur manifestò tum ex definitione generis quod dicitur prædicabile de multis specie differentibus in quid. Tum quia genus dici solet totum potentiale essentialiter diuisibile per differentias oppositas; at hæ necessario supponunt multas species possibiles quæ iis constituantur.

Obiicies 1. si nullum animal esset possibile præter hominem, illa prædicatio, homo est animal, esset essentialis; nec tamen esset specifica, aut differentialis, cùm animal non sit species, aut differentia; ergo esset generica, adeoq; animal etiam tunc verum esset genus. Respondeo prædicationem illam in eo casu fore specificam; quia enim nullum tunc esset animal præter rationale, eo ipso quod enunciarem hominem esse animal, implicitè saltem dicerem enm esse rationalem, sicque prædicatio illa esset specifica.

Obiicies 2. nonne tota & essentialis ratio animalis reperitur in homine, imo & in quolibet hominis indiuiduo? ergo falso dicitur genus necessariò exigere plures species saltem possibiles. Respondeo non sequi; nam aliud

est loqui de animali secundum se, vt est corpus animatum sentiens, qua ratione animal non est genus nisi materialiter; aliud vt est formaliter genus, seu vt est prædicabile de multis specie differentibus in quid. Vnde etsi sub priori ratione possit animalis essentia conseruari in vna specie, & in vno indiuiduo; non tamen sub posteriori, de qua tantum hic agimus.

Dico 3. *sufficere ad genus, quod species possint existere siue per potentiam Physicam, siue per potentiam Logicam.* Probatur 1. ex definitione generis; nam genus definitur præcisè quod potest prædicari de multis specie differentibus in quid, nihil determinando de modo quo species illæ sunt possibiles. Quare dummodò naturæ specie differentes existere possint, id sufficiet ad saluandam definitionem generis.

Probatur 2. nam cùm ex communiori sententia, vniuersale fiat per mentis operationem, naturam communem abstrahentis ab inferioribus, tam facilè potest intellectus abstrahere genus à speciebus logicè tantùm possibilibus, quàm ab iis quæ per vim naturalem existere possunt; & genus sic abstractum æquè prædicabitur in quid de speciebus non repugnantibus, ac de existentibus aut physicè possibilibus; vt animal de infinitis speciebus brutorum creabilibus, ac de iis quæ hactenus productæ fuerunt, aut aliquando extituræ sunt.

Obiicies, vniuersale non esse meram fictionem mentis; sed habere fundamentum in rei natura; adeoque genus non respicere nisi species naturaliter possibiles. Respondeo non sequi, quia vt vniuersale non sit mera fictio

mentis, sufficit quod abstrahatur à naturis verè & realiter multiplicabilibus, siue sint multiplicabiles per potentiam naturalem, siue per supernaturalem. Sic enim omnes communiter intelligunt solem esse verum vniuersale, etsi præter vnicum solem qui realiter existit, alii non sint possibiles, nisi per potentiam Logicam; de quo infrà agetur.

ARTICVLVS IV.

Quomodo genus se habeat ad species, & ad indiuidua de quibus prædicatur.

PRæmoneo 1. genus prædicari de pluribus speciebus, & de earum indiuiduis, v.c. animal de homine & equo, itemque de Petro & Bucephalo; quo fit vt genus tam species quàm earum indiuidua intrinsecè respiciat. Est autem difficultas quomodo genus ad illa omnia referatur, seu quodnam sit tam proximum & immediatum, quàm adæquatum correlatiuum generis; an species, an indiuidua, an autem aliquid ipsis commune, nempè subiicibile in quid incompletè, vt nonnulli arbitrantur.

Præmoneo 2. Illud dici proximum & immediatum correlatiuum alicuius, quod sine interuentu alterius terminat illius relationem; remotum vero & mediatum quod alio mediante, eam terminat. Rursus illud dicitur correlatiuum adæquatum, quod ita relationem terminat vt eam adæquet, seu vt nihil aliud præter ipsum eam terminet; inadæquatum autem quod non solum; sed simul cum

alio relationem terminat. Atque hoc totum explicatur exemplo potentiæ quæ fertur in actum & obiectum; actus enim est proximum & immediatum illius correlatiuum, obiectum verò remotum & mediatum: at actus solus, & obiectum solum sunt correlatiua inadæquata; ambo autem simul constituunt correlatiuum totale & adæquatum. His positis,

Respondeo & dico 1. *Speciem esse proximum & immediatum generis correlatiuum.* Probatur 1. nam ex Arist. 6. Topic. cap. 2. relatiuum debet definiri per suum primum & immediatum correlatiuum; At Porphyrius cap. 2. Introduc. definiuit genus per speciem, & speciem per genus. Imò declarauit se necessitate compulsum ita definiisse, quia genus est speciei genus, & species est generis species; seu quia ad se mutuo respectu proximè referuntur. Quare negari non potest quin, saltem ex mente Porphyrii, species sit proximum & immediatum generis correlatiuum.

Probatur 2. nam illud est proximum & immediatum generis correlatiuum, cui genus proximè & immediatè communicatur; at genus proximè & immediatè communicatur speciebus; animal v. g. homini & bruto; ergo species sunt proximum & immediatum correlatiuum generis. Maior negari non potest, minor verò perspicua est ex arbore Porphyrii ab omnibus admissa, in qua genus immediatè diuiditur per differentias specierum constitutiuas, & per species descendit ad indiuidua; quo ipso ostenditur species esse correlatiuum generis proximum & immediatum.

Obiicies: cùm species & indiuidua subii-

tiantur generi, non incongruè dici posse subiicibile commune speciebus & indiuiduis, esse immediatum generis correlatiuum. Verùm hoc gratis affirmatur; quia sicut repugnat animal rationale abstrahi ab irrationali & rationali; ita & subiicibile immediatum à subiicibili mediato, qualia sunt indiuidua, & immediato, cuiusmodi sunt species.

Dico 2. *Totale & adæquatum generis correlatiuum non esse species solas; sed species simul cum indiuiduis.* Probatur 1. nam genus non tantùm prædicatur de speciebus in quid incompletè, sed etiam de omnibus earum indiuiduis; ergo non tantùm refertur ad species; sed etiam, ad earum indiuidua; adeóque totale & adæquatum generis correlatiuum ex speciebus & indiuiduis constituitur.

Confirmatur; nam genus definitur, *quod prædicatur de multis specie differentibus in quid*; at quamuis diuersæ species eiusdem generis primo inter se specie differant, earum tamen indiuidua secundariò differunt specie, quatenus diuersas rationes specificas participant, quare etsi genus immediatè & proximè species respiciat, negari non potest quin mediatè & remotè feratur ad earum indiuidua; ac proinde quin hæc spectent ad totale & adæquatum correlatiuum generis.

Probatur 2. Nam cùm animal v. c. referatur non modo ad hominem & equum; sed etiam ad Petrum & Bucephalum, vel illa relatio respectu Petri & Bucephali est generica, vel non; si non est generica, qualisnam est? Certè non est specifica, cùm species dicat totam essentiam indiuiduorum de quibus prædicatur; animal autem non dicat totam es-

sentiam Petri & Bucephali, vt perspicuum est: At nec dici potest illam prædicationem spectare ad aliquod ex tribus vltimis prædicabilibus, cum animal nec sit differentia, nec proprium, nec accidens commune respectu Petri & Bucephali: ergo fatendum est esse prædicationem genericam, cùm non plura sint quam quinque vulgaria prædicabilia, & ridiculum sit fingere cum Louanienfibus, sextum aliquod vniuersale innominatum, ad quod prædicatio generis de indiuiduis reducatur.

Obiicies: si genus refertur ad species & indiuidua, vel refertur ad illa eadem relatione, vel diuersa: non eadem, quia termini sunt distincti; non etiam diuersa, quia sic genus essentialiter includeret diuersos respectus, adeóque esset quid æquiuocum. Ergo genus non refertur simul ad species & indiuidua; sed ad species duntaxat. Respondeo genus referri ad species, & ad indiuidua eadem relatione, non obstante diuersitate terminorum, quia vnus respicitur immediatè, & alter mediatè: sicut potentia fertur eadem relatione in actum suum immediate, & eo mediante in obiectum.

CAPVT IV.

DE SPECIE ET INDIVIDVO.

ARTICVLVS PRIMVS.

An species rectè definiatur, id quod subiicitur generi, *&*, de quo genus prædicatur in quid.

RESPONDEO definitiones istas admittendas esse, tum quia communiter approbantur à Logicis, tum quia quæ contra illas obiiciuntur, facilè solui possunt, vt ex iam dicendis constabit: Si prius obseruatum fuerit, speciem hic non considerari vt est prædicabilis; sed quatenus est subiicibilis, quod non habet nisi per ordinem ad genus, per quem proinde definiri debuit.

Obiicitur 1. genus à Porphyrio fuisse definitum per speciem, adeóque si iam species definitur per genus, committi vitiosum circulum; quia sequeretur idem esse magis & minus notum respectu eiusdem, quod repugnat. Respondent aliqui genus non fuisse definitum per speciem; sed per ordinem ad ea quæ specie differunt, qualia sunt non tantùm species; sed etiam specierum indiuidua; ac proinde cùm iam species definitur per genus, non committi circulum.

Verùm quia negari non potest genus fuisse

præsertim definitum per speciem, tanquam per terminum proximum & immediatum, vt suprà ostendimus, quin & ipse Porphyrius affirmat se genus per speciem, & speciem per genus definiisse; ideo aliter Respondemus; in hoc definiendi modo nihil esse reprehendendum, quia vt idem autor monet, hoc est proprium relatiuorum vt vnum definiatur per ordinem ad aliud; at genus & species sunt relatiua, quoniam genus est speciei genus, & species est generis species. Quare genus debuit definiri per ordinem ad species, & species per ordinem ad genus.

Confirmatur: nam vniuersale dicit intrinsecè ordinem ad multa, & per talem ordinem essentialiter definitur, vt patet ex dictis cap. 1. quare cùm primùm vniuersale dicatur genus per ordinem ad multas species, per respectum ad illas definiri debet. Contra verò subiicibile non potest intelligi nisi per ordinem ad id cui subiicitur, quo fit vt cùm species subiiciatur generi, non nisi per ordinem ad illud, vt subiicibilis, definiri possit. Dico vt subiicibilis, nam si species consideretur vt prædicabilis, sic per ordinem ad inferiora definiri debet.

Obiicitur 2. si species rectè definiretur per genus, ea posset etiam legitimè definiri per definitionem generis, adeoque per seipsam, hoc modo: *species est id quod subijcitur prædicabili de multis specie differentibus in quid*, quæ tamen definitio absurda est & nugatoria. Sequela patet, quia ex Arist. 2. Topic. cap. 5. quando aliquid ponitur in definitione, potest loco illius eius definitio in ea vsurpari, vt si in definitione hominis loco animalis vsurpetur corpus animatum sentiens. Respondeo ne-

gandam esse sequelam maioris, & ad illius probationem dicendum, Aristotelem intelligendum esse de eo quod ponitur in definitione, tanquam pars intrinseca rei definitæ; cuiusmodi est animal in definitione hominis; non autem de eo quod ponitur tantum vt terminus extrinsecus rei definitæ, quomodo genus ponitur in definitione speciei, & generatim vnum relatiuum in definitione illius.

Obiicitur 3. definitiones illas competere indiuiduo, adeoque non esse legitimas. Siquidem indiuiduum subiicitur generi, & genus de illo prædicatur. Respondeo antecedens falsum esse, quia definitiones prædictæ intelliguntur de subiicibilitate & prædicabilitate præstantiori, quæ est immediata & proxima; qualis non competit indiuiduo; sed tantum speciei; eo quod indiuiduum non subiicitur generi, & genus non prædicatur de indiuiduo, nisi mediante specie.

Quod si instes, animal prædicari immediatè de indiuiduis, & indiuidua immediatè subiici animali, vt patet in istis propositionibus ab omnibus admissis, Petrus est animal, Bucephalus est animal, ac proinde solutionem allatam non satisfacere. Respondeo prædicationem animalis de Petro & Bucephalo, etsi sit immediata quoad voces, in re tamen esse mediatam; quia cùm animal non descendat ad indiuidua illa, nisi mediante specie, adeoque nec Petrus sit animal, nisi quia est homo; nec Bucephalus, nisi quia est equus; hinc euidenter sequitur Petrum & Bucephalum non subiici generi, & genus de illis non prædicari nisi mediatè.

Vrgebis adhuc: esto Petrus & Bucephalus qui sunt indiuidua completa & specifica, me-

diatè tantùm subiiciantur generi; negari tamen non potest quin indiuidua quæ vocantur generica, vt hoc animal, & hæc qualitas ei immediatè subiiciantur; vt cùm dicimus, hoc animal est animal, hæc qualitas est qualitas: tunc enim inter indiuiduum & genus nihil mediat, sicque allatæ definitiones speciei saltem indiuiduis genericis competunt.

Respondeo 1. nullum dari à parte rei indiuiduum genericum; seu quod non constituatur in aliqua specie, cùm repugnet genus immediatè contrahi per differentiam indiuidualem. Quare cùm dico, hoc animal est animal, demonstro aliquod animal quod à parte rei est in aliqua specie animalis, etsi verbis expressè id non declaretur; eique ratio animalis, quia est in tali specie, adeóque mediatè competit.

Respondeo 2. etsi admitteretur indiuiduum genericum, illudque immediatè generi subiiceretur, non tamen eo modo quo species generi subiicitur; quia species subiicitur generi formaliter vt genus est, seu vt includit tantùm partem illius essentialem materiæ respondentem; at indiuiduum genericum si daretur, non subiiceretur generi formaliter sub ratione generis; sed sub ratione speciei, quia genus quod respiceret, totam illius essentiam, ad modum speciei includeret; animal v. c. totam essentiam huius animalis, & qualitas totam essentiam huius qualitatis.

ART.

ARTICVLVS II.

An species infima rectè definiatur, quæ de multis numero differentibus prædicatur in quid.

HAnc etiam definitionem speciei infimæ omnes Philosophi communiter probant, tum propter autoritatem Porphyrij qui illam tradit, tum quia rectè per illam explicatur ratio speciei infimæ, vt constituit secundum vniuersale ab alijs distinctum. Tria tamen contra illam obijci possunt, 1. solem, lunam, & mundum veras esse species, cùm tamen non prædicentur, nisi de vnico indiuiduo. Respondet quidam Neotericus solem, lunam, & mundum esse res singulares, non vniuersales. Quod si arguas hoc quidem verum esse de hoc sole, hac luna, hoc mundo, posse tamen ab hoc sole alijsque possibilibus abstrahi naturam specificam, quæ de illis ex æquo prædicetur: Respondet non posse esse plures soles, aut mundos, adeóque solem aut mundum non esse species.

Verùm hæc responsio parum tuta videtur; fides enim docet Deum posse efficere quidquid non implicat contradictionem; at non implicat contradictionem quod detur alius sol, alia luna, alius mundus. Vnde enim talis contradictio oritur? Nam sicut creato vno homine, vno leone, vno equo, alius creari potuit in eadem specie; ita non repugnat ex se creari alium solem, aliam lunam, alium mundum, adeoque si ista nihilominus mul-

tiplicari nequeunt, ideo est quia potentia Dei in creatione mundi fuit exhausta, nec ad tales effectus se extendere potest; quod non modò lumini naturali, sed etiam fidei Catholicæ repugnat.

Dicendum ergo ad obiectionem allatam, solem, lunam & mundum posse abstrahi ab hoc sole, hac luna, hoc mundo, aliisque possibilibus, sicque posse dici species. Et quamuis species illæ de facto non prædicentur nisi de vnico sole, vnica luna, vnico mundo, possent tamen de multis numero differentibus prædicari; quod sufficit ad rationem speciei. Fatendum tamen mundum non esse propriè speciem, cum sumatur pro hac vniuersitate ex cœlo, elementis, aliisque rebus non modò specie, sed etiam genere differentibus, coagmentata.

Obiicies 2. ex mente S. Thomæ tot esse species Angelorum, quot sunt Angeli, ita vt nulla eorum species possit plura habere sub se indiuidua, numero tantùm distincta; hinc enim apertè sequitur non esse de ratione speciei, vt possit prædicari de multis numero differentibus. Verùm in primis hæc obiectio facilè refellitur primo ex dictis lib. 3. Ideæ Theologiæ speculat. Vbi ostendimus ex communi Scholasticorum sententia, non repugnare multiplicationem numericam in eadem specie Angelica, imò de facto dari plures Angelos solo numero distinctos.

Secundo, dato quòd species Angelorum essent immultiplicabiles in plura indiuidua solo numero distincta, eæ non haberent veram rationem vniuersalis, & prædicabilis; cùm omnium consensu vniuersale sit vnum aptum inesse multis, & prædicari de il-

lis. Quare sicut genus non potest conseruari in vnica specie, nisi aliæ sint possibiles saltem Logicè, vt ostendimus capite præcedenti; ita nec species in vno indiuiduo, nisi alia sint possibilia, aut naturaliter, aut saltem per virtutem diuinam.

Respondent aliqui Thomistæ naturam v.c. Michaëlis, prout præcisam à sua differentia indiuiduali, esse indifferentem ad multa indiuidua, & posse determinari ad illa (si essent possibilia) per differentiam indiuidualem vniuscuiusque, sicque esse vniuersalem & prædicabilem.

Verùm hæc responsio refellitur 1. quia Thomistæ communiter docent, rationem indiuidualem non distingui à specifica in Angelis, quia carent materia, & consequenter tot esse Angelorum species, quot sunt indiuidua Angelica. Isti vero supponunt naturam specificam Angeli distingui a differentia illius indiuiduali; quod non satis cohæret cum doctrina illa apud ipsos recepta.

Refellitur 2. quia valdè absurdum est ponere aliquam speciem vniuersalem, cuius indiuidua sint impossibilia, cum potius eo ipso censeri debeat species illa impossibilis, sub ratione vniuersalis, quod impossibile est indiuidua sub illa multiplicari; vt manifestum est tum ex definitione speciei communiter ab omnibus probata, tum ex definitionibus vniuersalis superiùs, ex consensu omnium, etiam Aduersariorum traditis.

Confirmatur: quia eadem libertate dici posset, Deum esse veram speciem vniuersalem, etsi non sit, nec esse possit nisi vnicus numero Deus. Siquidem diuinitas ex se

posset reperiri in multis indiuiduis naturæ diuinæ, si illa essent possibilia.

Obiicitur 3. definitionem prædictam competere generi, cum de multis numero differentibus prædicetur, vt animal de Petro; & Paulo. Respondeo longè aliter genus prædicari de indiuiduis, quàm speciem: genus enim prædicatur de illis tantùm mediatè, & incompletè, species verò immediatè & completè: ac prætereà genus de multis specie & numero differentibus prædicatur, cùm species infima tantùm de multis numero.

Instabis: duas animas rationales posse diuinitùs informare materias specie distinctas, cum quibus proinde componerent duos homines specie distinctos, de quibus tamen homo essentialiter prædicaretur, sicque speciem posse prædicari de multis specie differentibus. Respondeo 1. casum illum esse fictitium, agendo de anima rationali qualis de facto existit; cùm enim omnes animæ rationales sint omninò similes, quoad essentiam, ita ex natura sua determinatur ad materiam eiusdem rationis, vt ne quidem diuinitùs materias specie distinctas informare possint.

Respondeo 2. admissa ea hypothesi, homo non esset species infima; sed genus eo ipso quod de multis specie distinctis prædicaretur, esto distinctio specifica non orietur eo casu à formis, vt fit iam in speciebus distinctis; sed à diuersitate materiæ, vt supponitur. Et idem dicendum est si supponamus, posse dari homines specie distinctos ratione formæ, vt fert probabilior sententia; hoc enim supposito, fateri debemus non modò hominem fore genus, &

crearetur noua hominum species: sed etiam de facto esse, cùm ad denominationem generis sufficiat quod species sub illo diuinitùs multiplicari possint, vt suprà dictum est. Quare quoties loquimur de homine vt de specie infima; id accipiendum est iuxta vulgarem hominum sensum, qui sine examine supponunt tanquam certum, non posse creari homines alterius speciei; cuius oppositum tanquam probabilius amplectemur, vbi de anima rationali.

Si instes, hinc colligi nullam dari speciem infimam, adeòque speciem è numero vniuersalium eradendam esse, cùm quod dicitur de homine, à pari de aliis omnibus speciebus infimis dici possit.

Respondeo 1. id non benè ex dictis colligi, quia licet detur gradum hominis ex se esse genericum, & posse diuidi in plures species, inde non sequitur eandem illimitationem rebus omnibus competere; cum saltem fat ndum sit aliqua accidentia ita esse contracta & determinata ad vnicam speciem, vt in plures species diuidi non possint, vt manifestum est in figuris & numeris. Constat enim omnes circulos esse eiusdem speciei, omnesque ternarios, & sic de aliis; quod absolutè sufficit vt dicamus dari aliquas species infimas; etsi, vt verum fatear, satis operosum sit speciem infimam inter substantias reperire, spectata Dei omnipotentia, cui nihil denegare possumus nisi quod apertam inuoluit repugnantiam.

Respondeo 2. etsi nulla daretur species infima per ordinem ad omnipotentiam Dei, inde non sequi secundum vniuersale abo-

ſendum eſſe, quia cùm dentur multæ ſpecies quæ de facto non habent, nec vnquam habituræ ſunt ſub ſe niſi indiuidua ſolo numero diſtincta, id ſufficit vt ſecundum vniuerſale ex eiuſmodi ſpeciebus conſtituatur. Præſertim cùm non pauci contendant repugnare etiam de potentia abſoluta, quod de indiuiduis ſpecie diſtinctis prædicentur. Alij vero qui id nobiſcum poſſibile exiſtimant, putent naturas illas quæ ſub ſe non continent niſi indiuidua eiuſdem rationis, dicendas eſſe ſpecies actu, & genera tantùm in potentia; quatenus de potentia extraordinaria plures ſpecies habere poſſunt.

ARTICVLVS III.

An rectè aſſignatæ ſint ſpeciei habitudines, ſeu reſpectus.

Ex dictis conſtat duplicem eſſe ſpeciem, aliam ſubalternam, aliam infimam; cuius diuiſionis ratio inde ſumitur, quia cum ſpecies componatur intrinſecè ex genere & differentia, contingit interdum eam ita perfici per differentiam, vt per gradum aliquem vlteriorem ſit adhuc eſſentialiter perfectibilis; quomodo conſtituitur ſpecies ſubalterna potens ſub ſe habere plures ſpecies. Interdum verò per differentiam ita actuatur vt ſuum habeat vltimum complementum eſſentiale, & iam immediatè ſit capax differentiæ indiuidualis; qua ratione dicitur ſpecies infima, quæ ſcilicet non poteſt in alias

species diuidi; sed tantùm in indiuidua: Quo posito,

Respondeo & dico 1. *Speciem subalternam duplicem habere habitudinem, alteram ad genus, alteram ad inferiora: & priori respectu dici speciem, posteriori verò genus, quia sic multa resp cit species distincta.* Ex quo patet duas illas habitudines esse formaliter inter se distinctas, cùm earum termini adæquati sint formaliter distincti, & fieri nequeat vt denominationes generis & speciei ex eodem respectu eidem tribuantur. Est autem maior dubitatio quo sensu Porphyrius dixerit, speciem infimam non habere nisi vnam habitudinem, cùm constet eam habere suprà se genera, & sub se indiuidua ad quæ refertur. Quod vt intelligas,

Dico 2. *Speciem infimam seu specialissimam habere duas habitudines distinctas, alteram ad genus cui subjicitur, alteram ad indiuidua de quibus prædicatur.* Probatur quia tunc admittendæ sunt relationes distinctæ, quando termini sunt formaliter distincti, vt patet ex iam dictis: at species infima quatenus ex vna parte refertur ad genus, ex alia ad indiuidua, habet terminos formaliter distinctos; ergo vt sic, duplicem habet relationem, alteram ad genus, alteram ad indiuidua.

Confirmatur: nam ideo species subalterna habet duas habitudines distinctas, quia quatenus respicit superiora & inferiora, habet terminos formaliter distinctos, nempè ex vna parte genus, & ex alia speciem: ergo similiter in specie infima admittendæ sunt duæ relationes, cùm supra se respiciat genus, & sub se indiuidua. Eo vel

maximè, quia respectu generis se habet vt inferius, & subiectum de quo genus prædicatur; at respectu indiuiduorum se habet vt superius, & attributum quod de illis prædicatur.

Dico 3. *Etsi relationes prædictæ sint duæ, ambas tamen eandem denominationem speciei infimæ tribuere.* Probatur: quia siue species infima refeeratur ad genus, siue ad indiuidua, semper denominatur species, & in hoc differt à specie subalterna, quod hæc relata ad superiora dicitur quidem species; relata vero ad inferiora dicitur genus. Exempli gratia, animal vt relatum ad viuens, vel ad corpus dicitur species; vt relatum verò ad hominem, vel ad equum, dicitur genus: at homo relatus ad animal, dicitur species, & relatus ad Petrum & Paulum, dicitur etiam species.

Atque hoc sensu Porphyrius supra relatus dixit, speciem specialissimam vnam dicere habitudinem: *Quia*, inquit, *etsi superiora & inferiora respiciat, ea respicit, tanquam species; inferiora quidem vt ea continens, superiora vero vt ab ijs contenta.* In quibus verbis duo obseruanda sunt 1. vnam poni habitudinem nomine, quatenus vnam tribuit denominationem. 2. non tamen esse propriè vnam habitudinem; sed duas essentialiter distinctas, alteram contenti ad continens, nimirum speciei ad genus; species enim continetur sub genere tanquam inferius sub superiori, & pars subiectiua sub toto potestatiuo: alteram continentis ad contentum, nimirum speciei ad indiuidua; species enim est superius, & totum respectu indiuiduorum.

Nota 1. speciem vt subiicibilem non constituere secundum prædicabile; sed vt dicit

ordinem ad inferiora, cùm hoc tantùm posteriori modo sit quid superius, & de multis prædicari possit:

Nota 2. speciem vt præcise de multis prædicabilem, non constituere secundum prædicabile, cùm species subalterna de multis specie differentibus possit prædicari, nec tamen vt sic spectet ad secundum prædicabile, sed ad primum. Vnde sequitur speciem quæ constituit secundum vniuersale, esse illam quæ prædicatur tantum de multis numero differentibus; quod soli speciei infimæ competit.

ARTICVLVS IV.

An possit abstrahi communis & vniuoca ratio indiuidui ab omnibus indiuiduis.

NOn quærimus an possit abstrahi communis & vniuoca ratio speciei ab omnibus indiuiduis, quoad naturam spectatis, v. c. communis ratio hominis à Petro & Paulo, quatenus sunt homines. Iam enim suprà non semel supposuimus, ex communi sententia, id fieri posse; sed dubium est an ex indiuiduis formaliter vt sunt indiuidua, abstrahi possit communis ratio indiuidui; adeò vt indiuiduum vt sic, sit terminus vniuersalis & vniuocus respectu huius & illius indiuidui, quatenus sunt indiuidua.

Respondeo & Dico 1. *non facilè à nobis in-*

telligi quomodo abstractio illa admitti possit, iuxta sententiam communiorem inferius tractandam, de præcisione graduum obiectiua. Probatur, quia si ratio illa communis indiuidui abstrahi potest, ea eodem modo proportione seruata, abstrahi debet, ac ratio hominis abstrahitur à Petro & Paulo, & ratio animalis ab homine & bruto; at impossibile est iuxta illam sententiam, quòd ratio communis indiuidui eo modo abstrahatur, siquidem per præcisionem obiectiuam ita abstraho rationem communem hominis à Petro & Paulo, vt remaneant in iis differentiæ indiuiduales quibus distinguuntur, & ab homine & equo: sic abstraho rationem communem animalis, vt in iis remaneant differentiæ specificæ per quas distinguuntur, quatenus illæ ab intellectu abstrahente non attinguntur, ac si verè à gradu communi distinguerentur: at si abstraho à Petro & Paulo, ipsam rationem indiuidualem, iam in iis nihil remanet quod talis abstractionis fundamentum esse possit, siquidem differentia indiuidualis est, *id quo vnum indiuiduum vltimo differt à quocunque alio*, adeòque non potest in illa poni aliqua formalitas communis omnibus indiuiduis, & ratione distincta a formalitatibus propriis quibus inter se differunt: cùm sine illa indiuiduum sufficienter constitutum intelligatur.

Confirmatur: nam etsi homo & equus conueniant in ratione animalis, per differentias tamen specificas vltimò differunt, ita vt nulla in iis possit assignari formalitas homini & equo communis. Aliàs si conceptus differentiæ posset cum fundamento secari in duos conceptus, quorum vnus esset com-

munis &, alter proprius, dicendum esset similiter conceptum hunc proprium posse rursus diuidi in duas formalitates, quarum alia esset communis, & alia differentialis, sicque in infinitum abiretur. Quare cùm iste progressus sit impossibilis, fatendum est in differentia specifica esse vnam tantùm formalitatem, per quam secundum se totam vna species distinguitur ab alia. Quod autem dicimus de differentia specifica, ad indiuidualem, proportione seruata, applicandum est, ita scilicet vt Petrus per totam Petreitatem distinguatur à Paulo, neque in ea concipiatur cum fundamento, aliqua formalitas in qua cum Paulo conueniat.

Vbi aduerte me loqui, iuxta sententiam communiorem quæ præcisiones obiectiuas admittit nam si quæstio determinanda sit iuxta illos qui non nisi præcisiones formales amplectuntur, dicendum videtur non repugnare quod detur ratio communis indiuidui ab hoc & illo indiuiduo abstracta. Hoc enim fiet per actum intellectus quo omnia indiuidua confusè cognoscantur per modum vnius; sicut homo dicitur in ea sententia fieri vniuersalis, per actum intellectus confundentem omnes homines, ac si esset vnus homo duntaxat. Verùm contra responsionem in priori sensu negantem,

Obiicies 1. definitio allata communis est omnibus indiuiduis substantiæ; ergo per illam aliquid commune definitur, non sola vox, ergo aliquid reale per vocem significatum. Respondeo per illam definitionem non definiri solam vocem, nec aliquid omnibus indiuiduis realiter commune; sed singula indiuidua per se. Vnde cùm homo in

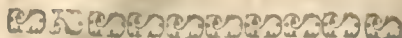
communi per se definiatur, non per Petrum, vel Paulum; indiuiduum e contra non per se definitur sed per Petrum & Paulum.

Obiicies 2. legitimum esse hunc syllogismum, omne indiuiduum est incommunicabile, Petrus est indiuiduum, ergo est incommunicabilis: at hoc dici non posset si nihil daretur commune vniuocum indiuiduis, quia sic medium, nempe indiuiduum, esset æquiuocum, vt pote nihil commune indiuiduis significans præter vocem. Respondeo negando minorem, quia vt syllogismus prædictus rectè concludat, sufficit quod maior propositio verificetur de omnibus & singulis, indiuiduis, quotquot existunt, quia nullum est quod non sit incommunicabile. Quare verba illa, omne indiuiduum, non significant aliquid indiuiduis commune; sed confusè singula indiuidua, atque adeò perinde est ac si inductione probares, Petrum esse incommunicabilem, eo quod omnia alia indiuidua sunt incommunicabilia.

Obiicitur 3. Petrum & Paulum id habere commune vt sint incommunicabiles, ac proinde rationem aliquam communem ab iis abstrahi posse. Respondeo id quod dicitur commune Petro & Paulo, non esse commune nisi quoad voces, vel ad summum quoad conceptum nostrum formalem, sine fundamento in re: nam à parte rei ea conuenientia in eo consistit, quòd Petrus non possit esse Paulus, nec Paulus esse Petrus; id est quòd summè inter se differant. Vnde id perinde est ac si diceres Petrum & Paulum conuenire in eo in quo summopere inter se discrepant, vel albedinem & nigredinem in eo inter se similes esse, quod sicut illa huic est dissimilis, ita hæc illi.

Dico 2. *etsi daretur conceptum communem indiuidui abstrahi posse ab omnibus indiuiduis, non tamen concedendum esset conceptum illum esse vniuocum; sed tantùm analogum.* Probatur; nam vel ratio communis quæ supponitur abstracta, relinquit aliquam rationem specialem, vel nihil; hoc posterius falsum est, quia sic non est abstractio, seu præcisio vnius gradus ab alio; sed integra totius indiuidui ablatio: si verò prius verum est, vt profectò esse debet, sicut quod post præcisionem remanet, debet necessariò esse ens, ita debet esse vnum, & indiuisum; adeóque indiuiduum. Vnde cùm ratio communis indiuidui non perfecte præscindat à rationibus specialibus; sed eas transcendat eo modo quo ens transcendit suas differentias, ea non potest esse vniuoca; sed tantum analoga, vt ex infrà dicendis, vbi de analogia entis, clarius intelligetur.

CAPVT V.

De Differentia.

ARTICVLVS PRIMVS.

An dentur differentiæ infimæ, & simplices.

Sensus est, an species infimæ constituantur per differentias infimas, quæ scilicet cum aliis speciebus reciprocentur, ita vt nulli alteri conueniant; an verò eiusmodi species constituantur per combinationem plurium differentiarum, quarum singulæ aliis speciebus conueniant, non tamen omnes simul iunctæ; ad eum modum quo in Logica diximus ex Porphyrio, indiuiduum constare ex collectione multorum accidentium, quæ singula quidem esse possunt in alio, non tamen omnia.

Respondeo admittendas esse de facto differentias simplices, quibus species infimæ constituantur. Probatur 1. quia non est potior ratio cur species subalternæ constituantur per differentias simplices, quam species infimæ; at species subalternæ eo modo constituuntur, vt patet; nam animatum additum corpori facit viuens, sensitiuum additum viuenti facit animal, &c. Ergo & species infima per vnam simplicem differentiam constituitur.

Probatur 2. quia species infimæ habent proprietates vltimas & reciprocas, vt homo

risibilitatem, equus hinnibilitatem, &c. Ergo & differentias vltimas; sequela patet, quia cùm proprietates à differentia oriantur, melius intelligitur vnam simplicem proprietatem ab vna simplici differentia oriri; quam à multarum combinatione.

Confirmatur: nam dummodò intelligas hominem esse rationalem, ex eo satis intelligis eum esse aptum ad ridendum; adeóque sicut non requiritur alia differentia ad inferendam illam proprietatem, quæ cum homine reciprocatur, ita neque ad constituendam hominis speciem.

Probatur 3. nam ex omnium consensu, differentia respondet formæ, sicut genus materiæ, vt infrà explicabitur: at forma reciprocatur cum composito naturali quod ex ea constituitur, ita vt neque magis, neque minus latè pateat; vt constat in forma lapidis quæ omnibus & solis lapidibus competit, in forma equi quæ in omnibus & solis equis reperitur, & sic de aliis: ergo similiter differentia reciprocatur cum specie quam constituit, adeóque vel negandæ sunt omnes species infimæ, vel admittendæ differentiæ aliquæ infimæ, seu quæ cum iis reciprocentur; ita vt iis omnibus, & nulli alij competant.

Obiicies 1. Aristotelem 2. poster. tex. 37. docere ad definiendam speciem infimam sumendas esse plures differentias subalternas, quarum singulæ latius pateant, re definita, omnes vero simul sumptæ cum ea conuertantur.

Respondeo Aristotelem id non dixisse quod putaret speciem infimam eo modo exactè definiri, aut non dari differentiam infimam; oppositum enim patet ex 7. Metaph.

tex. 42. vbi ait vnius rei vnicam esse differentiam, & per illam dandam esse definitionem; sed vt innueret per varias proprietatum combinationes essentiam speciei infimæ, vt plurimum nobis ignotam, aliquo modo declarari.

Obiicies 2. Porphyrium definiisse differentiam, *id quod prædicatur de pluribus specie differentibus in quale quid*: ex qua definitione cum sit generalis, colligitur omnem differentiam esse genericam, adeóque nullam esse specificam seu infimam. Respondeo definitionem illam non comprehendere omnes differentias, vt vel ex eo patet quòd Porphyrius aliis locis apertè fauet nostræ sententiæ; vt cùm Introduct. cap. 12. ait *Differentia in multis speciebus sæpe cernitur, vt quadrupes in pluribus animalibus specie differentibus.* Illa enim particula *sæpe*, clarè indicat non omnes differentias prædicari de multis specie differentibus, adeóque esse aliquas quæ cum specie infima conuertuntur: quare ex ea definitione nihil concludi potest contra differentiam infimam.

Putant autem aliqui ideo Porphyrium definiisse solas differentias genericas, vel quia genericæ sint valde notæ, & infimæ ignotæ; vel quia hic Porphyrius non agit,nisi ex communi aliorum sententia: suo autem tempore Philosophi communiter negabant differentias vltimas; vel quia ex assignata definitione facilè potest colligi generalis definitio competens etiam differentiis vltimis, si nimirum omittantur duo illa verba, *differentibus specie*, vt in Logica obseruatum est.

Obiicies 3. eundem Porphyrium in defi-

nitione speciei semper afferre plures differentias, quarum quælibet latiùs patet specie definita, vt cum hominem definit, *animal rationale mortale*: nam rationale dicitur de Deo & Angelis, mortale vero de omnibus animalibus, at vtrumque soli homini competit. Respondeo quòd Porphyrius eo modo hominem definierit, id, vt alibi aduertimus, ex Platonicorum errore profectum, qui falsò existimabant Deum, & Angelos esse animalia rationalia. Inde tamen non sequitur quod nullam differentiam infimam admiserit; sed ad summum quòd pluribus vtendum putauit, quando veræ differentiæ ignorantur, vt plerumque contingit.

ARTICVLVS II.

An differentia inferior superiorem formaliter contineat.

DIco, formaliter: non enim dubitatur an differentia inferior includat materialiter seu identicè superiorem, cum ex communi sententia inter se realiter non distinguantur. Dubium est ergo an differentia inferior formaliter spectata, secundum gradum & perfectionem quam dicit, includat in conceptu suo differentiam superiorem, rationale verb. cau. includat sensitiuum, & hoc corporeum.

Qua in re pars negatiua amplectenda est, tum quia Aristoteles 4. Topic. cap. 2. ait differentiam non esse generis participem, quòd sanè falsum esset, si differentia inferior superiorem includeret; cum per illam genus constituatur.

Tum quia multa dicuntur de illis differentiis, quæ subsistere non possunt cum inclusione superioris in inferiori, putà quòd superior constituat genus, & inferior speciem, quod illa sit communior & latiùs patens ista; quod superior contrahatur per inferiorem; quod cùm vtraque concurrat ad compositionem totius Metaphysici, superior se habeat per modum potentiæ, & inferior per modum actus, &c.

Tum quia si sensibile v. includeretur formaliter in rationali, sequeretur, cum dico, homo est animal rationale, in ista definitione sensibile bis includi, semel ratione generis, semel ratione differentiæ, atque adeo hominem duplici titulo habere quod sit sensibilis: hoc autem cùm admitti non debeat, fatendum est differentiam superiorem ita præscindere ab inferiori, vt in formali illius conceptu non includatur.

Obiicies 1. quod prædicatur de alio in abstracto, est de conceptu illius; atqui differentia superior prædicatur de inferiori in abstracto, vt patet ex Arist. 7. Metaph. tex. 43. cùm ait, *Fissio pedum aliqua peditas est*: ergo differentia superior est de conceptu inferioris. Respondeo maiorem veram esse, si vnum prædicetur de alio in sensu formali; non autem si solùm in sensu identico seu materiali, quo modo exemplum allatum intelligi debet. Non enim Aristoteles dicit simpliciter fissionem esse peditatem: sed aliquam peditatem, id est aliquam differentiam peditatis; quatenùs animalium habentium pedes, alia habent fissos, alia non fissos. Vt si diceres, rationale est aliquod sensibile, sensus esset, rationale esse differentiam aliquam sensibilis, quatenùs scili-

ret ſenſibile diuiditur in rationale & non rationale.

Obijcies 2. hunc ſyllogiſmum in Darapti: omnis homo eſt ſenſibilis, omnis homo eſt rationalis, ergo aliquod rationale eſt ſenſibile. Ex quo concluditur eodem modo ſenſibile dici de rationali, quo rationale & ſenſibile dicuntur de homine, adeoque formaliter. Sed malè id deducitur, non enim neceſſe eſt vt extrema tam arctè inter ſe vniatur, quàm cum medio, vt patet ſi in allato ſyllogiſmo loco rationalis ponatur riſibile; nemo enim concluderet riſibile eſſe formaliter ſenſibile, cùm illud dicat proprietatem accidentalem, hoc differentiam ſubſtantialem. Quare ſatis eſt ad veritatem ſyllogiſmi propoſiti, quod concluſio ſit vera tantum in ſenſu identico.

Obiicies 3. differentia equi eſt radix operationum equinarum, quæ ſine ſenſibilitate intelligi nequeunt, ergo ſenſibile eſt de conceptu illius. Reſpondeo antecedens falſum eſſe, ſi intelligatur, vt debet, de conceptu directo & explicito; quia differentia equi dicit aliquid proprium equo, ſenſibile vero dicit aliquid commune omnibus animalibus; poteſt autem proprium intelligi, etſi commune explicitè non intelligatur.

Declaratur: nam ſenſibile dicit principium ſentiendi, differentia verò equi dicit principium hinniendi, at hæc principia ita ſunt diſtincta in ordine ad cognitionem noſtram, vt vnum poſſit intelligi, alio directè & explicitè minimè concepto: ſicut etiam poſſum concipere rationale, tanquam principium diſcurrendi & ridendi, etſi directè non concipiam principium ſentiendi.

ARTICVLVS III.

An genus sit extrà conceptum differentiæ, & differentia extra conceptum generis.

Respondeo, cum communi sententia, genus esse extra conceptum differentiarum, & differentias extra conceptum generis, adeóque vnum ab alio perfectè præscindere. Sequitur ex dictis præcedenti articulo: hic enim agimus de differentia speciei constitutiua, quæ cùm præscindat à differentia generica, consequenter etiam ab ipso genere præscindit, vt rationale ab animali. Verùm eadem assertio rursus.

Probatur 1. nam quæ habent formalitates distinctas, ea non se inuicem includunt, quin potius vnum excludit aliud: at genus & differentia habent formalitates distinctas: genus enim dicit formaliter aliquid ex se commune, potentiale, perfectibile, contrahibile; & differentia vice versa aliquid propriũ, actuale, perfectiuum, & contractiuum; quæ rationes distinctæ sunt, imò & formaliter oppositæ, adeóque vna non potest includi in alia.

Probatur 2. nam quæ se inuicem formaliter includunt, ea de se possunt mutuò formaliter prædicari; siquidem aliquid prædicatur de subiecto, quia est in illo; & eo modo prædicari potest quo in illo est: vnde quia animal est formaliter in homine, ideo vera est illa prædicatio: homo est formaliter animal: at non potest genus formaliter prædicari de differen-

tia,nec differentia de genere;non enim valent istæ propositiones , in sensu formali sumptæ: rationale est animal,animal est rationale. Vnde sequitur genus & differentiam non se mutuo includere.

Probatur 3. Nam si genus est de conceptu differentiarum,cùm hæ species oppositas constituant , sequitur species illas inter se conuenire non tantum in ratione communi generis; sed etiam in rationibus peculiaribus propriarum differentiarum, quod planè implicat; quia alioqui species illæ essent & non essent oppositæ per differentias, idémque esset gradus communis & proprius illarum. Si verò differentiæ essent de conceptu generis , cùm illæ sint oppositæ, sequeretur genus ex rationibus oppositis constare. Cumque differentia iuncta generi constituat speciem, iam genus esset species , eaque multiplex. Quare cùm hæc, aliaque id genus nimis absurda sint,fatendum est genus & differentiam ita à se inuicem præscindere,vt vnum non sit de cõceptu alterius.

Obiicies 1. quando substantia diuiditur in corpoream & spiritualem, corporeitas & spiritualitas sunt differentiæ substantiales, adeóque includunt rationem substantiæ. Respondeo non sequi : sicut enim modi substantiarum, qualis est subsistentia,sunt substantiales; non tamen substantiæ; ita differentiæ prædictæ sunt substantiales , quia determinant & perficiunt substantiam, non tamen includunt propriè rationem substantiæ completæ & prædicamentalis; qualis est illa quæ constituit summum genus, & diuiditur in corpoream & spiritualem.

Obiicies 2. qui dicit rationale,dicit viuens, ergo differentia includit genus. Respondeo

negando antecedens, si ita intelligatur vt rationale dicat formaliter viuens, illudque in suo conceptu includat; rationale enim non dicit viuens, vt sic; sed tale viuens: sicut non dicit animal; sed tale animal. Et hoc apertiùs constat si prædicta sumantur in abstracto, non enim rationalitas dicit formaliter vitalitatem, sed talem modum vitæ, non vegetantis, aut sensitiuæ; sed rationalis seu intellectiuæ.

Obiicies 3. ex Arist. 7. Metaph. tex. 43. vltimam differentiam esse totam substantiam speciei; at genus est de substantia speciei, ergo differentia includit genus. Confirmatur, quia ob inclusionem illam Aristoteles prohibet, quando differentia inferior ponitur in definitione, ne aliqua superior differentia simul in ea vsurpetur; quia fieret inutilis repetitio; vt si homo definiretur animal rationale sensibile. Respondeo ad obiectionem, vltimam differentiam esse totam substantiam speciei, non integraliter; sed completiuè: quatenus addita generi speciem cùm illo constituit. Vnde non sequitur quod genus formaliter includat; sed ad summum identicè & materialiter, quatenus cum eo identificatur.

Ad confirmationem autem dico, Philosophum non prohibere ne differentia superior simul cum inferiori in definitione vsurpetur, quod illa in hac formaliter contineatur; sed quia continetur in genere, vt sensibile in animali; vnde sequeretur inutilis illa repetitio quam cauere intendit.

ARTICVLVS IV.

Quo sensu genus sumatur à materia, & differentia à forma.

NOnnulli hoc ita volunt intelligi, vt genus verè à sola materia sumatur, nullo modo à forma, differentia verò à sola forma, nullo modo à materia. Verùm communis sententia statuit genus & differentiam desumi à tota natura, cùm eo tamen discrimine quod genus ab ea sumitur, quatenus dicit aliquid potentiale & perfectibile; differentia verò vt dicit aliquid actuale & perfectiuum. Quod vt declaretur apertiùs,

Respondeo & Dico 1. *Genus non posse vniuersim desumi præcisè à materia: nec differentiam præcisè à forma.* Probatur manifestè: nam sunt aliqua quæ componuntur ex genere & differentia, etsi non constent ex materia & forma, vt patet in Angelis quos certum est non repugnare inter se specie differre, etsi non constent ex materia & forma, vt alibi ostendimus.

Idem suadetur in accidentibus, ea enim habent genera & species, adeoque componuntur genere & differentia, licet ex materia & forma non coalescant. Exemplum sit albedo quæ est species coloris, & definitur *color visum disgregans*, ita vt in illa definitione, color sit genus, & visum disgregans, differentia. Et tamen nemo dicet colorem, cum sit qualitas, constare ex materia & forma.

Dico 2. *Neque in substantijs materialibus genus semper posse desumi præcisè à materia, & differentiam à forma.* Prior pars probatur inductione,

discurrendo per varia genera quæ à materia sola adæquatè sumi non possunt. In primis substantiæ materiales conueniunt in genere substantiæ cum immaterialibus, quare sicut genus in istis non sumitur à materia, ita neque in illis.

Rursus corpora terrestria cum cœlestibus in genere corporis conueniunt, etsi in materia non conueniant, vt supponimus ex dicendis vbi de cœlo. Id autem fieri non posset, si genus sumeretur à sola materia.

Præterea genus viuentis non potest sumi à materia; sed potius à forma sumi debet, cùm hæc, non illa sit principium vitæ. Et similiter genus animalis seu sentientis non potest sumi à sola materia, cùm non illa; sed anima sit principium sensationum, & ita de aliis plerisque.

Posterior pars suadetur; nam cùm differentia debeat commensurari generi, sicut hoc non sumitur à sola materia, ita neque illa à sola forma peti debet. Confirmatur, nam v.c. rationale quod est differentia hominis, non petitur à sola anima; sed etiam à corpore; cùm non dicat solùm gradum intelligendi; sed intelligendi tali modo, nimirum per conuersionem ad phantasmata, & discurrendo; qua in re homo non modò à bruto; sed etiam ab Angelo distinguitur.

Dico 3. *genus & differentiam desumi à tota natura aliter, & aliter spectata.* Sequitur ex dictis, quia cùm genus non sumatur à sola materia; neque verisimile sit illud sumi tantùm à forma, consequens est sumi à tota natura: & vice versa cùm differentia non sumatur à sola forma, nec verisimile sit eam sumi tantùm à materia, hinc sequitur illam à tota natura sumendam esse.

Verùm

Verùm quia est aliqua distinctio inter genus & differentiam, consequens est aliter genus, aliter differentiam à rei natura desumi: ita nimirum vt genus desumatur à natura, quatenus hæc dicit aliquid potentiale & perfectibile; differentia vero, quatenus dicit quid actuale & perfectiuum.

In idem recidit quod dicunt varij, in qualibet specie esse duo genera attributorum, alia communia, alia propria & specialia: v. c. in homine esse substantiam, corpus, viuens, sentiens, & similia attributa sibi cum brutis communia, & rationale quod sibi est proprium & peculiare; genus autem sumi ab attributis communibus, differentiam vero à propriis.

CAPVT VI.

De Proprio, & Accidente.

ARTICVLVS I.

Duæ Proprij definitiones exponuntur.

PRoprium ex Porphyrio definiri solet: *Id quod omni, semper, & soli speciei conuenit, & cum ea reciprocatur.* Potest etiam definiri, vt est quartum vniuersale seu prædicabile; *Quod inest multis seu prædicatur de multis accidentariè, necessario, & per se* Vbi tres particulæ obseruandæ sunt: 1. quod inest multis, seu dicitur de multis, per quam conuenit cum aliis omnibus vniuersalibus. 2. accidentariò, per quam differt à tribus prioribus. 3. necessario, & per se, per quam differt ab vltimo.

Contra priorem definitionem obiicitur 1. in Metaph. E

ta non debere fieri mentionem speciei, cùm Porphyrius quando illam instruat, speciei non meminerit. Verum hoc refellitur, quia etsi Porphyrius eo loco speciem non nominauerit, quod tamen ex mente illius debeat subintelligi, inde perspicuum fit, quia in alijs proprij acceptionibus species exprimitur: quare sicut proprium in prima acceptione sumitur pro eo quod soli alicui speciei conuenit, etsi non omni; & in secunda pro eo quod accidit omni speciei, etsi non soli; ita in quarta sumi debet pro eo quod omni, & soli speciei competit, esto vox speciei ibi prætermissa fuerit; cùm par sit ratio.

Obiicitur 2. malè in dicta definitione nomine speciei intelligi speciem infimam, cùm non modo species infimæ, sed etiam subalternæ, & ipsa quoque summa genera sua habeát propria. Nam hæc omnia habent suas naturas & essentias ex quibus proprietates proportionatæ naturaliter fluunt: Imò enti vt ens est, etsi non sit propriè genus, proprietates aliquæ assignantur, vt sequenti libro ostendemus. Respondeo 1. etsi fateamur naturas omnes siue genericas, siue specificas sua habere propria, sicque alia dici posse propria generica, alia specifica; non tamen inde bene colligi quod intenditur, quia Porphyrius voluit tantùm definire proprium strictè & maximè propriè sumptum, quale non est nisi proprium specificum. Siquidem illud dicitur proprium alicui, quod alteri commune non est; quare proprium genericum, cùm multis essentialiter distinctis competat, non tam propriè proprium dici potest, quàm proprium specificum quod non nisi vni speciei conuenit.

Respondeo 2. si definitionem prædictam

etiam ad propria generi a ex[illegible] velis, nomine speciei intelligi posse naturam vel essentiam rei; vt sensus sit proprium esse id quod alicui naturæ, quæcunque sit, ita competit, vt omni, & soli, & semper conueniat. Neque propterea existimes dari duo prædicabilia proprij, alterum specifici, alterum generici. Cum enim eodem modo prædiceutur de natura ad quam spectant, nempe in quale necessarium, non nisi vnum prædicabile constituunt, vt in Logica aduertimus.

Obiicitur 3. proprium non rectè definiri *Id quod soli, & semper competit*. vt ex eo ostenditur, quia primæ qualitates sunt propria elementorum, neque tamen iis solis, aut semper competunt; cùm ex vna parte calor, frigus, humiditas, & siccitas in mixtis reperiantur, & ex alia, aqua non sit semper frigida, nec aër semper humidus, nec terra semper sicca. Respondeo 1. qualitates elementares in summo gradu esse propria elementorum, eoque modo mixtis non competere, sed tantùm in aliquo gradu remisso; aut si interdum in summo gradu iis competunt, vt summus calor ferro candenti, id non oriri ex principiis internis, sed ab extrinseco.

Respondeo 2. non esse proprium aquæ quòd actu sit frigida, sed quod ex natura sua summam frigiditatem postulet; quemadmodum non est proprium hominis quod actu rideat, sed quod ex natura sua sit aptus ad ridendum; ea autem exigentia competit aquæ, etiam cùm intensè calida est. Et similiter alia elementa exigunt qualitates connaturales, etiam cum iis actu priuata sunt.

Ex quibus collige, quid dicendum sit ad eos qui obiiciunt intellectiuum esse proprium

hominis, nec tamen soli homini competere, sed etiam Angelo; falso enim & gratis supponitur intellectiuum inter propria hominis stricte sumpta collocandum esse, cùm vel eo ipso quod competat homini & Angelo, dicendum sit esse proprietatem fluentem ex gradu substantiali homini & Angelo communi. Si tamen intellectiuum restringatur ad vim quandam & aptitudinem intelligendi tali modo, nimirum per discursum, & per conuersionem ad phantasmata; sic dici potest intellectiuum esse proprium hominis, cùm ille modus intelligendi homini competat, non autem Angelo.

Contra posteriorem definitionem obiicitur 1. multa accidentia communia esse naturaliter inseparabilia à subiectis suis, & necessariò iis competere, vt patet in candore cygni, & nigredine corui, aliisque eiusmodi quæ ad quintum prædicabile pertinent. Vnde sequitur proprium non bene distingui ab accidente communi, quatenus dicitur multis competere necessariò, & per se. Respondeo consequentiam istam nullius esse roboris, quia illud tantum dicitur alicui cōpetere necessariò & per se, quod fluit ab illius essentia: at accidens proprium fluit à subiecti sui essentia, commune verò ex alia causa oritur. Quare etsi naturaliter & necessario alicui competat, nec possit naturæ viribus ab eo separari, non tamen ei dicitur competere necessariò, & per se, sicut proprium.

Obiicitur 2. illud est discrimen inter propriū & accidens, quòd accidens dicitur primò de indiuiduis, secundò de specie; ideo enim homo est albus, quia Petrus est albus: Contrà verò proprium primò dicitur de specie, secundò de indiuiduis; nam ideo Petrus est risibilis, quia homo est risibilis; ergo proprium vt vniuersa-

le, debet potiùs definiri per ordinem ad speciem, quàm per ordinem ad indiuidua, adeo, que allata definitio non est legitima. Respondeo id non sequi: nam quomodocunque proprium speciei & inferioribus conueniat, certè illud non potest constitui in ratione vniuersalis, nisi per ordinem ad multa. Quare etsi Petrus & Paulus sint risibiles, quia homo est risibilis; risibile tamen non potest habere rationem vniuersalis in ordine ad hominem, sed in ordine ad Petrum vt Paulum, & latiùs probatum est in Logica.

ARTICVLVS II.

Duæ Accidentis definitiones declarantur.

QVæritur I. Vtrum Accidens à Porphyrio rectè definiatur: *Quod adest, & abest sine subiecti interitu*. Respondeo hanc definitionem vt legitimam vulgo à Philosophis defendi. Vt autem illius sensus meliùs percipiatur, & obiectionibus quæ contra illam fieri possunt, satisfiat,

Obseruandum est subiectum accidentium & proprietatum duobus modis spectari posse, primò quoad existentiam, secundo quoad essentiam: & illud esse discrimen inter accidens, & proprium, quòd præsentia, vel absentia accidentis potest quidem subiectum immutare & corrumpere quoad existentiam, non tamen quoad essentiam; proprium verò sine corruptione essentiæ à subiecto abesse non potest. Cùm enim rei essentia postulet intrinsecè & necessariò proprium, ablato proprio, tolli-

tur à posteriori exigentia illius, adeoque non manet eadem essentia. Quia verò essentia non sic accidens commune postulat, sed illud recipit aliunde; hinc fit vt praesentia, vel absentia accidentis rei essentiam non immutet, esto interdum illius existentiam destruat. Atque hinc soluuntur variae obiectiones, quae aduersus allatam accidentis definitionem vrgeri solent.

Obiicitur 1. quaedam accidentia non posse esse in aliquo subiecto, sine illius interitu; vt patet in summo frigore, quod nequit esse in homine, sine illius destructione. Respondeo summum frigus destruere hominem quoad existentiam, non quoad essentiam. Facit quippe vt homo moriatur; sed non vt homo non sit animal rationale.

Obiicitur 2. quaedam accidentia non possunt abesse à subiecto sine illius interitu; vt nigredo à coruo, albedo à Cygno, calor ab animali, &c. Respondeo similiter eiusmodi accidentium absentiam causare interitum subiecti, quoad existentiam, non quoad essentiam. Etsi enim Coruus, detracta nigredine, naturaliter intereat; manet tamen essentia illius integra, cùm non propterea desinat esse talis speciei. Praeterquam quòd Porphyrius probat definitionem accidentis, ex eo quod possumus Coruum album intelligere. Imo non modo intelligi, sed & de facto existere Coruos albos à viris fide dignis iamdiu accepimus, idque testatur doctissimus Aldrouandus Ornithologiae lib. 12.

Obiicitur 3. esse quaedam propria quae non tantum mente, sed etiam reipsa possunt, saltem diuinitùs, separari à subiecto, sine illius interitu; ea nimirum quae realiter ab essentia distinguuntur, vt frigiditas ab aqua, siccitas à

terra, &c. Respondeo eiusmodi propria duobus modis spectari posse, primo formaliter secundum suam realem entitatem praecise, secundo radicaliter, ratione exigentiae intrinsecae & necessariae qua postulantur à principiis naturae: ac priori modo posse propria illa, virtute diuina separari ab essentia, sine illius interitu, non posteriori. Etsi enim essentia aquae maneat, etiam naturaliter, sine actuali frigiditate; non tamen sine intrinseca exigentia frigiditatis; adeo vt desinat esse essentialiter aqua, eò ipsò quòd ex se non postulet habere frigiditatem: sicut homo desineret esse essentialiter homo: si ex se non postularet risibilitatem. Et hoc tantùm modo videtur posse defendi allata definitio, & constitui verum discrimen inter proprium & accidens commune, quod cùm ab essentia rei non exigatur, potest illâ intactâ, & quoad se, & quoad suam radicem ab ea auelli.

Quaeritur 2. an accidens rectè à Porphyrio definiatur: *Quod neque est genus, neque differentia, nec species, nec proprium; semper autem in subiecto inhaeret.* Nonnulli existimant definitionem illã esse vitiosam, quia cùm tradatur per negationem, non tam explicat quid sit accidens, quàm quid non sit. Verùm alij eam defendunt primò quia Arist. 1. Topic. cap. 5. eam tradit, vt alibi monuimus, neque eam vt illegitimã damnat; sed tantùm ait secundam esse meliorem.

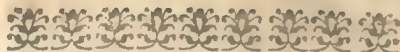
Secundò, quia si definitio illa est vitiosa, ideò est vel quia traditur per negationem, vel quia traditur per talẽ negationem, nempe generis, speciei, &c. At neutra ex caussa vitium habet, non ex prima, quia duo sunt rerũ genera quae melius per negationem, quàm per affirmationem explicari possunt, nimirum perfectissima

& imperfectissima, qua ratione describitur Deus quod neque est cœlum, neque ignis, neque homo, neque Angelus, neque quidquam creatum. Et materia prima, quæ est minimæ entitatis, describitur ab Arist. 7. Metaph. cap. 3. quæ per seipsam neque est quid, neque quantum, neque aliud quidpiam dicitur quibus ens determinatur. Quare cum accidens sit vltimum inter prædicabilia, non incongruè per negationem definitur.

Non etiam ex secunda, quia cùm iam dictum sit quid sit genus, quid species, quid differentia, quid proprium, non est inconueniens per eorum negationem explicare quid sit accidens; sic enim facilè omnes partes definitionis intelliguntur. Esset tamen vitiosa descriptio accidentis, si antequam actum sit de aliis prædicabilibus, per eorum negationem traderetur.

Accedit quod definitio illa non est totaliter negatiua: cum addat Porphyrius illa verba, semper autem in subiecto inhæret. Vbi vox *semper* non significat subiectum nunquam existere sine accidente; hoc enim apertè falsum esse vel ipsa experientia satis ostendit; sed nunquam accidens esse in rerum natura, quin sit in subiecto, eò quod accidentis esse est inesse.

Verùm etsi hoc, spectatis solis naturæ viribus, certum & exploratum sit, si tamen habeatur ratio potentiæ Dei extraordinariæ, indubitatum est apud Catholicos, accidens posse existere sine vllo subiecto, vt patet in sanctissimo Eucharistiæ sacramento, & infrà libro 3. latiùs dicetur.

LIBER II.

DE ENTE SECVNDVM SE.

EXPLICATA RATIONE vniuersalis, ad Entis in genere tractationem progredimur, in qua de conceptu entis, de gradibus essentialibus rerum, aliisque ad eandem materiam spectantibus, breuiter agendum erit.

CAPVT PRIMVM

De conceptu, & analogia entis.

ARTICVLVS PRIMVS.

De duplici acceptione entis.

QVæritur 1. quid nomine entis intelligatur. Respondeo ex aliquorum sententia, ens dicere entitatē actualem, seu actu existentem: quia cum ens sit participium verbi, *sum* quod significat actum

existendi, hinc colligunt ens sumi pro eo quod est actu existens.

Alij dicunt ens formaliter quidem dicere existentiam, de materiali verò id quod habet esse, idque vel actu, vel potentia : nam rosa etiam non existens actu, est ens, sicut est substantia, & flos. Verùm addunt ens non dici essentialiter de rebus creatis, quia dicit ordinem ad actualem existentiam, quæ non est de quidditate vel essentia creaturæ.

Approbanda tamen vulgaris distinctio entis participialiter, & nominaliter sumpti. Ens sumptum participialiter, seu vt est participium verbi *sum*, idem significat ac rem actu existentem; sumptum verò nominaliter, seu substantiuè vt nomen quoddam neutrius generis, significat essentiam rei vel actu, vel potentia existentis. Ad eum modum quo viuens vt participium, significat rem quæ vsu actuali vitæ potitur; vt autem nomen deductum à vita, significat substantialem gradum viuentis, seu principium potens vitæ operationes exercere, quomodo in arbore Porphyriana vsurpatur.

Atque hoc posteriori modo sumitur ens, cùm dicitur esse obiectum Metaphysicæ; non enim id debet intelligi de ente actu existente, sed de eo quod vel actu existit, vel saltem potest existere. Quo etiam sensu ens diuiditur in decem prædicamenta, quia scientiæ non considerant rerum existentias quæ possunt esse vel non esse, sed quidditates & essentias earum, aliaque quæ ipsis inuariabiliter, & necessariò competunt.

Quæritur 2. quid sit ens, seu quomodo definiatur; Respondeo ens non posse propriè definiri, cùm definitio debeat constare genere & differentia; ens autem non habeat supra

se vllum genus. Quare potest tantùm ratio entis vtcunque explicari per descriptionem aliquam, aut vocis declarationem.

Vnde cum ens sumatur dupliciter ex dictis; primo vt est participium, secundò vt est nomen, dicendum est si priori modo spectetur, rationem illius formalem in eo consistere,vt sit aliquid actu existens; si autem posteriori, sic rationem illius in eo positam esse quod sit habens essentiam potentem realiter existere,siue actu existat,siue non. Ex quo intelligis ens vtroque modo esse nomen concretum, nostro concipiendi modo; adeòque non significare præcise existentiam, vel essentiam, cùm hæc sint abstracta, sed aliquis habens existentiam, vel essentiam.

ARTICVLVS II.

De prædicabilitate Entis.

QVæritur 1. quomodo ens in ea duplici acceptione prædicetur de inferioribus entibus completis,substantia nempe & accidēte.

Respondeo & dico 1. *Ens sumptum participialiter,seu vt dicit actualem existentiam, non prædicari essentialiter de vlla creatura.* Ratio est, quia cùm sit Deo liberum creaturas omnes producere, vel non producere,consequenter creaturæ omnes sunt ex se indifferentes vt existant,vel non existant; adeòque non est de earum essentia quod existant. Aliàs, sicut non potest concipi essentia hominis, nisi concipiatur quatenùs animal rationale;ita non posset concipi nisi sub ratione existentis; quod dici non potest.

Confirmatur nam omnes Theologi illud discrimen ponunt inter Deum & creaturas omnes, quæcunque sint, quod existentia actualis est de essentia Dei, ita vt illius essentia concipi non possit, nisi concipiatur vt ens infinitum actu existens; non est autem de essentia vllius creaturæ, quod actu existat, cùm homo v. c. semper sit animal rationale, siue actu existat, siue non.

Dico 2. *Ens sumptum nominaliter, seu vt dicit essentiam realem, prædicari essentialiter de suis inferioribus.* Probatur, quia nihil potest magis dici essentialiter de re aliqua, quàm ipsa eius essentia, vt patet cum dico, hominem esse animal rationale; atqui ens sumptum nominaliter, significat rei essentiam; ergo maximè de illa dicitur essentialiter. Vnde illæ propositiones, homo est ens, equus est ens, & similes, sunt essentiales.

Confirmatur: quia primum quod alicui rei conuenit, est quod habeat essentiam; inde enim reliqua omnia vt à radice proueniunt. Ergo ens vt significat essentiam, est primum & essentiale rei prædicatum.

Obiicies 1. fieri non potest quòd aliquid sit ens reale independenter ab existentia, cum id quod non existit, nihil sit; quare repugnat quod ens sumptum nominaliter, seu abstrahendo ab existentia dicat essentiam realem, & prædicetur essentialiter. Respondeo duobus modis aliquid posse dici ens reale; primò quia realiter existit, secundo quia potest realiter existere: Vnde etsi nihil dicatur ens reale nisi dependenter ab existentia, vt tamen aliquid tale dicatur, non opus est quòd actu existat; sed sufficit quod possit actu existere.

Instabis, hoc modo ens reale semper dicit ordinem ad existentiam; at existentia non est de essentia vllius creaturæ; ergo neque ens siue verbaliter, siue nominaliter sumatur, potest prædicari essentialiter de aliqua creatura.

Respondeo ens dicere ordinem ad existentiam, vel quam actu habeat, vel quam saltem habere possit; licet autem actualis existentia non sit de essentia creaturæ, possibilem tamen esse illi essentialem, & eatenus ens nominaliter sumptum dici essentialiter de creatura.

Obiicies 2. Si ens dicitur essentialiter de creaturis; ergo creaturæ sunt essentialiter ens, ergo sunt ens per essentiam, quod repugnat, cum solus Deus sit ens per essentiam; creaturæ vero sint entia tantum per participationem. Respondeo creaturas esse entia potentialia per essentiam, non autem actualia, Deum vero esse ens actuale per essentiam sicque distingui à creaturis; quia vt sint actu, necessario indigent concursu diuino, quo actualem existentiam recipiant, & eatenus dicuntur entia per participationem.

Quæritur 2. Vtrum ens nominaliter acceptum dicatur essentialiter, non modò de entibus completis; sed etiam de modis entis & differentiis illius.

Respondeo & dico 1. *Ens dici essentialiter de omnibus modis realibus, & ab intellectu minimè confictis.* Ratio est, quia inter ens & nihil non datur medium, adeo vt illud sit ens, quod non est nihil, & vice versa illud nihil sit, quod non est ens: at modi de quibus agitur, non sunt nihil, vt supponimus; ergo habent veram rationem entis.

Confirmatur: tum quia modi illi realiter producuntur, & realiter subiectum in quo sunt, modificant, tum quia realitet corrumpuntur & esse desinunt, hæc autem & similia intelligi nequeunt sine reali aliqua entitate.

Nec refert quod modus vocari soleat entis modus: non enim est sensus, modum non esse verum ens, sed tantùm modificare ens: hoc enim in terminis repugnat, cùm nequeat quod nihil est, aliquid modificare; sed ideò id dicitur, quia nomine entis absolutè intelligi solet aliqua entitas completa, qualis non est entitas modalis, etsi sit realis & minimè fictitia. Ad eum modum quo accidens interdum dicitur entis ens, non quòd verè non sit ens reale & positiuum; sed quia habet entitatem imperfectam, quæ indiget subiecto cui innitatur.

DICO 2. *Ens prædicari essentialiter de omnibus differentiis rerum.* Probatur eodem modo; nam vel illæ differentiæ sunt nihil, vel includunt in se rationem entis: prius dici non potest, quia entia inferiora per proprias differentias intrinsecè constituuntur, & ab aliis realiter distinguuntur; at ens reale non potest intrinsecè constitui, & ab alio realiter distingui per nihil, vt manifestum est: ergo posterius affirmari debet, adeòque fatendum, ens prædicari essentialiter de differentiis entium inferiorum.

Confirmatur: nam differentia substantiæ ab accidenti est, quòd illa sit ens per se; hæc verò sit ens in alio; at esse per se, & esse in alio non sunt meræ negationes, sed aliquid reale & positiuum. Conueniunt etiam illis, aliisque differentiis proprietates entis,

nempè vnum, verum, bonum; adeoque vera sunt entia.

ARTICVLVS III.

De conceptu Entis.

PRæmoneo 1. duplicem esse conceptum, alium formalem, alium obiectiuum; formalis est actualis conceptio seu intellectio alicuius rei; obiectiuus vero est ipsa res concepta seu intellectu percepta. Vt cùm intelligo hominem, intellectio hominis est conceptus formalis; homo vero à me intellectus est conceptus obiectiuus.

Præmoneo 2. Vtrumque conceptum posse esse dupliciter vnum, nempe re, aut ratione. Conceptus formalis est vnus re, quando vnica tantùm rei, quæcunque sit, intellectio elicitur; vnus verò ratione, quando intellectio plura concipit sub eadem ratione, vt cùm Petrum & Paulum sub ratione hominis, hominem & equum sub ratione animalis concipio. At conceptus obiectiuus est vnus re, quando quod concipitur est vnica entitas à parte rei, vt Petrus; vnus verò ratione, quando quod intelligitur, siue sit vnum, siue multiplex, est eiusdem rationis, vt Petrus, homo, animal.

Ex quo intelligis 1. Illud esse discrimen inter rem singularem, & vniuersalem, quòd singularis est vnus conceptus obiectiuus re & ratione, vniuersalis vero est vnus conceptus obiectiuus ratione, non re; quia etsi natura humana sit eiusdem rationis in omnibus ho-

omnibus, non tamen est vna numero; sed multiplex.

Intelligis 2. Conceptum obiectiuum non esse re & ratione vnum, quoties conceptui formali vtraque hæc vnitas competit, siquidem conceptus formalis quo concipitur natura vniuersalis, est re & ratione vnus, cùm tamen conceptus obiectiuus eiusmodi naturæ non sit realiter vnus; sed tantùm ratione, vt dictum est.

Præmoneo 3. Prædictos conceptus dupliciter dici præcisos, nempè re, & ratione. Conceptus formalis dicitur re præcisus, quando est vna intellectio ab aliis realiter distincta, vt est intellectio hominis ab intellectione lapidis; ratione verò præcisus dicitur, quando ex pluribus rationibus coniunctis & identificatis, vnam exprimit sine alia, vt cùm concipitur animal, non concipiendo rationale, vel irrationale. Eodem modo conceptus obiectiuus realiter præcisus est ens realiter ab aliis distinctum, vt homo, equus, lapis inter se comparata; præcisus verò ratione est quidam gradus obiecti ab aliis per solum intellectum separatus; vt gradus animalis in homine, vel in equo sine differentiis spectatus, His præmissis.

Quæritur 1. Quomodo formalis conceptus entis sit vnus, & præcisus à conceptibus formalibus inferiorum entis.

Respondeo & dico 1. *Formalem conceptum entis esse realiter vnum, & præcisum à conceptibus formalibus inferiorum entis.* Probatur; nam audito entis nomine, intellectus noster efformat vnam notionem, & speciem expressam entis distinctam realiter à notione substantiæ, accidentis, aliarumque rerum; cùm tunc

concipiat tantùm confusè essentiam potentem existere, non autem distinctè substantiam, vel accidens, vel aliquod aliud ens determinatum, & cognitio actualis entis sit formalis & expressa illius repræsentatio, quam repugnat vlli alteri rei competere.

Confirmatur. nam etsi ens infinita entia sub se contineat, id non impedit quin vnico conceptu reali exprimi possit, cùm illa omnia entia includantur in ente per modum vnius, quatenus in communi ratione essendi conueniunt, & dubium non sit quin vnica ratio obiectiua possit vnico concepto exprimi. Aliàs vel conceptus entis essent necessario infiniti, cùm possibilia sint entia infinita; vel si vnico conceptu multa entia sub ratione communi entis percipi possunt, nihil impedit quin omnia eodem modo simul intelligi possint.

Dico 2. *Conceptum formalem entis esse ratione vnum, & præcisum à formalibus conceptibus inferiorum.* Prior pars probatur; nam ille conceptus est ratione vnus, qui aliquid repræsentat sob vna ratione; atqui formalis conceptus quem effingimus de ente repræsentat res omnes sub vna entis ratione; quatenus nempe id habent commone quòd possint existere, ergo est vnus conceptus ratione.

Posterior ostenditur: nam conceptus quem formamus de ente, nec substantiam, nec accidens, nec animal, nec hominem, aut equum, vel aliquid aliud determinatum distinctè repræsentat; sed præcisam tantum rationem entis omnibus rebus communem. Quare non potest conceptus ille non esse ratione præcisus à formalibus conceptibus rerum inferiorum.

Obijcies: de conceptus formalis est ratione vnus, qui vnam rationem obiectiuam repræsentat; atqui conceptus formalis entis non repræsentat vnam rationem obiectiuam, cùm repræsentet ens cuius ratio, vt pote analoga, ex dicendis, non potest esse vna. Respondeo minorem falsam esse; etsi enim ens sit analogum, id non impedit quin ratio illius sit sufficienter vna in omnibus analogatis, quatenùs omnia id habent commune vt veram entis rationem participent. Quare formalis conceptus entis est vnus ratione, per ordinem ad suum obiectum.

Vnde notandum est illud discrimen inter conceptum formalem sani, & entis, quòd quia sanum significat formam quæ intrinsecè est tantùm in animali, in aliis verò extrinsecè, & per denominationem à sanitate quæ est in animali, hinc fit vt conceptus formalis sani non possit esse ratione vnus: ens verò è contra quia significat formam in rebus omnibus realiter existentem, nempe entitatem veram & realem iis communem, inde sequitur conceptum entis formalem esse vnum ratione; esto ratio entitatis non conueniat omnibus entibus vniuocè.

Quæritur 2. an conceptus entis obiectiuus sit vnus,& ratione præcisus à conceptibus obiectiuis rerum inferiorum.

Respondeo & dico 1. *dari vnicam rationem obiectiuam entis respondentem conceptui illius formali ante explicato.* Probatur, quia quando concipio ens, non concipio explicitè substantiam, vel accidens, vel Deum, vel intelligentias; sed essentiam potentem existere. Hæc autem ratio obiectiua est vna, cùm omnibus inferioribus entis sit communis, & non

potest esse nisi ratio entis obiectiua, cum sit simplicissima, vniuersalissima & omnium prima; ergo admittenda est vna ratio obiectiua entis, respondens conceptui illius formali.

Confirmatur: nam formalis conceptus entis est vnus ratione, vt probatum est, at non esset vnus ratione, nisi omnia entia sub aliqua ratione vna conciperet, quatenus nempe conueniunt à parte rei in ratione essendi; ergo hanc vnam rationem in omnibus entibus concipit, adeoque omnia entia vt sub illa vnitate concordant, vnum conceptum obiectiuum constituunt.

Dico 2. *conceptum entis obiectiuum esse ratione præcisum à conceptibus obiectiuis rerum inferiorum.* Probatur ex dictis, nam quando concipio ens, non concipio formaliter Deum, aut Angelum, vel aliquod aliud ens determinatum; sed rationem entis omnibus rebus communem, & ab earum rationibus particularibus aliquo modo præcisam. Ergo conceptus entis obiectiuus ad quem mea intellectio terminatur, est quid præcisum à rationibus propriis entium inferiorum.

Confirmatur: nam vel conceptus formalis entis terminatur ad plures & multiplices entium particularium rationes, vel ad vnam rationem iis communem; non ad plures, vt patet vel ipsa experientia, cùm intellecto ente, nullam rationem particularem entis distinguamus; si verò ad vnam rationem communem, ergo hæc ratio est præcisa à propriis rationibus, cùm aliter vna & communis esse non possit.

Fatendum tamen eam non esse perfectam & adæquatam præcisionem ex parte obiecti; sed

tantùm imperfectam & inadæquatam: vt enim animal v.c. perfectè præscindat ab homine & equo, necesse est vt totam animalitatem in se includat, & id tantum relinquat quod non habet rationem animalitatis; quia si animalitatem ex parte relinqueret, immerito diceretur illam perfectè præscindere. At ens non potest eo modo ab inferioribus præscindere, quia vel nihil relinquit, sicque nullo modo præscindit, cum præcisio sit vnius ab alio separatio; vel relinquit ens aliquod, adeoque non nisi imperfectè & inadæquatè rationem entis præscindit; quatenus scilicet aliquid apprehenditur confusè & inadæquatè sub communi ratione entis, non autem sub speciali ratione talis, vel talis entis.

Vnde si quis obiiciat, cùm differentiæ entis sint ens, vt suprà dictum est, rationem communem entis ab iis præscindi non posse: Respondendum est non posse quidem præscindi perfectè & adequatè, posse tamen imperfectè & inadæquatè modo explicato. Et in idem redit quod aliqui dicunt, inter ens & differentias illius non esse præcisionem mutuam; sed tantùm non mutuam: quatenus etsi esse in se, & esse in alio, quæ sunt differentiæ entis, non possint præscindere à ratione entis; potest tamen concipi ens non concipiendo quòd sit in se, vel in alio; sed ab vtroque abstrahendo. Eo modo quo animal potest ab homine & equo præscindere, non tamen homo vel equus ab animali; cum animal sit de conceptu essentiali hominis, & equi.

ARTICVLVS IV.

De analogia entis.

QVæritur 1. vtrùm ens sit æquiuocum respectu Dei, & creaturarum. Respondeo negatiuè, quia si hoc esset, sequeretur sola nomina esse communia Deo, & creaturis; hoc autem admitti non potest, tum quia ens significat veram essentiam & existentiam; at Deus habet veram essentiam & existentiam: creaturis etiam competit vera essentia & existentia, non autem ficta & imaginaria.

Tum quia per creaturarum perfectiones colligimus perfectiones Dei, & ob aliquam similitudinem quam inter illas deprehendimus, eadem nomina iis aptamus, vt nomina entis, substantiæ, intellectus, voluntatis, &c. hoc autem manifestè indicat non solas voces esse Deo & creaturis communes, adeoque ens non esse merè æquiuocum respectu Dei, & creaturarum.

Tum denique quia in æquiuocis nomen solum est commune, vt paret cùm canis diuiditur in terrestrem, marinum, & cœlestem; at cùm ens diuiditur in creatum, & increatum; hic non solùm concipimus vocem ens Deo, & creaturis communem, sed etiam rationem aliquam ea voce significatam, vt vel ipsa experientia sufficienter ostendit.

Quæritur 2. vtrum ens sit vniuocum respectu Dei & creaturarum.

Respondeo 1. grauem esse hac de re controuersiam inter Philosophos, aliis cum Scoto

contendentibus ens esse vniuocum, respectu Dei & creaturarum, alijs verò cum S. Thoma id negantibus. Verùm hæc quæstio magis videtur ad voces quàm ad rem ipsam spectare; si enim constaret quid per terminum vniuocum debeat intelligi, inde statim vno omnium consensu, quid de proposita difficultate tenendum sit, concluderetur.

Nam in primis si vniuocum illud dicatur, quod exigit vnum conceptum communem, siue perfectè, siue imperfectè præscindentem ab inferioribus, hoc modo clarum est, ens esse vniuocum respectu Dei & creaturarum; quia vt patet ex præcedenti articulo, ens dicit formaliter vnum conceptum imperfectè saltem præcisum ab omnibus entibus inferioribus.

Si verò vniuocum illud tantùm censeatur, quod dicit vnum conceptum perfectè præcisum ab inferioribus, quomodo animal præscindit ab homine & equo, relictis differentiis per quas contrahitur, hoc sensu perspicuum est ens non esse vniuocum respectu Dei & creaturarum; cùm antè ostensum sit entis conceptum non esse perfectè vnum, & præcisum à suis inferioribus; eo quòd ratio entis intimè imbibitur in conceptu differentiarum per quas contrahitur. Idem dici potest proportione seruata, discurrendo per alias vniuoci conditiones quas nonnulli probant, alij reprobant.

¶ Respondeo 2. absolutè probabilius videri ens non esse vniuocum respectu Dei, & creaturarum. Probatur 1. ex Arist. 4. Metaph cap. 2. vbi expressè docet ens multis quidem modis; sed tamen ad vnum, & vnam quandam naturam, non tamen æquiuocè dici: quibus

verbis claré innuit, ens non esse vn[i]uocum, nec æquiuocum; sed analogum.

Probatur 2. quia cum omnes fateantur animal esse vniuocum respectu hominis & equi, inde sequitur, vt ens sit vniuocum respectu Dei & creaturarum, Deum & creaturas debere participare rationem entis, eo modo quo homo & equus participant rationem animalis. At dici non potest quod Deus & creaturæ participent rationem entis, eo modo quo homo & equus participant rationem animalis. Ergo dici etiam n[e]quit quod ens sit vniuocum respectu Dei & creaturarum. Maior à nemine negari potest. Suadetur minor, nam homo & e[q]uus ita participant rationem animalis, vt ex æquo eam partic[i]pe[n]t, ita vt nihil sit in homine, spectan[s] ad rationem animalis, quod etiam non sit in equo, & vice versa. At Deus & creaturæ non sic participant rationem entis, siquidem cr[e]atura quæcunque sit, in ratione entis est à Deo essentialiter dependens; cùm tamen Deus sit essentialiter independens à quacunque creatura, in ratione entis. Ergo ratio entis non competit Deo & creaturis, eo modo quo ratio animalis competit homi[n]i & e[q]uo; at proinde non competit illis vniuocè.

Confirmatur: nam cum exploratum sit creaturam essentialiter pendere à Deo, vel dicendum est eam pendere à Deo, quatenus est ens, vel quatenus est quid creatum & finitum; at hoc posterius non excludit dependentiam creaturæ à Deo in ratione entis, quin potius eam includit; siquidem id quo creatura dependet à Deo, cùm non sit nihil, debet necessariò esse ens, atque ita verum est creaturam à Deo pendere in ratione entis. Vnde

intentum concluditur contra vniuocationem entis respectu Dei & creaturarum.

Obiicies: etsi habitus scientiæ pendeat ab intellectu, id non impedit quin ratio qualitatis vniuocè dicatur de scientia & de intellectu. Ergo similiter dependentia creaturæ à Deo non impedit quin ratio entis Deo & creaturæ vniuocè conueniat. Respondeo negando sequelam,& ratio discriminis est, quia scientia non pendet in ratione qualitatis ab intellectu; sed quatenus est talis qualitas, ad perfectionem cognitionis intellectiuæ ordinata; qua ratione necesse vt intellectui inhæreat, adeòque ab illo vt à subiecto proximo dependeat. At verò creatura pendet à Deo in ipsa ratione entis,cùm ab illo pendeat secundum se totam,& secundum se totam sit ens. Quare etsi dependentia scientiæ ab intellectu non impediat quin ratio qualitatis vtrique vniuocè conueniat; dependentia tamen creaturæ à Deo cum vniuocatione entis non rectè cohæret.

Probatur 3. eodem exemplo: vt ens sit vniuocum respectu Dei & creaturarum, debet eodem modo respicere Deum & creaturas, quo animal respicit hominem & equum. At non respi it eodem modo, ergo non est vniuocum respectu Dei & creaturarum. Maior perspicua est, tum quia nemo dubitat quin animal sit vniuocum per ordinem ad hominem & equum. Tum quia sicut genus & speciem deprehendimus penes modum quo sua inferiora respiciunt, ita an quidam conceptus communis sit vniuocus, nec ne, non meliùs intelligi potest quàm per ordinem quem habet ad sua inferiora.

Minor ostenditur, nam animal ita respicit homi-

hominem & equum, vt fit mutua præcisio inter gradum communem animalis, & differentias per quas ad hominem & ad equum contrahitur. Neque enim rationale & hinnibile sunt de conceptu intrinseco animalis, neque vice versa animal de conceptu rationalis & hinnibilis. At ens non eodem modo respicit sua inferiora, quia licet possit concipi ens non concipiendo differentias per quas contrahitur ad Deum & creaturas; non tamen possunt concipi eiusmodi differentiæ, nisi concipiendo ens, cum verè & essentialiter rationē entis obtineāt. Vnde ob eiusmodi transcendentiā conceptus entis non potest dici propriè vniuocus.

Confirmatur: nam ideo animal dicitur vniuocè de homine & equo, quia cùm non includatur formaliter in differentiis, non afficitur per se earum inæqualitate, adeòque omnino æqualiter, & secundum eandem rationem ab homine & equo participatur. At verò ens includitur formaliter in differentiis suorum inferiorum; quare cùm illæ differentiæ sint inæquales, etiam in ratione entis, hinc fit vt ratio entis eodem modo prædicari non possit de suis inferioribus, ac proinde non sit vniuoca.

Obiicies: vnica & eadem est ratio abstracta entis in communi, ergo id sufficit ad vniuocationē entis; esto ratio illius non eodem modo in contractione participetur. Sequela patet, quia aliàs sequeretur gradum communem animalis non esse vniuocum, cum certum sit hominem esse animal longè nobilius quocunque bruto. Respondeo distinguendo antecedens, licet enim communis ratio entis vtcunque sit eadem, vt suprà explicatum est, non tamen in sensu ab obiiciente intento, ita scilicet vt ratio illa sit adæquatè participabilis ab omnibus

entibus;cum enim ens transcendat omnes differentias rerum, inter quas maxima, imò infinita reperitur inæqualitas perfectionis, hinc fit vt ens non vno modo; sed variis & infinitè inæqualibus sit participabile à suis inferioribus.

Nec idem dici potest de animali, quia licet homo sit animal nobilius bruto, ille nobilitatis excessus non oritur formaliter ex animalitate quæ in illo est; sed ex coniunctione & identitate animalitatis cum rationalitate, quæ neque in suo conceptu includit animal, neque ab eo includitur. Vnde præcisè & formaliter loquendo, homo in quantum animal, non est quid nobilius cane, vel equo, cùm vt sic nihil aliud habeat quam quod sit corpus animatum sentiens, sicut & brutum quodlibet. At differentiæ entium sunt entia præcisè & formaliter; quare cùm, vt differentiæ, sint inter se inæquales, hinc sequitur quod etiam in ratione formali entis, inæqualitatem habeant; ac proinde ens non sit vniuocum respectu suorum inferiorum, sicut animal est vniuocum per ordinem ad hominem & brutum.

Quæritur 3. vtrum ens sit analogum respectu Dei & creaturarum. Respondeo affirmatiuè, quod ex iam dictis sufficienter colligitur; nam cum ostensum sit ens neque esse purè æquiuocum, neque etiam proprie vniuocum, per ordinem ad Deum & creaturas; hinc euidenter sequitur illud esse analogum per eiusmodi respectum.

Confirmatur: nam ille gradus communis ex communi sententia censetur analogus, qui partim eodem modo, partim diuerso inferioribus suis communicatur: atqui ens communicatur Deo & creaturis, partim eodem modo,

partim diuerso; eodem, quatenus non tantum Deus est ens, sed etiam creaturæ veram & minimè fictitiam entis rationem participant; diuerso, quatenus creaturæ in ratione entis essentialiter dependent à Deo, & ab illius perfectione infinitè distant. Quare ens est analogum respectu Dei, & creaturarum.

Obiicies: vt aliquid sit propriè analogum, requiritur vt ratio per nomen significata sit partim eadem, partim diuersa; at ratio per nomen entis præcisè significata non est partim eadem, partim diuersa, respectu Dei, & creaturarum: Ergo ens non est propriè analogum sub eo respectu. Respondeo distinguendo maiorē, non enim requiritur ad veram analogiam, quód ratio per nomen significata sit partim eadem, partim diuersa in actu signato, seu quatenus præcisè obiicitur intellectui eam speculanti; sed sufficit quod talis sit in actu exercito, seu quatenus ratio illa iam concipitur vt contracta ad sua inferiora; quomodo ens habet diuersitatem illam quæ requiritur ad analogiam, vt satis probatum est.

Dubitatur autem qualis sit hæc analogia. Respondeo 1. posse dici analogiam inæqualitatis; cum enim vniuoca dicantur quæ æquè primò, & eo sensu æqualiter sua inferiora respiciunt, ea possunt dici vice versa analoga inæqualitatis, quæ non æquè primò ad inferiora referuntur; cuiusmodi est ens, vt visum est.

Respondeo 2. posse etiam dici analogiam attributionis, non quidē ita vt forma significata sit intrinsecè in Deo duntaxat, in creaturis verò sola denominatio extrinseca ad illam formam; quidem creaturæ omnes rationem entis essentialiter participant: sed ita vt forma significata nomine entis, à creaturis participetur

dependenter à Deo. Verùm hæc analogia non distinguitur reipsa à præcedenti, vt ex vtriusque expositione intelligi potest.

Respondeo 3. nonnullos existimare hîc quoque contingere analogiam proportionis, seu proportionalitatis, quatenùs sicut se habet Deus ad suum esse, ita creatura ad suum. Verùm hanc non esse propriam analogiam proportionalitatis inde patet, quia proportio illa habitudinum etiam vniuocis competere potest: dicimus enim equum ita se habere ad suam animalitatem, sicut homo se habet ad suam, & ita de aliis.

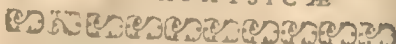
Quare vt vera sit analogia proportionalitatis, necesse est vt alterum membrū non sit tale absolutè & in se; sed respectiuè, & vt confertur cum alio; quomodo pes est analogum proportionalitatis, quia pes montis vel scamni non est propriè pes; sed habet rationem pedis per proportionem, quatenùs confertur cum pede animalis. Sic autem perspicuum est ens non esse analogum respectu Dei & creaturarum; quia licet creaturæ à Deo esse acceperint, non tamen dicuntur existere per habitudinem ad existentiam Dei; sed absolutè per propriam existentiam quam in se habent.

Quæritur 4. quomodo ens se habeat respectu substantiæ, & accidentis. Respondeo ens sub eo respectu non esse æquiuocum, nec vniuocum, sed analogum. Non quidem æquiuocum, cùm substantia & accidens sint entia vera & realia. Non etiam vniuocum, eo quòd ratio entis non competit accidenti, nisi dependenter à substātia, quò fit vt vulgo non tam ens, quàm entis ens appelletur. Quare superest vt ob eiusmodi dependentiam sit anologum attributionis, vt ex dictis intelligi potest.

Nec dicas accidens non pendere à substantia præcise in ratione entis; sed tantùm in ratione realis entis, accidentis scilicet quod exigit subiectum cui inhæreat. Nam contra hoc est, quia accidens est formaliter ens inhærens, adeoque inhæret in ratione entis, & cùm inhærent. a formaliter dicat dependentiam, hinc sequitur accidens esse dependens in ratione entis. Confirmatur: quia accidens vel dependet per nihil, quod dici non potest, vel per aliquid, ac proinde per rationem entis.

Et quamuis ratio dependentiæ non concluderet analogiam entis respectu substantiæ & accidentis; transcendentia tamen eam efficaciter enunceret, quia cùm ens transcendat differentias substantiæ & accidentis, & in iis intime imbibatur; sicut differentia substantiæ est perfectior differentia accidentis, ita ratio entis perfectiùs in substantia reperitur quàm in accidente, sicque analogicè de iis dicitur.

Quæritur 5. quomodo ens se habet respectu entis realis, & rationis. Respondeo se habere æquiuocè, quia æquiuoca dicuntur quorum nomen commune est, ratio autem significata per nomen, omnino diuersa; at præterquam quod ens reale & ens rationis non omninò conueniunt in nomine, cùm illud absolutè dicatur ens, aut ens reale, hoc verò ens rationis appelletur; perspicuum est rationem nomine entis significatam non esse in illis eandem; imo esse planè diuersam, cùm ens reale veram entitatem significet, ens verò rationis entitatem ab intellectu confictam. Quare ens respectu illorum dicitur æquiuocè.

CAPVT II.

De essentia, gradibusque rerum essentialibus.

ARTICVLVS PRIMVS.

De essentia rerum.

QVæritur 1. quid nomine essentiæ intelligatur. Respondeo nomen essentiæ ab esse, prout significat nudam rationem essendi in abstracto, deductum fuisse, sicut sapiens à sapere; vulgò tamen apud Philosophos significare rationem primam, qua res in tali specie vel gradu entis constituitur, & ab aliis distinguitur, quæque est radix reliquorum.

Vnde idem significari solet nominibus essentiæ, quidditatis, naturæ, & rationis formalis. Nam essentia est id quo res constituitur in tali genere vel specie entis: quidditas sumitur vel pro definitione qua explicatur rei essentia, vel pro ipsa essentia, quatenus per illam respondetur, cum quæritur, quid res sit; natura sumpta abstractè, prout competit rebus etiam non materialibus, est ipsamet essentia quatenus est principium proprietatum, & operationum: ratio verò formalis significat rei essentiam secundum prædicata propria per quæ constituitur, & ab aliis distinguitur.

Quo loco aduerte 1. essentiam non posse propriè definiri à priori, cùm sit primum quod in vnaquaque re concipi debet: quo fit vt tan-

tum à posteriori possit de[illegible],nempe vel per ordinem ad proprietates & operationes, vt cum dicimus essentiam esse primam radicem à qua passiones emanant; vel per respectum ad conceptum nostrum, vt cùm dicimus essentiã esse id per quod res primo intelligitur constitui, vel quod per definitionem explicatur.

Aduerte 2. essentiam variis modis posse diuidi, vt alia sit actu, alia potestate; alia sit substantialis, alia accidentalis; alia sit simplex, alia composita. Essentia actu dicitur quæ actu existit; potestate quæ potest existere; substantialis quæ substantiæ, accidentalis quæ accidenti competit, simplex quæ nullam compositionem admittit, composita quæ aliquam.

Quæritur 2. an essentia habeat proprium quoddam esse actuale, seclusa existentia, seu etsi actu non existat, nimirum antequam actu existere incipiat, & postquam desiit existere; an v. c. dici possit reperiri in rerum natura esse actuale essentiæ hominis nondum geniti, illudque esse permanere etiam post mortem talis hominis, adeo vt ipsius essentia sit semper & inuariabiliter, idque ab æterno, & omnino independenter a Deo.

Nonnulli affirmant, sed periculosè & sine fundamento, quia quouis modo explicetur illa æternitas essentiarum, profectò non vacat periculo erroris affirmare, dari aliquam entitatem actualem distinctam à Deo, & ab eo independentem: cùm à Catholicis nulla vera entitas agnoscatur media inter creatorem & creaturam, ac proinde essentia quæcunque actualis vel sit Deus, vel à Deo dependeat.

Deinde ille haud dubiè erraret qui assereret, hominem, quoad esse actuale existentiæ, non pendere à Deo, vt omnes fatentur; ergo & ille

errat qui asserit hominem à Deo non pendere, quoad esse actuale essentiæ; sequela patet, nam ideo ille erraret, quia affirmaret dari in rerum natura aliquod esse actuale independés à DEO; at iste idem affirmat, ergo similiter errat. Imò illius error videtur peior errore alterius, quia si essentia est ex se entitas actualis, seclusa existentia, cùm aliunde entitas essentiæ sit nobilior entitate existentiæ, eò quòd existentia debet concipi saltem in ea sententia, tanquam modus aliquis adueniens essentiæ, ille sanè turpius errare videtur qui agnoscit essentiam actualem à Deo independentem, quàm qui talem independentiam existentiæ actuali tribuit. Eo vel maximè, quia homo posset sine mendacio affirmare, se propriam & actualem essentiam à se solo habere, nec nisi modum existendi teneri Deo acceptum referre; quod sanè parum cum pietate & fide Catholica congruit: Cum negari non possit essentiam cuiuslibet creaturæ esse creaturam, & non solùm de existentia, sed de quidditate & essentia creaturæ sit esse dependenter à creatore.

Vt hoc incommodum caueatur, dicunt aliqui, omne esse creaturatum dependere à Deo; sed cum discrimine: esse enim existentiæ dependet à Deo vt à causa efficiente, esse verò essentiæ pendet ab illo, vt à causa exemplari, quia per suam cognitionem tribuit cuilibet essentiæ esse quidditatiuũ & intelligibile. Verùm hoc gratis dicitur, quia res non dependent ab intellectu diuino, nisi adiuncta voluntate, & omnipotentia per quam ad extra operatur; quia aliàs rerum essentiæ essent actu dependentes à Deo, sine dependentia ab illius voluntate, sicque Deus ex necessitate naturæ tribueret esse quidditatiuum & intelligibile

rerum eſſentiis, quod plane abſurdum eſt, & admitti non debet. Quare dicendum eſſentias rerum à Deo eatenus tantùm dependere, quatenus ab illo in tempore accipiunt actualem exiſtentiam.

Tandem illa eſſentiarum æternitas refellitur, quia ex ea ſequeretur nihil a Deo poſſe creari: Siquidem creari eſt produci è nihilo; at nihil produceretur in tempore è nihilo, ſi eſſentia cuiuſque rei iam actu eſſet ab æterno; vnde etiam ſequeretur nihil poſſe in nihilum redigi, quia poſt rei deſtructionem illæſa maneret tota illius eſſentia. Confirmatur, nam illud nõ creatur quod fit ex præſuppoſito ſubiecto, neque illud annihilatur, quo deſtructo, illius ſubiectum remanet; ergo à fortiori ſi tota eſſentia præcedit rei productionem, & illius corruptionem ſequitur, nihil dici poteſt creari, vel annihilari. Iſta autem non bene cohærent cum fide Catholica, quæ docet Deum in principio creaſſe, id eſt è nihilo produxiſſe cœlũ & terram, & eadem facilitate qua creaturas è nihilo eduxit, poſſe illas in nihilum reducere.

Obiicies 1. ſcientiæ verſantur circa rerum eſſentias, vt præciſas ab exiſtentia, & ſunt de obiectis realibus; ergo eſſentiæ antequam exiſtant, ſunt aliquid reale. Reſpondent aliqui ſcientias eſſe de obiectis realibus vel actu vel poteſtate; eſſentias autem non exiſtentes eſſe reales poteſtate, quod ad ſcientiam realem ſufficit. Verùm etſi ſimpliciter concedatur rerum eſſentias eſſe quid reale, antequam exiſtant; inde non ſequitur eas habere tunc eſſe reale actu, vt arguentes exiſtimant. Quod vt clariùs percipias,

Nota aliquod diſcrimen poſſe conſtitui inter entitatem realem actu, realem poteſtate,

& realem ab actu & poteſtate præciſam;ita vt dici poſſit eſſentiam vt exiſtentem, eſſe entitatem realem actu, vt non exiſtentem, eſſe entitatem realem poteſtate; at verò ſecundum ſe in ratione eſſentiæ, præſcindendo ab exiſtentia, & à negatione exiſtentiæ,poſſe dici ſimpliciter & ſine addito entitatem realem, ſeu ens reale; quomodo qui dicit hominem, animal,viuens, corpus, ſubſtantiam, &c. dicit ens verum & reale, non autem chimericum &ab intellectu effictum.

Inſtabis: eſſentia non alio titulo eſt ens reale,antequam exiſtat, niſi quia poteſt realiter exiſtere; at hæc potentia dicit aliquam entitatem actualem in qua fundatur. Reſpondeo minorem falſam eſſe, ſi potentia illa attendatur ex parte ipſius eſſentiæ,quia ſic conſiſtit in mera illius non repugnantia ad exiſtendum; aliunde tamen connotat realem entitatem,nimirum ex parte Dei potentis eſſentiæ conferre actualem exiſtentiam.

Obiicies 2.ſi eſſentia antequam exiſtat,non eſſet actu,eſſet non ens, adeóque numquam poſſet exiſtere, quia repugnat vt quod eſt non ens,fiat ens. Reſpondeo 1. hoc argumentum poſſe retorqueri, quia ſi eſſentia eſt ens, antequam exiſtat, non poteſt fieri ens; cùm repugnet rem aliquam fieri id quod iam eſt. Reſpondeo 2.negando conſequentiam; nam etſi eſſentia antequam exiſtat, non ſit ens actuale, eſt tamen ens poſſibile, ac proinde fieri poteſt ens actu exiſtens. Vnde illud obſeruandum eſt diſcrimen inter chimeram, & Antichriſtum futurum,quòd chimera quia eſt merum non ens & actu & poteſtate, non poteſt per vllam potentiam fieri ens; at verò Antichriſtus fieri poteſt ens, quia eſt ens poteſtate, etſi non actu.

Neque aliter possunt respondere aduersarij, si hoc ipsum argumentum retorqueatur contra illos, quatenus fateamur produci de facto existentiam quæ ante non erat; dicent enim existentiam antequam producatur, esse non ens actu, potestate vero esse ens, fieque per productionem fieri ens actu.

Obijcies 3. essentiæ rerum sunt planè immutabiles, etiam respectu Dei, cùm Deus nequeat efficere v.c. vt homo non sit animal rationale; ergo habent aliquod esse independens à Deo, ac proinde æternum, minimèque generationi, vel interitui obnoxium.

Respondeo essentias rerum tripliciter posse considerari 1. quoad esse actuale, quomodo necessario dependent ab influxu Dei, sine quo repugnat esse aliquid actu extra Deum. 2. quoad esse merè possibile, idque vel absolutum & intrinsecum, quod consistit in non repugnantia ad existendum, quæ cùm sit negatio, à Dei influxu dependere non potest; vel respectiuum & extrinsecum consistens in denominatione extrinseca à causa potente rem producere, quomodo possibilitas creaturarum pendet a Deo, seu potiùs inuoluit potentiam Dei, vt ad illas terminatam, eò quod creaturas sic esse possibiles nihil est aliud quam Deum habere potentiam eas producendi. 3. sine ordine ad existentiá & actualitatem, attendendo tantùm ad prædicata quæ illis necessario conueniunt, quá ratione præcise a Deo non pendent; verùm cùm sic nihil sint actu, inde non potest colligi dari actu aliquod esse essentiæ æternum, & à Deo independens, vt falso contenditur; sed tantùm esse necessariam connexionem inter prædicata rei essentialia, ita vt nequeat v.c. esse homo,

quin sit animal rationale.

Quod si instes, verum esse ab æterno hominem esse animal rationale, ac proinde essentiam hominis habere aliquod esse actuale ab æterno Respõdeo negando id sequi;nam non ideo verum est ab æterno hominem esse animal rationale, quòd hominis essentia sit actu ab æterno;sed quia Deus videt ab æterno esse connexionem necessariam inter hominem & animal rationale,ita vt homo nequeat existere, aut definiri, aut concipi, quin existat, aut definiatur,aut concipiatur animal rationale.

ARTICVLVS II.

Qualiter se habeat existentia creaturarum ad earum essentiam.

Respondeo & dico 1. *Existentiam creaturarum non distingui realiter ab earum essentia.* Probatur 1.nam essentia non est ens actu nisi per existentiam; at essentia per se ipsam est ens actu, ergo & per seipsam existit; adeoque essentia & existentia non sunt duæ entitates actu & realiter distinctæ. Maior patet ex dictis: minor ostenditur, nam essentia cùm antea esset ens tantùm in potentia,fit ens actu per productionem terminatam ad illam; ergo res existit per actualem entitatem suæ essentiæ, ac proinde existentia creaturæ non distinguitur realiter ab illius essentia.

Confirmatur: tum quia vt duo realiter distinguantur,quodlibet debet esse ens actu sine alio;si enim vnum nihil est nisi per aliud,præter ipsum nihil est, ac proinde ab eo non di-

stinguitur: Arqui essentia non est ens actu sine existentia, vt probatum est; ergo ab illa realiter non distinguitur. Tum quia eo ipso essentia intelligitur existere, quo illius entitas ponitur extra nihil, & conseruatur in rerum natura. Quare existentia non est aliqua realitas distincta ab actuali entitate essentiæ.

Probatur 2. nam si existentia creaturę distinguitur realiter ab illius essentia, ergo se habet ad illam tanquam forma quædam illius, adeoque existentia respicit essentiam tanquam subiectum in quo recipitur. Hoc autem planè repugnat, quia non potest essentia exercere officium subiecti erga existentiam, quin iam existat in se: at existere nequit antequam habeat existentiam; ergo fieri non potest quòd existentia realiter distinguatur ab essentia.

Confirmatur: nam cùm natura quæ producitur, dicatur accipere existentiam, si existentia realiter distinguitur à natura producta, necesse est vt hæc existat antequam accipiat existentiam, cùm repugnet id quod non existit, recipere in se aliquid realiter à se distinctum, vt inductione manifestum est in omnibus subiectis quæ aliquam formam, realiter à se distinctam, recipiunt.

Probatur 3. nam si existentia ab essentia realiter distinguitur, poterunt illæ diuinitùs separatim existere & conseruari; adeoque poterit hominis essentia conseruari sine existentia hominis, & vice versa poterit hominis existentia conseruari sine essentia hominis; hoc autē quis non videt esse omnino absurdum & impossibile? si enim conseruaretur essentia hominis separata, verè homo existeret, quia conseruatio tendit ad continuandam rei existentiam,

& tamen ex hypothesi non existeret, quia conseruaretur separatus à propria existentia. Aliunde verò si existentia hominis conseruaretur separata ab essentia illius, posset dici dari existentiam hominis, & non existere hominem, cum nequeat homo existere sine hominis essentia; quæ & similia adeò per se ridicula sunt, vt vlteriori refutatione non indigeant.

Obijcies 1. non potest eadem realis entitas esse simul dependens & independens, necessaria & contingens, & habere alias conditiones oppositas: essentia autem & existētia sic se habent; nam illa est independens à causa effectiua, hæc dependens; illa est necessaria, hæc contingens: illa est æterna, hæc temporis, &c. ergo essentia & existentia distinguuntur realiter. Resp. minorem distinguendam esse; essentia enim vt ens actu, est dependens, & cōtingens non secùs ac existentia; vt autem abstracta per intellectū ab actualitate essendi, est independens & necessaria in sensu superius explicato; ex quo ad summum sequitur, existentiam ab essentia ratione distingui. Et sanè cum distinctio rationis sufficiat vt dicamus, Deum intelligere per intellectum, non per voluntatem; amare per voluntatem, non per intellectum: punire per iustitiam, non per misericordiam; parcere per misericordiam, non per iustitiam: esto intellectus, voluntas, iustitia, & misericordia in Deo sint eadem realis entitas simplicissima; mirum non est quòd nonnulla dicantur de essentia vt sic, quæ de existentia enunciari non possunt, etsi non distinguantur inter se realiter.

Obijcies 2. quod recipit aliquid, distinguitur ab illo realiter; atqui in creatis essentia recipit existentiam, ergo distinguitur ab illa realiter.

Maior per se patet,& paulò a[illegible] a nobis probata est,minor vero ostenditur,quia cùm creatura non habeat esse à se,habet illud ab alio receptum. Respondeo 1. hoc argumentum posse retorqueri in arguentes; ipsa enim entitas essentiæ etiam vt ponitur ab ipsis distincta ab existentia,est entitas creata, sicque non habet esse à se;sed à Deo receptum,quare inquiri potest an intra ipsam entitatem essentiæ distingui debeant duæ entitates, quarum altera sit recipiens,altera recepta, an non : si affirmant, sequitur in qualibet entitate reperiri infinitas essentias, & infinitas existentias, quod absurdum est:si verò negent,& consequenter fateantur eandem entitatem essentiæ esse receptam, hinc colligere poterunt quàm inane sit argumentum ex ea receptione sumptum,ad realiter distinguendam essentiã ab existentia. Itaque

Respondeo 2. distinstuendo maiorem,quod recipit aliquid vt in subiecto, distinguitur ab illo realiter, concedo;quod recipit aliquid vt ab alio,nego. Vnde ad minorem,essentia recipit existentiã, ita vt essentia sit subiectum, & existentia sit forma in ea recepta,nego; ita vt essentia à Deo producatur, & fiat actu existens,concedo. Ex quo non sequitur essentiam distingui realiter ab existentia ; sed tantum non habere à se quod existat.

Instabis,si existentia non reciperetur in alio vt in subiecto, esse creaturæ esset irreceptum, & consequenter infinitum,quod repugnat:sequela patet,quia cum formæ limitatio oriatur à subiecto.quæ in nullo est subiecto,debet esse illimitata & infinita. Respondeo negando maiorem. nam quamuis existentia creaturæ non sit in subiecto à se realiter distincto, sicque non sit esse receptum in alio ; est tamen esse

receptum ab alio, nempe à Deo, quod sufficit vt sit esse finitum & limitatum. Aliàs dicendum esset contra argnentes, etiam ipsum esse essentiæ, quod distinguunt ab esse existētiæ, esse infinitum & illimitatum; cùm verisimiliter affirmare non possint illud recipi in aliquo subiecto.

Vnde ad probationem sequelæ dicimus, limitationem formæ non oriri ex solo subiecto; siquidem accidentia Eucharistiæ sunt æquè limitata ac antea; etsi nulli substantiæ inhæreant: quia etiam in eo statu separationis, cùm pendeant essentialiter à Deo, habent rationem entis participati, proindéque finiti & limitati. Hæc autem limitatio potest oriri extrinsecè à Deo, tum vt à causa efficiente, quatenus tantam tribuit effectui perfectionem, non maiorem, vel minorem: tum vt à causa exemplari, quatenus res producitur iuxta perfectionis mensuram, quæ in ideis diuinis exprimitur. Oritur etiam limitatio illa vt à causa formali & intrinseca, ab ipsa entitate creaturæ, quatenùs in se tot perfectionis gradus non plures, vel pauciores includit.

Obiicies 3. quod est indifferens ad aliquid, & ad oppositum eius, non est idem realiter cum illo: atqui essentia creaturæ est indifferens ad existentiā, & non existentiam, cū possit existere, & non existere: ergo non est idem realiter cum illa. Respondeo minorem falsam esse, si intelligatur de essentia vt est ens actu, quomodo de ea hic agimus quando inquirimus, an habeat entitatem distinctam realiter ab entitate existentiæ. Nam si clarum est essentiam non esse indifferentem vt existat, vel non existat; sed necessario existere, & si non existit, ipsam quoque quoad totam suam entitatem

actualem destrui.& tantùm remanere obiectiuè,& per mentem. Vnde existimandum non est manere eandem entitatem realem & actualem essentiæ sub existentia, & sub negatione existentiæ, sicut v. c. manet eadem aqua sub frigore,& sub calore: aqua enim est substantialiter aqua,siue sit frigida, siue calida;essentia vero cùm non existit, nullam habet entitatem actualem, quæ tali negationi subesse possit, & qua abiecta, existentiam recipiat.

Obiicies 4. humanitas Christi habet propriam essentiam, non autem propriam existentiam,cùm existat per existentiam Verbi: ergo essentia & existentia realiter differunt. Respondeo humanitatem Christi habere propriam existentiam per quam est ens actu, & extra suas causas constituta; subsistere autem per subsistentiam verbi, vt ex communi sententia dictum est in Idea Theologiæ speculat. lib.2. cap.11. Resol. 2.

Instabis:humanitas Christi inexistit Verbo, ergo existit per existentiam Verbi. Respondeo non sequi; siquidem inexistere alteri non est ex stere per existentiam illius;sed existere dependenter ab illo, vt patet in accidente quod etsi habeat propriam existentiam realiter distinctam ab existentia subiecti cui inhæret, dicitur tamen illi inexistere, quia existit dependenter ab illo, vt à subiecto materiali a quo sustentatur. Ita ergo licet humanitas Christi propriam habeat existentiam, non immeritò dicitur inexistere Verbo: quia existit dependenter ab illo, non vt à subiecto materiali; cum nec ipsa sit accidens, nec Verbum possit se habere instar subiecti materialis in quo aliquid informatiuè recipiatur; sed tanquam à supposito à quo substantialiter terminatur &

completur, in defectum propriæ & connaturalis subsistentiæ.

Dico 2. *Existentiam in creatis aliquo modo distingui per rationem ab essentia.* Probatur, quia ea aliquo modo distinguuntur per rationem, quorum vnum potest cognosci sine alio explicitè cognito: at essentia rerum creatarum potest concipi sine existentia explicitè cognita, vt cùm concipimus hominem vel equum, nihil cogitando expressè de illius existentia, & considerando tantùm prædicata essentialia quæ illi competunt.

Vnde illud est discrimen inter essentiam Dei & creaturæ, quod essentia Dei non potest bene concipi, nisi illius existentia explicitè intelligatur; essentia vero creaturæ potest concipi, etsi illius existentia animo non obuersetur. Et ratio discriminis ex eo sumitur, quia Deus est ens omnimodè necessarium, nec potest non existere, adeòque essentia illius non potest verè & adæquatè intelligi, nisi concipiatur vt ens actu existens: creatura verò cum sit ens contingens quod potest esse vel non esse, rectè concipi potest quoad essentiam, etsi de illius existentia nihil cogitetur.

Est autem difficultas, quomodo intelligenda sit hæc distinctio rationis, an ex parte modi intelligendi duntaxat; an verò etiam ex parte conceptus obiectiui. Non pauci vtramque distinctionem admittunt, ita vt velint existentiam se habere non modò ex parte conceptus formalis; sed etiam ex parte conceptus obiectiui, seu obiecti vt cogniti, per modum cuiusdam formalitatis distinctæ à formalitate essentiæ, quarum vna non includatur in alia; sicut exempli gratia, animal & rationale in

hon insunt duæ formalitates, quarum neutra est de conceptu alterius, vt libro præcedenti dictum est.

Hæc tamen sententia, etsi communior in scholis, non caret difficultate, quia tanta est connexio inter essentiam & existentiam, vt essentia possibilis nihil aliud sit quàm essentia quæ potest existere, & essentia actualis idem plane sit ac essentia quæ actu existit. Quo fit vt conceptus essentiæ quouis modo sumatur, à conceptu existentiæ proportionato obiectiuè præscindere non possit.

Confirmatur: quia nulla est formalitas in re existente, quæ in illa non prosuerit dum esset possibilis, neque vlla erat in ea formalitas possibilis, antequam existeret, quæ in illa non existat, postquam producta est. Vnde sequitur eundem esse plane conceptum essentiæ & existentiæ se tenentem ex parte obiecti, quia alias quædam formalitas reperiretur in vno rei statu, quæ non esset in alio.

Hinc autem collige, ex essentia & existentia creaturarum non resultare propriè compositionem rationis; quia sicut compositio realis resultat ex duabus entitatibus realiter distinctis ex parte obiecti, ita compositio rationis resultat ex duabus formalitatibus obiectiuis, quæ inter se vniuntur ad vnum quid constituendum. Talis autem compositio non potest oriri ex essentia & existentia, cùm non distinguantur ex parte obiecti; sed tantùm ex parte modi cognoscendi, vt ostensum est.

ARTICVLVS III.

Quomodo se habeant inter se gradus rerum essentiales.

PRæmoneo rerum essentiam non ita esse indiuisibilem, quin constet variis gradibus intrinsecis, è quorum vno veluti ascenditur ad alium, tanquam ab inferiori ad superiorem, vt patet in homine in quo est gradus animalis, viuentis, corporis, substantiæ, & entis. Dubitatur ergo quomodo se habeant inter se gradus illi qui vulgò essentiales appellantur, imò & Metaphysici, quia sunt considerationis abstractæ & Metaphysicæ; an scilicet distinguantur realiter, an verò tantùm per rationem.

Respondeo & dico 1. *Gradus essentiales naturæ alicuius inter se non distingui realiter.* Probatur 1. quia nulla est necessitas admittendi talem distinctionem: vt patebit ex solutione argumentorum; ergo admitti non debet. Sequela ostenditur ex vulgari illo Philosophorum proloquio, *non sunt multiplicanda entia sine necessitate.*

Probatur 2. Nam si gradus essentiales realiter distinguerentur, possent à se inuicem saltem diuinitùs separari, & separatim existere; hoc autem fieri nequit, quia repugnat quòd homo non sit animal, quòd animal non sit viuens, quod viuens non sit corpus, quòd corpus non sit substantia, quod substantia non sit ens, & ita de aliis: Ergo gradus essentiales non distinguuntur inter se realiter.

Confirmatur: nam in creatis non possunt assignari entitates aliquæ realiter distinctæ, quæ non possint saltem virtute diuina separari ab inuicem; ergo cum gradus essentiales à se mutuo auelli nequeant, gratis ponitur realis distinctio inter illos. Dico in creatis, nam personæ diuinæ etsi nequeant à se separari, quia habent eandem naturam, aliunde tamen præbent sufficiens fundamentum distinctionis realis, eò quòd Pater producit Filium, & vterque Spiritum S. cùm nihil seipsum producere possit. Hoc autem non habet locum in gradibus essentialibus, quò fit vt nulla sit ratio eos distinguendi realiter, cùm sint inseparabiles.

Probatur 3. quia si ponenda est distinctio realis inter gradus Metaphysicos, maximè inter genus & differentiam, quia hæc magis inter se distare videntur: at neque inter istos gradus constituenda est realis distinctio, ergo nec inter alios. Minor suadetur, nam v. c. ratio substantiæ in Angelo est ex se, & seclusa alia quacunque entitate, spiritualis, cùm totum esse Angeli sit omnino independens à corpore, & ex natura sua spirituale; quare cùm substantia Angeli contrahitur ad esse spiritus, per differentiam spiritualis, hæc contractio non fit per entitatem aliquam à substantia Angeli realiter distinctam. Et similiter ratio substantiæ in ligno est ex se corporea, cùm quidquid est in ligno, pendeat intrinsecè à materia; quò fit vt cùm dico, lignum esse substantiam corpoream, hæc differentia per quam substantia ligni contrahitur ad esse corporis, non addat aliquam realitatem supra rationem substantiæ ligni.

Probatur 4. gradus communes non distin-

guuntur realiter in indiuiduo à differentia indiuiduali, seu a singularitate, vt ex eo manifestum est, quod natura Petri necessariò est singularis per suam propriam entitatem, etiam seclusa quacunque entitate ab ea realiter distincta: aliàs enim natura cuiuslibet indiuidui esset realiter communis, quod longe magis absurdum est quàm admittere vniuersale Platonicum in rebus. Posita autem reali identitate attributorum communium cum singularitate, concedenda necessario est realis identitas inter ipsa attributa communia; tum quia in creatis quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se; tum quia nulla est ratio cur vnum attributum essentiale distinguatur realiter ab alio, si omnia sunt indistincta à differentia indiuiduali.

Dico 2. *Admittendam esse quandam distinctionem rationis inter gradus Metaphysicos, hancque sufficere ad saluanda quæcunque de eorum distinctione afferri solent.* Prior pars facilè ab omnibus admittitur; constat enim nos aliter in Petro concipere rationem Petri, seu petreitatem, aliter rationem hominis, aliter rationem animalis, viuentis, corporis, substantiæ, entis. Quare etsi hæc omnia attributa sint vna simplex natura Petri, ea per varios actus intellectus cognoscimus, ac si essent distincta à parte rei, sicque illa per rationem distinguimus.

Confirmatur: nam ea distinguuntur ratione, quorum vnum potest concipi & definiri sine alio; at possumus concipere Petrum sub ratione entis, vel substantiæ, etsi eum non concipiamus explicitè sub ratione hominis, vel animalis, vt experientia constat. Possumus

etiam illum definire sub aliqua ex iis rationibus, & non sub aliis; vt si dicamus eum in quantum substantiam, esse ens per se subsistens, inquantum animal esse corpus animatum sentiens, in quantum hominem esse animal rationale. Ergo id plusquam sufficiens est vt constituamus distinctionem rationis inter gradus essentiales rei creatæ.

Posterior pars ostenditur, quia rationes quæ proferri solent ad stabiliendam distinctionem realem inter gradus essentiales creaturæ, ad summum ostendunt ponendam esse distinctionem rationis inter illos, vt patebit ex solutione obiectionum, potestque efficacitet confirmari ex eo quòd eædem aut similes rationes æquè habent locum in attributis diuinis, inter quæ tamen nulla est distinctio realis, vt fides docet, potestque intelligi ex dictis in Idea Theologię speculat. lib. 1. c. 2.

Obiicies 1. non pendere à conceptu nostro quod alia sit ratio formalis sensitiui in homine, alia rationalis, &c. sed illi conuenire à parte rei, vt ex eo patet, quod sensitiuum reperitur interdum à parte rei sine rationali, nempè in bruto. Respondeo maiorem negandam esse, nam etsi non pendeat à mente nostra quod homo sit sensitiuus & rationalis; pendet tamen ab ea quod alia sit in eo ratio sensitiui, alia rationalis; cum sensitiuum & rationale à parte rei in eo idem sint. Ad probationem verò illius dico, ea non concludi rationale & sensitiuum realiter distingui in homine; sed tantum rationale hominis reipsa distingui à sensitiuo bruti, quod vltro admittimus.

Obiicies 2. homo per sensitiuum conuenit cum bruto, & per rationale ab illo differt,

idque à parte rei; at non potest vna simplex entitas esse ratio conuenientiæ, & distinctionis realis cum altera: ergo sensitiuum & rationale sunt duæ entitates realiter distinctæ in homine. Respondeo minorem falsam esse, quando vna simplex entitas pluribus æquiualet, ita vt diuersos effectus producat, quorum vnus conueniat cum effectu alterius; alter verò ab eo discrepet, quomodo se res habet in proposito: eadem quippe entitas hominis, vt est principium sensationum, conuenit cum bruto in quo etiam sunt sensationes; vt autem est principium ratiocinandi, ab illo discrepat, quia brutum non ratiocinatur. Et sanè cùm omnes fateantur vnicam tantùm esse animam in homine, eamque realiter simplicissimam, necesse quoque est fateri eam esse principium radicale vegetandi, sentiendi, & ratiocinandi; & consequenter hominem conuenire cum plantis, & cum brutis, simulque ab iis discrepare per eandem entitatem, & formam simplicissimam.

Obiicies 3. ea quæ constituunt compositum, distinguuntur inter se; atqui genus & differentia constituunt compositum, nempè speciem; ergo distinguuntur inter se. Respondeo ea quæ constituunt compositum, distingui inter se eo modo quo constituunt compositum; ita vt si realiter constituant, realiter distinguantur, si verò tantùm per rationem constituant, per rationem distinguantur: Atqui genus & differentia non constituunt compositum realiter; sed ad summum per rationem, quare hinc colligi potest ea inter se ratione distingui.

Contra: Theologi vulgo non audent ponere

in Deo compositionem ex genere & differentia, quod indicio est eos existimasse eiusmodi compositionem esse realem; si enim esset tantùm per rationem, nullo modo derogaret simplicitati, vel alteri perfectioni diuinæ, cùm inter attributa diuina distinctio rationis, ex omnium sententia, constituatur. Respondeo compositionem ex genere & differentia reiici à Deo, non quòd sit realis; sed quia etsi sit tantùm per rationem, genus & differentia à se mutuo perfectè præscindunt, ita vt alterum sit omnino extra conceptum alterius, vt suprà probatum est: at non possunt in Deo assignari duæ rationes sic à se mutuo præscindentes. Et aliunde cùm repugnet plures esse Deos numero distinctos, repugnat etiam quod Deus vt sic sit species, & consequenter quod sit sub genere, vt diximus in Idea Theologiæ specul. lib. 1. cap. 3. Resol. 3.

ARTICVLVS IV.

De gradu singularitatis seu indiuiduationis.

PRæmoneo in indiuiduo v. c. naturę humanæ, puta in Petro, duas rationes posse considerari, alteram communem, nempe naturam humanam vt à Petro, Paulo, aliisq; hominibus singularibus abstractam; aliam singularem, nempe differentiam indiuidualem per quam determinatur & contrahitur ad Petrū. Sicut enim genus per differentiam specificam contrahitur ad speciem, vt animal ad hominē per rationale; ita species contrahitur ad indiuiduum per differentiam indiuidualem, seu per singularitatem, de qua hîc inquirendum est

quid addat supra naturam communem, an solam negationem, an verò aliquid positiuum, non quidem realiter distinctum ab illa, vt patet ex art. præcedenti, sed tantùm per rationē.

Respondeo & dico 1. *Differentiam indiuidualem non addere naturæ communi solam negationem, sed præterea aliquid positiuum per quod res constituitur singularis.* Probatur; nam etsi indiuiduum idem sit ac non diuisum, adeoq; includat tum negationem diuisionis à seipso, tum negationem identitatis, cum quolibet alio ente; id tamen non sufficit ad constituendum singulare, primo quia singulare dicit talem naturam in se indiuisam, & diuisam à quacunque alia, v.c. Petrus dicit hanc humanitatem per quam est hic homo singularis in se indistinctus in plures homines, & distinctus à quouis alio homine; constat autem talem naturam, & hanc humanitatem dicere aliquam entitatem positiuam, quæ sit fundamentum negationis prædictæ.

Secundò, quia vnum indiuiduum non distinguitur ab alio per solam negationem; sed per propriam entitatem, quatenus entitas vnius non est entitas alterius: at differentia indiuidualis est id quo vnum indiuiduum distinguitur ab alio; ergo dicit aliquid positiuum. Tertio quia productio terminatur ad rem singularem & indiuiduam, terminus autem productionis est realis & positiuus.

Dico 2. *Differentiam indiuidualem non esse collectionem talium accidentium quæ in alio non sint.* Probatur, tum quia etsi omnia accidentia mente præscindantur à subiecto, illud adhuc censetur idem numero ac antea; adeoque differentia numerica in ea congerie accidentium consistere non potest.

Tum quia indiuidua substantiæ ponuntur in

Categoria substantiæ, vt patet ex arbore Porphyrij; at in ea non ponerentur, si constituerentur in ratione indiuidui per collectionem accidentium.

Tum quia etsi illa accidentium collectio sufficeret ad indiuiduandam substantiam, adhuc inquirendum superesset per quid accidentia ipsa essent indiuidua & singularia.

Dico 3. *Differentiam indiuidualem non esse repetendam à causa productiua indiuidui.* Probatur, tum quia causa efficiens est extrinseca indiuiduo, adeoque non potest spectare ad intrinsecam constitutionem illius; at differentia indiuidualis spectat ad intrinsecam constitutionem indiuidui, sicut differentia specifica ad intrinsecam constitutionem speciei.

Tum quia res intelligitur indiuidua & singularis abstrahendo ab illius causa efficiente, satis enim concipimus Petrum esse hominem singularem ab aliis distinctum, etsi nihil de illius parte cogitemus. Imo Deitas etsi causam nec habeat nec habere possit, est intrinsecè vna numero & singularis substantia. Tum quia homo generat filium à se numero & realiter distinctum, adeoque tribuit illius naturæ differentiam indiuidualem & numericam.

Dico 4. *Differentiam indiuidualem non consistere præcise in existentia rei singularis.* Probatur, quia indiuiduum non potest concipi sine differentia indiuiduali, cum ad intrinsecam illius constitutionem spectet: Potest tamen præscindi per mentem ratio indiuidui ab actuali existentia, cùm possimus cogitare de homine singulari vt singulari, etsi non cogitemus illum existẽtem, & Deus cognoscat distinctè infinitos homines singulares possibiles qui nunquam existent: quare ratio indiuiduationis non potest consi-

ſtere forma it r in rei exiſtentia. Confirmatur: nam Cat goriæ a ſtrahunt à rei exiſtentia, & tamen indiuidua in Categoria directè collocantur, vt ictum eſt.

Dico 5. *Differentiam indiuidualem ſubſtantiæ non eſſe ſubſiſtentiam, neque accidentium inhærentiam.* Probatur: nam ſubſtantia non definit eſſe ſingularis, etſi præſcindatur ſiue per mentem, ſiue etiam realiter, à propria ſubſiſtentia; vt patet in humanitate Chriſti quæ eſt hæc ſingularis, diſtincta ab humanitatibus aliorũ hominum, licet careat propria ſubſiſtentia. Contrà verò etſi eadem natura terminaretur pluribus ſubſiſtentiis, id non impediret quin eſſet vna numero ſingularis; quemadmodum vna eſt natura diuina cum tribus ſubſiſtentiis. Conſtat etiam accidentia nulli ſubiecto inhærentia, qualia ſunt Euchariſtica, habere propriam ſingularitatem per quam conſtituuntur, & ab aliis diſtinguuntur.

Obiicies differentia indiuidualis debet ſumi ab vltimo actu rei, atqui vltimus actus ſubſtãtiæ eſt ſubſiſtentia, & accidentis inhærentia; ergo differentia indiuidualis in iis conſtitui debet. Reſpondeo maiorẽ abſolutè non eſſe veram; cùm enim inquiramus hoc loco per quid gradus eſſentiæ vniuerſales fiant ſingulares, conſequenter agimus de illis præſcindendo ab eorum exiſtentia, & à fortiori præſcindendo ab eorum ſubſiſtentia, vel inhærentia; qui ſunt quidam modi exiſtentiæ, de quibus infrà agetur. Quare etſi eſſentiæ, vt eſt in rerum natura, vltimus actus ſit ſubſiſtentia, vel inhærentia, hinc non ſequitur differentiam indiuidualem in iis conſtituendam eſſe.

Accedit quod cùm ſubſiſtentia & inhærentia poſſint conſiderari & in communi, & in ſin-

gulari, ſemper explicandum ſupereſt quid addatur illis vt fiant ſingulares, ſeu quid dicat hæc ſubſiſtentia, & hæc inhærentia, ſupra ſubſiſtentiam, & inhærentiam in communi.

Dico 6. *Subſtantiam materialem non indiuiduari formaliter per quantitatem.* Probatur tum quia indiuiduum ſubſtantiale quoad ſuam entitatem eſt ens, & hoc ens ſingulare diſtinctum numero ab omnibus aliis entibus; at repugnat quod entitas ſubſtantialis conſtituatur intrinſecè per quantitatem, quæ eſt accidens; ergo etiam fieri nequit quod indiuiduatio ſubſtantiæ oriatur formaliter à quantitate. Confirmatur, quia aliàs indiuiduum ſubſtantiale non poſſet directè conſtitui in Categoria ſubſtantiæ, contrà ante dicta.

Tum quia cùm quantitas ſit coæua materiæ, & hæc ſine illa nunquam exiſtat, ſicut eadem materia ſucceſſiuè reperitur in diuerſis indiuiduis, ita & eadem quantitas; adeoque repugnat quod res ſit indiuidua per quantitatem.

Confirmatur: quia cùm ſubſtantia alimenti tranſeat in ſubſtantiā aliti, ſequeretur illū qui carne vitulina nutritur, fieri idē numero indiuiduū cum vitulo; quod ſatis durum videtur. Tum quia poſſet Deus duas ſubſtantias numero diſtinctas ſpoliare quantitate, eaſq; ſic conſeruare, imo & creare, & tamen non coaleſcerent tunc in eandē numero ſubſtantiam; ſed æque eſſent diſtinctæ ac anteà; ergo ſubſtātię materialis indiuiduatio non ſumitur à quātitate.

Tum deniq; quia vna quantitas diſtinguitur numero ab alia, quātitas v.c. Petri à quantitate Pauli, adeóq; inquirendum ſupereſt per quid quantitates iſtæ indiuiduentur: ſi dicatur indiuiduari per ſeipſas, quærā cur etiam ſubſtantia per ſeipſam non indiuiduetur; cum non minus

per suam entitatem sit hæc substantia, quàm quantitas per suam entitatē sit hæc quantitas.

Dico 7. *Subjsantiam materialem non indiuiduari formaliter per materiam signatam, seu stantem sub certis dimensionibus quantitatis.* Probatur, tum quia eadem materia affecta eadem quantitate potest successiuè reperiri in diuersis rebus, non modo numero; sed etiam specie distinctis, vt patet ex Physica; ergo non potest materia signata esse principium indiuiduationis substantiarum materialium.

Tum quia autores sententiæ oppositæ existimant, in rerum corruptione & generatione fieri resolutionem vsque ad materiam primam, ita vt forma & materia omnibus accidentibus destitutæ simul vniantur, & constituant compositum substantiale. At perspicuum est in eo instanti tale compositum esse verum indiuiduum substantiale, distinctum numero à quolibet alio indiuiduo; etsi tamen non possit illius indiuiduatio sumi à materia signata, seu vt affecta quantitate. Ergo aliquod aliud principium indiuiduationis quærendum est.

Tum denique quia sicut res spirituales per proprias entitates sunt indiuisæ in se, & diuisę a quouis alio, ita & substantiæ materiales; quare sicut illæ non possunt indiuiduari per materiam, aut quantitatem, quia vtraque carent; ita affirmandum est istarū indiuiduationem à materia signata repetendam non esse. Confirmatur, quia cùm omnia tam spiritualia quàm materialia in eo conueniant, quod sunt indiuidua, debet assignari quædā ratio indiuiduationis quæ illis omnibus aptari possit, cuiusmodi non est materia signata, vt perspicuum est.

Neque refert quod Arist. interdum dicat, ea esse vnum numero quorum materia est vna, &

plura numero, quorum materia est diuisa; duplex enim est vnitas, alia quantitatiua, quæ consistit in indiuisione rei quantæ in plures partes quantitatiuas, & in diuisione seu discontinuatione ab omni alia quantitate; alia entitatiua, quæ consistit in indistinctione rei in plura seipsa, & distinctione à qualibet alia entitate. Loquitur autem Arist. de priori vnitate, quæ solis rebus materialibus & quantis competit; nos verò agimus de posteriori, quæ rebus non modò materialibus; sed etiam spiritualibus conuenit, quam contendimus à materia, vel quantitate sumi non posse.

Dico 8. *Nec materiam, nec compositum indiuiduari per formam.* Prior pars probatur; nam materia præcedit formam, non modo in communi, sed etiam in indiuiduo; ita vt hæc singularis materia præexistat antequam forma ei vniatur, sicque habeat indiuiduationem independenter à forma.

Confirmatur: nam vna & eadem numero materia modo est sub vna, modò sub alia forma numero, imo specie distincta; ergo non potest materia habere vnitatem numericam seu indiuidualem à forma. Vnde non potest dici materiam indiuiduari per ordinem ad certam formam, cùm indifferenter se habeat ad omnes.

Posterior pars ostenditur, quia sicut non tantùm forma; sed etiam materia est de ratione coompositi, vt in Physicis dicemus; ita hæc forma, & hæc materia sunt de ratione huius compositi. Quare compositum non potest habere à forma saltem sola, quòd sit hoc singulare compositum; sed id partim etiam à materia habere debet.

Est autem difficultas an id habeat sufficien-

t ab hac materia, & hac forma simul vnit s. Respo eo habere Physicè loquendo, nam cùm compositum vt sic, icat materiam & formam simul vnitas; hoc singulare compositum dicit hanc numero materiam,& hanc numero formam. Si tamen res Metaphysicè consideretur, quatenùs hic agimus de differentia indiuiduali, qua species contrahitur ad hoc singulare, certum est principium indiuiduationis non sufficienter explicari per hanc materiam, & hanc formam; cum inquirendum supersit quidnam sit id quod addit hæc materia,& hæc forma supra rationem communem materiæ & formæ.

Dico 9. *Accidens non indiuiduari per subiectum cui inhæret.* Probatur, tum quia accidens habet entitatem propriam realiter & essentialiter distinctam ab entitate subiecti: repugnat autem aliquid constitui hoc ens singulare per entitatem à se realiter distinctam, cùm singularitas non distinguatur à gradu communi in eadem re, vt suprà ostendimus. Confirmatur, nam non modò albedo distinguitur à pariete, sed etiam hæc singularis albedo; quare non potest ab illo formaliter accipere suam singularitatē.

Tum quia Deus potest creare & conseruare accidens extra quodcumque subiectum, potest etiam efficere per potentiam absolutam, vt idē accidens transeat ab vno subiecto ad aliud, aut etiam vt simul sit in subiectis distinctis. In his autem casibus non posset accidens sumere suam v tatem & distinctionem numericam à subiecto inhæsionis, vt manifestum est; sed aliunde eam haberet. Ergo dicendum est generat m accidens aliunde suam individuationem quam a subiecto accipere. Confirmatur, quia idē numero subiectum multa accidentia

numero distincta successiue potest recipere, vt idem aër aliam & aliam lucem, aqua alium & alium calorem, &c. Ergo dici non potest accidens sumere vnitatem & distinctionem numericam à subiecto cui inhæret.

Nec refert quòd in vno subiecto materiali sit v. c. vna albedo, in duplici duplex, &c. hinc enim sequitur tantùm vnitatem quantitatiuam oriri à subiecto quanto, non autem entitatiuam; quia de qualibet albedine, vt & de qualibet quantitate, imo & de qualibet parte materiæ inquirendum restat, vnde habeat quod sit hæc, non illa, vt patet ex dictis.

Dico 10. *Principium formale & proximum indiuiduationis in re qualibet singulari esse differentiam positiuam illi intrinsecam, per quam species contrahitur ad tale indiuiduum, vocaturque ex Scoto generatim hæcceitas, & speciatim Petreitas, Pauleitas, &c.* Sequitur ex dictis, tum quia nihil aliud superest ex quo possit desumi ratio propria indiuidui, cùm alia omnia reiecta sint.

Tum quia sicut genus contrahitur ad speciē per differentiam specificam, ex qua & genere species intrinsecè constituitur; ita species contrahitur ad indiuiduum per differentiam indiuidualem, ex qua & ratione specifica cōstituitur intrinsecè indiuiduum: est enim par ratio.

Tum quia sicut species addit aliquid intrinsecum supra genus, ita æquum est vt indiuiduum includat aliquid intrinsecum suprà speciem; cùm illi subiiciatur in recta linea Categoriæ, sicut species subiici ut generi.

Tum quia indiuidua eiusdem speciei per aliquid inter se realiter conueniunt, & per aliquid differunt; ergo sicut id quo conueniunt, est ipsis intrinsecum, ita & id quo differunt; at non differunt per attributa specifica aut gene-

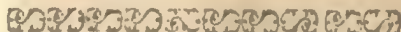
rica; sed tantum per propria, & indiuidualia, quæ proinde ipsis intrinseca esse debent.

Obiicies 1. omnis actus singularis præexigit potentiam singularem quam actuat, atqui differentia indiuidualis actuat naturam; ergo debet natura esse singularis ante talem differentiam. Respondeo maiorem falsam esse, nam sicut differentia specifica non supponit naturam specificam; sed facit: ita differentia singularis non supponit naturam singularem, sed facit.

Obiicies 2. quod conuenit vni indiuiduo, & repugnat alteri, supponit ea esse distincta: sed differentia indiuidualis conuenit vni indiuiduo, & repugnat alteri; ergo supponit ea distincta, adeòque non primò causat talem diuersitatem. Respondeo maiorem absolutè falsam esse de eo quod primò vnum indiuiduum constituit; hoc enim non inuenit distinctionem numericam; sed facit, ad eum modum quo differentia specifica non supponit distinctionem specificam, sed facit.

Obiicies 3. si differentia indiuidualis est intrinseca & positiua, sequitur speciem non constituere totam essentiam rei, item indiuidua essentialiter inter se differre; quæ & similia communi Philosophiæ repugnant. Respondeo hæc non repugnare comuni Philosophiæ quoad rem ipsam, sed tantùm quoad modum loquendi: communiter enim nomine essentiæ intelliguntur gradus multis communes, quia res considerantur à Philosophis ve cadunt sub scientiam, & possunt definiri; ac essentiæ vt singulares non cadunt sub scientiam, nec possunt definiri, sed tantùm vel secundùm se, vel, vt statuit communis sententia, quatenus sunt vniuersales.

Quare hoc tantum modo sub nomine essentiæ comprehenduntur, etsi vere & à parte rei etiam differentiæ indiuiduales ad essentiam rerum pertineant.

CAPVT III.

De proprietatibus entis tam in genere, quàm in specie.

ARTICVLVS PRIMVS.

De proprietatibus entis in genere.

QVæritur 1. an quædam proprietates seu passiones entis admittendæ sint. Respondeo affirmatiuè, cuius ratio est, quia nullum est subiectum scientiæ de quo aliqua passio demonstrari non possit; atqui ens est subiectum Metaphysicæ; ergo aliqua passio de ente demonstrari potest. Confirmatur; nam nomine passionis intelligimus hic aliquod attributum consequens ad rationem essentialem: atqui nonnulla sunt attributa quæ consequuntur ad rationem entis, vt quod sit vnum, verum &c. Ergo ens habet aliquas passiones.

Obiicies 1. si ens habet proprietates aliquas, vel eæ sunt ens, vel nihil; neutrum dici potest, ergo nullas habet proprietates. Maior perspicua est quia inter ens & nihil non datur medium. Minor vero suadetur, quia quod est ens, non est passio entis; sed ipsummet ens; quod verò nihil est, non potest enti reali, tanquam proprietas competere. Res-

pondeo proprietates entis non esse entitates reales ab ipso ente distinctas; sed formaliter consistere in negatione aliqua, aut relatione rationis; quod etsi non sufficiat ad rationem proprietatis, vt de ea communiter agitur in Physicis, quia hæc vt sic dicit entitatem aliquam realiter à subiecto fluentē, adeoque realiter ab illo distinctam; sufficit tamen ad rationem passionis latiori modo sumptæ, cùm ex vsu communi prædicata secundaria quæ ab aliquo subiecto, siue per modum negationis, siue per denominationem extrinsecam, aut respectum rationis consequuntur, locum teneant passionum; vt ex variis passionibus quæ ab Arist. prædicamentis assignantur, intelligi potest.

Obiicies 2. si ens habet aliquas proprietates, eæ possunt demonstrari per definitionem entis: at ens non potest definiri, quia quod definitur, constat genere & differentia; eos autem non habet genus, cùm sit suprà omnia genera; ergo ens nullas habet proprietates.

Respondeo ens non posse quidem exactè definiri; posse tamen aliquo modo describi, & per illius descriptionem posse proprietates de eo demonstrari: vt si dicamus, omne quod habet veram essentiam, est vnum, ens habet veram essentiam, ergo est vnum.

Quæritur 2. quid proprietas entis addat supra ens: vt huic quæsito satisfaciam,

Respondeo & dico 1. *Proprietates entis non dicere aliquas formalitates positiuas & reales ex natura rei ab ente distinctas, eique superadditas.* Probatur, quia cùm omnis formalitas positiua & realis sit intrinsecè & essentialiter ens,

impossibile est eam esse aliquid ex natura rei ab ente distinctum, eique superadditum. Ens enim includit omnia entia, adeoque non potest illi superaddi aliquod ens, sed tantum non ens, quare vel passiones non superadduntur enti, vel non sunt aliquid positiuum.

Confirmatur 1. nam seclusa per intellectum quacunque realitate, aut formalitate positiua distincta ab ente, adhuc concipimus ens esse vnum, verum, & bonum; adeoque habere omnes proprietates quæ illi vulgo assignantur. Ergo passio entis non consistit in quadam realitate, aut formalitate positiua distincta ex natura rei ab ente.

Confirmatur 2. nam si passio entis esset ens distinctum, illud haberet suas passiones, quæ si essent entia, iis etiam aliæ proprietates assignandæ essent, sicque daretur progressus infinitus inter entia, & eorum passiones. Quod cum sit absurdum, sistendum est in primis entis passionibus, & fatendum eas non addere aliquam realitatem supra ens.

Obiicies, vnum, verum, bonum sunt proprietates entis; at illæ dicunt entitatem aliquam realem, cum nihil non sit vnum, verum, bonum. Respondeo passiones illas tripliciter spectari posse, 1. fundamentaliter, quomodo non distinguuntur ab ente. 2. in concreto, quomodo includunt pro materiali ens, & seipsas pro formali. 3. formaliter, vt passiones enti superadditas, qua ratione nihil positiuum includunt. Vnde

Dico 2. *Proprietates entis non dicere intrinsecè ipsum ens, & aliquid ei superadditum.* Probatur: nam sicut risibilitas v. c. non dicit rationalitatem & formam ei adiunctam; sed præcisè talem formam; & hinnibilitas non dicit naturam

equinam; sed accidens ei superadditum: ita similiter passiones entis non debent includere in suo conceptu ipsum ens, sed tantum aliquid enti superadditum.

Confirmatur: nam ens per se non est passio entis, vt perspicuum est, ergo nec ens alteri iunctum dici potest passio entis; sicut nec rationalitas iuncta risibilitati est passio rationalitatis. Quod enim subiectum passionis concipiatur simul cum passione per modum vnius aggregati, id non sufficit vt totum illud aggregatum sit passio; cùm vt sic, ab alio tanquam ab essentia non procedat.

Obiicies: passiones debent definiri ex Arist. per additamentum, hoc est per suum subiectũ; atqui id per quod res definitur, est de essentia illius, ergo est de essentia suarum passionum. Respondeo passiones non debere definiri per subiectum, vt per aliquid ipsis intrinsecum, sed tanquam per aliquid ad quod habent ordinem intrinsecum; vt ex eo manifestum est, quod modus ille definiendi competit generatim omnibus accidentibus: at dici non potest omnia accidentia includere in suo conceptu subiectum cui insunt, cum pleraque ab illo realiter distinguantur.

Dico 3. *Proprietates entis formaliter spectatas nihil aliud dicere quàm aliquam negationem, aut relationem rationis enti superadditam.* Sequitur ex dictis, nam cùm assignandæ sunt enti aliquæ proprietates, neque in earum conceptu includatur siue ens cuius sunt proprietates, siue alia formalitas positiua enti superaddita; hinc manifestè colligitur proprietates entis in quadam negatione, aut relatione rationis constituendas esse.

Quæritur 3. quot sint passiones entis. Resp.

pondeo tres communiter assignari, nempe vnitatem, veritatem, & bonitatem. Huius autem numeri sufficientia ex eo probatur, quod vnitas, veritas, & bonitas veluti sequuntur ad pimariam entis rationem, sicut aliæ proprietates sequuntur ex subiecto cui competunt, conuertuntur etiam cum ente, ita vt nullum sit ens quod non sit vnum, verum, bonum, & vice versa nihil sit vnum, verum, bonum quod non sit ens. Sicut enim ens rationis est ens fictum, ita non nisi vnitatem, veritatem, & bonitatem fictam habet.

Denique nulla entis passio assignari potest quæ ad illarum aliquam non possit reduci, quare fatendum est tres assignatas esse veras entis passiones, nec plures admittendas esse. Nec audiendi sunt qui rem & aliquid inter passiones entis enumerant; cùm illa ab ente non distinguantur, nisi quoad voces.

Nota proprietates illas variis modis concipi posse, sicque etiam diuersimode inter se ordinari. Communiter tamen vnitas præcedit veritatem, & hæc bonitatem; cuius ratio est, quia quod est absolutum, est prius respectiuo; at vnitas dicit indiuisionem rei in se, veritas vero dicitur per respectum ad intellectum, & bonitas per ordinem ad voluntatem: quare vnitas præcedit veritatem, & bonitatem; quia verò actio intellectus est prior actione voluntatis, hinc fit vt veritas sit prior bonitate: Quare de illis etiam hoc ordine sequentibus articulis agemus.

ARTICVLVS II.

De vnitate Entis.

Quæritur 1. quid sit vnitas, an rationem aliquam positiuam, vel tantum negationem addat supra ens. Respondeo non dicere aliquid positiuum; sed tantùm negationé diuisionis. Probatur tum quia Arist. 5. Metap. cap. 6. & aliàs docet vnum idem esse ac indiuisum; at indiuisum nihil dicit præter negationem diuisionis: Ergo & vnum eiusmodi tantum negationem in conceptu suo includit.

Tum quia si vnitas diceret formaliter aliquam rationem positiuam, sequeretur eam esse ens, adeóque addere enti ens; quod repugnat, vt patet ex artic. præcedenti. Confirmatur, nam si vnitas diceret ens, illud ens esset haud dubie vnum, vtique per distinctam formalitatem positiuam, quæ similiter esset ens vnum, sicque progressus abiret in infinitum; qui vt caueatur, sistendum est in prima vnitate, adeóque fatendum eam ex se non dicere nisi negationem diuisionis.

Tum quia, præcisa quacunque formalitate positiua, distincta ab ente, concipimus ens ipsum præcisè per suam entitatem esse vnum, seu indiuisum; sicque vnitatem non dicere formaliter aliquid positiuum; sed solam negationem diuisionis.

Obijcies 1. negatio fundatur in aliqua formalitate positiua, et non in formalitate entis, quia datur ens non vnum, seu multiplex; ergo in formalitate aliqua distincta. Respondeo

neg... o mino en ; ens enim ... ratio... ... entitatis est vnum: & ad ... nem dicimus, ens multiplex non ... e proprie ens, sed entia.

Obijcies 2. vnitas est perfectio, Deus enim quatenus vnus, est perfectus; at perfectio dicit aliquam formalitatem positiuam, ergo & vnitas. Respondeo vnitatem fundamentaliter esse perfectionem positiuam in ente fundatam; formaliter verò dicere quandam perfectionem negatiuam, seu remotionem imperfectionis, puta diuisionis, & multiplicitatis.

Obijcies 3. etsi vnum dicat indiuisionem, & indiuisio sit vox negatiua, debet tamen significare formam aliquam positiuam, eo quod per illam negatur diuisio: siquidem diuisio ipsa est negatio vnius de alio; at non datur negatio negationis; sed cuilibet negationi immediatè opponitur forma positiua qua destruitur; ac proinde indiuisio inclusa in vnitate dicit formam positiuam. Respondeo diuisionem dupliciter posse considerari, primo vt dicit plura entia in se completa, secundo vt eorum vnum non est aliud; ac posteriori modo dicere negationem, priori verò dicere aliquid positiuum cuius ... sio est entis negatio ita vt c... dicimus ens esse vnum, vel in...sum, sensus sit, ens non esse plura entia. Accedit quod gratis supponitur cuilibet negationi immediatè oppon... formam positiuam; cum constet v. c. in lapide esse negationem cæcitatis, quæ omnium consensu non est forma positiua. Quare etsi diuisio esset negatio, inde non sequeretur vnitatem in negatione non consistere.

Quæritur 2. an vnitas dicat propriam & strictam negationem, an vero priuationem. Res-

pondeo aliquo sensu dicere priuationem, simpliciter tamen in negatione constituendam esse. Et quidem dicit priuationem, quatenus ens quod dicit aliquid reale, ab illa denominatur vnum: est enim illud discrimen inter priuationem & puram negationem, quòd illa non conueniat nisi enti reali, hæc verò etiam nulli subiecto conueniat. Aliunde tamen est negatio, quia negatio sumitur communiter pro priuatione formæ in subiecto illius incapaci, & priuatio è contra pro negatione formæ in subiecto apto; atqui vnitas est negatio formæ in subiecto inepto, cùm repugnet enti diuisum esse; statim enim ac diuiditur, non amplius est ens; sed entia. Vnde vnitas est passio entis simpliciter negatiua, seu magis negatiua quàm priuatiua.

Obiicies: vnitas quæ coniuncta est cum aptitudine essendi in multis, est vnitas priuatiua, non negatiua; atqui vnitas cuiusque naturæ vniuersalis est coniuncta cum illa aptitudine, vt patet ex definitione vniuersalis superiùs tradita; ergo vnitas earum rerum est priuatiua, non negatiua, & consequenter falsum est omnium entium vnitates esse negatiuas. Respondeo hanc posteriorem consequentiam negandam esse, quia cùm agimus hic de omni ente, & illius vnitate, agimus de vnitate quæ competit enti realiter & secundùm se; at verò vnitas vniuersalis de qua procedit obiectio, est vnitas efficta per intellectum; quare etsi sit priuatiua, ex ea non licet aliquid simile concludere de alia vnitate, quæ cuilibet enti singulari per se & realiter competit.

Quæritur 3. quænam sit forma quæ negatur per vnitatem. Respondeo cùm vnitas sit ne-

gatio diuisionis, & diuisio dicat multitudinem, per vnitatem, & diuisionem & multitudinem negari, seu hæc duo esse formam negatam per vnitatem. Idque patet ex communi vsu loquendi & concipiendi, quia vulgo dicimus & intelligimus illud esse vnum, quod non est diuisum, nec est multa.

Obiicies, vnitas præcedit multitudinem, cùm hæc constet ex variis vnitatibus, ergo non potest dicere negationem multitudinis. Sequela patet, quia negatio supponit formam quam negat, estque illa posterior. Respondeo 1. hoc argumentum posse retorqueri in nonnullos qui eo vtuntur contra negationem multitudinis, cùm tamen existiment vnum dicere negationem diuisionis. Constat enim diuisionem non magis esse priorem vnitate, quàm multitudinem; cum diuisio intelligi non possit sine multitudine, & nisi præcedant plures vnitates.

Respondeo 2. vnitatem esse priorem diuisione & multitudine quoad rem ipsam, prout res in natura existunt, & hoc modo vnum non dicere negationem diuisionis, & multitudinis; esse tamen illis posteriorem quoad conceptum nostrum. Non enim possumus concipere vnum dicere negationem diuisionis, & multitudinis, quin prius diuisionem & multitudinem concipiamus; sicut non possumus intelligere hominem dicere negationem equi, vel ligni, quin priùs equum, vel lignum concipiamus.

Quæritur 4. cùm ens vulgo dicatur quod est indiuisum in se, & diuisum à quouis alio, vtrum non modo indiuisio in se; sed etiam diuisio à quouis alio ad primariam rationem vnitatis spectet. Respondeo negatiuè, prius enim est quod res sit constituta in se vna & in-

diuisa, quàm quod compararetur cum aliis. Vnde Deus non desineret esse perfectè vnus, etsi nullæ essent creaturæ possibiles à quibus diuidi posset, quia nihilominus esset in se indiuisus in plures Deos.

ARTICVLVS III.

De veritate entis.

QVæritur 1. an veritas, quæ est proprietas transcendentalis entis, dicat negationem, aut aliquid positiuum. Aliqui existimant eam dicere negationem entis ficti & apparentis; dicimus enim verum hominem, verum aurum, &c. ad distinctionem hominis picti, & falsi auri. Hoc tamen refellitur, quia etsi interdum veritas in communi vsu loquendi ita sumatur, non debet sic accipi cùm Philosophicè & exactè agitur de passione entis: quia si ens verum diceret negationem ficti, cum ens fictum sit quod non habet realitatem entis veri; sed solam apparentiam, sequeretur ens verum dicere negationem suæ negationis, quomodo proprietas entis non satis congrue explicatur. Eo vel maximè quia ens per suam entitatem præcisè, abstrahendo à quacunque proprietate ex ea consequente, dicit negationem negationis sui ipsius: quo fit vt non possit veritas, quæ est entis passio, in illa negatione consistui.

Alij existimant veritatem entis duplicem esse, externam, & internam; externam consistere in conformitate illius cum suis principiis, maximè cùm exemplari ad cuius similitudinem effingi debet; internam verò seu en-

citatiuam consistere in conformitate cum principiis interius seu essentialibus, ex quibus componi debet, ita vt illud dicatur verum aurum, quod constat ex materia & forma quæ auro debentur; ille sit verus homo, qui ex corpore humano, & anima rationali constat. Verum hic etiam modus reiicitur, quia iuxta illum, veritas nullo modo distinguitur ab ipsa rei natura & entitate, ideoque non est passio entis, qualis hic inquiritur. Vt enim aliquid sit passio alterius, debet illius naturæ & essentiæ quandam formalitatem, si non realem, saltem negatiuam, aut rationis superaddere, vt suprà monuimus

Dicendum ergo cum communi sententia, veritatem entis consistere in conformitate illius cum intellectu. Potest enim distingui duplex veritas, alia formalis tenens se ex parte intellectus, alia transcendentalis tenens se ex parte obiecti; & sicut prior dicitur consistere in conformitate conceptus formalis cum obiecto, ita posterior potest legitimè constitui in conformitate obiecti cum actu intellectus.

Vbi nota hanc entis conformitatem à nonnullis explicari per demonstrationem extrinsecam à conceptione intellectus, importando directè ipsam cognitionem, & connotando obiectum, vt si dicam: cognitio repræsentat hominem vt est in se. Verùm id non satis solidè dictum videtur, quia sic veritas rei non esset illius conformitas cum intellectu; sed potiùs conformitas intellectus cùm ipsa, & consequenter veritas formalis confunderetur cùm transcendentali.

Vnde malim dicere veritatem entis constitui in conformitate illius ad intellectum, non

quod ipsa rei entitas sit de conceptu directo veritatis, debet enim passio à suo subiecto distingui; sed quod præbeat fundamentum ei affingendi relationem quandam conformitatis ad intellectum cognoscentem. Neque quæ contra hoc obiiciuntur de perfectionibus veritati attributis, sunt alicuius momenti, cùm de veritate materialiter spectata, seu de ente vero facilè intelligi possint.

Adhuc tamen obiici potest, veritatem non benè constitui in relatione rationis; quia seclusa quacunque relatione, ens per se, quatenus est ens, est intelligibile, habetque proportionem & conuenientiam cùm intellectu cognoscente, adeoque sine vlla relatione est verum. Respondeo enti per se competere veritatem fundamentalem, non tamen illam quæ ab omnibus vt quædam passio entis constituitur: quia, vt dictum est, passio non debet in suo conceptu includere subiectum; sed dicere aliquam formalitatem ei quodammodo superadditam. Vnde cùm passio entis non possit dicere aliquam formalitatem positiuam & realem, vt supra ostensum est, consequenter debet dicere tantùm negationem, vel relationem rationis. Et cùm veritas nihil neget, adeòque non consistat in negatione, superest vt in solo rationis respectu constituatur.

Confirmatur: nam omnes fatentur veritatem dicere conformitatem ad intellectum, quæ sine ordine aliquo & respectu intelligi nequit: at respectus ille non est realis, vt patet ex dictis, ergo est relatio rationis. Neque aliud videntur velle qui dicunt cognoscibilitatem entis, in qua ponunt veritatem transcendentalem, distingui ab ente, non ex parte obiecti; sed ex parte actus intellectus, &

esse illo posteriorem, sicque esse passionem illius; quia ens prius apprehenditur in ordine ad se, quomodo dicitur ens, & posterius in ordine ad cognitionem veram, quomodo dicitur verum; & hæc causalitas nostro concipiendi modo est vera, quia est ens, est cognoscibile; & hæc falsa, quia est cognoscibile, est ens. Iste enim dicendi modus, etsi veritatis transcendentalis fundamentum in ipso ente constituat, formalitatem tamen illius, de qua præcipuè est quæstio, ad respectum quendam rationis reducit.

Quæritur 2. ad quem intellectum veritas entis dicat relationem conformitatis: Non pauci existimant dicere relationem illam ad intellectum diuinum, qui est prima veritas formalis & regula omnis veritatis. Alij docent veritatem dicere respectum ad intellectum creatum, quatenus in eo causat sui notitiam. Alij vero putant dicere respectum ad intellectum in communi, siue sit creatus, siue increatus, quod videtur probabilius.

Ratio est, quia conformitas illa consistit in eo quod ens sit intelligibile, non autem quod sit intelligibile per hunc, vel illum intellectum determinatè: Ergo sicut visibile dicit conformitatem ad visum in communi, appetibile ad appetitum, & sic de aliis, ita entis intelligibilitas dicit conformitatem ad quemcunque intellectum. Confirmatur, nam sicut veritas formalis est in quocunque intellectu, ita & transcendentalis ad quemcunque intellectum terminari debet.

Obiicies 1. qui rei alicuius veritatem inquirunt, eam considerant vt in se est, non autem quatenus habet conformitatem cum intellectu siue diuino, siue humano; vt patet cùm

quis auri, vel argenti veritatem inuestigat. Ergo veritas non consistit in conformitate ad intellectum, vt supponitur. Respondeo hoc argumentum procedere tantùm de veritate rerum Physica, non autem de transcendentali, de qua nunc agimus.

Obiicies 2. si veritas esset conformitas cum intellectu, sequeretur ex hypothesi impossibili, quod nullus esset, nec esse posset intellectus, & aliquod ens reale existeret, illud non fore verum; quia non haberet conformitatem cum vllo intellectu, quod tamen absurdum videtur. Respondeo in ea hypothesi rem quæ existeret fore veram fundamentaliter, quia quantum esset ex se, cognoscibilis esset ab intellectu, si is esset possibilis; non tamen formaliter, quia cùm hæc formalitas dicat respectum rationis, vt ostensum est, & respectus rationis esse nequeat sine intellectu, hinc sequeretur rem existentem non esse formaliter veram; sed tantùm materialiter seu fundamentaliter.

Obiicies 3. veritas entis debet explicari tantùm per conformitatem ad suam primam regulam; at solus intellectus increatus est prima regula veritatis, cùm ille solus necessariò, & actu, & semper, & verè res omnes intelligat vt sunt. Respondeo maiorem negandam esse, quia etsi intellectus creatus non sit prima regula veritatis, cùm tamen verè possit res intelligere, id sufficit vt eæ dicantur veræ etiam per ordinem ad illum, etsi non tam perfectè, ac per ordinem ad intellectum diuinum.

Instabis res esse veras ab æterno, adeóque per ordinem tantùm ad intellectum diuinum, cùm creatus ab æterno non extiterit. Respon-
deo

deo hoc [illegible] umentu [illegible] possent res ab æter [illegible] dici, si per veritatem [illegible] conformitas rei actualis cum intellectu [illegible] hoc tamen non impedit quin absolute dici possint veræ ab æterno, etiam per ordinem ad intellectum creatum, quatenus tales sunt, vt [illegible] lo cognosci possint, si ab æterno existerent. Veritas enim, quæ est proprietas entis, non tam significat illius conformitatem [illegible] cum intellectu, quam aptitudinalem, quæ etiam intellectu non existente, subsistit.

Obiicies 4. cum veritas formalis censetur ab obiectiua, dicendum est istam in eo consistere, quòd veram sui cognitionem in intellectu producat; ac proinde eam non dicere ordinem ad intellectum diuinũ, sed tantùm ad humanũ, cùm in hoc tantum possit aliquid causare. Respondeo absurdum esse limitare veritatem transcendentalem entis per ordinem ad intellectum humanum, cùm potiori titulo ad diuinum extendi debeat, vt patet ex dictis. Quare veritas illa non debet sumi ex causalitate rei cognitæ in intellectum cognoscentem, sed præcise ex conformitate entis cum intellectu, quæ vt sic, omni enti respectu omnis intellectus competere potest.

Quæritur 3. quotuplex sit veritas. Respondeo triplicem communiter assignari, nempe veritatem rei, seu transcendentalem, de qua iam egimus, veritatē signi, seu in significando, qualis reperitur in vocibus, scripturis, aliisque signis externis [illegible] quibus cōceptus interni repræsentantur, & veritatem cognitionis, quæ vulgò formalis appellatur, & consistit in cōformitate cognitionis cum re cognita. Vt autem ista clariùs pateant, nonnulla obseruanda sunt.

Prim[illegible]intelle-ctiua, [illegible] ta-tem [illegible] m [illegible] a-lem, [illegible] & ma[illegible] ad [illegible] int[illegible] dicitur ve-ra [illegible] mis e[illegible] obiecto [illegible] & [illegible] da est vera [illegible] per suũ [illegible] cum par sit [illegible]. Quamquam fatea[illegible] longè sublimiorem esse veritatẽ intell[illegible] quam sensus, tum quia [illegible] non [illegible] obiecta, eaque materialia percipere potest: intellectus vero habet pro obiecto adæquato tot[illegible] lat[illegible] inem entis; tum quia sen-[illegible] ver[illegible] dem obiectum percipit non tamen co[illegible] se verè illud perciper[illegible] at verò intellectus & vere obiectum cognoscit, & se verè illud percipere intelligit, se reflectendo supra seipsum.

Secundo veritatem formalẽ reperiri aliquatenus in prima apprehensione intellectus, vt patet tum quia apprehensio potest esse conformis rei, sicq[illegible] esse vera, vt cum concipio hominẽ qui verè existit, tum quia definitio dicitur vera, quando est conformis rei definitæ; at definitio ad primam mentis operationem spectat. Tum quia [illegible]us esse veram Regis imaginem quæ simplic[illegible] Regem repræsentat vt est; ergo sim[illegible]ter. Ver[illegible]s tamen dicitur esse perfec[illegible] m[illegible]o in secu[illegible]a mentis operatione, qu[illegible]le dicitur vere rem c[illegible]noscere, qui d[illegible]ate iudicat rem esse sicuti est, aut [illegible]n esse s[illegible]i non est.

Ex [illegible]o [illegible]gis iudicinm esse intrinsecè verum r[illegible]one veritatis in eo existentis. & non ta[illegible]um extr[illegible]nsece per denominatiorem à veri[illegible]ate cog[illegible]imæ apprehensionis, vt quidã immerito opinantur. Sicut enim iudicium non

[illegible] conformio, [illegible] [illegible] [illegible] ionem; sed [illegible] per præcedentem apprehensionem [illegible] itum, ita non dicitur veram, [illegible] appre- hensionem veram; sed quia vere [illegible] um se obiectum repræsentat, imo [illegible] modo quàm apprehensio.

Tertio posse etiam falsitatem aliquo modo in prima mentis apprehensione [illegible] reperi- ri; nam quemadmodum apprehensio, qua co- gnosco Petrum vt rationalem, est quodamodo vera, quatenus est conformis obiecto; ita vice versa illa est falsa quâ apprehendo Petrum sub ratione hinnibilis, cùm sit difformis obiecto.

Est autem difficultas, an falsitas cadere possit in apprehensioné incomplexam, qua concipi- tur aliquis terminus simplex, [illegible] tum vel attri[illegible] tum, non autem vnio [illegible] ue. Qua in re sententia negans est communis, & tenen- da. Cuius ratio est, quia cognitio [illegible] est vera, quando est conformis suo obiecto; atqui sim- plex illa [illegible] termini apprehensio non potest non esse conformis suo o[illegible] actualis imago & repræsentatio illi[illegible] non potest non esse vera, si quæ repugnat [illegible] esse falsam.

Obijcies: [illegible] apprehendit [illegible] pro lepo- re, decipitur, si [illegible] apprehensio est fal- sa. Respondeo non se [illegible] enim non ap- prehendi falsò leporem, sed verè apprehen- dit vulpem, a[illegible] itaque illa apprehensio est vera, cum sit conformis obiecto. Decipitur au- tem, quia apprehensioni leporis aliam igno- [illegible] substituit.

Quarto vtrimque veritatem antedictam nempe formalem seu repræsentatiuam, & en- titatiuam in eadem cognitione simul reperiri, sub diuerso respectu. Nam si cognitio spećte-

tur qu[illegible] obiecto, sic in ea est v[illegible] si vero spectetur qua-te[illegible]ile, seu habens con-formitatem [illegible] intellectum cognoscentem, eo modo veritas transcendentalis in illa locum habet, sicut & in aliis omnibus entibus, quatenus sunt entia.

Quæritur 4. quid sentiendum sit de falsitate veritati hactenus expensæ opposita.

Respondeo 1. falsitatem dici variis modis. 1. quando opus deficit à regula artis, & à bonitate quam habere debet, quomodo falsas merces, falsam monetam, &c. dicere solemus. Hic tamē loquendi modus videtur improprius, & parum vsitatus, præsertim apud Philosophos.

2. Quando obiectum mouet intellectum ad falsam de eo conceptionem eliciendam, quo sensu aurichalcum dicitur falsum aurum, & stannum falsum argentum; quia propter similitudinem apparentem quam habent cum auro & argento, intellectum decipiunt, eum ad falsum iudicium adigendo. Verùm nulla res hoc sensu dici potest falsa respectu Dei, cùm Deus nulla rei similitudine dici possit, vt aliter rem concipiat quàm in se sit.

3. Contingit falsitas per simplicem rei terminationem, ita vt aliter cognoscatur quàm sit, etsi non sit causa deceptionis. Et hic etiam modus falsitatis non competit rebus per ordinem ad intellectum diuinum, quia cum sit infinitè perspicax, res omnes intimè obtutu suo peruadit, easque intuetur vt sunt.

Respondeo 2. vt res dicatur falsa, eam debere esse causam vel occasionem falsitatis intellectus. Cum enim res quælibet ex se sit cognoscibilis vt est, adeoque ex natura sua fundet veram sui cognitionem, si id quod cognoscitur

[illegible]m sit, non esset [illegible] a vel [illegible] [illegible]ceptionis falsitas tota se teneret ex parte intellectus, sicque obiectum non diceretur falsum, nisi per denominationem extrinsecam à falsitate cognitionis. Quare sicut [illegible] verum obiectum vocatur quod fundat veram cognitionem sui, seu quia intelligitur vt in [illegible] a ad falsitatem obiecti requiritur vt fundet falsam sui cognitionem, seu vt sit aliquo modo causa cur cognoscatur aliter quàm est in se; quod præstat ob similitudinem quam habet cum aliqua re alia, supposita tamen [illegible]ctione intellectus cognoscentis, qui [illegible] cis inopiam similitudiné pro[illegible] tate [illegible].

Respondeo tertio falsitatem non esse passionem entis transcendentalem. Probatur ex dictis, tum quia non competit enti [illegible] Dei: tum quia omne ens, quod [illegible] ex se, potest intelligi vt est, adeoque omne ens ex se est verum, & consequenter non potest simul ex se esse falsum. Quare falsitas rebus competit tantum per accidens, ratione cuiusdam adiuncti, & supposito defectu intellectus cognoscentis, qui rem ex se etiam in iisdem circumstantiis verè cognoscibilem, aliter intelligit quam sit.

ARTICVLVS IV.

De bonitate Entis.

PRæmoneo triplicem assignari posse bonitatem, nempe moralem, physicam, & metaphysicam seu transcendentalem. Bonitas moralis ea est quæ est conformis rectæ rationi, & honestati de qua agitur in Ethica: Phy-

ſi a [illegible] p[illegible] [illegible] [illegible]iens rebus natu-
ra[illegible] [illegible]s [illegible] eſt vis [illegible] in [illegible] [illegible]a-
let. [illegible] igne, [illegible] qua tractatur in phyſica.
P[illegible] [illegible] metaphyſica eſt [illegible]la quæ enti rea-
li [illegible] [illegible] [illegible]nueni[illegible], de qua hic nonnulla
[illegible]t

Qu[illegible] [illegible] bonitas metaphyſica, ſeu tranſ-
cend[illegible] [illegible] omn[illegible] b[illegible] c[illegible]t. Reſpon-
de[illegible] [illegible]ue; quod pro[illegible]r, tũ quia quid-
qui[illegible] [illegible]ſt, vel eſt DEUS, vel cr[illegible]; at DEUS non
mod[illegible] [illegible]ſt, ſed etiam ſu[illegible]mi[illegible]us; quod
ve[illegible] c[illegible] [illegible]caturæ omnes ſint bonæ, mani-
feſtu[illegible] eſt ex Scriptura Gen[illegible].1.hi[illegible] verbis. *Vi-
dit D[illegible] [illegible] [illegible] quæ fecerat, & [illegible] valde bona.* Tũ
qu[illegible]a om[illegible]e ens per ſuam e[illegible]itatem eſt perfe-
ctum, co[illegible]niens, & appetibile: quæ autem
tal[illegible]a [illegible] bona ſunt, ex communi ſententia.
F[illegible] entia omnia bona ſunt.

N[illegible]as 1. entia mathematica ex Ariſt. [illegible]
metaph. tex. 3. non eſſe bona; non enim ſen-
ſus eſt [illegible]a vt ſunt vera entia re[illegible]a, non eſſe bo-
na: ſe[illegible] non ſpectari à mathematicis diſcipli-
nis vt ſu[illegible]t bona: quod aperte innuit ipſe Ariſt.
cùm poſtea ait, mathematicas nullam de bo-
nis & malis facere mentionem; ac ſi diceret
non con[illegible]re an obiectum circa quod ver-
ſantur, bo[illegible]m vel malum ſit.

N[illegible]as 2. relationes vt ſic non eſſe bonas,
qu[illegible] [illegible]quereti[illegible]r al[illegible]uam bonitatem ſeu
per[illegible]nem eſſe in vna perſona diuina, quæ
non [illegible]n al[illegible]is. Hæc e[illegible]m ob[illegible]io ſoluta ma-
net [illegible] [illegible]s dictis in [illegible]dea Theologiæ ſpecula[illegible]
lib.2.[illegible] 2.reſol.5. Hic ſolum moneo eam re-
pugn[illegible] A[illegible]ſtoteli qui 1. Ethic. cap.6. docet,
bonum [illegible] per omnes Categorias diffundi
ac ens, & non modo dici de aliis accidentibus,
ſed etiam de ipſa relatione.

Ex quibus colligo bonitatem [illegible] tantum extendi ad om[illegible], de[illegible] debere intelligi; [illegible] etiam a[illegible] omnes [illegible]es & gradus cuiuslibet entis. Q[illegible] [illegible] test constitui nisi ex partibus & gra[illegible] qui sunt entitas [illegible] bonum & e[illegible] a[illegible]tur, nihil [illegible] se admittere potest [illegible] [illegible]ent [illegible] & transcendentia [illegible] [illegible] V[illegible]e q[illegible] ens est bonum, & ra[illegible]ti[illegible], & ratione existentiæ, & rati[illegible] omnium accidentium quæ ad illos [illegible] [illegible]ctant. Cùm enim ista omnia co[illegible] [illegible] ab ente, adeo vt etiam ipsa esse[illegible] [illegible] antequam existat considerata, [illegible] [illegible] [illegible]pr[illegible] is nulla ratio est, cur a[illegible] bonitatis illis omnibus non conu[illegible]at.

Quæritur 2. quid sit bonitas ista tra[illegible] endentalis, quæ dicitur p[illegible]. [illegible]pondeo autores duplicem hi[illegible] bonitatem [illegible] distinguere, aliam absolutam & i[illegible] [illegible]m, aliam relatiuam & ext[illegible]; & p[illegible]rem vocant perfectionem re[illegible] in se sine ordine ad aliud perfecta & completa est; posteriorem vero dicunt esse conuenientiam, ob quam q[illegible] [illegible]bet res dicitur bona alteri, quatenus ei per suam entitatiuam perfectionem accommodatur. Ex quo etiam sequitur illius amabilitas seu appetibilitas; bonum enim seu conueniens est id quod omnia appetunt, vt vulgo dicitur in Ethica.

Dicunt ergo aliqui bonitatem entis transcendentalem, quæ est propria passio [illegible] ius, esse potius bonitatem illius interiorem & absolutam, [illegible] exteriorem & respectiuam: eò quod pri[illegible]s est rem aliquam in seipsa constitui, quoad ea [illegible] ipsi necessaria sunt ad integritatem & perfectionem illius, quàm alteri

congruere; at [illegible] est bona & perfecta [illegible] non est [illegible] gen[illegible] ordine [illegible] ad aliud.

Verum etsi [illegible] bonitatem illam absolutam competere enti,& esse quodammodo priorem bonitate respectiua; non tamen solum de [illegible] potest bonitatem quæ est propria passio entis, de illa priori bonitate, non de posteriori intelligendam esse. Siquidem bonitas illa absoluta non distinguitur ab ipso ente, sed est ipsa prima entis quidditas, quæ omnes illius passiones ratione antecedit.

Nec refert quòd voces entis & boni distinguuntur, sunt enim voces synonymæ, quia entitas rei non potest consistere, nec intelligi, sine iis quæ spectant ad ipsius integritatem & perfectionem, adeóque sine bonitate eo modo sumpta; & vice versa non potest rei bonitas in [illegible] intelligi sine illius entitate. Aut certè si est aliqua distinctio inter entitatem & bonitatem illam absolutam, ea non debet sumi nisi ex parte conceptus nostri, quatenùs bonitas expressiùs significat rei perfectionem & integritatem, quàm ens, quod ad veram passionem non sufficit, cùm etiam ex parte obiecti debeat aliquid enti superaddere.

Quare dicendum est bonitatem transcendentalem entis, vt est passio [illegible], esse intelligendam per ordinem ad aliud [illegible] quatenùs nempe illud dicitur bonum quod alicui est conueniens. Quidquid enim est, alteri est conueniens, vt materia formæ forma materiæ, causa effectui, effectus causæ, totum partibus, partes toti; & ita de aliis, adeò vt hæc conuenientia non incongruè constitui possit adæquata passio entis.

Est autem [illegible] gatur : nam tripliciter [illegible] conuenientia vnius ad aliud, [illegible] cum connotatione [illegible] bonitas sit realis deno[illegible] a[illegible] entitate sumpta : Secundo vt [illegible] relationem realem conuenientiæ ad aliud : Tertio vt per bonitatem [illegible] respectus rationis vnius ad aliud. Et quidem [illegible] dicendum videtur bonitatem ; cum sit passio entis realis, debere primo aut secundo modo explicari ; quia aliàs ens non esset bonum nisi per operationem intellectus, quod dici non potest.

Verùm sententia opposita amplectenda est, quia si exactè loqui volumus, passio entis debet esse aliquid superadditum enti, adeoque non debet esse aliquid reale, cum quidquid est reale sit ens, & ens non superaddatur enti : at bonitas primo modo sumpta dicit directè vnam entitatem realem, & aliam connotat ; Secundo etiam modo est ens reale, vt perspicuum est, ac proinde neutro modo esse potest propria passio entis. Vnde superest vt bonitas formaliter sumpta, quatenus est proprietas entis, addat tantum suprà ens reale respectum quendam rationis ad aliud cui consentaneum est.

Neque inde colligi potest, ens non esse bonum nisi per operationem intellectus : est enim [illegible] qualibet re bonitas illa absoluta de qua egimus, quæ à conceptu nostro non pendet ; sed tantùm bonitatem quæ est passio superaddita enti reali, non illi competere nisi per operationem intellectus, quod nemini absurdum videri debet, vt patet ex dictis.

Dubitatur præterea utrùm bonitas, quatenus est passio entis, dicat conuenientiam ad appetitum, seu appetibilitatem; sicut veritas dicit conformitatem ad intellectum, seu intelligibilitatem ex supradictis. Et ratio difficultatis est, quia cùm ens non appetatur nisi quatenus bonum & conueniens, ratio bonitatis videtur prius enti competere quàm ratio appetibilitatis; adeóque non potest appetibilitas esse passio illa entis quæ bonitas appellatur; sed ad summum quædam secundaria proprietas illam consequens.

Verùm etsi appetibilitas eo modo spectata supponat bonitatem; alio tamen sensu eam non supponit: quia sicut conuenientia ad res alias fundatur immediatè in entitatiua rei perfectione, ita & conformitas ad appetitum in ea fundari potest; quatenus potest voluntas complacere in obiecto cognito, secundùm perfectiones intrinsecas spectato, seclusa quacunque conuenientia ad aliud. Imò nil impedit quin possim amare obiectum aliquod, secundùm suam essentiam spectatum, abstrahendo à variis perfectionibus quæ ad integritatem, aut complementum, adeóque ad absolutam illius bonitatem spectant. Et tunc appetibilitas non modò non supponit bonitatem sumptam pro conuenientia ad aliud; quin etiam antecedit aliquo modo ipsam entis bonitatem absolutam, quæ in complexu omnium perfectionum sibi debitarum consistit. Quare nihil vetat quin conuenientia cum voluntate, seu appetibilitas sit passio entis, æquè primo ac conuenientia cum rebus aliis; & rursus si conuenientia entis ad res alias rectè bonitas appellatur, nulla ratio est cur alius conuenientia ad voluntatem non de-

beat quo iure bonitas [illegible].

Quæritur tertio. Quid dicendum sit de malitia, vt opposita bonitati transcendenti.

RESPONDEO & dico primò. *Tot modis posse dici malum illud, quot modis dicitur bonum ei oppositum*: Vnde cùm bonum transcendentale sumatur tum absolutè pro [illegible] perfectione siue essentiali, siue integrali, siue accidentali, tum respectiuè pro conuenientia [illegible] ad res alias, & ad voluntatem; potest etiam malitia huic bono opposita sumi tum pro defectu perfectionis alicuius, tum pro defectu oppositio conuenientiæ & appetibilitatis.

Dico 2. *Malitiam non posse in rebus reperiri, quatenus dicit defectum perfectionis essentialis; posse tamen quatenus alios defectus includit.* Prior pars probatur, quia malitia illa in eo consistit quod res careat aliqua perfectione essentiali, quod fieri non potest; cum nulla res possit esse sine tota sua essentia, vt homo sine corpore & anima.

Posterior verò ostenditur; nam imprimis bonitas integralis in eo posita est quod res habeat quæcunque spectant ad ipsius integritatem; at fieri potest vt res maneat etsi careat aliqua parte integrante, vt homo sine pede, vel manu: ergo dari potest in rebus malitia opposita bonitati integrali.

Deinde bonitas accidentalis in eo consistit, vt res non modo habeat omnes partes quæ siue ad essentiã, siue ad integritatem illius spectant; sed etiam iis omnibus accidentibus prædita sit, quæ ad completum illius statum & perfectionem spectant. Potest autem dari malitia huic bonitati opposita; cùm pleraque accidentia connaturalia possint à suis subie-

dis separari, vt frigiditas ab aqua, siccitas à terra, &c.

Rursus bonitas respectiua prioris modi consistit in conuenientia rei ad res alias; at quamuis fieri non possit vt sit aliqua res quæ cum nulla alia conuenientiam habeat, verbi causa, cum sua causa, vel cum suo effectu; contingit tamen plerumque, vt quæ res vni est conueniens, sit alteri disconueniens; vt calor igni valdè congruit, sed aquæ non parum nocet.

Denique etsi bonitas, quæ dicit conuenientiam ad appetitum, rebus omnibus sub quodam respectu competat, certum tamen est malitiam oppositam seu odibilitatem non paucis alio respectu competere; cùm ea quæ sunt vni appetitui commoda & vtilia, alteri sint ingrata & noxia, vt vel ipsa experientia satis compertum est.

CAPVT IV.

DE VARIIS RERVM distinctionibus.

ARTICVLVS PRIMVS.

De distinctione reali.

PRÆMONEO 1. hic merito agi de variis rerum distinctionibus, postquam actum est de vnitate entis. Cùm enim vnum idem sit ac indiuisum in se & diuisum seu distinctum à quouis alio, non incongruè disputationi de vnitate aliisque proprietatibus entis, subiicitur tractatio de variis distinctionibus quæ inter entia reperiri possunt.

Præmoneo 2. Innumeras à nonnullis afferri distinctiones, quarum omnium notitia nobis minimè necessaria est. Quare eas hic tantùm breuiter expendemus, quæ frequentiùs à Philosophis & Theologis vsurpantur, videlicet distinctionem realem, & rationis; item virtualem, & formalem, quam aliqui vocant ex natura rei. Itaque

Quæritur 1. Quid intelligatur per distinctionem realem. Respondeo intelligi distinctionem quæ reperitur inter duas res vel entitates, quarum vna à parte rei, & nemine cogitante, non est alia; qualis est inter

Petrum & Paulum, inter hunc & illum lapidem.

Vbi aduerte distinctionem realem, etsi propriè sit tantum inter res positiuas, à nonnullis tamen extendi ad omnem distinctionem quæ non oritur ex operatione intellectus. Quo fit vt realis distinctio non solum sit inter Petrum & Paulum existentes; sed etiam inter eosdem futuros, imo & inter possibiles. Siquidem citra vllam mentis fictionem Petrus siue existens, siue futurus, siue possibilis distinguitur à Paulo existente, vel futuro, vel possibili. Nec tantùm tribuitur distinctio illa rebus positiuis; sed etiam negationibus, & entibus rationis, quia antecedenter ad intellectus operationem negatio lapidis distinguitur à negatione ligni, & hirco-ceruus ab hippocentauro.

Nec refert quod hæc figmenta per intellectum primo fiant; licet enim hoc ita sit, talia tamen sunt vt postquam suum esse ab intellectu acceperunt, non indigeant nouo actu intellectus per quem inter se distinguantur, sicut ea indigent quæ per rationem distingui censentur; sed ipsa per se & ex propria entitate, qualiscunque sit, inferant illam distinctionem, ita vt simpliciter verum sit vnum non esse aliud.

Quæritur 2. Per quid vna res positiua distinguatur ab alia realiter. Respondeo ab ea distingui per propriam entitatem. Probatur, nam quælibet res per id distinguitur ab alia, per quod in seipsa constituitur: at in seipsa constituitur per propriam suam entitatem: ergo & per eandem entitatem ab alia distinguitur.

Confirmatur: nam si res non distinguitur

per seipsam ab alia, vel [illegible] ab ea per relationem prædicamentalem, vt putant aliqui, vel per negationem identitatis, vt alij arbitrantur: at neutrum dici potest: non prius; nam repugnat quod relatio prædicamentalis exurgat inter duo extrema, nisi illa iam sint inter se distincta, vt patet in relatione similitudinis aut dissimilitudinis quæ exurgit inter duos parietes. Non etiam posterius, quia quod vnus homo habeat negationem identitatis cum alio, id iam supponit quemlibet habere suam identitatem ab alterius entitate distinctam. Quia enim alia est entitas Petri, alia entitas Pauli, hinc fit vt Petrus non sit idem cum Paulo, nec Paulus idem cum Petro. Vnde relinquitur res positiuas inter se distingui realiter per proprias entitates, vt cortendimus; esto non raro eiusmodi distinctio per negationem exprimi soleat.

Obiicies: vna res distinguitur ab alia eo ipso quod non est idem cum illa; at quod non sit idem cum illa, id habet per negationem identitatis: ergo per negationem identitatis vna res distinguitur ab alia. Respondeo maiorem veram esse de secundaria ratione distinctionis, non autem de primaria, quam hîc solam inquirimus. Negatio enim identitatis inter duas res necessario supponit eas esse duas, adeóque distinctas.

Contra, pet te in illo priori sunt duæ res, & distinctæ; ergo in illo priori vna non est alia, adeoque primaria distinctio illarum includit negationem. Respondeo negando priorem consequentiam formaliter loquendo, quia cum negatio necessario supponat subiectum quod suo modo afficit, prius est

secundum rationem quod Petrus sit Petrus, & Paulus sit Paulus, adeoque quod sint duo homines distincti quorum quilibet habet propriam humanitatem, quàm quod Petrus non sit Paulus, & Paulus non sit Petrus. Quare prius concipiuntur distincti, quàm in vno concipiatur negatio identitatis cum alio.

Quæritur 3. Quænam sint indicia distinctionis realis inter res aliquas. Respondeo certum huius distinctionis signum esse, quando duæ res possunt à se mutuo separari & separatæ in diuersis locis existere. Tunc enim euidens est vnam non esse realiter aliam, cùm nihil possit naturæ viribus à se ipso totaliter & adæquatè separari, & in locis distinctis existere. Dico naturæ viribus: nam per virtutem diuinam idem corpus potest simul poni in pluribus locis totalibus & adæquatis, vt fides docet.

Præterea dubitari non potest quin eæ res distinguantur realiter inter se, quæ ita se habent ad inuicem vt vna sit producens respectu alterius, & alia producta. Siquidem lumine ipso naturali constat nihil posse seipsum producere, quia vt se produceret, deberet actu existere, cùm nihil agat nisi actu sit; vt autem produceretur à se, deberet non existere, cùm id quod producitur accipiat de nouo existentiam; repugnat autem eandem rem simul existere, & non existere.

Quod intellige de vnica productione quæ cuilibet rei naturaliter competere potest; si enim agatur de potentia extraordinaria, non repugnat quod res iam producta & existens, possit seipsam reproducere, vt patet in Christo Domino, cùm seipsum reproduxit in Eucharistia. Vnde in hoc casu non potest sumi

ex [illegible] realis co-
[illegible] ctio, [illegible] um, sed
tantum [illegible] apta [illegible] etur in
Physica, v [illegible] locis diui-
nis constituto.

R[illegible]m si eu[illegible] nine na-
turæ, [illegible] poss[illegible] non esse,
per p[illegible]uum est ea real[illegible] gui,
quorum alterum altero [illegible] existere
potest. Cum enim quod [illegible] & quod
corruptum est, non sit; [illegible] idem si-
mul esse, & non esse, quod [illegible] repugnat.
Et hoc intellige non tantum [illegible] la indepen-
dentia sit mutua, vt inter Petrum & Paulum,
sed etiam si non sit mutua, vt inter parie-
tem & a[illegible]nem: licet enim hæc non pos-
sit naturaliter existere sine pariete, potest
tamen paries existere sine al[illegible], quod
sufficit vt inter illa ponatur distinctio rea-
lis.

Non tamen existimandum est sufficiens in-
dicium sumi indistinctionis realis inter ali-
qua, ex eo præcise quod vnum ne quidem
per virtutem diuinam possit [illegible];
siquidem fides docet personas diuinas inter
se realiter distingui ob rationem al[illegible],
quia scilicet Pater producit Filium, & Pater
ac Filius producunt Spiritum Sanctum; etsi
tamen à se mutuo separari non possint ob
identitatem naturæ, per quam [illegible] numero Deus.

Quæritur 4. an [illegible] rei à [illegible] lo, v.
c [illegible] æ à subsistentia, dici possit realis.
Qu[illegible]am [illegible]egant; sed oppositum est probabi-
lius, [illegible] vt patet ex dictis, distinctio ge-
neratim diuiditur in realem & rationis; at
distinctio inter rem & modum non est ra-

rationis seu per intellectum, vt omnes qui modos agnoscunt, fatentur; ergo est realis.

Confirmatur. Nam vel modus est nihil, vel est vera aliqua & realis entitas; prius dici non potest, quia modus rem intrinsecè afficit & modificat, de nouo producitur, & destruitur &c. adeoque non est merum nihil, cùm ista de nihilo dici non possint. Quod si posterius verum est, vt sane est, quid ni dicemus distinctionem modi à re, esse verè realem? Licèt enim modus non possit esse sine re quam modificat, potest tamen esse res sine modo: ac proinde sicut antè diximus, ex communi sententia distinctionem esse realem inter duas res, quarum vna potest separari ab alia, etsi hæc vicissim ab illa separari non possit; ita dicendum est ob eandem rationem, distinctionem inter modum & rem esse verè realem.

Obiicies: distinctio realis debet poni inter rem & rem; ergo illa quæ est inter rem & modum, realis dici non debet. Respondeo non sequi; nam etiam modus est verè res aliqua, vt fatentur arguentes. Quod si per rem & rem intelligantur duæ entitates, quarum neutra sit modus, sic negandum est antecedens; quia distinctio realis illa est quæ actu in rebus reperitur ante mentis operam, qualis non illa tantum est quæ contingit inter res à modis distinctas; sed ea etiam quæ inter modum & rem modificatam intercedit.

Instabis, ea magis distinguuntur quæ magis possunt separari; at duæ res magis possunt separari quàm res & modus, ergo magis distinguuntur: adeoque cùm duæ res di-

ſtinguit [illegible] ita [illegible] ſtingui poſſint. R[illegible] f[illegible] ſa[illegible] eſſe, quia [illegible] a T[illegible] itatis propri[illegible] naſcitur, et [illegible] ſe m[illegible] p[illegible] ar[illegible] V[illegible] de e ſi motus [illegible] ta, inde non [illegible] di-ſtingui realiter. Maxim[illegible] modo poſ-ſit ſeparari, vt dictum e[illegible].

Reſpondeo 2. negan[illegible] tem conſe-quentiam, quia etſi conce[illegible] tam eſſe diſtinctionem inter rem [illegible] quan-ta eſt inter duas res, inde [illegible] rem & mo[illegible] non diſtingui realit[illegible] di-ſtinctionem realem poſſit [illegible] tudo. Quo fit vt vulgò Philoſophi doceant, duas res diſtingui realiter maiori realitate; rem autem & modum minori. Verum hæc nimis de quæ-ſtione, quæ magis ad modum loquendi, quàm ad rem ipſam ſpectat.

ARTICVLVS II.

De diſtinctione rationis.

Diſtinctio rationis illa eſt quæ fit per mé-tem noſtram, cùm ea diſtinguit quæ à parte rei ſunt vnum: eſtque duplex, ex communi ſententia, qu[illegible] a[illegible] citur ra-tionis ratioci[illegible]antis, alia rationis ratiocinatæ, de quibus hîc breuiter agendum eſt.

Quæritur 1. quænam ſit diſtinctio rationis ratiocinantis. Nonnulli docent per hanc di-ſtinctionem eam poſſe intelligi, quæ conſiſtit in vario modo rem eandem concipiendi quo-ad explicitum, & implicitum; quatenus ea-

dem res co[illegible] tur d[illegible] one[illegible] alter a[illegible] quomodo se habent v. c. defi[illegible] & [illegible] definita; an mal ratio-nale, & homo. Et hæc acceptio satis proba-bilis vid[illegible]ur.

Commu[illegible]ter tamen per distinctionem ra-tionis ratiocinantis ea intelligitur, quæ fingi-tur à nostro intellectu sine vllo fundamento ex parte rei, vt cum dico, homo est homo; ibi enim homo se habet tanquam subiectum, & tanquam prædicatum, adeoque variis conce-ptibus intel[illegible], etsi ex parte obiecti nullum offeratur fundamentum intellectui talis distin-ctionis eff[illegible]gen[illegible]æ.

Verum acceptio ista, etsi sit communis, om-nino voluntaria & inutilis apparet. Non enim ea bene vocatur distinctio rationis, in qua ra-tio nihil distinguit: at in casu allato ratio ni-hil distinguit, cùm intellectus idem omnino tam ex parte subiecti, quàm ex parte prædicati concipiat, adeoque non intercedant duo con-ceptus distincti sed idem conceptus repetitus, quod ad distinctionem rationis non sufficit; cùm hæc locum non h[illegible]at, vt patet ex ipsis terminis, nisi ratio ali[illegible]uid distinguat.

Neque dicas eo ipso fieri distinctionem ra-tionis, quod intellectus concipit aliquid modò vt subiectum, modò vt prædicatum. Id enim con[illegible]ditur, si verè & non tantùm apparenter, seu [illegible] externam vocum ordinationem ita con[illegible]piat; at in exemplo allato al[illegible] simi-libus intellectus de facto non format propriè conceptum subiecti, aut prædicati: ad ratio-nem enim subiecti non sufficit quod terminus aliquis ponatur primo loco in propositione; nec ad rationem prædicati quod ponatur po-steriori; imò neque id requiritur, vt patet in

isti, p[illegible]as, a[illegible]st [illegible] est [illegible]as in quibus præd[illegible]um [illegible] mi[illegible]itur; sed re[illegible]tat maximè vt [illegible] se habeat [illegible]am materiæ formæ [illegible]ata & ab ea determinab[illegible], præ[illegible]um vero vt forma materiæ adue[illegible], atque determinans; quorum neutrum habet locum etiam per mentem, in homine respectu ho[illegible] al[illegible]ue similibus.

Quæritur 2. quid intelligatur per distinctionem rationis ratiocinatæ. Respondeo eam intelligi quæ fit ab intellectu cum fundamento in re, ita scilicet vt eadem res variis conceptibus inadæquatis concipiatur, quibus veluti in varias partes dissecetur: vt cum homo qui à parte rei est ens, substantia, corpus, viuens, animal, & ratione prædi[illegible]us modo concipitur sub ratione entis, modo sub ratione substantiæ, &c. ac si [illegible] ratio entis a r[illegible] substantiæ actu distingueretur, cum [illegible]ua tamen perfecte identificatur. Vnde ad distinctionem rationis ratiocinatæ duo requiruntur, [illegible]rum ex parte obiecti cogniti, alterum ex parte intellectus cognoscentis. Ex parte obiecti cogniti requiritur vt virtualem multiplicitatem perfectionum intra se contineat, & intellectui spectandam offerat; ex parte vero intellectus, vt vnam perfectioné a[illegible]t, seu repræsentet sine alia, ac si essent inter se discretæ. Ex quo vlterius sequitur in distinctione rationis ratiocinatæ reperiri tum duos conceptus formaliter præscindentes, tum etiam duos conceptus obiectiue præscindentes; ita vt vni conceptui formali respondeat vnus conceptus obiectiuus virtualiter distinctus, & alius alij.

Est autem non leuis difficultas, an eiusmodi distinctio admittenda sit. Nonnulli enim

N[illegible]minalium [illegible]atores ac[illegible]ime [illegible] cam explo[illegible]e [illegible]iam esse, neque aliam admi[illegible] ten[illegible]iam [illegible]em [illegible] formalem, quæ se tenet ex parte intellectus. Quare in eoru sententia, quando concipio hominem sub ratione animalis, animal ex parte obiecti vt cogniti, non est præcisum a rationali. adeo que totum hominem concipio; sed præcisio se tenet ex parte solius intellectus, quatenus hominem concipio per ordinem ad operationes animales. Et similiter quando hominem vt rationalem concipio, totum hominem ex parte obiecti concipio, & præcisio se tenet ex parte solius intellectus, qui hominem concipit per ordinem ad opera rationalia. Quo fit vt illi duo actus habeant idem obiectum adæquatum, & diuersa connotata; cum eo tantùm discrimine, vt cùm clarè concipio animal, rationale confuse concipiam, & vice versa cùm hoc clarè intelligo, illud obscurè percipiam.

Verùm opposita sententia, quæ est communis in Scholis, videturque probabilior, non tantùm conceptus formales; sed etiam obiectiuos distinguit. ita vt cùm concipio animal, conceptui non obiiciatur rationale, & cùm concipio rationale, menti meæ non obuersetur animal; sed quilibet ex his conceptibus inadæquatè hominem repræsentet, sub hac ratione, non sub alia, sicque tot sint conceptus obiectiui seu ex parte obiecti, quot sunt formales seu ex parte [illegible]ctus.

Ratio est, quia da[illegible]ium non est quin sint admittendæ præcisiones obiectiuæ, [illegible] di-stinctio virtualis ex parte obi[illegible]. At [illegible] datur; ergo illa n[illegible] non debe[illegible]. M[illegible]or ab aduersariis adm[illegible], [illegible] d-stinctionem virtu[illegible] qua[illegible] pr[illegible]ones obie-

ḁ [illegible] N [illegible] n. v. c. di[illegible] vir[illegible] ne, [illegible] ratio est [illegible] intel ligere sine alio, [illegible] ue inter i la. M[illegible] um tunc ponitur distinctio [illegible] quando vnica entitas multis realiter d[illegible], citra mentis operam æquivalet [illegible] multitudo virtualis entitatum, quæ [illegible] distinctione virtuali intelligi non potest, sicut neque multitudo actualis sine distinctione actuali: at sæpe contingit vnicam entitatem multis æquivalere, citra mentis operam; vt patet v. c. in homine qui simul est rationalis & sensitiuus, tam perfectè quam si in eo principium ratiocinandi esset realiter distinctum à principio sentiendi, cum quo tamen reipsa identificatur. Ergo virtualis illa perfectionum multitudo distinctionem virtualem in re[illegible], ante mentis operam necessariò infert.

Confirmatur: nam etiam A[illegible] fatentur cum omnibus Theologis, in Deo esse distinctionem virtualem attributorum, ante mentis operam: eò quod Deus in vna simplicissima entitate continet vim multorum principiorum realiter distinctorum, ium per illam intelligat, velit, amet, odio habeat, miseratur, puniat, &c. ac si verè in illo essent attributa realiter distincta, ad singulos eiusmodi actus elicien dos. Ergo negare non debent quin similis [illegible] distinctio virtualis reperiatur in rebus creatis; cùm in illis eadem entitas multis entitatibus realiter distinctis æquivaleat, vt dictum est.

Dicent forte non esse parem rationem, quia cogimur ponere in Deo distinctionem virtualem perfectionum, vt salventur propo-

fectiones contradictoriæ quæ de illa efferuntur; vt quod per intellectum generet, non per voluntatem, quod per iustitiam puniat, non per misericordiam, &c. hæc autem ratio non habet locum in creatis. Sed contrà; nam si ideo ponenda est distinctio virtualis inter diuinas perfectiones, quia idem non potest simul affirmari & negari de eodem, sub eadem ratione; non similiter dicemus in creatis admittendam esse distinctionem virtualem, quia alioqui idem affirmaretur & negaretur de eodem, sub eadem ratione: vt verb. caus. quod planta sit similis lapidi, & non sit illi similis; est enim illi similis in ratione substantiæ & corporis, non in ratione viuentis: & similiter quòd homo sit similis equo, & non sit illi similis; siquidem illi similis est quatenùs continet gradum entis, substantiæ, viuentis, sentientis, non autem sub ratione intelligentis, discursiui, risibilis, &c. Ne ergo hæc aliaque similia contradictoria cogamur admittere respectu eiusdem, dicendum est in rebus creatis rationes entis, substantiæ, corporis, viuentis, &c. esse diuersas formalitates, si non actu, virtualiter saltem distinctas, ante opus intellectus; sicque in illis facilè dari posse præcisiones obiectiuas, quatenùs vna ex illis rationibus potest intelligi sine alia.

Nec dicas eiusmodi contradictiones posse tolli per conceptus formales, hoc enim falsum est, cum à parte rei & nemine cogitante, vna res sit alteri similis, & dissimilis secundum varias rationes & formalitates quas in se complectitur, quæ proinde se tenent ex parte obiecti. Cumque non distinguantur realiter vel actu, vt etiam fatentur Aduersarij,

fatendum,

fatendum est eas vt minimum virtualiter distingui, & vt sic distinctas ab intellectu posse cognosci per conceptus partiales & inadæquatos, quorum vni vna formalitas seu potiùs virtualitas, alij alia respondeat. Confirmatur, quia similiter sufficeret, contra arguentes, exclusa à Deo virtuali distinctione, quidquid de illo contradictoriè dicitur, per præcisiones purè formales in concordiam redigere.

Obicies 1. cùm animal & rationale sint idem in homine, si intellectus cognoscit vnum, alio non cognito, idem simul cognoscitur & non cognoscitur, quod repugnat. Respondeo 1. hoc argumentum ab ipsis arguentibus soluendum esse, cùm fateantur intellectum nostrum posse hic concipere vnum attributum diuinum, alio non cognito, cum quo perfectè identificatur.

Respondeo 2. eo argumento tantùm concludi, idem quod cognoscitur inadæquatè, seu secundùm vnam tantùm formalitatem, non cognosci secundum aliam virtualiter distinctam, qua in re nulla est repugnantia, cùm facilè possit intellectus noster effingere speciem expressam animalitatis, quæ rationalitatem ipsam nullo modo repræsentet, atque adeò illam concipere sine ista. Confirmatur: nam cùm à longe video aliquid moueri, non discernens vtrum sit homo, an bellua; etsi quod intueor à parte rei sit homo, non tamen dici potest quod obiectum illud cognoscam sub ratione hominis; sed tantùm sub ratione animalis. Quia cùm nihil sit in intellectu, quod prius non fuerit in sensu, fieri nequit vt intellectus adæquatè aliquid percipiat, quod non nisi inadæquatè per sensum repræsentatur.

Obiicies 2. cognoſci & non cognoſci non minùs contradictoriè opponuntur, quam exiſtere & non exiſtere, produci & non produci; ſed repugnat animalitatem hominis exiſtere aut produci, & non exiſtere aut non produc[illegible]llius rationalitatem ; ergo & repugnat illam ſine iſta cognoſci. Reſpondeo 1. hoc argumentum poſſe retorqueri ex duplici capite contra Aduerſarios : primo quatenùs fatentur vnum attributum diuinum poſſe cognoſci ſine alio ; non tamen poſſe exiſtere ſine alio. Secundo quatenùs docent, etſi intellectus formaliter præſcindens ſimul cognoſcat animalitatem & rationalitatem in homine, vnam tamen ex illis rationibus cognoſcere clarè ; non aliam. Siquidem non minus repugnat idem cognoſci clarè, & non cognoſci clarè, quàm cognoſci & non cognoſci, exiſtero & non exiſtere, produci & non produci. Quare ſi hoc argumento, ſolidè refelluntur præciſiones obiectiuæ, eodem euerti neceſſe eſt illas quas formales appellant.

Reſpondeo 2. negando maiorem; nam exiſtere & non exiſtere, produci & non produci verſantur circa idem eodem modo, nempe circa rem ſecundùm ſuam entitatem ſpectatam, vt eſt quid ſingulare ; quare non poſſunt ambo ſimul eidem competere. Cognitio verò fertur in eandem rem ſub alia & alia ratione virtuali ; quare quòd cognoſcatur ſecundùm vnam rationem, non ſecundùm aliam, in eo nulla eſt contradictio.

ARTICVLVS III.

De distinctione quam aliqui ex natura rei, alij formalem appellant.

PRæmoneo 1. distinctionem aliquam posse dici formalem variis modis: primo quatenùs formale idem est ac essentiale, quo sensu inter hominem & equum est distinctio formalis, quia habent diuersas essentias; non autem inter duos homines, vel duos equos, quia habent similes essentias. Secundo, quatenùs fundatur in formis realiter distinctis, quo sensu aqua frigida distinguitur formaliter à calida. Tertiò, ita vt illa distinctio reperiatur inter quasdam formalitates, actu quidem & à parte rei, seu ante omnem intellectus cogitationem, non tamen proprie realiter distinctas; quo sensu aliqui ponunt distinctionem formalem inter gradus entis Metaphysicos, & inter diuina attributa.

Præmoneo 2. non esse hîc quæstionem de distinctione formali in prima aut secunda acceptione, cùm omnes eam vt sic admittant; sed in tertia duntaxat quam Scotistæ omnes acriter propugnant. Vnde ex eorum sententia, præter distinctionem realem propriam, quæ est inter rem & rem, vel inter rem & modum, & distinctionem virtualem aut rationis; admittenda est distinctio aliqua veluti inter illas media, quæ nec sit per rationem, nec tantum virtualis, sed actualis & à parte rei; nec tamen sit propriè realis, sed tantum formalis, vt pote consistens in duabus formalitatibus actu distinctis, quæ sunt vnum ens & vna res.

Opposita tamen sententia, vt est longè com-

munior apud Philosophos,& Theologos, ita & nobis videtur probabilior. Ratio est, quia non potest concipi quod illa non distinguatur proprie,realiter,quæ actu & à parte rei,seu nemine cogitante,formaliter distinguuntur: cùm ad verum & essentialem conceptũ distinctionis realis propriè sumptæ frustra aliud requiratur, quam quòd sit inter duas formalitates actu à parte rei & nemine cogitante distinctas. Sicut enim illud est propriè verũ & reale ens, quod est ens actu à parte rei, & nemine cogitante;ita ea est proprie vera & realis distinctio, quæ est actu à parte rei,& nemine cogitante. Quare si formalitates aliquæ distinguũtur actu à parte rei,& nemine cogitante, eo ipso distinctio,quæ inter illas reperitur,est propriè realis.

Confirmatur:nam si est distinctio ex natura rei; seu à parte rei, cùm nulla natura,nulla res distinguatur actu à seipsa (eò quod omnis distinctio est inter duo quorum vnum non est aliud) ea distinctio debet esse inter duas naturas,& duas res, ac proinde vera est distinctio realis. Imò non minùs est realis,quàm illa quæ reperitur inter Petrum & Paulum,vel inter parietem & albedinem illi inhærentem; cùm hæc non sit propriè realis,nisi quia versatur inter duas naturas,seu inter duas res.

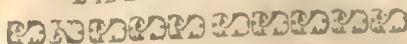
Quod adhuc suadetur:nam animalitas in eo præcise quo distinguitur à rationalitate, vel est nihil, vel aliquid;prius dici non potest,neque est ad mentem aduersariorum; ergo posterius dicendum est. Atqui animalitas non distinguitur à rationalitate, per aliquid quod sit idem cum rationalitate, quia alias esset distincta ab illa, & indistincta secundùm idem, quod plane repugnat. Ergo ab illa distinguitur per aliquid quod non est idem cum illa; sic-

que aliquid est in animalitate, quod non est in rationalitate, & vice versa aliquid in rationalitate, quod non est in animalitate. Vnde cùm aliquid & aliquid idem sunt ac ens & ens, res & res, inde planè sequitur animalitatem & rationalitatem esse duo entia, seu duas res realiter distinctas, & non tantùm duas eiusdem entis vel rei formalitates. Vnde vlterius colligitur distinctionem verè & propriè realem inter illas intercedere.

Obiicies: animalitas & rationalitas distinguuntur à parte rei & citra mentis operam, nec tamen distinguuntur realiter; ergo distinguuntur formaliter, seu ex natura rei. Sequela ab omnibus admittitur, antecedens vero probatur, quia contradictoria non possunt dici de eodem; atqui contradictoria dicuntur de animalitate & rationalitate, nempe quod illa sit principium sensationum, non hæc; quod ista sit principium ratiocinandi, non illa, &c. ergo animalitas & rationalitas non sunt idem, adeóque distinguuntur formaliter. Respondeo falsitaté & implicantiá in antecedéte côtineri; falsitaté quatenùs docet animalitaté & rationalitatem distingui à parte rei; implicantiam vero quatenus cum distinctione actuali & à parte rei coniungit indistinctionem realem: siquidem repugnat ea non distingui realiter, quæ distinguuntur à parte rei & citra mentis operam. Ad probationem verò dicimus, vt contradictiones verificentur de animalitate & rationalitate, non requiri quòd distinguantur à parte rei; sed satis esse vel quòd distinguantur tantùm per ordinem ad diuersa connotata, vt volunt aliqui, vel quòd inter illa distinctio virtualis constituatur, iuxta ante dicta.

Instabis: vel distinctio illa virtualis est per

mentis operam, vel ante opus mentis; si primum dicatur, non soluitur obiectio allata, cum distinctio rationis non sufficiat ad verificanda contradictoria de eodem: si verò posterius, iam à nobis admittitur aliqua distinctio à parte rei, quæ proprie non est realis, quæq; proinde coincidit cum distinctione formali Scotistarum. Respondeo distinctionem virtualem non esse per mentem, sed à parte rei, eámque valde distingui à formali quam impugnamus. Siquidem Scotistæ putant inter animalitatem & rationalitatem esse à parte rei & actu distinctionem formalem, ita vt nemine cogitante ibi sint duæ actu formalitates, quarum vna non est alia. Nos vero dicimus animalitatem & rationalitatem non esse reipsa & actu duas formalitates, sed vnam tantùm duabus æquiualentem; quatenùs illa vnica & eadem entitas potest sola præstare, quod animalitas & rationalitas efficerent, si inter se essent formaliter & realiter distinctæ. Illa verò entitas, ratione ralis distinctionis virtualis, præbet fundamentum intellectui nostro distinguendi per conceptus inadæquatos animalitatem à rationalitate, sicque inter illas constituendi distinctionem formalem rationis. Vnde cùm Scotistæ dicant animalitatem & rationalitatem esse duas formalitates actu & à parte rei distinctas; nos è contra dicimus, eas quidem esse duas formalitates per mentem nostram distinctas: esse autem actu & à parte rei vnam tantùm formalitatem virtualiter duplicem, adeóque duabus æquiualentem. Plura de hac distinctione tractari solet à Theologis ad primam partem S. Thomæ; vbi de attributis diuinis, & nos breuiter eam attigimus in Idea Theologiæ speculat. lib. 1. cap. 2.

CAPVT V.

DE RERVM CAVSIS in genere.

ARTICVLVS PRIMVS.

De causæ definitione, & causalitate.

PRæmoneo 1. etsi ad physicum spectet agere speciatim de causa materiali & formali, hic tamen agendum esse de causis in genere, cùm ratio causæ tam enti increato, quàm creato; tam substantiæ, quàm accidenti competat, ac speciatim de causa efficiente & finali, eò quòd rationes istæ causandi ab ente materiali abstrahunt, tebúsque perfectissimis competere possunt.

Præmoneo 2. non esse inquirendum an sit causa, cùm nimis notum sit causas aliquas existere à quibus varij effectus oriuntur: sed tota dubitatio versatur circa essentiam & definitionem causæ, qua in re non satis inter se consentiũt Philosophi, eò quòd definitio causæ in genere nullibi tradita est ab Aristotele. Itaque

Quæritur 1. quid sit causa, Respondeo causam vulgo definiri, *principium a quo aliud per se accipit esse*. In primis dicitur *principium*, quia licet non omne principium sit causa, omnis tamen causa est principium. Vnde per hanc particulam quæ habet locum generis, causa couenit cum principiis quæ non sunt causæ, vt cum priuatione in rebus physicis, quæ quidem est principium generationis, non tamé causa. Itémque in di-

uinis cum personis producentibus, quæ habent rationem principij respectu productarum; sed non causæ, vt monuimus in idea Theologiæ specul. lib. 2. cap. 4. resol. 1.

Deinde dicitur *a quo aliud accipit esse*, per quam particulam causa distinguitur à priuatione; hæc enim est principium generationis vt terminus à quo, sed non vt causa; cùm generatio non accipiat esse ab illa. Excluduntur etiam à causæ definitione personæ diuinæ producentes; quia etsi Filius accipiat esse à Patre, & Spiritus-Sanctus ab vtroque, tamen persona procedens non est aliud à producente, quia esse aliud dicit distinctam vel specie, vel saltem numero essentiam; personæ autem diuinæ habent omnes eandem numero essentiam, per quam sunt vnus numero Deus.

Tertiò dicitur *per se*, qua particula excluduntur causæ quæ vocantur per accidens, seu quæ concurrunt ad aliquem effectum, non ex propria ratione; sed quia per accidens reperiuntur coniunctæ cum causis per se in illum influentibus, vt cùm medicus cantat, aut saltat; hæc enim non procedunt per se ab illo, vt medicus est; sed quatenus canendi, aut saltandi peritiam habet, cui scientia medicinæ per accidens in eo coniuncta est.

Excluduntur etiam conditiones ad causandum requisitæ, quia etsi per se videantur requiri vt effectus producatur; propriè tamen effectus non dicitur per se pendere ab illis; cum in illum realiter non influant; sed sint tantùm quædam veluti circumstantiæ requisitæ vt causa effectum producat.

Nota 1. ad iam explicatam definitionem alias quasdam posse reduci, vt cùm causa de-

finitur *Principium per se influens esse in aliud*, vel *id à quo aliquid per se pendet*, vel, *id ad quod aliud sequitur*; nam in vltima quæ magis à nostra distare videtur, vox *sequitur* non debet sumi pro qualibet consecutione, cùm vnum possit sequi ad aliud, siue vlla causalitate, puta loco, tempore, &c. sed pro ea quæ includit influxum realem præcedentis insequens, quomodo soli causæ conuenit.

Nota 2. causam congruentiùs definiri per *Principium*, quàm per *id*; sicut homo meliùs definitur per *animal*, quàm *per substantiam*; quia ratio principij proximiùs accedit ad naturam causæ, quàm ratio entis.

Nota 3. esse mutuam relationem transcendentalem inter causam & effectum; causa enim non est nisi effectus causa, nec effectus nisi causæ effectus. Quare non est absurdum quod causa definiatur per ordinem ad effectum, imò illius essentia aliter perspici clarè non potest, sicut effectus essentia intelligi nequit, nisi per ordinem ad causam: vnde definitur: *id quod ab alio per se pendet, seu recipit esse.*

Quæritur 2. in quo consistat ratio formalis causæ constitutiua, seu causalitas. Quod vt clariùs intelligas,

Aduerte 1. non posse concipi effectum aliquem prodire à causa, nisi mediante causatione, seu causalitate per quam causa in illum influat, eique esse tribuat.

Aduerte 2. dubium esse quidnam sit eiusmodi causalitas, an ipsa entitas causæ, an aliquid ei superadditum, siue per modum potentiæ, siue per modum actus.

Aduerte 3. causam duobus modis spectari posse, vel in actu primo, seu quatenùs potest

causare; vel in actu secundo, seu quatenùs actu causat. His positis,

Respondeo & dico 1. *Causam constitui causam in actu primo, per potentiam communicandi esse effectui.* Ratio est euidens; nam eò ipsò quòd causa tali potentia prædita est, censetur posse effectum producere, adeóque esse constituta in actu primo ad eum producendum: vt homo est constitutus in actu primo ad generandum, quatenùs habet potentiam generandi; ignis ad calefaciendum, quatenùs habet potentiam calefaciendi.

Dico 2. *Causam constitui causam in actu secundo, per actualem influxum in effectum quo illi esse communicat.* Probatur, nam cùm inter potentiam influendi, & actualem influxum non detur medium, sicut causa constituitur causa in actu primo per potentiam influendi, ita & per actualem influxum causa in actu secundo constitui debet. Confirmatur: nam eò ipsò intelligimus ignem actu causare, seu esse causam in actu secundo, quo actu influit in effectum.

Hinc autem colligitur 1. causalitatem istam non esse entitatem causæ secundùm se sumptam, siquidem causa per suam entitatem præcisè non est causa in actu secundo, alioqui semper causaret quamdiu existit, quod absurdum est.

Colligitur 2. causalitatem non esse relationem prædicamentalem; sed potiùs fundamentum talis relationis; siquidem ideò causa refertur ad suum effectum prædicamentaliter, quia illum actu causat, & effectus ad suam causam, quia ab illa actu causatur. Quare causatio (en causalitas est prior relatione; adeóque in illa consistere nequit.

Colligitur 3. causalitatem illam nihil esse aliud quam actualem influxum quo causa tribuit esse effectui. Quod ita puto debere intelligi, vt eadem realiter causalitas diuersimode spectata, sufficiat tam ex parte causæ, vt dicatur in effectum influere, quàm ex parte effectus, vt dicatur à causa influxum recipere.

Verùm obiicies contra prædictam assertionem, vel causalitas pendet à causa immediate, vel mediante alia causalitate; at posterius dici nequit, quia sequeretur progressus infinitus inter causalitates; ergo prius admittendum est. Vnde consequens videtur etiam effectum posse immediatè à causa oriri, adeóque causalitatem nihil esse aliud quàm entitatem causæ, quatenùs effectus ab ea dependet. Respondeo, admisso argumento, negandam esse consequentiam ex eo deductam, siquidem causalitas non pendet à causa vt id quod dependet; sed vt id quo mediante aliud dependet, nempe effectus. Quare etsi causalitas non indigeat alia causalitate; sed per seipsam pendeat à causa, id non impedit quin effectus mediante causalitate produci debeat. Exempli causâ, cùm ignis aquam calefacit, ista calefactio est immediatè ab igne, non autem per aliam calefactionem: at calor in aqua receptus, mediante calefactione productus est.

ARTICVLVS II.

Quotuplex sit causa.

ARistoteles 2. Physic.cap.3.assignat quatuor causarum genera,nempe materialem, formalem, efficientem, & finalem; cuius numeri rationem tradit postea capite 7. quia nimirùm cùm causa sit ratio quæ affertur ad respondendum quæstioni, quæ de re aliqua fieri potest, tot admittendæ sunt causæ,quot quæstiones fieri possunt. At hæ sunt quatuor; nam imprimis inquirimus à quo res sit, & respondetur per causam efficientem à qua producta est, vt si dicas Alexandrum esse genitum à Philippo. Secundo inquirimus propter quid res sit, & respondetur per causam finalem ob quam producta est, vt si dicas animalia esse producta propter hominem. Tertiò inquirimus ex quo res sit, & respondemus per causam materialem ex qua componitur, vt si dicas hominem ex corpore corruptibili compositum esse. Quarto inquirimus per quid res sit, & respondemus per causam formalem; vt si dicas hominem constitui in ratione hominis per animam rationalem.

Potest etiam idem numerus causarum ex eo colligi, quòd omnes fatentur dari materiam tanquam primum subiectum ex quo res fiunt, cùm ex nihilo nihil naturaliter fieri possit; at hæc requirit formam substantialem, vt cùm ea constituat compositum, cùm se sola ad id sufficere nequeat, vt perspicuum est. Vt autem forma produ-

catur in materia, requiritur agens distinctum cuius vi illa productio fiat, eo quod nihil seipsum producere potest. Agens verò non producit determinatum effectum, nisi ex fine aliquo certo & determinato. Quare admittendæ sunt quatuor causæ memoratæ, quarum duæ priores sunt intrinsecæ composito physico, duæ vero posteriores extrinsecæ.

Verùm quod non detur nisi vna causa, nempe efficiens, sic ostendi potest. Causa est quæ tribuit esse effectui, vt patet ex supradictis; at tribuere esse spectat solum ad causam efficientem. Respondeo quando dicimus causam esse quæ tribuit esse effectui, vocem *tribuit* non debere sumi strictè pro causalitate effectiua, sed latè pro quocunque modo quo vnum per se dependet ab alio; qua ratione materia & finis tribuunt esse formæ corporeæ, quatenùs hæc producitur dependenter ab illis. Vnde admissa eo sensu maiori propositione, minor neganda est.

Deinde obiici potest, non esse maiorem rationem cur materia & forma sint causæ, quàm partes integrantes, cum tam ex his, quàm ex illis constituatur compositum; adeoque vel materiam & formam non esse causas, vel plures esse causas quàm quatuor. Respondeo negando paritatem quæ gratis supponitur, ideò enim materia est causa, quia forma sit dependenter ab illa; & forma est causa, quia materiam actuat & perficit: at partes integrantes nullam inter se mutuo causalitatem exercent, & proinde inter causas numerari non debent.

Obiicitur rursus obiectum habere rationem causæ respectu actus ab illo dependentis, vt coloratum respectu visionis, hancque causam ad

nullam ex quatuor vulgaribus reduci posse. Resp. hoc posterius falsum esse; nam si obiectum consideretur vt per sui speciem effectiuè concurrit ad actum, sic ad causam efficientem reduci debet; si verò spectetur vt tribuit speciem actui, hoc modo ad causam formalem referri potest, eo quòd proprium est formæ tribuere speciem. Quòd si obiectum attendatur, quatenùs ratione suæ bonitatis terminat appetitionem animalis, eo sensu ad causam finalem reduci debet.

ARTICVLVS III.

Quomodo causæ mutuò se habeant inter se.

QVæritur 1. an omnes causæ sint inter se formaliter & realiter distinctæ.

Respondeo & dico 1. *Esse distinctionem formalem seu essentialem inter omnes causas in ratione causandi.* Ratio est, quia alia est causalitas causæ efficientis, alia materialis, alia formalis, alia finalis, neque vna formaliter includi potest in alia. Causa enim efficiens causat effectiuè influendo in effectum, materia sustentando formam, forma actuando materiam, & finis mouendo causam efficientem ad agendum, modo infrà explicando. Quare omnes illæ causalitates essentialiter inter se distinctæ sunt.

DICO 2. *Non tamen repugnare quod eadem res possit plures ex ijs causalitatibus exercere.* Nam in primis ex Arist. 2. Physic. cap. 7. tex. 70. forma & id cuius gratiâ, seu finis, sunt vnum; finis quippe proximus generationis est vt forma producatur, ac proinde eadem realis entitas habet simul rationem causæ formalis, & finalis.

Rurſus forma per generationem producta eſt principium efficiens, reſpectu ſuarum operationum: Ex quo ſequitur non modo rationem finis, & formæ; ſed etiam cauſæ efficientis eidem entitati competere.

Quòd ſi materia late ſumatur pro ſubiecto accidentium, cùm forma proprias potentias naturales & actiones immanentes in ſe recipiat, hinc fit vt etiam cauſalitas materiæ eo modo ſumptæ ei competat.

Quæritur 2. quomodo ordo prioris & poſterioris inter cauſas conſtituendus ſit, ſiue quoad cauſalitatem, ſiue quoad dignitatem.

Reſpondeo & dico 1. *quoad ordinem cauſandi primam eſſe cauſam finalem, ſecundam efficientem, tertiam materialem, & vltimam formalem.* Ratio eſt, quia cum agens educat formam ex materia ob finem aliquem, in rei generatione priùs eſt motio ſeu cauſalitas finis, qua agens excitatur ad agendum: Deinde cauſalitas agentis qua forma educitur ex materia, tum cauſalitas materiæ vt ſubiecti ſuppoſiti ad receptionem formæ, ac tandem formæ vt actus materiam perficientis.

Vbi nota, etſi materia non cauſet priùs tempore quàm forma, quia non cauſat niſi recipiendo formam, quo ipſo forma iam ſuam cauſalitatem viciſſim exercet erga materiam, eam actuando; poſſe tamen poni prioritatem aliquam naturæ vel rationis in cauſalitate materiæ; quatenùs materia præexiſtit formæ, ad illam diſponitur, ad eius eductionem concurrit, & pro. . ctam ſinu ſuo excipit.

Dico 2. *quoad ordinem dignitatis, primam eſſe cauſam efficientem, ſecundam materialem, tertiam formalem, quartam finalem.* Probatur ſupponendo me hic agere de dignitate cauſarum

in ratione causandi, quæ sunt debet ex modo influendi in effectum, ita vt eò causa aliqua sit nobilior, quò effectus magis ab illa pendet. Constat enim causam efficientem aliis omnibus causis præstare, cùm illius causalitas in reali actione, quæ magna quædam est perfectio, consistat, eaque propriè esse effectui sola tribuat.

Deinde, materiæ causalitas videtur simpliciter perfectior, seu maior causalitate formæ, saltem si agatur de forma materiali; quia materia est subiectum è cuius gremio forma educitur, & sine quo subsistere nequit: cùm tamen materia non pendeat quoad esse à forma, vt ex dictis in Physica supponimus.

Rursus, causalitas formæ præferenda est causalitati finis, quia forma causat seipsam, communicando materiæ, eamque perficiendo; finis vero cum moueat, antequam sit, realiter in effectum influere non potest; sed tantùm moraliter seu metaphoricè, vt infrà explicabimus.

Nota causas prædictas sub aliis respectibus posse considerari, sicque inter earum causalitates alium ordinem dignitatis à nonnullis constitui, quod nobis minimè aduersatur.

Quæritur 3. an causæ sibi sint mutuò causæ. Aristoteles affirmat 2. Phys. cap. 3. tex. 30. vbi ait deambulationem esse causam sanitatis, & sanitatem deambulationis, non quidem in eodem genere; sed in diuerso, siquidem deambulatio est causa efficiens sanitatis, sanitas verò est causa finalis deambulationis.

Verùm ad maiorem huius difficultatis intelligentiam: Nota 1. dupliciter concipi posse causas esse sibi mutuò causas, nempe vel ratione causalitatis, vel ratione existentiæ.

Nota 2. causam finalem & efficientem esse

mutuo causas priori modo, quatenus causalitas finis necessario infert causalitatem agentis, & hæc illam. Et similiter materia & forma sunt eo modo sibi inuicem causæ, cum neutra possit suam causalitatem exercere sine causalitate alterius.

Nota 3. causam efficientem interdum causare finalem secundum illius existentiam, vt deambulatio causat sanitatem, & interdum finem esse causam efficientis, vt in eodem exemplo; nam deambulatio fit sanitatis causâ. At quamuis materia causet formã materialem quoad existentiam, non tamen vicissim formã materiam. Verum ista clarius percipientur, vbi agetur de qualibet causa in particulari.

ARTICVLVS. IV.

De habitudine causæ ad effectus.

Quæritur 1. an causa sit semper prior suo effectu prioritate naturæ, temporis, & dignitatis.

Respondeo & dico 1. *Inter causam & effectum posse poni simultatem naturæ, prioritatem naturæ, & prioritatem temporis, iuxta varios modos quibus spectari, & inter se conferri possunt.* Quod ita explico.

In primis si causa & effectus considerentur vt sunt relata, eo sensu sunt simul natura; quia relata sunt simul natura, vt patet ex Logica.

Deinde si causa spectetur secundum causalitatem per quam influit in effectum, sic omnis causa est prior natura suo effectu; siqui-

dem id quo mediante aliquid producitur, est prius illo, vt generatio actiua est prior natura homine genito.

Tandem si causa spectetur præcisè quoad suam entitatem, hoc modo potest tempore præcedere effectum, qua ratione patet vt homo præcedit filium. Id tamen non semper euenit, vt constat in sole qui non tempore, sed tantùm natura lucem à se diffusam præcessit.

Dico 2. *Omnem causam formaliter vt causam, esse nobiliorem suo effectu, vt effectus est.* Ratio est manifesta, quia dare vt sic est nobilius quàm accipere; at causa, vt causa, dat esse effectui, & effectus, vt sic, esse accipit à causa, & ab illa dependet: quare causa formaliter spectata est nobilior effectu. Verùm difficultas superest de causis & effectibus entitatiuè spectatis, pro quo

Dico 3. *Finem interdum esse nobiliorem effectu suo, interdum ignobiliorem.* Primum patet, cùm homo aliquem actum moralem ex fine excellentiori elicit, vt cùm tribuit eleemosynam propter Deum. Secundum verò ostenditur, quia potest homo ob libertatem qua pollet, actum aliquem ex se bonum in finem malum dirigere; vt cùm quis dat eleemosynam ex vana gloria.

Nota hoc esse discrimen inter finem naturalem alicuius rei, seu à natura præstitutum, & finem liberum, seu ab hominis libertate pendentem; quod prior semper est perfectior effectu ad illum ordinato, non autem posterior.

Dico 4. *Causam efficientem principalem interdum esse nobiliorem effectu, interdum æque nobilem.* Est nobilior, si causa sit æquiuoca, vt sol respe-

ctu lapidum & metallorum, quorum creditur causa. Est autem æquè nobilis, si causa sit vniuoca, vt homo generans respectu hominis geniti. Non tamen potest hæc causa esse ignobilior effectu, quia nemo dat quod non habet, vel formaliter, vel eminenter. Verùm causa instrumentalis, cum non operetur vi sua, effectu suo ignobilior esse potest.

Dico 5. *Materiam collatam cum forma materiali, quæ est effectus illius, esse vno respectu ea nobiliorem, & alio ignobiliorem.* Est illa nobilior, quatenus est substantia per se existens & incorruptibilis; est autem eadem ignobilior, quatenùs ab illa actuatur, & quodammodo perficitur.

Quòd si hæ causæ conferantur cum composito, sic dicendum est 1. compositum non esse quid perfectius materia & forma simul vnitis, & collectiuè sumptis; quia sic ab iis non distinguitur, vt dicetur in Physica. 2. esse quid perfectius alterutra, nam cùm includat materiam & formam, nemo negat quin sit perfectius materia sola. Verùm cùm etiam materia dicat perfectionem aliquam entitatiuam, vt alibi ostendemus, negari non potest quin compositum sit perfectius sola forma.

Quæritur 2. An eadem causa possit diuersos & contrarios effectus edere.

Respondeo & dico 1. *Eandem causam posse diuersos effectus habere.* Probatur, nam eadem materia potest esse subiectum diuersarum formarum tam substantialium, quàm accidentalium; cum tamen eo discrimine, vt simul plures & diuersas formas accidentales habere possit, substantiales verò saltem adæquatas & totales non nisi successiuè. Forma tamen non nisi vnum effectum formalem habet, vt calor effi-

cit formaliter calidum, albedo album, &c.

Poteſt etiam idem finis diuerſos effectus obtinere, vt patet cum quis ſanitatis causâ modo ambulat, modò potiones ſumit, modo alia pleraque præſtat, quæ ad hunc finem conſequendum ipſi videntur vtilia.

Ac præterea ſunt multæ cauſæ efficientes quæ effectus diuerſos producunt, vt ſol, anima, aliæque cauſæ quæ vulgo æquiuocæ dicuntur; cum vniuocæ non niſi effectus vnius rationis producant.

Nec refert illum vulgatum ex 2. de generat. ſumptum: *Idem manens idem, facit tantum idem*: ſenſus enim eſt, idem cum talibus diſpoſitionibus & circumſtantiis, facere tantùm idem; quod non impedit quin abſolutè plura efficere poſſit: nimirum cum aliis diſpoſitionibus & circumſtantiis; vt ſol poteſt cum arboribus ſuo modo concurrere ad productionem fructuum, & cum animalibus ad generationem animalium.

Hoc autem intellige de cauſis efficientibus quæ naturaliter & neceſſariò operantur; nam ſi agatur de cauſis liberis, eæ poſſunt, manentibus iiſdem conditionibus, hunc vel illum actum elicere; cùm à nulla re externa ad agendum determinentur, vt alibi non ſemel oſtendimus, & in Ethica iterum inculcandum erit.

D. o 2. *Eandem cauſam poſſe habere effectus oppoſitos.* Id patet ex Ariſt. 2. Phyſic. cap. 3. tex. 30. vbi ait idem eſſe cauſam contrariorum, quod probat exemplo gubernatoris, cuius præſentia eſt cauſa ſalutis nauis, abſentia ſubmerſionis. Verùm gubernatoris abſentia non eſt per ſe cauſa ſubmerſionis nauis, ſicut ſolis receſſus non eſt cauſa per ſe frigoris, ſed tantùm per accidens.

Aliter ergo probatur de causa per se, exemplo tum hominis, qui vt est agens liberum potest elicere actus contrarios, nempè amoris & odij &c. tum solis, qui concurrit ad productionem albedinis in cygno, & nigredinis in coruo; dulcedinis in fructibus domesticis, & amaritudinis in syluestribus: tum eiusdem cibi qui aliis placet, aliis displicet; his est salubris, & illis nocet, vt patet experientia.

Atque idem habet locum in causa materiali, cum eadem formas oppositas saltem successiuè recipere possit; & in finali, siquidem ex eodem fine potest quis vsurpare media opposita, saltem successiuè, vt cùm quis sanitatis tuendæ causâ modò comedit, modo abstinet à cibis; modò vigilat, modo dormit. Non tamen in formali, quia cùm effectus formalis ab ipsa forma realiter non distinguatur, repugnat quòd eadem forma habeat plures effectus formales oppositos, vt quod calor efficiat formaliter calidum, & frigidum, &c.

ARTICVLVS V.

De habitudine effectuum ad causas

Quæritur 1. an idem effectus à pluribus causis simul produci possit. Vt huic difficultati satisfaciam,

Præmoneo 1. satis constare plures causas diuersi generis ad eundem effectum producendum concurrere, imo omnes ad productionem cuiuslibet compositi naturalis requiri, cùm intrinsecè constet ex materia & forma, & ab agente extrinseco ob finem aliquem producatur. Quare dubium est an plures cau-

sæ eiusdem generis eundem effectum producere possint.

Præmoneo 2. non dubitari quin plures causæ partiales eiusdem generis ad eundem effectum possint simul concurrere, vt patet cum duo homines trahunt nauim quam neuter solus trahere posset; sed difficultas est an plures causæ totales, quarum neutra sit alteri subordinata, eundem simul effectum producere possint, vt plures ignes eundem ignem. &c. Dico, quarum neutra sit alteri subordinata, nam quod idem effectus pendeat à causa particulari, simulque ab vniuersali cui essentialiter subordinatur, vt ignis genitus ab igne generante, & à Deo, vel etiam, vt vult communis sententia, à sole, id tanquam certum ab omnibus supponitur.

Præmoneo 3. hic nomine causæ totalis non intelligi eam quæ excludit quamuis aliam; sic enim perspicuum est eundem effectum non posse à duabus causis totalibus procedere; sed eam quæ se sola habet sufficientem & adæquatam vim in suo genere ad effectum producendum, vt homo ad generandum hominem, ignis ad producendum ignem.

Præmoneo 4. difficultatem istam præcipuè versari circa causam efficientem: nam si agatur de causis internis, constat idem compositum non posse ex duplici materia, aut forma totali coalescere; quia sic non esset vnum per se, & vnius essentiæ; sed potiùs aliquod aggregatum per accidens. Constat etiam eundem effectum posse oriri à pluribus finibus totalibus, vt patet cum quis vadit Romam, tum vt inuisat loca sacra, tum animo consequendi aliquod beneficium, ita vt eò pergeret, vel ex altero ex his motiuis, etsi aliud

deficeret. Quibus præmissis,

Respondeo & dico 1. *Non posse naturaliter eundem effectum simul produci à pluribus causis totalibus*. Probatur, tum quia sicut natura non deficit in necessariis, ita abhorret à superfluo: at posito influxu vnius causæ totalis in effectum, alius quicunque est superfluus. Tum quia experientia constat, quando duo agentia simul operantur circa idem subiectum, vt cùm duo ignes eandem aquam calefaciunt, effectum longè celeriùs produci, quàm si vnum tantùm concurreret. Hoc autem euidens signum est neutrum concurrere vt causam totalem; sed vt partialem duntaxat; siquidem causa totalis est illa quæ sola sufficiens est vt totum effectum, cum eadem intensione, & æquali tempore producat, quod hic non contingit.

Idemque de omnibus agentibus naturalibus affirmari potest, eo vel maximè quia cùm plura simul naturaliter esse nequeant, sed in locis aliquantum distantibus, fieri nequit quod æqualiter distent ab omnibus partibus subiecti in quod agunt, sicque quodlibet fortius aget in partem sibi viciniorem, & remissius in remotiorem, adeòque erit causa tantùm partialis effectus. Imo quamuis duo agentia diuinitùs essent simul penetratiuè, si sibi relinquerentur, non agerent nisi partialiter, quia vel maiorem effectum, vel breuiori tempore producerent.

Obiicies 1. Potest idem effectus produci à duabus causis totalibus inter se subordinatis: ergo & à duabus minimè subordinatis. Respondeo non sequi: & ratio discriminis est, quia causa alteri subordinata non potest sine illa agere, & effectus vtramque necessario

respicit; causa vero alteri non subordinata potest sine illa agere, nec effectus vtramque respicit, sed vnam duntaxat: quare cum causarum altera sit superflua, non possunt ambæ ad eundem effectum concurrere naturaliter.

Obiicies 2. Idem effectus potest pendere à duobus finibus totalibus: ergo & à duobus efficientibus totalibus. Respondeo non sequi, quin potius oppositum inde colligi debet: Siquidem effectus finis est medium & causa illius, quantum ad executionem; at frustrà adhibentur duo media ad consecutionem duorum finium, quando vtercumque æquè per vnum comparari potest. Ergo similiter frustrà concurrerent duæ causæ totales ad productionem eiusdem effectus, cum per vnam illarum integrè produci possit.

Obiicies 3. Plures sacerdotes possunt simul eandem hostiam consecrare, & eundem Baptismum conferre, idque vt causæ totales: ergo plures causæ efficientes totales possunt eundem effectum producere. Respondeo non sequi, tum quia in nostra sententia, antecedens procedit de causalitate morali, hic autem agimus de Physica: tum quia etsi sacerdotes in confectione Sacramentorum agerent vt causæ Physicæ, id fieret supernaturaliter, non autem per vires naturæ, de quibus hic agimus.

Dico 2. *Eundem effectum posse supernaturaliter produci simul a pluribus causis totalibus.* Ratio præcipua est, quia ex communi Theologorum pronunciato, nihil est denegandum potentiæ Dei, nisi quod manifestam inuoluit contradictionem: at quod idem effectus possit simul produci à duabus causis totalibus, id manifestam non inuoluit contradictionem,

vt

vt ex solutione obiectionum patebit; ergo id denegandum non est potentiæ Dei absolutæ.

* Confirmatur: quia non magis videtur implicare quod vnus effectus procedat simul à duabus causis, quàm quod eadem natura terminetur simul à duobus suppositis extraneis, aut quòd idem locus simul occupetur à duobus corporibus. Quare cùm hæc supernaturaliter fieri possint, vt fatentur omnes Catholici, idem de illo affirmandum est.

Obiicies 1. Causæ distinctæ non possunt agere nisi per distinctas actiones; at distinctarum actionum distincti sunt termini, adeòque distincti effectus per eas producti. Respondeo minorem veram esse naturaliter, non supernaturaliter; cùm enim actio sit causalitas agentis, distincta saltem modaliter ab effectu, non repugnat quod diuersæ actiones ad eundem realem effectum terminentur.

Obiicies 2. Si effectus produceretur simul à duabus causis, sequeretur eum dependere ab vtraque, vt supponitur, & à neutra dependere, quia posset existere sine alterutra. Respondeo hoc posterius non sequi, quia vt effectus verè dependeat ab vna causa, sufficit quod accipiat esse ab illa, siue illud etiam accipiat ab alia, siue non. Quare in dicto casu effectus verè dependeret ab vtraque causa, quia ab vtraque esse acciperet; sicut forma dependeret à duplici materia, si in vtraque diuinitùs cõstitueretur: quia quælibet eam sustentaret, esto alterutra deficiente, in alia posset conseruari.

Instabis saltem hinc sequi, neutram fore causam per se effectus; sed per accidens. Verùm id negatur; nam causæ illæ verè &

realiter influerent in effectum, non minus quàm si quælibet seorsim effectum peculiarem produceret; quare vtraque esset causa per se effectus, causa enim per accidens non influit realiter in effectum; sed tantùm coniuncta est eidem causæ in illum influente, vt cum medicus cantat, aut musicus sanat.

Obiicies 3. Non potest effectus dependere ab ea causa cuius influxu non indiget; at effectus qui producitur ab vna causa totali, non indiget influxu alterius, ergo ab ea dependere non potest. Respondeo maiorem absolutè negandam esse; nam quòd effectus non indigeat influxu alterius causæ, hinc tantum sequitur eum non necessario ab illa pendere, at non sequitur Deum non posse efficere vt actu ab illa pendeat, quemadmodum potest Deus efficere vt natura terminetur à duabus subsistentiis, etsi vna tantum indigeat; & vt locus repleatur à duobus corporibus; esto ab eorum altero sufficienter repleri possit: vel vt idem corpus simul constituatur in duobus locis adæquatis, etsi vnum tantum illorum naturaliter exigat.

Quæritur 2. An idem effectus à pluribus causis diuisim, & secundùm se produci possit. Vt autem status huius quæsiti meliùs percipiatur,

Aduerte 1. Difficultatem non procedere de causis internis, & effectu illarum; constat enim si varietur materia, aut forma, non esse idem numero compositum, adeóque vt idem homo resurgat, requiri eandem materiam, modo alibi explicando. Dubitatio ergo procedit de causis efficientibus.

Aduerte 2. Sensum propositæ quæstionis esse, an idem numero effectus qui ab vna

causa productus est, potuisset æque ab alia produci, si ad idem subiectum fuisset applicata. Verum verbi causa idem calor qui productus est in aqua ab igne A, æque fuisset productus ab igne B, si loco ignis A, eidem aquæ in iisdem circumstantiis applicatus fuisset.

Respondeo & dico 1. *Id fieri non posse naturaliter.* Probatur 1. quia duo totalia agentia & minimè subordinata non possunt agere nisi per distinctas actiones; at distinctæ actiones non possunt naturaliter tendere ad eundem effectum, siquidem actio non distinguitur nisi ad summum modaliter à termino per eam producto; quare repugnat quod duo agentia naturaliter eundem numero effectum producant.

Probatur 2. Quia ex opposita sententia sequitur, quemlibet ignem quoslibet ignes producere, & à quibuslibet produci posse naturæ viribus; & similiter quemlibet hominem quoslibet homines producere, & à quibuslibet produci posse, quod sane per se absurdum & incredibile videtur; potiusque dicendum est quemlibet effectum dicere ordinem ad certam causam a qua produci potest, non ad alias omnes eiusdem speciei indifferenter.

Confirmatur, quia si quilibet effectus posset ex se æque produci ab omnibus causis eiusdem speciei, sequeretur posse fieri spectata rei natura, vt Petrus non sit genitus a Paulo, sed ab alio quolibet, sitque patet in filius Pauli, quod sane à nobis admitti non potest.

Probatur 3. Quia si quilibet effectus contineretur in potentia actiua cuiuslibet causæ eiusdem speciei; vt supponitur in sententia opposita, posset idem effectus per se lo-

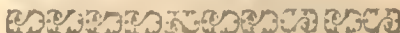
quenlo modes, imo & infinities produci, etiam naturæ viribus. v. c. quilibet homo ab omnibus hominibus possibilibus, quilibet equus à tota equorum specie, sicque reproductio eiusdem hominis, vel equi non esset miraculosa; quod dici non potest. Maximè quia aliàs nulla esset ratio cur non interdum; imò sæpe, in tanta rerum multitudine idem numero indiuiduum non reproduceretur, non modo postquam interiit, sed etiam quandiu adhuc superstes est.

Obiicies 1. Si repugnat quod v. c. calor productus ab igne A, potuerit produci ab igne B, vel id repugnat quia est calor, vel quia est hic numero calor; non quia est calor, quia calor à quouis igne produci potest; at nec quia est hic numero calor: quod enim talis sit numero, id non habet ratione ignis à quo de facto productus fuit; sed per suam propriam entitatem: Ergo ex nullo capite repugnat quod potuerit produci ab igne B. Respondeo repugnare quia per talem numero actionem, quæ alteri igni competere nequit, productus fuit.

Obiicies 2. Idem calor ab vno igne in aqua productus, ab alio potest conseruari, ergo & produci. Respondeo non sequi, quia vt calor conseruetur, sufficit quod impediatur frigus oppositum à quo destrueretur; vt autem producatur, requiritur influxus realis in illum.

Dico 2. *Nil repugnare quin effectus ab vna causa productus, ab alia supernaturaliter produci potuerit.* Probatur ex supradictis; nam si duo ignes simul iuncti eundem calorem diuinitùs producere possunt, quidni singuli seorsim possent illum producere? In hoc sanè non maior apparet repugnantia quàm in illo, imò

minor reperitur, vt patebit inferius. Atque hoc valide confirmatur ex dictis in Idea Theolog. speculat. lib. 1. cap. 14. in fine, vbi iuxta communem sententiam Theologorum docuimus, vnionem Verbi cum hac humanitate potuisse decerni, priùs ratione quàm decerneretur illius assumptio ex tali fœmina. Hinc enim manifestè sequitur, Christum secundum se ab hac aut illa fœmina generari potuisse, adeóque effectum aliquem non ita determinatè à sua causá connaturali procedere, quin diuinitus ab alia oriri potuerit.

CAPVT VI.

De Causa efficiente.

ARTICVLVS PRIMVS.

De causa efficiente in genere.

QVæritur 1. Quid sit causa efficiens. Respondeo eam definiri ab Aristotele 2. Physic. cap. 3. tex. 39. *Id vnde mutationis, aut quietis primum est principium; qualis causa,* inquit, *est is qui consulit, & Pater Filij, & vno verbo id quod efficit, eius quod fit: & quod immutat, eius quod immutatur.* Verum clarius definiri potest causa efficiens, *Id à quo tanquam à primo principio est motus aut quies.*

In primis dicitur *id à quo*, quibus verbis indicatur specialis modus causandi causæ efficientis, vt ab aliis causis distinguitur; mate-

ria enim est, *Id ex quo*, forma, *id per quod*, finis *id propter quod*, & efficiens *id a quo aliquid fit*.

Secundo dicitur *tanquam à primo principio*, quibus verbis videtur excludi ab hac causæ definitione causa instrumentalis, quæ cum non causet vt propria; sed ex motione causæ principalis a qua ad agendum impellitur, primum principium dici nequit.

Nec dicas, esse primum principium competere tantùm primæ causæ, quæ Deus est; hoc enim apud Christianos certissimum est: Verùm de ea non cogitauit Aristoteles, cùm causam efficientem definiuit; sed tantùm de causa efficiente creata, quæ inter alias causas creatas est quoad executionem, primum principium à quo omnis mutatio oritur.

Tertio dicitur *motus, aut quietis*, vbi per motum intelligi solet mutatio qua res fit & producitur è subiecto aliquo, & per quietem conseruatio rei productæ; vt cùm ignis calorem productum in suo esse, velut in statu quieto conseruat.

Quòd si opponas naturam in Physicis definiri, *Principium motus, & quietis*: Respondeo eam definitionem intelligi de principio interno, causam vero efficientem esse absolutè principium motus & quietis non modò internum, sed etiam externum.

Quæritur 2. Quotuplex sit causa efficiens. Respondeo plurimas tradi à Philosophis illius diuisiones, inter quas istæ sex videntur maximè obseruandæ.

Prima est in causam primam, & secundam; prima dicitur, quæ cum vult agit independenter à quacunque alia causa, qualis est solus Deus. Secunda verò, quæ agere

nequit nisi dependenter a prima; subordinati sunt omnes causæ creatæ, quæ etsi realiter operentur, vt infra dicemus, non tamen sine cooperatione causæ primæ ad eundem effectum.

Secunda est, in causam per se, & per accidens: Prior est à qua vt talis est, procedit effectus, vt homo est per se causa alterius hominis, quia quatenus homo eum genuit; posterior verò à qua vt tali, effectus non procedit; sed quia est coniuncta cum causa per se; vt homo quatenus Philosophus, vel Musicus, est causa per accidens hominis geniti.

Tertia in causam Physicam, & Moralem; Physica dicitur quæ realiter & per se influit in effectum, siue id faciat necessariò, vt cùm ignis aquam calefacit, siue liberè, vt cùm pictor imaginem effingit. Moralis verò ea vocatur quæ talem influxum non habet, ei tamen effectus imputatur, vt homicidium consulenti, præcipienti, aut etiam non impedienti, qui cùm teneretur, & posset impedire, neglexit.

Quarta in causam vniuocam, & æquiuocam; vniuoca est quæ producit effectum sibi similem, vt homo hominem, ignis ignem; æquiuoca verò quæ producit effectum diuersæ rationis, vt dum sol producit aurum. Vnde illa est essentialiter æqualis effectui, hæc vero perfectior, cùm effectum non formaliter vt prior; sed eminenter adeoque nobiliori modo contineat.

Quinta in causam vniuersalem, & particularem; vniuersalis est quæ ad multos effectus concurrit, quomodo præter Deum, qui causa vniuersalissima dici potest, sol &

cœlum dicuntur causæ vniuersales effectuum qui in mundo inferiori producuntur: Vnde est illud vulgatum apud Philosophos: Sol & homo generant hominem; quod quo sensu intelligendum sit alibi dicetur. Particularis vero illa dicitur quæ habet vim producendi tantùm quendam effectum determinatum & certæ speciei, vt ignis ignem, canis canem, &c.

Sexta in principalem, & instrumentalem; principalis ea dicitur quæ vi sua effectum producit, vt in exemplis allatis; instrumentalis vero quæ agit virtute alterius, vt dum calor generat ignem virtute ignis agentis, vel dum semen producit fœtum virtute animalis à quo excisum est.

Quæritur 3. Quænam sit causalitas causæ efficientis. Respondeo causalitatem in actu primo esse potentiam agendi; causalitatem verò in actu secundo esse actionem qua effectus producitur: Posita enim tali actione, agens dicitur effectum causare actu, & effectus actu causari; ea verò ablata, tale quid dici non potest. Ergo causatio seu causalitas actualitas causæ efficientis in actione illa consistit.

Confirmatur: nam causare effectum est illi tribuere esse; at agens non tribuit esse affectui, nisi actu influendo in illum, seu agendo: Ergo actio est causalitas illius in actu secundo. Eò vel maximè quia inter causam & effectum nihil aliud medium concipi potest, præter actionem qua effectus producitur.

Obiicies 1. actio est effectus agentis, cùm ab illo pendeat in esse; ergo ad illam requiritur causalitas, sicque causalitas in ea non consi-

ftit. Respondeo 1. hoc argumentum posse retorqueri contra causalitatem quæ fingitur à nonnullis præhia actioni. 2. actionem non pendere ab agente vt quod, seu tanquam terminum qui efficitur; sed vt quo, seu tanquam medium quo aliquid producitur: vnde in ea ponenda est causalitas agentis.

Obiicies 2. agens non denominatur actu causa, nisi à causalitate in eo existente, at actio transiens non existit in agente; sed in patiente. Respondeo antecedens falsum esse, vt vel ex eo patet, quod Deus verè est causa efficiens actu, sine vlla causalitate in eo recepta. Quare vt agēs denominetur actu causa, sufficit quod effectus ab illo pendeat, siue causalitas in eo recipiatur, vt cùm agit immanenter, siue in subiecto extrinseco, vt cùm agit transeunter.

Obiicies 3. agens non constituitur actu causa per effectum, vt notum est; ergo nec per actionem; sequela patet, quia actio non distinguitur ab effectu qui per illam fit. Respondeo negando sequelam, & ad illius probationem dicimus actionem distingui modaliter ab effectu, quod sufficit, vt causa ab illa denominetur actu agens, non ab effectu, vt sol denominatur actu illuminans per productionem lucis, quæ est modus quidam dependentiæ ab ipsa luce distinctus.

ARTICVLVS II.

De causa efficiente creata.

QVæritur 1. an causæ creatæ aliquid verè operentur, vel Deus tantùm agat ad præsentiam earum, vt quidam olim opinati sunt. Respondeo eas verè operari, & oppositum sine manifesto errore sustineri non posse, vt patet ex verbis illis Genes. 1. *germinet terra herbam virentem, & facientem semen;* & ex illis Lucæ 21. *videte ficulneam, & omnes arbores, cum producunt iam ex se fructum*, aliisque id genus permultis quæ planè ostendunt, ex communi Catholicorum sensu, res creatas verè & effectiuè aliquid producere.

Idem ostenditur speciatim de homine qui cum sit liber, potest agere & non agere, benè & malè operari, sicque est capax meriti & demeriti, premij & pœnæ. Quo fit vt sententia opposita destruat omnino libertatem, omnemque rationem virtutis, & peccati; quia si homo non potest elicere actum aliquem, intelligi nequit quomodo sit liber, aut qua ratione sit capax virtutis & peccati, meriti & demeriti. Quare damnantur in Concilio Trid. Sess. 6. Can. 8. qui dicunt liberum hominis arbitrium à Deo motum & excitatum, nihil cooperari assentiendo Deo excitanti, atque vocanti; sed velut inanime quoddam nihil omnino agere, meréque passiuè se habere.

Accedit quod frustrà rebus naturalibus datæ essent à creatore variæ potentiæ & facultates, nisi per illas aliquid operarentur; quia æquè posset Deus in ea hypothesi iis non exi-

ſtentibus, ac exiſtentibus, effectus varios producere, v. g. aquam calefacere, etſi ignis ei admotus non eſſet calidus, terram illuſtrare, etſi ſol lucidus non eſſet, &c. Imo nulla ratio eſſet cur Deus præſente igne, potius calorem in ligno quam frigus deberet producere.

Quæritur 2. per quid agentia creata operentur, an per propriam ſubſtantiam, an per accidentia tantùm.

Reſpondeo & dico 1. *agentia creata non operari per accidentia tanquam per cauſas principales, quando producunt aliquam ſubſtantiam.* Probatur tum ex Ariſt. 2. de generat. cap. 9. vbi defendit efficientiam formæ contrà Platonem qui rerum effectionem in Ideas referebat, & contrà alios Philoſophos qui materiæ vim effectiuam tribuebant.

Tum euidenti ratione, quia cauſa principalis non poteſt eſſe ignobilior effectu, cùm illum in virtute ſua contineat; at accidens eſt longe ignobilius ſubſtantia; ergo non poteſt illam producere tanquam cauſa illius principalis.

Nec dicas accidens etſi improportionatum ſubſtantiæ in ratione entis, habere proportionem cum illa in ratione principij productiui. Hæc enim mera eſt petitio principij, quia cùm virtus agendi fundetur in rei entitate, repugnat quod agens improportionatum effectui quoad entitatem, ſit illi proportionatum quoad vim agendi: quia ſic haberet vim agendi nobiliorem propria entitate, quod planè repugnat.

Dico 2. *agentia creata immediatè non operari per proprias formas ſubſtantiales, quando ſubſtantiam aliquam producunt, ſed tantum per ac-*

cidentia ipsis ad agendum concessa. Probatur tum quia sol communiter creditur in his inferioribus multos effectus producere per suam lucem, quos per seipsum attingere nequit: vt perspicuum est. Tum quia animalia producuntur per virtutem seminalem, ab eorum progenitoribus, vel absentibus, vel mortuis relictam; clarum est autem animal absens vel mortuum non posse per se immediatè concurrere ad productionem alterius animalis.

Nec placet quod aliquid dicunt, Deum supplere defectum generantis, sic enim omnes rerum generationes in solum Deum essent referendæ, nec simpliciter verum esset Alexandrum fuisse genitum à Philippo; sed à Deo: sequela patet; nam filius non dicitur genitus à parente sui patris, etsi mediatè ab illo processerit.

Obiicies 1. si forma immediatè non influit in effectum, ergo solum accidens immediatè operatur, adeoque est causa principalis effectus producti, quicunque sit. Respondeo negando posteriorem consequentiam, quia cùm forma substantialis producat substantiam, mediantibus accidentibus, hinc sequitur accidentia non producere substantiam, nisi vt instrumenta formæ substantialis.

Obiicies 2. ex nostra sententia sequi, formam principalem se habere tantùm per accidens ad effectum, huncque ei tantùm tribui denominatiuè, quia ab ea dependet accidens quo fit operatio. Verùm negatur id sequi; nam sicut artifex non se habet per accidens ad effectum, quem, mediante artis instrumento, effingit; ita forma substantialis non se habet per accidens, & merè denominatiuè ad effe-

ctum substantialem, quem per suam qualitatem naturalem producit. Illa enim qualitas non tantùm dependet quoad esse, à forma substantiali; sed etiam est virtus illius naturalis per quam effectum sibi similem & proportionatum producit.

Obiicies 3. instrumentum non agit nisi motum & adiutum á causa principali, quæ proinde cum illo influere debet. Respondeo 1. antecedens ad summum verum esse de instrumentis artis, quæ vt operentur, egent actuali motione artificis, vt patet in calamo, penicillo, aliisque instrumentis artis quæ nihil operantur, nisi actu moueantur & dirigantur secundum artem: At qualitates naturales sufficienter censentur motæ & adiutæ, quatenùs á natura tributæ sunt substantiæ, vt propria quædam instrumenta, quorum beneficio effectus suos producere debet; de quo capite sequenti fusius agetur.

Respondeo 2. etsi talis aliqua motio recepta in instrumento admitter tur, non propterea forma substantialis agentis immediatè in substantiam productam influeret, adeòque antecedente gratis admisso, consequentia neganda esset. Id patet exemplo allato, nam etsi artifex moueat instrumentum quo agit, non tamen ipsemet attingit immediatè opus quod per illud efficit.

Dico 3. *agentia creata interdum per proprias formas substantiales influere immediatè ad productionem accidentium, interdum vere tantum mediatè.* Primum ostenditur, nam primæ passiones quæ ab essentia dicuntur fluere & emanare, debent immediatè produci à forma substantiali, cùm nulla alia sit virtus media à qua oriri possint.

Confirmatur. nam cum passiones illæ sint quidam effectus Physici & reales qui denouo fiunt, dicunt ordinem ad aliquam causam realem & Physicam à qua verè producuntur. Hæc autem nulla alia probabiliter assignari potest præter formam substantialem agentis, cuius sunt proprietates.

Nec dicas produci à generante; nam quando aqua calefacta amoto igne paulatim frigescit, illa noua frigoris productio non potest tribui generanti, cum fortè non existat; sed formæ substantiali aquæ cui frigiditas tanquam propria passio debetur, adeoque illam, ablato impedimento, ex se veluti effundit. Quod si frigiditas in eo casu ab aquæ forma dependet, nulla est ratio cur etiam ab illa non acceperit esse, cùm primùm aqua producta est.

Vbi nota à nonnullis negari passiones à formis substantialibus fluere, mediante vna aliqua & Physica actione: sed contrà, nam cum passiones illæ sint veri effectus reales & Physici, negari non potest quin per veram actionem fiant.

Secundum probatur, perspicuum enim est calorem à calore, frigus à frigore produci, &c. & ne quis putet istos & similes effectus referendos esse in substantiam, cui qualitates operatiuæ inhærent, insto aquam calidam posse calorem in alio subiecto producere, etsi constet eiusmodi productionem in aquam vt in causam agentem refundendam non esse. Ac præterea exprimitur accidentia panis & vini eosdem effectus producere post consecrationem, quos ante edebant; etsi nulli tunc substantiæ inhæreant, vt fides docet.

Verùm hic leuis occurrit dubitatio, an acci-

dens in productione accidentis se habeat vt causa principalis, an verò vt instrumentalis duntaxat. Dico leuem esse dubitationem, quia magis est de nomine quàm de re; constat enim accidens cum sit entis ens, à natura desiderari vt sit virtus agendi ipsius substantiæ, item vnum accidens ab alio productum non excedere illius perfectionem. Cum ergo de his duobus apud omnes constet, restat solùm quæstio de nomine, an propter primum affirmandum sit accidens se habere vt instrumentum in productione accidentis, an verò propter secundum id negandum sit.

Qui in re ij congruentiùs loqui videntur, qui partem negatiuam sequuntur; quia illud communiter poni solet discrimen inter causam principalem & instrumentalem, quod principalis habet virtutem adæquatam effectui, instrumentalis verò inadæquatam. Et aliunde intrinseca dependentia causæ ab alio non impedit, quin illa sit principalis in suo genere, vt patet in forma corporea, quæ etsi pendeat quoad esse & conseruari à materia, producit effectus suos tanquam causa principalis; & in omnibus causis creatis quæ magis pendent à Deo, quàm accidens à subiecto; nec tamen negari merito potest quin se habeant, vt causæ principales respectu propriorum effectuum.

ARTICVLVS III.

De causa efficiente increata.

PRæmoneo 1. ab omnibus hic supponi contra Athos: Deum existere, itemque res omnes ab eo initio mundi fuisse creatas, & facultatibus ad agendum necessariis ornatas. Ex quo fit vt saltem remotè & mediatè ad omnes causarum secundarum effectus concurrat. Sed dubium est, an etiam proximè & immediatè influat in omnes operationes, & effectus qui ab agentibus creatis oriuntur.

Præmoneo 2. dupliciter intelligi posse Deum concurrere cum agentibus naturalibus, quando operantur, primo ita vt influat intimè in eorum operationes, sicque eadem v. c. calefactio procedat immediatè, tum ab igne, tum à Deo. Secundo, ita vt in ipsis causis secundis operetur aliquid, quo eas moueat & applicet ad agendum, quoties operantur. Et quidem prior concursus dicitur simultaneus, quia ex[illegible]etur eodem momento quo causa secunda simul cùm Deo operatur; posterior vero dicitur præuius, & vulgò præmotio Physica vocatur, quia actionem præcedit, & est causa quòd fiat, iuxta eos qui talem influxum admittunt. Est ergo difficultas an Deus non tantum primo; sed etiam secundo modo concurrat cum causis creatis ad earum operationes.

Respondeo & dico 1. *Deum concurrere immediatè concursu illo simultaneo, ad singulas operationes rerum creatarum.* Ita omnes communiter

contra Durandum, probatur 1. Ex Scriptura sacra 1. ad Corinth. cap. 3. *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat; sed qui incrementum dat Deus.* Actor. 17. *In ipso viuimus, mouemur, & sumus.* Ioan. 5. *Pater meus vsque modo operatur, & ego operor.* Quibus verbis vtitur Augustinus 5. de Genesi ad litteram cap. 20. ad eos refellendos qui docebant, Deum quidem fecisse mundum; cætera verò subinde à mundo fieri iussu & ordinatione Dei, eo minimè operante: simulque ad ostendendum Deum non modò magna & præcipua; sed etiam terrena & infima operari.

Nec dicas verba allata posse intelligi de concursu Dei mediato, hoc enim manifestè absurdum est, cùm ij quos refellit Augustinus, talem concursum non negarent; & prædicta testimonia præsentem Dei operationem perspicuè innuant. Et sanè quid absurdius dici posset quam Deum dare omnibus rebus incrementum, & operari vsque modò, si nihil in his inferioribus operatus esset, ex quo mundus factus est? Nonne similiter dici posset Adamum vsque modo operari, & ad generationem omnium hominum concurrere?

Probatur 2. nam non est potior ratio cur agens pendeat à Deo quoad entitatem, quàm quoad actionem, cùm tam hæc, quàm illa sit ens per participationem: atqui entitas agentis pendet intrinsecè ab actuali & immediato influxu Dei, vt omnes fatentur; ergo & actio illius. Imò cum actio sit accidens, ea multò magis videtur agere influxu causæ primæ conseruantis, quàm substantia, quæ cùm sit ens per se, vt sic, minùs videtur dependens ab alio.

Probatur 3. nam si Deus non concurrit per

ſe ad actionem, ergo nec ad rem quæ fit, cùm non ſit niſi modalis diſtinctio inter vtrámque v. c. inter calefactionem, & calorem per eam productum, neque concipi poſſit quod calefactio fiat ſine Dei cooperatione, & calor ipſe ea indigeat. Quare cùm calor productus egeat immo influxu Dei conſeruantis, idem de actione qua producitur calor, ſentiendum eſt. Confirmatur, nam ſi ex mente Ariſtotelis; aliorumque Philoſophorum ſol & homo generant hominem à fortiori dicendum eſt Deum ad hominis, & quarumcunque aliarum rerum generationem concurrere.

Obiicies 1. ſi Deus concurrit cum agentibus creatis, vel concurrit eadem actione, vel diuerſa; non eadem, cùm diuerſæ cauſæ non poſſint eandem actionem profundere: non diuerſa, quia diuerſarum actionum non poteſt idem eſſe terminus. Reſpondeo Deum & cauſam ſecundam influere eadem actione, diuerſimodè ſpectata. Nec refert quod diuerſa ſint agentia, cùm enim vnum alteri ſit eſſentialiter ſubordinatum, eadem realis actio ab vtroque profluere poteſt; vt eadem ſcriptio à manu, & à calamo.

Obiicies 2. cauſa ſecunda habet vim agendi effectui adæquatam, vt cùm ignis producit ignem, homo hominem, ergo non indiget ad agendum conſortio primæ cauſæ; ſequela patet, quia tunc tantùm cauſa indiget auxilio alterius concauſæ, cùm non habet ſola vim adæquatam effectui; vt cùm duo equi ſimul iunguntur ad trahendum pondus, quod neuter ſeorſim tollere poteſt. Reſpondeo ad antecedens, cauſam ſecundam habere vim adæquatam in ſuo genere; vnde negatur conſequentia, quia etſi inde ſequatur eam non in-

digere concursu alterius causæ creatæ ad agendum, non tamen sequitur non indigere influxu primæ causæ. Et ad probationem dicimus, tunc tantum causam creatam indigere auxilio alterius concausæ creatæ, quando non habet vim adæquatam effectui: indigere tamen concursu diuino, etiamsi talem vim habeat; quia cùm essentialiter sit primæ causæ subordinata, nihil sine illa operari potest.

Obiices 3. illud amplectendum est quod maiorem dicit in Deo perfectionem; at sententia quæ docet Deum posse tribuere causis creatis vim agendi se solis, maiorem ponit in Deo perfectionem, ergo illa sententia amplectenda est. Respondeo 1. quamuis hoc totum gratis concederetur, inde non esse consequens Deum de facto non concurrere ad operationes causarum secundarum: cùm non sit necesse vt Deus semper faciat quidquid maiorem in illo arguit perfectionem, vt vel ex eo manifestum est, quòd alios mundos longè isto perfectiores creare potuerit, vt fatentur omnes Theologi.

Respondeo 2. minorem negandam esse; nam sicut non esset maioris perfectionis in Deo, quòd creatura posset sine illo existere, ita nec quod posset independenter ab illo operari. Imò hinc valdè minueretur absolutum illud dominium quod Deus habet in res omnes creatas.

Obiicies 4. Deus concurrit immediatè ad omnes actiones creaturarum, ergo & ad actus malos creaturæ rationalis; at hoc absurdum est, quia aliàs Deus esset auctor peccati. Respondeo negando minorem, & ad probationem illius dicimus, ideo Deum non esse causam peccati, quia non impellit ad illud, & ex

modo quo concurrit ad illius entitatem, ea non habet rationem peccati: exhibet enim tantum concursum quem ex munere primæ causæ concedere tenetur, quoties homo ad malum propria sponte & liberè deflexerit, vt latiùs diximus in variis tractatibus Theologicis, & iterum in Idea Ethicæ inculcabimus.

Dico 2. *Deum non præmouere causas naturales ad agendum influxu quodam reali & Physico in ijs recepto.* Ita omnes communiter contra recentiores Thomistas. Probatur 1. quia talis præmotio est superflua: cùm enim causæ secundæ sint sufficienter constitutæ, & determinatæ in actu primo ad agendum per vires naturales effectui proportionatas, nihil aliud expectant à Deo ad operandum, quàm influxum simultaneum quo cum illis intimè concurrat ad earum operationes. Et sanè per se ridiculum est existimare, ignem v. c. qui ex natura sua calidissimus est, adeóque vt sic intrinsecè determinatissimus, vt ita loquar, ad producendum calorem,& ignem in subiecto apto,indigere motione aliqua Dei in eo recepta, qua præmoueatur & prædeterminetur ad comburendam stupam debitè sibi approximatam.

Probatur 2. quia intelligi non potest quid sit illa entitas quæ ponitur in causis secundis, præuie ad earum operationes: vel enim est actus primus, vel actus secundus, non enim datur medium; at non est actus secundus seu actio, cùm potiùs detur ad actionem eliciendam, adeóque tanquam quid ab illa distinctum. Neque etiam actus primus, quia actus primus nihil est aliud quàm vis agendi, seu potentia quædam ad agendum necessaria,quæ nequit esse quantitas, nec relatio, nec vlla

alia entitas realis præter qualitatem aliquam esse diuam ab actione realiter distinctam. At eiusmodi qualitas, aut quæcunque sit alia virtus, cùm sit creatura, non magis potest agere sine præmotione Dei, quàm ignis, & alia agentia creata. Vnde de hac illius præmotione iterum inquiretur, an sit actus primus, vel secundus, sicque res in infinitum abibit. Quod vt caueatur, omnis præmotio ab agentibus naturalibus ableganda est, fatendúmque concursum Dei simultaneum ad eorum actiones sufficere.

Neque dicas non esse parem rationem in pręmotione, ac in qualitatibus rerum naturalium; quia cum sit actualis pręmotio, non indiget alia præmotione, qualitates verò rerum naturalium cùm non sint præmotiones, indigent præmotione. Hoc enim est ludere verbis, quia quod qualitas illa dicatur præmotio, id non impedit quin sit virtus aliqua agendi creata, quæ necessariò & essentialiter debet pendere ab influxu causæ primæ vt agat, sicut negari non potest quin ab ea pendeat vt sit; eo modo quo ex mente Aduersariorum, impulsus ille quo lapis ex communi sententia, mouetur sursum, pendet ab influxu Dei, etsi sit quædam actualis præmotio.

Probatur 3. nam si præmotio illa requiritur in causis necessariis, ob dependentiam quam habent à prima causa, ea etiam poni debet in causis liberis ad omnes earum operationes; cùm hæ non minùs pendeant à causa prima quàm operationes agentium naturalium. At hoc sane dici non potest, quia etsi in actibus bonis vulgo ab omnibus concedatur aliqua præmotio quæ quoad entitatem sit realis & Physica, eam tamen in actibus prauis admit-

tere nefas putamus; cum impossibile sit concipere Deum non esse proprie, directè, & primario causam peccati, si voluntatem creatam præmouet ad illius entitatem, vt sæpe obseruauimus, maxime in Suauis concordiæ disput. 2. sect. 6. & 7.

Obiicies 1. causa secunda non mouet nisi mota à prima ex 7 & 8. Physicorum. Ergo requiritur præmotio ex parte Dei ad singulas actiones creaturarum. Respondeo antecedens nihil aliud significare quam causas secundas non agere nisi dependenter à prima, ad quod sufficit concursus simultaneus. Et quamuis ex mente Arist. aliquid præuium in causis ipsis receptum admittendum esset, sufficeret virtus agendi iis indita, vt ex eo patet quòd ex sententia illius, grauia & leuia dicuntur moueri à suis progenitoribus; non quòd præmotionem aliquam ab iis recipiant, quoties in propria loca tendunt: sed quia vim se ad propria loca mouendi ab iis punctо generationis acceperunt.

Obiicies 2. creaturæ magis dependent à Deo quoad modum agendi, quàm instrumenta ab artifice: at hæc indigent præmotione ad agendum, vt patet in penicillo, calamo, ferra, &c. Ergo & illæ. Respondeo maiorem falsam esse in sensu arguentium, cùm enim causæ secundæ non sint proprie instrumenta Dei, eò quòd habent vires proportionatas effectibus quos producunt, non est necesse vt quoad modum agendi, magis vel æque dependeant à Deo quàm instrumenta ab artifice. Quare etsi instrumenta præmoueantur ad agendum, non sequitur quod etiam ipsæ à Deo promoueri debeant. Et sanè absurdum est existimare ignem, qui ex naturali impetu tendit ad gene-

rationem ignis, lapidem qui intrinsecè inclinatur ad motum deorsum [illegible] absque præmotione Dei ad actus [illegible] tantopere connaturales, ac indiget instrumentum præmotione artificis, ad opus ad quod nullam habet propensionem naturalem.

Obijcies 3. si causæ secundæ agerent sine præuia Dei motione, iam non agerent vt causæ secundæ; sed vt primæ; at hoc repugnat, ergo & illud. Respondeo maiorem falsam esse, illud enim quod agit dependenter ab alio, non agit vt prima causa, etsi in se nihil recipiat: at causæ secundæ agunt dependenter à Deo: cùm sine intimo illius influxu operari non possint; ergo non agunt vt causæ primæ, sed vt secundæ. Confirmatur ad hominem, nam hinc sequeretur qualitatem promouentem quam Aduersarij constituunt, esse causam primam, cùm non agat dependenter ab alia præmotione,

Obijcies 4. actus secundus est nobilior primo, ergo non potest causa se reducere ab actu primo ad secundum, nisi per nouam entitatem qua de nouo actuetur & perficiatur. Sequela perspicua videtur: antecedens ostenditur, quia actus primus includit aliquam potentialitatem quam actus secundus non dicit. Respondeo 1. negando antecedens, & ad illius probationem dico, actum primum includere potentiam effectiuam actus, quæ absolutè actu perfectior est, vt intellectus intellectione, visus visione, &c. Respondeo 2. antecedente gratis admisso, negando consequentiam, nam entitas illa de nouo adueniens esset quidem actus primus, qui etiam esset ignobilior actu secundo, ac proinde egeret noua actualitate ad eum eliciendum, sicque

res in infinitum abiret. Quare etsi causa secunda esset simpliciter imperfectior actione, non oporteret in ea fingere aliquam præmotionem; sed sufficeret concursus Dei ad actionem intrinsecus, modo antè dicto.

ARTICVLVS IV.

De causa determinationis effectuum.

PRæmoneo 1. varias esse causas quæ possunt ex se producere plures effectus diuersæ speciei, vt capite præcedenti ostendimus. Dubitatur autem vnde oriatur quòd eiusmodi causæ producant potiùs effectum huius quàm illius speciei.

Præmoneo 2. cùm quælibet causa quæ potest producere effectum certæ speciei, possit plures numero effectus producere, dubitari vnde oriatur quòd hic numero effectus potiùs quàm ille, ab ea producatur; cur v. c. ignis hunc numero ignem producat potiùs quàm alium, quem æquè potest ex se producere, & qui in virtute illius continetur.

Respondeo & dico 1. *Non esse recurrendum ad causam primam, vt reddatur ratio quare causæ secunda habeant potius effectum vnius speciei quàm alterius.* Probatur manifestè, nam in primis materia cum ex se possit recipere omnes formas; ad talem specie determinatur ab agente, & à dispositionibus præuiis quarum vi ex illa educitur; vt ab igne ad concipiendam formam ignis, ab animali ad recipiendam formam animalis, &c.

Deinde quare sol potiùs producat ex putri materia ranam, quàm murem, causa huius rei

rei fumitur ex parte materiæ,quæ difpofita eft ad formam ranæ, non muris. ficut etiam eadem caufa determinatur ab equo ad producendum equum, a leone ad leonem generandum. Quod dictum fit, fupponendo communem fententiam alibi expendendam, de productione eiufmodi effectuum á fole.

Rurfus ex occurfu obiectorum oritur quòd fiat actus vitalis huius aut illius fpeciei; vt occurfus obiecti vifibilis, vel audibilis eft caufa quòd homo videat vel audiat: fiquidem non poteft exerceri nifi vifio circa obiectum vifibile, nec nifi auditio circa audibile. Ex quibus fufficienter colligitur determinationem effectus quoad fpeciem, á rebus creatis accipiendam effe, neque in Deum refundi debere. Maximè quia Deus paratus eft ad concurrendum ad hunc vel illum fpecie effectum,iuxta caufæ fecundæ exigentiã; fed maior eft difficultas de determinatione effectus quoad indiuiduum: pro quo

Dico 2. *Neque etiam quoad hoc ad Deum recurrendum effe.* Probatur 1.quia fi Deus me determinat ad hunc numero actũ amoris, non fum liber in eo eliciendo; fequela patet: nam quæ ratio eft cur cùm non fim liber ad fpeciem actus,fi Deus me ad illam determinar,vt ij fatentur qui fpeciẽ actus in Deum refundere non audent;fim tamen liber ad illius indiuiduationẽ,ex hypothefi quod Deus ad illã me determinet?vtrobique fanè eft paritas. At nonne abfurdum eft affirmare hunc numero actum non effe mihi liberũ, cùm hinc apertè fequatur me nihil agere liberè,eò quòd omnis actus qui fit eft talis numero: fequatur etiam me non magis mereri vel demereri per actum quem elicio,quàm per illum quem nunquam eliciam?

Probatur 2. refellendo modum quo talis determinatio fieri dicitur; qui enim eam admittunt, docent Deum videndo causam secundam esse veluti in procinctu ad eliciendum actum certæ speciei, & aliunde esse indifferentem ad hunc vel illum numero actum intrà illam speciem, determinare efficaciter talem concursum in indiuiduo potiùs quam alium. At profectò modus iste non caret difficultate, tum quia cùm gradus specificus non sit quid distinctum à numerico, nisi per nostros conceptus, vt iidem auctores fatentur; non potest intelligi quòd causa secunda sit determinata ad speciem actus, & non ad indiuiduum illius, aut quod Deus qui res cognoscit vt sunt, vnam rationem videat sine alia. Tum quia cum non fiat actus nisi singularis, non potest Deus determinare ad indiuiduationem actus, quin simul determinet ad illius exercitium, adeóque quin tollat libertatem exercitij.

Confirmatur: nam etsi gratis concedatur Deum videre causam secundam velut in procinctu ad agendum modo dicto, nondum tamen videt eam actu agere; cumque in eo instanti decernat eam determinare ad indiuiduationem actus, hinc manifestè sequitur eiusmodi determinationem præcedere exercitium actus, sicque vsum libertatis tollere; cùm ea determinatione posita, nō possit actus non fieri.

Probatur 3. nam quamuis opinio nostræ opposita minimè noceret libertati, adhuc tamen non satis videretur consentanea diuinæ sanctitati: quia si Deus voluntatem peccatoris determinat ad indiuiduationē actus, sequitur apertè Deum esse causam primariam & directam talis numero peccati, imò omnium peccatorū quæ fiunt, cum nullum fiat peccatum, nisi in indi-

uiduo. Hoc autem, vt verum fatear, nobis probari non potest. Et sane quis credat valde consentaneum esse diuinæ bonitati, & muneri primæ causæ, vt cùm quis paratus est ad patrandum adulterium, Deus illum determinet ad peccandum cum hac fœmina; & similiter quando quis iaculatur sagittam, Deus eam dirigat vt non hostem, sed amicum, vel parentem iaculatoris interficiat?

Dico 3. *Quòd talis actus in indiuiduo fiat potius quam alius, id ex variis circumstantiis repetendum esse.* Sequitur ex dictis; nam cùm ea determinatio non possit sumi à Deo, vt ostensum est, oportet vt ex circumstantiis petatur; cùm nihil aliud supersit vnde sumi possit.

Confirmatur: nam quod ignis producat hunc numero calorem, hoc ex eo commodè peti potest, quod operetur tali loco, & tempore, & maxime circa tale subiectum eo modo dispositum, alium producturus si in aliis circumstantiis, & circa aliam materiam operatus esset. Cùm enim ista iuuent ad productionem caloris, non video cur non etiam possint iuuare ad productionem talis caloris: cum non producatur calor nisi indiuiduo, & ratio specifica caloris non distinguatur à numerica, vt dictum est.

Quod rursus suadetur; quia omnes concedunt eundem numero effectum semel productum non posse iterum naturaliter produci. Hoc autem vix potest defendi in sententia quam impugnamus, quia iuxta illam productio indiuidui à solo Deo dependet; at nemo negat quin possit Deus eundem numero effectum reproducere. In sententia vero nostra sufficiēs causa illius impossibilitatis traditur, quia tot circumstantiæ occurrunt ad productionem

talis indiuidui, vt ex omnes simul nunquam ali contingere possint: quo fit vt reproductio eiusdem effectus sit naturaliter impossibilis.

CAPVT VII.

De causa finali, & quibusdam causis minùs propriis.

ARTICVLVS PRIMVS.

De ijs quæ spectant ad causam finalem.

QVæritur 1. an finis sit causa vera & realis. Respondeo 1. si strictè loqui hac in re velimus, finem non videri dicendum causam physicam & realem. Quia cùm non existat realiter quando causat, non potest per se habere influxum realem & physicum: at illa non est propriè causa physica & realis, quæ per se non habet influxum realem & physicum. Confirmatur exemplo aliarum causarum, quæ ideò vocantur causæ reales & physicæ, quia per se realiter influunt in effectum, quælibet in suo genere.

Respondeo 2. non propterea tamen recedendum à communi sententia quæ finé ponit inter causas veras & reales; tum quia Aristoteles assignat quatuor genera causarum, haud dubiè realium & physicarum, in quibus est finis; tum quia ea potest dici causa realis, quæ quouis modo habet actum causandi realem, esto entitatiuè seu materialiter non sit ens reale: at finis habet actum causandi realem, quatenùs efficiens realiter operatur propter

finem,& ex motione finis,vt ex postea dicendis clariùs intelligetur. Tum quia ea est vera causa & realis à qua effectus verè & citra mentis operam dependet:at effectus dependet hoc modo à fine, cum finis sit *id cuius gratia aliquid fit*, ex 2. physic. cap. 3. tex. 29. vt sumptio medicinæ reipsa dependet à sanitate sperata.

Quæritur 2. an finis causet secundum esse reale, an vero secundum esse intentionale. Respondeo causare secundum esse reale; probatur; nam finis causat secundum illud esse quod agens vult obtinere, at agens non vult obtinere esse finis intentionale; sed esse illius reale: ergo finis causat secundum esse reale. Maior perspicua est in ægroto qui non mouetur à sanitate, ad sumendam potionem, nisi secundum illud esse quod per potionem assequi intendit. Minor etiam est manifesta in eodem ægroto, qui per sumptionem medicinæ non intendit assequi esse intentionale sanitatis, seu cognitionem sanitatis, cum illam iam habeat; sed ipsam sanitatem realem. Quare sanitas eum mouet,secundum esse reale, non secundum esse intentionale.

Confirmatur, quia finis mouet secundum illud esse quo obtento agens conquiescit, & censetur finem intentum consecutus: at ægrotus non quiescit, obtenta sanitate, secundum suum esse intentionale, seu obtenta cognitione sanitatis; sed ea obtenta secundum esse reale, neque aliàs finem suum consequutus censetur; ergo finis mouet secundùm suum esse reale, non secundùm intentionale.

Obiicies 1. agens mouetur à fine ad consecutionem illius secundum entitatem realem, quo ipso realis entitas finis est effectus non modò causæ efficientis, sed etiam finalis.

Ergo si finis secundum idem suum esse reale mouet agens, sequitur finem esse causam & effectum sui ipsius secundum suam entitatem realem. Respondeo id verum esse sub diuersa consideratione, qua ratione absurdum nemini videri debet: entitas enim sanitatis vt futura & absens, mouet ægrotum ad sumendam potionem tanquam medium necessarium quo eandem illam sanitatis entitatem producat, & realiter præsentem exhibeat.

Obiicies 2. nihil causat nisi secundum esse quod habet, dum causat; at finis dum causat, nullum habet esse præter intentionale: ergo causat tantùm secundum esse intentionale. Respondeo maiorem falsam esse in causa finali, quia cùm causet agens mouendo ad sui productionem, necesse est vt moueat antequam sit actu, adeóque secundum esse quod non habet: quare sufficit quod illius esse sit futurum. Imo etsi futurum nunquam sit, mouere potest dummodo speretur futurum; vt patet in ægroto qui mouetur ad pharmaca sumenda à nunquam obtinenda sanitate.

Obiicies 3. intellectus mouet voluntatem per modum finis, ex S. Thoma 1. p. q. 82. art. 4. id est finis vt cognitus mouet voluntatem; adeoque secundum esse intentionale, non secundum esse reale. Respondeo negando consequentiam, intellectus enim mouet voluntatem per modum finis, quatenus ostendit illi bonitatem obiecti à qua ad amandum allicitur. Vnde tantùm sequitur cognitionem finis esse conditionem necessariam vt causet, non autem esse id quod causat, seu quod mouet agens ad operandum.

Quæritur 3. quotuplex sit causalitas finis, & qua in re constituenda sit.

Respondeo & Dico 1. *Duplicem assignari posse finis causalitatem, aliam in actu primo, aliam in actu secundo.* Prior causalitas nihil est aliud quàm ratio illa motiua qua finis potest agens impellere ad agendum, seu bonitas finis; vt in sanitate causalitas in actu primo est id quo sanitas potest ægrotum mouere ad sumendam potionem amaram, id est bonitas ipsius sanitatis: sic enim finis constituitur in actu primo potens ad causandum in suo genere, seu ad mouendum efficiens vt illius gratia operetur.

Posterior verò causalitas seu actualis causatio consistit in ea motione qua finis de facto mouet agens ad operandum: hac enim motione posita, finis concipitur iam vt actu causans suum effectum; v.c. sanitas est actu causa finalis respectu ægroti, cùm illum actu mouet ad sumendam potionem, vel ad eam optandam.

Obiicies, Deus est finis beatorum, nec tamen eos mouet ad operandum, cùm ipsum possideant. Respondeo 1. quod iam dictum est de motione finis, debere præsertim intelligi de fine absente & obtinendo; ille enim propriè mouet & trahit ad sui assecutionem. 2. id etiam aliquatenus competere Deo respectu beatorum; quia illos continuò mouet & excitat ad actus beatificos, per quos ab iis possidetur.

Dico 2. *Actualem causalitatem finis non esse quid realiter distinctum ab actione agentis qua fit propter ipsum.* Probatur: quia actualis causalitas finis est id quo agens mouetur ad agendum; at agens non mouetur ad agendum nisi quatenùs actionem elicit; ergo actio agentis est ipsa causalitas finis.

Confirmatur: nam quidquid finxeris ex parte finis ante operationē agentis, certè in eo priori verum erit dicere nihil fieri propter finem;

ergo verum erit finem actu nondum causare: non enim intelligitur finis causare, nisi quatenus aliquid fit illius gratiâ. Contra verò statim atque agens operatur, concipis aliquid fieri propter finem, & finem actu causare. Quare omnino dicendum est actualem finis causalitatem non esse quid realiter distinctum ab operatione agentis, quæ fit propter illum.

Nec refert quod dici solet, finem esse causam primam per quam mouetur agens ad operandum; hoc enim verum est iuxta conceptum nostrum, quia cùm agens non operetur nisi propter finem, causalitas finis videtur prior causalitate agentis; cùm tamen à parte rei sit vnica & eadem, sub diuersa ratione. Eadem quippe actio qua ægrotus optat sanitatem, est effectiuè à voluntate ægroti, & motiuè à bonitate sanitatis per intellectum ei repræsentata.

ARTICVLVS II.

De causa instrumentali.

PRæmoneo 1. omnem causam alteri vt principali subordinatam posse dici aliquo modo instrumentalem, vt sunt dispositiones respectu materiæ, & fines intermedij respectu vltimi; sumi vero magis propriè instrumentum pro causa alteri subordinata in genere causæ efficientis, quo modo calor est instrumentum ignis ad generandum alium ignem.

Præmoneo 2. instrumentũ sic sumptum assumi ad attingendum efficienter effectũ vires illius superantẽ, & causæ principali proportionatum; vt manifestum est in exemplo alla-

to caloris, qui cùm sit accidens, assumitur ad productionem substantiæ ignis, vt suprà diximus. His positis

Quæritur 1. an sit de ratione instrumenti, vt non moueat nisi motum à causa principali per aliquid reale in eo receptum. Respondeo negatiuè, ex communi sententia, contra Thomistas; nam etsi id interdum ita fiat, nempe in instrumentis artis, vt cùm pictor mouet penicillum ad pingendum; non tamen generatim est necessarium ad rationem instrumenti, vt patet, quia ignis per calorem, vt per naturale instrumentum, producit ignem, neque probabiliter dici potest ignem calori imprimere aliquam motionem, qua eum eleuet ad producendum ignem. Eò vel maximè quia cùm calor sit per se naturalis virtus ignis, sufficienter est proportionatus in suo genere ad producendam formam ignis, & quæuis alia virtus ad hoc est superflua: alioqui pari iure dici posset ad hanc virtutem prærequiri aliam, & sic in infinitum.

Confirmatur: nam non rarò instrumentum operatur, causa principali non existente, à qua proinde moueri non potest, vt cùm mortuo animali, generatur fœtus ex semine ab illo deciso. Potest etiam ignis extingui paulò antequã alius generetur per dispositiones in subiecto aliquo ab eo productas; quo casu calor ignem generans ab igne extincto realiter moueri non potest, vt perspicuum est.

Obiicies 1. instrumentum non agit nisi vt eleuatum à causa principali; at non potest eleuari nisi in se motionem aliquam virtuosam recipiat. Respondeo 1. hoc argumentum non satis cohærere cum sententia communi Thomistarum qua censent substantiam non esse

per se immediatè operatiuam; illa enim motio instrumenti ab ipsa substantia causæ principalis immediatè profluere debet.

Respondeo 2. Instrumentum eleuari ad aliud nihil esse quàm agere in virtute causæ principalis, & hoc sumi intransitiuè, vt sensus sit, instrumentum esse virtutem causæ principalis per quã effectus sibi proportionatos producit.

Obiicies 2. Instrumenta artis indigent præuia motione, cur non & alia? Respondeo esse manifestum discrimen, nam serra v. c. nullam ex se habet vim effectiuam ad scindendum lignum, adeo vt etiam dum actu concurrit ad scissionem, non tam videatur se habere efficienter ad illam, quàm subiectiuè, nempe sustentando impulsum agentis à quo fit scissio. Quare mirum non est quod eiusmodi instrumenta diffita assumi debeant, & moueri ab artifice ad effectus artis producendos. Calor verò est virtus naturalis ignis, quæ habet vim intrinsecam adæqnatam & principalem ad producendum calorem sibi similem, inadæquatam vero & instrumentalem ad producendum ignem.

Quæritur 2. An instrumentum necessariò debeat habere aliquam operationem propriam, antecedenter ad eam quam elicit virtute causæ principalis.

Respondeo negatiuè, ex communi sententia, contra eosdem auctores, qui entia & motiones multiplicant sine necessitate. Probatur: nam quamuis in causa instrumentali propriè dicta admittenda sit vis quædam & aptitudo ad effectum producendum, non tamen apparet cur debeat habere actionem aliquam propriam, quæ antecedat actionem qua operatur vt instrumentum; cum neque in ca•

lore quo producitur ignis, neque in [illegible] alius instrumentis duplex illa actio distingui possit. Et si è quæram est alia actio caloris magis propria quàm calor actio? at hæc ipsa quoque est per quam disponitur subiectum ad productionem ignis, sicque calor elicit actionem illam vt instrumentum ignis.

Confirmatur exemplo instrumentorum artificialium, quæ non efficiunt aliquid proprium, antequam moueantur à causa principali: serra enim non habet effectum aliquem prævium ad scissionem, nec calamus ad scriptionem: tunc autem operantur vt instrumenta, cùm non agant nisi mota à causa principali.

Vnde refelluntur qui dicunt duos hic esse distinguendos effectus, nempe in actione serræ scissionem, & formam cathedræ, vel scamni, & priorem effectum esse proprium serræ, posteriorem vero artificis. Cùm enim serra non scindat, nisi moueatur ab agente principali, hinc perspicuum est eam non scindere nisi vt causam instrumentalem, & scissionem esse proprium effectum causæ principalis, ex quo alius præcipuè intentus resultat, nempe figura rei artefactæ.

ARTICVLVS III.

De causa exemplari seu ideali.

PRæmoneo 1. Nomine exemplaris seu ideę vulgo intelligi formam illam intellectualem, ad cuius similitudinē agens per intellectum intendit producere aliquem effectum externum. Quo sensu dicunt Theologi Deum

producere hominem iuxta ideam hominis, quam in mente habet; & constat pictorem effingere imaginem, iuxta illius exemplar quod mente concepit.

Præmoneo 2. Exemplar seu ideam communiter definiri, *Formam quam effectus imitatur ex intentione agentis intellectualis*, quasi diceretur exemplar esse imaginem ad cuius similitudinem agens intellectuale intendit producere effectum. Verùm vt hoc clariùs percipiatur, duæ difficultates proponendæ sunt.

Quæritur 1. in quo propriè consistat ratio ideæ seu exemplaris, an in conceptu formali qui aliud nihil est quàm actualis intellectio, seu formalis repræsentatio rei faciendæ; an verò in conceptu obiectiuo, seu in obiecto cognito & per actualem cognitionem repræsentato, quod dicitur esse obiectiuè in mente. Quod si dicatur ideam esse conceptũ obiectiuum, dubitatur rursus an id intelligatur de ipso opere faciendo, an autem de quodam alio obiecto ad cuius imitationem opus faciendum sit.

Respondeo & dico 1. *Priorem quæstionem magis videri de nomine, quàm de re.* Cùm enim omnes admittant duos illos conceptus in agente intellectuali tota dubitatio eo voluitur, cuinam ex illis nomen ideæ seu exemplaris potiùs tribuendum sit.

Et fortè ad conciliandas sententias oppositas, congruentiùs dicemus duplicem admittendam esse ideam, aliam formalem, aliam obiectiuam. Siquidẽ effectus producitur tũ ad similitudinem conceptus formalis, non quoad esse, sed quoad repræsentationem; quatenùs opus eo modo fit quo per actualẽ cognitionẽ & speciẽ expressam repræsentatur: tum ad similitudinem conceptus obiectiui; quia artifex

intendit assimilare opus obiecto quod illius menti obuersatur.

Fatendum tamen ideam seu exemplar magis propriè sumi hoc posteriori modo; quia nomine exemplaris solet intelligi obiectum aliquod, ad quod respiciens artifex conatur effingere opus illi simile; vt cùm pictor intuendo imaginem Regis, aliam ei similem efformat. Hocque videtur magis consentaneum scripturæ, cùm ait Exod. 25. *Inspice & fac secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est.* Vt autem satisfiat posteriori difficultati,

Dico 2. *Exemplar non esse obiectum ipsum quod faciendum est; sed aliud ad cuius imitationem fieri debet.* Probatur 1. nam cùm pictor intuens Regem, effingit imaginem illius, dici non potest illius exemplar esse imaginem quam pingit; sed Regem ipsum ad cuius imitationem effingere conatur imaginem.

Confirmatur: nam opus censetur rectè factũ, quando est conforme suo exemplari; at imago regis non censetur rectè facta eo quod est sibi conformis, sic enim nullus artifex in effingendo suo opere errare posset; cùm nullum opus quantumlibet imperfectum, possit non sibi esse plane consentaneum; sed quatenùs ipsum Regem perfectè repræsentat.

Probatur 2. Nam si exemplar esset opus ipsum quod fieri debet, sequeretur ideas diuinas non esse intra Deum; sed in rebus ipsis ab eo creabilibus, quas proinde teneretur intueri, vt ad earum similitudinem istas procrearet. Hoc autem etsi à nonnullis admittatur, diuinæ perfectioni non satis videtur consentaneum, adeóque à nobis reiectum est in Theol. spec. l. 1. c. 12. vbi ostẽdimus, ideas diuinas non esse res ipsas factibiles; sed essentiam Dei vt variè imitabilem à creaturis.

Quæritur 2. Ad quam causam exemplar reducendum sit. Respondeo videri reducendum ad causam efficientem. Ratio est, quia ita se habet idea operis ad artificem, sicut forma naturalis ad agens quod constituit, at hæc spectat propriè ad principium effectiuum, ergo & illa ad idem principium reduci debet. Probatur maior: nam sicut agens naturale constituitur per formam, ita & agens artificiale per ideam; & sicut illud intendit producere effectum sibi similem quoad formam, ita & hoc quoad ideam; adeoque hæc spectat ad causam efficientem.

Confirmatur: nam ars est habitus effectiuus per modum dirigentis & regulantis; ergo & idea, cùm ad artem pertineat, ad causam effectiuam reduci debet.

Obicies. Idea vt est præcisè quid imitabile ab ipso effectu artificioso, habet tantùm rationem causæ formalis; esto quatenùs est principium operandi in artifice, ad causam effectiuam reduci debeat. Respondeo antecedens falsū esse, cùm id quod non informat aliquid, neque est pars illius intrinseca; sed est omninò illi extrinsecum, nullo modo nisi abusiuè illius forma dici possit. Quod vero effectus fiat ad illius imitationem, id non sufficit ad rationem causæ formalis; quin potiùs spectat ad rationem causæ effectiuæ, eò quod causa efficiens intendit producere effectum sibi similē.

Instabis, id quod tribuit speciem alicui est forma illius; atqui exemplar tribuit speciem effectui, ergo est forma illius. Respondeo distinguendo maiorem, quod tribuit speciem intrinsecè concedo, extrinsecè nego: at exemplar non tribuit speciem effectui priori modo; sed tantùm posteriori, quatenus artifex

eo informatus producit effectum illi similem, adeoque in tali specie.

ARTICVLVS IV.

De casu, fortuna & fato.

QVæritur 1. An & quid sit casus. Respondeo per casum hic intelligi, *Effectum aliquem insolitum ex causa naturali, præter inclinationem illius ortum.* Quo sensu dari casum dubitari non potest, cum multa eo modo eueniant, vt quando tegula decidens prætereuntem lædit. Ille enim effectus est de raro contingentibus, & est præter inclinationem natiuam tegulæ decidentis, aut venti eam impellentis; vnde læsio illa est effectus per accidens, & casualis respectu tegulæ, & tegula est causa per accidens illius læsionis.

Vbi nota effectum casualem reperiri in rebus respectu causarum creatarum, non autem respectu Dei, vt diximus lib. 1. Theol. spec. c. 18. Quia etsi effectus aliquis possit subterfugere ordinem causæ particularis, non tamen causæ vniuersalis, quæ est Deus: cum nihil fiat nisi Deo præsciente & volente, aut saltem permittente. Vnde multo minus casus admittendus est in iis quæ immediate à Deo fiunt, quia cùm Deus sit omniscius, & omnipotens, fieri nequit quòd aliquid ab eo prodeat præter scientiam & intentionem eius. Quare cùm Deus per se immediatè mundum produxerit, repugnat quod mundus ex fortuito atomorum concursu factus fuerit: vt Democritus, & quidam alij veteres somniarunt.

Quæritur 2. An, & quid sit fortuna. Respon-

deo per fortunam intelligi *effectum raro contingentem præter intentionem agentis*: Quibus verbis illud ponitur discrimen inter fortunã & casum, quæ si plerumq; pro eodem vsurpẽtur, quòd casus præcipuè spectat ad res naturales, intellectu carentes, fortuna vero ad intellectuales.

Quod autem fortuna eo sensu admittenda sit nimis perspicuum est, cùm multa hominibus operantibus eueniant præter eorum intentionem, vt si quis fodiens terram, thesaurum inueniat. Illi enim fossioni, quæ est opus per se intentum à fossore, adiungitur omnino per accidens, & præter illius intentionem, thesauri inuentio. Vnde hæc inuentio est effectus fortuitus & fossor causa fortuita.

Vbi aduerte eos vulgò dici benè aut malè fortunatos, quibus incogitantibus bona aut mala eueniunt. Verùm etsi effectus illi dicãtur fortuiti respectu causarum secundarum, non tamen respectu Dei, cùm præter cognitionem & dispositionem eius non eueniant. Quare in illius prouidentiam dispensatio illa bonorum aut malorum referenda est, non in Deam illam fictitiam, quam antiqui fortunam appellarunt.

Quæritur 3. An, & quid sit fatum. Respondeo nomine fati ab antiquis Philosophis intelligi causam aliquam casui & fortunæ omnino oppositam, qua scilicet res omnes fiant ex absoluta determinatione & necessitate, ita vt impossibile sit aliter euenire, adeóque tollatur omnis effectuum non modò libertas, sed etiam contingentia: vel certam aliquam dispositionem & ordinem in causis rerum constitutum, quo fiat vt omnia ineuitabili necessitate eueniant. Hanc autem causarum ordinationem & necessitatem alij in ipsarum naturam, alij in influxus astrorum, alij in voluntatem Dei, vel

necessario, vel efficacissime operantem referebant.

Verùm hæc opinio vt veræ Philosophiæ, ac fidei opposita ab omnibus Catholicis communiter reiicitur, cùm planè destruat libertatem hominis, & consequenter rationem omnem virtutis & vitij, meriti & demeriti, præmij & supplicij tollat. Pessimè etiam sentit de Deo, quatenus supponit eum agere ad extra, ex necessitate naturæ: si enim nos homunciones præditi sumus libertate ad agendum, vel non agendum, quæ sanè magna est perfectio, quantò magis Deus omnium creator, eiusque absolutissimè perfectum in omni genere, agendi vel non agendi libertate potitur? qua de re aliquid diximus in Theol. specul. vbi de voluntate Dei. Ineptè quoq; supponit astra, cùm sint agentia corporea, influere directè in voluntatem nostram quæ est potentia spiritualis, eámque ad vnam partem immobiliter determinare, de quo in Idea Ethicæ aliquid fortè dicetur.

Quare fatum in eo sensu reiiciendum est tanquam impium & hæreticum; admittendum verò si sumatur pro dispositione in rebus creatis à Deo posita, qua fit vt causæ naturales effectus suos naturaliter & necessariò, causæ verò contingentes & liberæ effectus suos contingenter & liberè, infallibiliter tamen operentur. Cùm enim res omnes creatæ subsint prouidentiæ Dei, hæcque sit certa & immobilis, fatum eo sensu admittendum esse perspicuum est. Ne tamen detur occasio errandi, nomine prouidentiæ, aut voluntatis Dei, potiùs quàm fati vtendum est.

CAPVT VIII.

De ente rationis.

ARTICVLVS PRIMVS.

De existentia, & natura entis rationis.

PRæmoneo 1. cùm Metaphysica agat per se de ente reali, ad eam quoque spectare agere de ente rationis, per reductionem ad ens reale; adeóque illius existentiam, naturam, & causas inuestigare, quod in hoc capite exequemur.

Præmoneo 2. nomine entis rationis non hîc intelligi aliquid realiter existens in ratione seu intellectu, quomodo species intellectiles & scientiarum habitus dici possunt entia rationis; neque aliquid ab intellectu realiter productum, quomodo actus intellectus, & opera externa ex artis directione facta, entia rationis appellari possunt; sed aliquid quod existit tantùm obiectiue in intellectu, ita vt nullam habeat vel habere possit realem existentiam extra intellectum, sed tantùm habeat existentiam, quam vocant obiectiuam, in ipso intellectu. Hoc enim propriè intelligitur nomine entis rationis, cùm de eo sine alia declaratione agitur, siue in Metaphysica, siue in aliis scientiis. His præmissis,

Quæritur 1. an detur ens rationis in sensu iam explicato. Respondeo affirmatiuè, ex communi omnium sententia, quæ in manifesta

experientia fundatur. Quo i ie enim multa entia rationis mente effingimus, quæ nullum aliud esse habent quàm obiectiuum, vt cum concipimus cæcitatem, tenebras, aliasque priuationes in modum cuiusdam formæ realis subiecto inexistentis: nam licet cæcitas, & tenebræ suo modo rebus connectantur extra mentis operationem, non tamen in ratione formæ positiuæ, vt ab intellectu concipiuntur. Concipimus etiam Cerberum tricipitem, hydram, chimeram, aliáque impossibilia quæ nullum habent esse præter obiectiuum in mente concipientis.

Obiicies 1. quidquid est, debere priùs esse quàm cognosci, adeoque ens rationis nullo modo esse, cùm non sit antequam cognoscatur. Respondeo antecedens verum esse de eo quod existit independenter à cognitione, non autem de eo quod per cognitionem accipit esse, quale est ens rationis.

Quod si instes, omnem cognitionem supponere obiectum circa quod versatur: Respondeo id verum esse de obiecto per se, vel per speciem sui ad cognitionem concurrente, non autem de eo quod non cognoscitur nisi per species alienas; fieri enim potest vt tale obiectum non existat, nisi per operationem intellectus eiusmodi species sic disponentis, vt eæ repræsentent tanquam existens aliquid quod verè non existit, nec existere potest; vt cùm per species hirci & cerui concipit hircoceruum, ad modum vnius animalis ex hirco & ceruo compositi.

Obiicies 2. terminum cuiusque actionis realis debere esse realem, ac proinde ens rationis, quod est terminus intellectionis realis, esse aliquid reale. Respondeo antecedens verum

esse de termino intrinseco actionis realis & productiuæ, quomodo per intellectionem producitur species expressa seu verbum mentis, quod est aliquid reale; non autem de termino illius extrinseco, quale est ens rationis per speciem illam expressum & repræsentatum. Ad eum modum quo terminus picturæ internus est realis, nempe imago à pictore efficta; at verò terminus externus potest esse non realis, & fictitius, vt cùm pictor varia monstra impossibilia effingit.

Obiicies 3. relatio rationis creatoris, Domini, & similes competunt Deo citra operationem intellectus, ergo saltem concedendum est aliqua entia rationis existere independenter ab intellectu cogitante. Respondeo falsò supponi Deum esse creatorem, & dominum per relationem rationis; illæ enim sunt potiùs denominationes reales extrinsecæ ex eo sumptæ, quòd Deus creaturas realiter produxit, & in eas summum habet imperium. Quòd si fingatur Deum per relationem rationis referri ad creaturas, iam eò ipsò talis relatio constituitur per intellectum, cùm nequeat esse relatio rationis, nisi per opus rationis.

Quæritur 2. vtrum ens rationis sit aliquo modo in rebus, siue per operationem intellectus, siue independenter ab illa. Sententia communis est negatiua, quæ vt clariùs intelligatur.

Respondeo & dico 1. *Ens rationis omnino pendere ab operatione intellectus, ita vt neque quoad essentiam, neque quoad existentiam sit independenter ab intellectu.* Ratio est, quia non modò de existentia; sed etiam de essentia entis rationis est vt pendeat ab intellectu: tum quia debet esse proportio inter essentiam quamcunque &

existentiam ad quam dicit ordinem; quare cùm ens rationis pendeat ab intellectu, quoad existentiam, ab eo etiam pendere debet quoad essentiam. Tum quia si ens rationis non penderet ab intellectu, quoad suam essentiam, vt aliqui existimant, eatenus non esset ens rationis; sed verum ens reale, sicut est essentia hominis, vel equi nondum existentis; hoc autem communi Philosophorum sensui repugnat, & per se statim absurdum appatet.

Dico 2. *Ens rationis non esse in rebus extra intellectum: sed tantùm in intellectu.* Probatur, nam si est in rebus, non est in illis nisi dependenter ab operatione intellectus, cùm non nisi ab intellectu produci possit; at quod eo modo non sit in rebus inde patet, quia propter nostrum intelligere nihil ponitur in re, vt aiunt vulgò Philosophi; & per se ridiculum est existimare, quando concipimus Deum & Creatorem; ex vi talis conceptus Deo imprimi relationem rationis ad creaturas. Confirmatur: quia non potest intelligi quòd ex vi intellectus nostri aliquid resultet in Deo, aliove subiecto, quin id sit forma aliqua realis, vt pote exigens subiectum reale cui inexistat.

Obiicies: vel ens rationis nullibi est, vel est subiectiuè in intellectu aut in rebus; at primum dici non potest, quia cum ens rationis dicitur formari ab intellectu, alicubi esse debet secundum esse quod habet: non etiam secundum, quia ens rationis dicitur esse in intellectu obiectiuè tantùm; ergo tertium admitti debet. Respondeo ens rationis alicubi esse, non quidem subiectiuè propriè loquendo, quia quod est in aliquo subiecto, est accidens reale; sed tantùm obiectiuè, nimirum in intellectu qui concipiendo chimeram quæ non

est, ac si esset, censetur illi tribuere quandam existentiam obiectiuam, quatenus illam sibi vt existentem obiicit.

Ex quo patet, ens rationis non esse conceptum mentis à quo effingitur; sed obiectum illius. Nec refert quod nihil sit nisi per conceptum; inde enim non sequitur nihil esse præter conceptum; cùm conceptus dicat actionem realem ab intellectu productam, & in eo subiectiue receptam, ens vero rationis sit obiectum eiusmodi actionis, à qua proinde distingui debet vt quid fictitium ab ente vero & reali.

Quæritur 3. quid sit ens rationis. Respondeo esse obiectum ab intellectu effictum, seu non ens conceptum ab intellectu per modum entis. Patet ex dictis, ens siquidē rationis nullibi habet aut habere potest esse subiectiuè; sed tantùm potest repræsentari intellectui, ac si verè existeret, adeoque potest tantùm habere esse obiectiuum per intellectum. Vnde illud non est propriè ens rationis quod concipitur vt existens, etsi non existat, si verè possit existere: quia vt suprà aduertimus, essentiæ rerum includuntur intrà ambitum entis realis, etiam quandiu sunt in statu possibilitatis, seu antequam actu existant: requiritur ergo ad ens rationis propriè dictum vt aliter nō existat, nec existere possit quàm obiectiuè in intellectu. Quò fit vt quando concipio Antichristum futurum, non effingam ens rationis; quia etsi Antichristus non sit actu in rerum natura, potest tamen realiter & extra intellectum existere, & obiicitur meo intellectui secundum illud esse possibile à quo denominatur ens reale. Quare per accidens est respectu illius, quod ab intellectu concipiatur, cùm tamen vice

versa,totum esse entis rationis ab intellectu essentialiter pendeat; quatenus nullum habet esse siue actuale,siue possibile in rerum natura, sed tantùm esse obiectiuum per conceptionem intellectus.

ARTICVLVS II.

De causa efficiente entis rationis.

QVæritur 1. à qua potentia fieri possit ens rationis. Quod vt intelligatur,

Notandum 1. hic non agi de ente rationis strictè sumpto,iuxta notionem vocabuli; cùm enim ens rationis dicatur à ratione,& ratio ad solum intellectum spectet,hinc sequitur ens rationis in eo rigore vocabuli non posse fieri nisi ab intellectu. Dubitatur ergo an ens rationis latè sumptum pro ente ficto, & distincto ab ente reali, possit effingi ab omnibus potentiis animæ; præsertim ab appetitu, & à sensibus: quod enim ab intellectu formari possit, in dubium minimè vocatur.

Notandum 2. cùm inquirimus causam à qua ens rationis fit,non agi de causa effectiua propriè dicta; quia cùm ens rationis non sit verum ens,non potest habere veram causam efficientem, neque propriè fieri. Debet ergo quæstio intelligi de causa efficiente impropria, quæ scilicet tribuat enti rationis illud esse obiectiuum quod habet; quibus prænotatis,

Respondeo & dico 1. *appetitum non facere propriè ens rationis.* Ratio est, quia ens rationis fit eò ipsò quo quod non est ens effingitur per modum entis;at talis fictio non potest cadere in appetitum, quia rem aliter effingere

quàm sit, non spectat nisi ad potentiam cognoscitiuam; cùm ea sola possit rem aliter concipere quàm sit, eique tribuere quoddam esse obiectiuum quod à parte rei non habet.

Confirmatur: nam appetitus ex se est potentia cæca, quæ obiecta in quæ fertur, non fingit; sed eo modo illa amplectitur, quo ipsi ab intellectu vel phantasia repræsentantur. Quare etsi voluntas feratur in rem aliquam aliter quàm sit, v. c. in obiectum tanquam bonum quod reuera bonum non est; ille error referri debet in intellectum, qui obiectum aliter repræsentat quàm sit: non autem in voluntatem, quæ cum non sit facultas cognoscitiua, bonum à malo dicernere non potest.

Dico 2. *nullum sensum siue externum, siue internum posse efficere ens rationis.* Probatur, quia quamuis possint sensus obiecta percipere aliter quàm sint, non tamen aliter quàm absolutè esse possint, vt patet, nam si v. c. visus remum in aqua tanquam fractum percipit, non repugnat absolutè quin re vera fractus sit; & si imaginatio montem aureum effingit, nil vetat quin mons aureus à Deo possit creari, id est ingens auri moles instar montis; at non propriè fingitur ens rationis, quando aliquid concipitur aliter quàm sit, si possit esse eo modo quo concipitur: nam aliàs concipiens res possibiles, vt rosam in hieme, efficeret ens rationis, quod dici non potest; sed quando res concipitur aliter quàm sit, aut esse possit.

Quòd si dicas chimeram posse effingi ab imaginatione, etsi nec sit realiter, nec esse possit. Respondeo chimeram effingi ab imaginatione quoad figuram tantùm externam, quomodo esse potest; nil enim vetat quòd

Deus

Deus producat animal aliquod quod exter n tale sit quale ab imaginatione fingitur. Quatenus chimera eo modo non est proprie ens rationis, sed quatenus effingitur tanquam quoddam animal substantialiter constans ex diuersis essentiis, vt fingitur ab intellectu; quomodo neque est, neque esse potest.

Dico 3. *Solum intellectum efficere ens rationis, modo prædicto acceptum.* Sequitur ex resolutionibus præcedentibus, cùm nulla alia illius causa velut effectiua assignari possit. Hoc autem ita intellige, vt ens rationis non aliter fiat ab intellectu, quàm per formalem conceptionem qua obiectiuè repræsentatur tanquam ens quod non est ens. In eo enim consistit ens rationis, quod sit obiectum à mente effictum; non potest autem effingi, nisi per actualem cognitionem, ac proinde non alia est admittenda operatio intellectus qua producatur ens rationis, quàm illius intellectio. Ad maiorem autem horum intelligentiam,

Nota 1. ens rationis dupliciter posse ab intellectu cognosci, primò per cognitionem directam, vt cum cõcipio directè chimeram tanquam animal aliquod possibile, vel existens; secundò per cognitionem reflexam, cùm scilicet cognosco me concipere chimeram. Cæterum ens rationis non fit propriè per posteriorem cognitionem, quia potiùs tunc cognoscitur vt iam factum; sed per priorem.

Nota 2. à nonnullis dubitari, an per tres vulgares mentis operationes possint fabricari entia rationis: cui difficultati respondeo affirmatiuè; quia per primam possum simpliciter apprehendere vt ens, quod ens non est; per secundam possum iudicare aliquid esse ens, quod non est ens, aut vice versa; per ter-

tiam possum ex præmissis concludere aliquid sequi ex alio, quod verè ex eo non sequitur, adeóque his omnibus modis possum effingere entia rationis.

Nota 3. ens rationis duobus modis; e illas operationes fieri posse vel affirmatiuè vel negatiuè; affirmatiuè tribuendo rei aliquid quod ei non conuenit, negatiuè illi denegando aliquid quod ei verè & necessariò cõuenit: priori modo fingitur ens rationis, cùm quis iudicat tenebras esse quandam nigredinem aëri affusam, posteriori vero cùm quis existimat Deum non esse, vel hominem non esse animal.

Quæritur 2. an ens rationis ab intellectu siue diuino, siue Angelico fieri possit.

Respondeo & dico 1. *non posse fabricari ab intellectu diuino, si propriè loqui velimus.* Ratio est, quia nulla imperfectio cadit in Deum; at magna sane est imperfectio effingere ens rationis; ergo id Deo tribui non debet. Minor ostenditur, quia tunc fit ens rationis cùm aliquid concipitur aliter quàm sit; at magna est imperfectio rem ita concipere: ergo modus ille concipiendi in Deum cadere nequit, ideóque nec fabricatio entis rationis.

Confirmatur: nam cùm Deus infinita vi intelligendi polleat, non modo omnia cognoscit, sed etiam perfectè comprehendit quidquid ad eorum essentiam, proprietates, & alia adiuncta pertinet; quare non potest res aliter cognoscere quàm sint, & consequenter nullum ens rationis effingere potest.

Obiicies: Deus nouit ens rationis effictum ab intellectu humano, cùm sciens & volens concurrat ad quamcunque illius cognitionem, ac proinde ignorare non possit quod ab illo cogitante effingitur; ergo etiam Deus facit ens

rationis : sequela patet , quia ens rationis fit eo ipso quo cognoscitur. Respondent aliqui negando antecedens:sed immeritò, tum propter rationem iam allatam , tum quia etsi sit imperfectionis res aliter cognoscere quàm sint, magna tamen est perfectio, intelligere rem aliter cognosci ab alio quam sit; quia sic & cognitio falsa cognoscitur vt est , & obiectum per eam repræsentatum cognoscitur etiam vt est ; quod sanè non exiguam perfectionem indicat , ac proinde in Deo admitti debet.

Respondeo igitur 2. cum communi sententia, negando sequelam , & ad probationem illius dico, Deum non efficere ens rationis,etsi illud cognoscat quod à nobis fingitur : quia ens rationis fit tantùm per eam cognitionem qua fingitur , non autem per eam qua vt fictum agnoscitur,vt patet ex dictis. Hæc enim posterior cognitio cum sit vera, & nullam fictionem contineat,non potest esse entis rationis effectiua ; sed ea tantùm qua fingitur per modum entis, quod non est ens , nec esse potest. Et in idem redit quod aliquid dicunt,ideo Deum non efficere ens rationis,quando à nobis effictum cognoscit , quia illud non cognoscit practicè,sed duntaxat speculatiuè. Fateor tamen quæstionem istam magis ad modum loquendi spectare, quam ad rem ipsam.

Dico 2. *Angelum non posse fingere entia rationis quoad res naturales, quarum claram & perfectam habet notitiam , posse tamen quoad res supernaturales.* Prior pars probatur, quia cùm Angelus clarè & intuitiuè penetret res omnes naturales , non potest falli in earum cognitione, ideoque non potest cæcitatem per modum formæ positiuæ,nec tenebras per modum

nigredinis percipere; sed singula cognoscit vt sunt à parte rei.

Posterior ostenditur: nam cùm supernaturalia non sint nota Angelis sine peculiari Dei reuelatione, dubium non est quin possint circa illa hallucinari, & aliter de rebus sentire quàm sint; quomodo deceptus est dæmon, iudicando Christum non esse Deum; sed merum hominem.

Idem dicitur communiter de futuris contingentibus, ab hominum natiua libertate pendentibus, cùm possit Angelus existimare aliquid eiusmodi futurum, quod vere futurum non sit. Verùm hæc deceptio non sufficit nisi ad fingendum ens rationis impropriè & latè sumptum, quia si agatur de ente rationis strictè sumpto, quale antè descriptum fuit, non facilè intelligitur illud ab Angelo fabricari posse; quia vt eiusmodi ens rationis ab illo fieret, necesse esset vt tanquam futurum iudicaret, quod neque vnquam euenturum esset, neque euenire posset. At non satis constat Angelum posse eiusmodi assensum elicere, cùm vires naturales humanæ libertatis perfectè penetret, adeóque sciat quidquid ab illa prodire potest; & aliunde in rebus non satis sibi perspectis præcipitem sententiam ferre non soleat, vt vulgò tradunt Theologi in tractatu de Angelis.

ARTICVLVS III.

De diuisionibus entis rationis.

Ens rationis primò diuidi solet in fundatum & non fundatum; fundatum dicitur

illud quod fit cùm aliquo fundamento in re, vt cùm cæcitatem qua visus destruitur, concipimus per modum alicuius qualitatis noxiæ oculo inhærentis. Licet enim quod ita cæcitatem concipiamus, id oriatur ex imbecillitate nostri intellectus, eo tamen defectu posito, est etiam aliquod fundamentum ex parte rei seu subiecti, fingendi aliquam qualitatem in oculo, quæ verè in eo non est.

Non fundatum vero dicitur illud quod fit ex mera intellectus libertate, vt chimera, hircoceruus, &c. nihil enim est in rebus quod tribuat occasionem intellectui coniungendi in vnam, duas aut tres naturas specie distinctas; & qua facilitate mens connectit vnam partem substantiæ cerui cùm parte substantiæ hir i, eadem posset ex boue & equo, ex leone & asino monstrum aliquod compingere.

Eodem modo intellectus creditur facere ens rationis non fundatum, cùm profert al quam propositionem identicam, qualis est illa, Deus est Deus, quia nullum est fundamentum distinctionis, quàm inter attributum & subiectum talis propositionis constituit. Hinc autem trahi solet vulgaris distinctio rationis ratiocinatæ & rationis ratiocinantis, quarum prior dicitur quæ fit cum aliquo fundamento, posterior verò quæ fundamento destituitur. Verùm hæc doctrina attemperanda est iuxta superius à nobis dicta, de distinctione illa rationis ratiocinatæ, & rationis ratiocinantis.

Secundò, potest diuidi ens rationis in ens rationis primæ, & secundæ intentionis; ens rationis primæ intentionis est id quod per se primò effingitur, vt cùm concipio hircocervum: ens autem rationis secundæ intentionis est, id quod rei iam cognitæ affingitur, siue

res illa sit realis, vt cum dico in illa propositione, Petrus est homo, Petrum habere rationem subiecti; siue fictitia, vt cùm dico, in illa propositione, chimera est animal, chimeram esse subiectum. Quod enim Petrus & chimera induant rationem subiecti, id à parte rei nihil est; sed ab intellectu fingitur, ac si esset forma aliqua realis Petro ac chimeræ adueniens.

Atque hæc entia rationis secundæ intentionis fundata in præcedenti cognitione reali, frequenter vsurpantur à Logicis, suntque valde vtilia ad directionem trium mentis operationum; cùm sine subiecto, prædicato, antecedente, consequente, genere, specie, aliisque notionibus Logicis à mente effictis, quæ in Logica tractantur, commodè intelligi, & ad praxim deduci non possint.

Tertio, ens rationis diuiditur à nonnullis in relationem, priuationem, & negationem; quod vt intelligatur aduerte 1. per relationem intelligi respectum quemdam rationis per mentem alicui rei affictum, respectu termini ad quem à parte rei nullo modo refertur; vt cùm concipimus Deum quatenùs creatorem, dicere intrinsecè respectum quemdam ad creaturas; & parietem, quatenùs visum referri intrinsecè ad oculum videntis.

Aduerte 2. priuationem & negationem duobus modis accipi posse, primò vt sunt meræ priuatio & negatio alicuius formæ, secundò vt concipiuntur ab intellectu per modum alicuius formæ positiuæ: hoc autem posteriori sensu dici entia rationis, non autem priori, cùm sic rebus citra omnem mentis fictionem conueniant; vt cæcitas oculo, & negatio lapidis homini.

Aduerte 3. denominationes extrinſecas à nonnullis inter entia rationis conſtitui, & reduci ad relationem rationis; ſed malè, quia etſi poſſimus fingere aliquem reſpectum rationis in pariete viſo, ad oculum videntem, & in Deo ad creaturas; ſecluſo tamen hoc reſpectu, & nemine cogitante, paries denominatur realiter viſus, & Deus dicitur realiter creator. Quia etſi viſio non ſit niſi in oculo, ſicque illum ſolum realiter denominet videntem; cùm tamen realiter tendat ad parietem tanquam ad ſuum obiectum, hinc illum etiam realiter denominat viſum, non quidem intrinſecè, cùm ei non inſit; ſed extrinſecè. Et ſimiliter licèt creatio non ſit in Deo, ſed in creatura, ſicque illam tantùm denominet intrinſecè creatam; quia tamen realiter à Deo procedit, hinc fit vt illum denominet realiter, extrinſecè tamen creatorem; neque ad has denominationes opus eſt vlla fictione intellectus.

LIBER III.

DE SPECIEBVS primariis entis.

Hoc tertio libro agendum est de præcipuis & immediatis veluti speciebus entis, nimirum de substantia, & accidente: & consequenter de qualitate, relatione, aliisque accidentibus prædicamentalibus, excepta quantitate, cuius consideratio commodiùs in Physicam reiicienda videtur.

CAPVT PRIMVM.

De substantia secundum se.

ARTICVLVS PRIMVS.

De quidditate substantiæ.

Varij sunt dicendi modi de quidditate & essentia substantiæ, quod indicio est naturam substantiæ parùm Philosophis esse perspectam, & quæ de ea subiicimus parùm esse certa. Neque id mirum videri debet,

quia cùm tota cognitio nostra pendeat à sensibus, & sensus non nisi accidentia percipiant, difficile est perspicuè cognoscere quidnam sit illud ens insensibile, quod accidentibus substare concipimus. Eo vel maximè quia in vestiganda etiam natura ipsarum rerum sensibilium plerumque cæcutimus, vt manifestum fiet ex toto decursu physicæ.

Communis sententia est, quidditatem substantiæ in eo consistere quod sit *ens per se existens*, id est independenter à subiecto inhæsionis; quomodo substantiæ definitio aptari potest omni substantiæ, & distinguit substantiam ab accidente; cùm nulla sit substantia quæ subiecto inhæreat ad modum accidentis.

Hic autem quæritur, an esse seu existere per se sit aliquid entitati substantiæ superadditum. Responsio communis est negatiua: quia cum in eo constitui soleat essentialis ratio substantiæ, vt per se existat, hoc quod est existere per se non debet esse aliquid superadditum entitati substantiæ; sicut esse rationale non potest esse aliquid additum quidditati hominis.

Confirmatur: nam si esset aliquid superadditum, posset diuinitùs separari à substantia, & ita substantia non existeret per se; & consequenter nihil impediret quin posset inhærere alteri tanquam subiecto inhæsionis, ad modum accidentis, quod sanè dici non potest.

Obiicies 1. esse in alio est modus superadditus accidenti; ergo & esse per se est modus superadditus substantiæ. Respondeo non sequi, & ratio discriminis à posteriori ex eo deprehendi potest, quia cùm ex fide constet accidens posse actu separari à subiecto, hinc manifestum est esse in alio esse modum quemdam

distinctum ab entitate accidentis:at verò cùm neque ex fine, neque aliunde sufficienter nobis constet,substantiam posse esse in alio,vt in subiecto inhæsionis, hinc meritò concluditur modum essendi per se non distingui à substantia.

Obiicies 2. existere per se nihil aliud esse quàm subsistere, substantiam verò non subsistere per suam entitatem; sed per modum quemdam illi superadditum, vt patet in humanitate Christi quæ fuit priuata propria subsistentia. Respondeo existentiam per se distingui à subsistentia, vt ex eo colligitur, quòd humanitas Christi non erat in Verbo vt in subiecto inhæsionis; sed tantùm vt in termino à quo perficiebatur in ratione suppositi: quare etsi per propriam entitatem non subsisteret; sed per subsistentiam Verbi supplentem defectum subsistentiæ illius naturalis, vi tamen propria existebat per se.

Obiicies 3. si substantia existit per seipsam sine vllo modo superaddito, sequitur eam existere per suam essentiam; at hoc repugnat, quia solus Deus est ens existens per suam essentiam. Respondeo substantiam quamcunque existere per suam essentiam, ita vt non sit distinctio realis inter essentiam & existentiam substantiæ: Vnde Deus non tantum eo sensu est existens per suam essentiam; sed alio longè diuerso qui nulli creaturæ competit, quatenùs nempe non modo existentia Dei est idem cum essentia illius; sed etiam est de conceptu essentiæ Dei quod actu existat; adeo vt nequeat concipi Deus, quin intelligatur actu existens. At verò etsi creaturæ existentia & essentia realiter non distinguantur, non tamen est de

earum essentia quod existant;sed possunt adæquatè quoad totam essentiam concipi, abstrahendo ab actuali existentia, vt alibi obseruatum est.

Obiicies 4. idem est existere per se, ac non esse in alio; at non esse in alio negatio, quam Deus potest amouere à subiecto, adeóque efficere vt substantia non existat per se. Respondeo maiorem falsam esse; esse enim per se dicit modum positiuum existendi independenter à subiecto inhæsionis. Cùm enim substantia adæquatè sit ens reale & positiuum, non potest ratio illius essentialis constitui per negationem; sed tantùm per aliquid positiuum, esto interdum à nobis alio modo declaretur, quia non percipimus res vt sunt, & de iis loquimur prout eas percipimus. Et quamuis daretur esse per se dicere negationem, inde non posset efficaciter colligi eam negationem posse à substantia tolli; quia etsi negationes quæ sequuntur aliquod accidens commune rei, possint ab illa auferri, non tamen quæ illius essentiam sequuntur; vt patet in negatione equi, lapidis, aliarúmque rerum quæ ab essentia hominis tolli non potest:quia de ratione intrinseca hominis est vt non sit equus, nec lapis, &c.

ARTICVLVS II.

De subsistentia quæ competit substantiæ.

DVo hîc quæri possunt, primò an substantia non modò per se existat; sed etiam subsistat. Secundò an subsistentia addat

aliquid positiuum suprà entitatem substantiæ.

Respondeo & dico 1. *Negari non posse quin natura substantialis exigat ex se propriam subsistentiam, per quam dicatur ens subsistens.* Probatur tum ex communi vsu loquendi, omnes enim aliquo sensu agnoscunt subsistentiam in rebus, cum plerumque nominibus subsistentiæ, subsistentis, suppositi, hypostasis, personalitatis vtantur; neque putent ea omnia esse vanas voces nihil significantes, vt nimis perspicuum est.

Tum quia in Deo ponuntur tres subsistentiæ, per quas tres personæ diuinæ constituuntur, vt fides docet; ergo cùm etiam in creatis sint personæ, ab iis ratio subsistentiæ excludi non potest. Et idem dicendum de aliis substantiis, quibus ratio personæ non competit; quia cùm personalitas nihil sit aliud, quàm id quo natura intellectualis subsistit; cùm etiam aliæ naturæ non intellectuales subsistant, negari non potest quin ratio subsistentiæ etiam iis competat.

Tum maximè quia ex fide constat, naturam humanam in Christo subsistere per subsistentiam Verbi; hinc autem Theologi colligunt humanitatem ex se esse capacem propriæ subsistentiæ, eámque naturaliter exigere; sed propter vnionem ad Verbum fuisse in Christo diuinitùs impeditam. Ergo negari absolutè non potest dari quandam subsistentiam in natura, per quam res subsistant. Quòd si nonnullis substantiis id conceditur, nulla est ratio cur aliis denegetur, cùm omnes ex se æqualiter postulent modum completum subsistendi, & habere rationem suppositi infrà declarandam.

Dico 2. *Subsistentiam esse modum quemdam*

positiuum naturæ superadditum, & ab ea distinctum. Probatur: nam vel subsistentia nihil addit suprà naturam, vel aliquid addit; prius repugnat fidei, quia si subsistentia nihil adderet supra naturam, aperte sequeretur Verbum, assumendo humanitatem in Incarnatione, assumpsisse etiam subsistentiam humanam, cùm totam & integram humanitatem assumpserit; at de fide est Verbum non assumpsisse subsistentiam naturæ humanæ; quia cùm subsistentia naturæ intellectualis idem sit ac personalitas, sequeretur Verbum assumpsisse personam humanam, sicque duas esse personas in Christo, quòd Nestorianum & planè hæreticum est, vt diximus in Idea Theolog. Speculat. libro 2. cap. 11. Fateri ergo debemus necessariò subsistentiam aliquid addere supra naturam, quidquid illud sit.

Rursùs, si subsistentia dicit aliquid suprà naturam, vel illud distinguitur tantùm per rationem à natura, vel negatiuè dumtaxat, vel modaliter; non tantum per rationem; quia si natura & subsistentia sunt idem realiter, fieri nequit, esto per rationem distinguantur, quod vnio terminetur ad vnam, & non terminetur ad aliam; cùm vnio non se habeat ad modum intellectus nostri qui potest per, conceptus inadæquatos vnum præscindere ab alio, cum quo perfectè identificatur; sed physicè attingat & coniungat rem, vt est in seipsa. Quare hinc sequeretur vnionem Verbi terminatam ad humanitatem Christi, fuisse quoque terminatam reipsa ad illius subsistentiam, sicque personam humanam fuisse à Verbo assumptam simul cum humani-

tate; quod à fide Catholica alienum eſt.

Non etiam negatiuè duntaxat, tum quia ſi ſubſiſtentia nihil aliud eſſet formaliter quàm negatio vnionis cùm altero ſuppoſito, vt aliqui exiſtimant, fruſtra à Concilius tanquam dogma fidei determinatum eſſet, humanitatem à Verbo aſſumptam carere propria ſubſiſtentia; cum intellectis terminis, vel ipſo lumine naturæ perſpicuum ſit, naturam Verbo vnitam non habere negationem vnionis ad Verbum.

Tum quia ſubſiſtentia eſt complementum, terminus, & vltima perfectio naturæ; at iſta non haberet ſi eſſet mera negatio exiſtendi in alio ſuppoſito, vt per ſe notum videtur. Ergo dici non debet rationem formalem ſubſiſtentiæ in negatione conſiſtere. Confirmatur; nam vel eſt in natura aliquod fundamentum talis negationis, vel nullum; at hoc poſterius dici non poteſt, quia aliàs non magis ſubſtantiæ tribui deberet ſubſiſtētia, quàm accidenti: poſterius ergo verum eſt, adeòque in ſubſiſtentia eſt aliquid poſitiuum ratione cuius illi competit negatio vnionis cum alio, & hæc vocari debet ſubſiſtentia; ſiquidem non alio titulo res exigit non eſſe in alio ſuppoſito, niſi quia ſubſiſtit per ſe, ſeu per propriam ſubſiſtentiam.

Tum quia ſuppoſitum concipitur ab omnibus vt ens vnum per ſe & vnius naturæ; at natura conſtituitur in ratione ſuppoſiti per ſuam ſubſiſtentiam, quæ ſi eſſet negatio, profectò non conſtitueret cum natura vnum ens per ſe; ſed vnum tantùm per accidens, vt perſpicuum eſt: Ergo abſolutè negandum eſt ſubſiſtentiam formaliter in negatione conſiſtere.

Vnde concludo subsistentiam esse modum quemdam naturæ creatæ superadditum, & realiter ab ea distinctum, ita vt etsi non possit subsistentia existere sine natura, cùm sit terminus illius intrinsecus, possit tamen natura diuinitus existere sine propria subsistentia; vt patet in humanitate Christi quæ per vnionem ad Verbum propria subsistentia priuata fuit. Neque maior distinctio ponenda est inter naturam & subsistentiam, cùm natura sine subsistentia sit integra in ratione naturæ, tantùmque illi desit aliquod complementum connaturale, quod per entitatem quamdam modalem sufficienter habere potest; eò quòd subsistentia nihil aliud est quàm modus quidam quo substantia existit in se independēter ab alio supposito; sicut inhærentia accidentis non distinguitur nisi modaliter ab accidente, eò quod dicit tantùm modum quo quo accidens existit in alio.

Obiicies 1. non sunt multiplicandæ entitates sine necessitate; at nulla est necessitas ponendi in natura modum distinctum per quem subsistat, cum subsistere nihil sit aliud quàm ex stere per se,& natura per seipsam existat per se, vt ante ostensum est.

Respondeo negando minorem & illius probationem, quatenùs existentiam per se cum subsistentia confundit. Natura enim potest existere per se seu indepēdenter à subiecto inhæsionis, etsi non subsistat per propriam subsistentiam: vt patet in humanitate Christi quæ per se existit eo modo, etsi careat propria subsistentia.

Vnde sequitur subsistentiam esse modum non tantùm naturæ; sed etiam existentiæ per se superadditum, cùm ea possit separari;

quemadmodum inhætentia est modus ab accidente distinctus, cùm ab eo diuinitùs separari possit.

Obiicies 2. Si subsistentia esset modus à natura distinctus, sequeretur Verbum non assumpsisse humanitatem integram & perfectam, itemque illius humanitatem perpetuò priuatam manere complemento suo connaturali, ac proinde esse in perpetuo statu violentiæ; quæ & similia admitti non debent. Respondeo ista non esse adeò absurda, quin aliquo sensu admitti possint; nam humanitas quidem non erat integra in ratione suppositi & personæ: quod necessariò admittendum est, quia aliàs duæ essent personæ in Christo, vt dictum est; erat tamen integra in ratione naturæ, cùm constaret perfecto corpore, & perfecta anima. Christi etiam humanitas aliquam videtur pati violentiam naturalem, quatenùs impeditur ne propriam subsistentiam effundat; sicut anima rationalis violentiam pateretur, si diuinitùs impediretur ne proprium intellectum ex se effunderet, & aqua si impediretur ne frigus ex se emitteret. Absolutè tamen dici potest humanitatem Christi non esse in statu violento, cùm defectus propriæ subsistentiæ per Verbi subsistentiam infinitè nobiliorem suppleatur.

Obiicies 3. Verbum diuinum supplet in Christo defectum subsistentiæ creatæ; at non potest supplere defectum modi, cùm hoc dicat imperfectionem, ergo subsistentia non est modus; sed potius realitas distincta à natura.

Respondeo subsistentiam creatam dupliciter se habere erga naturam quam afficit; eam enim modificat, & vltimo terminat;

reddendo incommunicabilem alteri supposito: inter hæc autem munera illud est discrimen, quòd primum cùm intrinsece dicat imperfectionem, à Verbo non potest suppleri, non enim fieri potest vt Verbum sit modus alicuius naturæ creatæ: Secundum vero quia nullam imperfectionem inuoluit, à Verbo suppleri potest, sicque non opus est vt subsistentia creata magis quàm modaliter distinguatur à natura. Eo vel maxime quia etsi subsistentia esset entitas realiter distincta à natura, cùm tamen non possit non esse entitas creata, & infinite distans à persona diuina, semper arguentibus explicandum superesset, quomodo illius defectus à Verbo suppleri possit. Cæterùm hæc omnia possunt lucem accipere ex dictis lib. 2. Theologiæ specul. vbi de Verbo Incarnato.

ARTICVLVS III.

De subsistentia compositi naturalis.

CVm hic propriè sit locus agendi de subsistentia in genere, quæ quidam est modus substantiæ, vt dictum est, non erit abs re in hoc etiam capite inquirere speciatim de subsistētia rerum materialium, de qua nonnulla difficultas excitari potest. Dubitatur ergo an sicut materia & forma habent, ex communi sententia, proprias existentias, ex quibus coalescit totalis & integra existentia compositi; ita in illis admittēdæ sint partiales subsistentię, ex quibus integra compositi subsistentia resultet; vel potius vna simplex subsistentia

tius per quam partes illius subsistant.

Respondeo & dico 1. *Materiam habere propriam subsistentiam partialem.* Probatur, tum quia materia accipit esse per creationem; at creatio est subsistentium:tum quia materia est primum subiectum generationis, & formæ materiales ex illius gremio educuntur; ergo ad illam maximè spectat subsistere. Tum quia si materia separaretur à forma, posset separata existere, idque cum continuatione eiusdem influxus,vt suppono ex dicendis in Physica: at tunc subsisteret per propriam subsistentiam;ergo & per eandem subsistit in composito.

Dico 2. *Probabilius videri etiam formam habere propriam subsistentiam partialem.* Probatur, tum quia proprium est substantiæ vt distinguitur ab accidente,subsistere; at forma de qua agimus est substantia; ergo subsistit, adeóque habet partialem subsistentiam, non secus ac materia. Aliàs certè in modo essendi non differret ab accidente,quod nobis durum videtur.

Tum quia compositum, cùm sit substantia completa, debet subsistere per subsistentiam completam & adæquatam;at non ita subsisteret per solam subsistentiam materiæ, cùm ea sit partialis & incompleta, ac proinde toti composito non satis proportionata; necesse est ergo vt subsistat per subsistentias partiales materiæ & formæ simul vnitas,ex quibus vna integra & totalis subsistentia coalescat.

Tum quia anima rationalis habet propriam subsistentiam, cùm à Verbo sustentari possit etiam à corpore separata, vt in triduo mortis Christi contingit: ergo idem dicendum est de aliis formis substantialibus. Sequela patet, quia etsi illæ fiant dependenter à materia, cum

ea tamen constituunt compositum sul stantiale, non minus complete subsistens, quin homo sul sistat per corpus & animam rationalem. Quare debent habere proprias subsistentias. Confirmatur, nam si forma careret propria existentia, compositum non posset existere complete: per solam existentiam materiæ. Ergo similiter si careret propria subsistentia, compositum non posset subsistere complete per subsistentiam solius materiæ.

Obijcies: forma materialis existit dependenter à materia, ergo non habet propriam subsistentiam: sequela patet, quia quod habet propriam subsistentiam, per se subsistit; at quod per se subsistit, existit independenter ab alio.

Respondeo negando consequentiam, & ad illius probationem dico, formale munus subsistentiæ non esse efficere vt res existat independenter à materia; quia si hoc esset, sequeretur eo ipsò quo aliquid caret propria subsistentia, illud debere existere dependenter à materia, quod tamen falsum est: quia etsi materia: & anima rationalis priuarentur propria subsistentia, non propterea existerent dependenter à materia. Quare quod forma pendeat à materia, id præcise non impedit quin propriam habeat subsistentiam.

Dico 3. *Non esse ponendam in toto subsistentiam aliquam simpliciter, distinctam à subsistentijs partialibus materiæ & formæ.* Probatur, tum quia eiusmodi subsistentia esset superflua, cum totum non minus possit subsistere complete per subsistentias materiæ & formæ simul vnitas, quam per earum existentias complete existat.

Tum quia cùm compositum intrinsecè coalescat ex duabus partibus realiter distinctis,

imo nihil aliud sit quàm partes illæ vt vnitæ, vix concipi potest quomodo per vnam subsistentiam simplicem complete subsistere possit. Siquidem illa subsistentia simplex vel esset spiritualis, quod absurdum est, cùm agamus de ente corporeo & materiali; vel non posset afficere duas partes realiter distinctas, sicque compositum non secundùm se totum per illam subsisteret.

Obiicies: subsistere est suppositi, non partium; ergo admittenda est vnica subsistentia in composito. Respondeo subsistere complete esse suppositi, non partium; vnde non sequitur in composito esse vnam simplicem subsistentiam: sed vnam ex subsistentiis partialibus resultantem.

ARTICVLVS IV.

De causis subsistentiæ, & de formali illius effectu.

Quæritur 1. quænam sit causa efficiens subsistentiæ. Nonnulli existimant eandem causam externam quæ producit substantiam; producere etiam subsistentiam. Alij vero docent subsistentiam emanare immediatè ab ipsa substantia & natura cum qua suppositum constituit. Et hoc videtur probabilius.

Tum quia nulla est ratio cur credamus, animam Christi fuisse creatam distincta specie creatione à creatione aliarum animarum; at esset specie distincta creatio, iuxta sententiam oppositam, quia in aliis animalibus terminaretur intrinsecè ad subsistentiam, quod

in Christi anima contingere non potuit, cum careat propria subsistentia.

Tum quia cum omnium consensu, naturæ habeant vim effectiuam qua suas passiones producunt, anima rationalis intellectum & voluntatem, aqua frigiditatem, & ita de aliis, non videtur deneganda naturæ similis virtus respectu propriæ subsistentiæ. Imo si natura potest ex se effundere entitatem omnino realiter à se distinctam, à fortiori dicendum est non superare vires naturæ quòd modum quemdam suum, quo vltimò completur & terminatur, ex se producere possit.

Nec dicas cætera hic non esse paria; quia natura quæ suas proprietates producit, est subsistens; at vero antequam suam subsistentiam effundat, non subsistit, adeóque etsi in priori casu possit agere; non tamen in posteriori, quia actiones sunt suppositorum seu subsistentium. Ista enim diuersitas nihil sententiæ nostræ officit, quia natura prius existit priùs ratione quàm subsistat, cùm subsistentia sit modus ab ea etiam vt existente realiter distinctus, vt suprà ostendimus: hoc autem sufficit vt possit agere, cùm vis agendi sit naturæ, non suppositi, nisi denominatiuè, vt infrà dicemus.

Quare illud axioma, *actiones sunt suppositorum*, debet intelligi de omnibus actionibus quæ supponunt naturam constitutam in ratione suppositi; illæ enim omnes tribuuntur supposito tanquam toti, ad quod natura & subsistentia spectant in ratione partium. Excipienda tamen est actio illa qua natura constituitur in ratione suppositi, per effluxum ipsius subsistentiæ ab illa; cùm talis actio suppositum præcedat; adeóq; illi tribui non pos-

fit. Quemadmodum etsi actiones omnes intellectiuæ animæ rationali tribui soleant; ea tamen excipi debet qua ipse intellectus effluit ab anima; cùm perspicuum sit eam ab anima, quatenùs est rationalis, vel intellectiua, oriri non posse: Et quamuis aqua ad alios effectus supponatur frigida, non tamen ad ipsam productionem frigiditatis ita supponi debet.

Obiicies 1. Quod tribuit esse, tribuit etiam modum essendi, atqui agens tribuit esse naturæ; ergo & tribuit illi modum essendi. Respondeo distinguendo maiorem, si per modum essendi intelligatur ipsa existentia per se, concedo, si vero intelligatur subsistentia, nego. Nam existentia per se non est quid distinctum à natura, adeóque quæ causa producit vnum, producit aliud; at subsistentia est modus naturæ, & existentiæ superadditus, & ab ea realiter distinctus; qui proinde à natura immediatè emanere potest, etsi hæc à causa externa producatur.

Obiicies 2. Agens quod producit accidens, producit etiam inhærentiam illius in subiecto; ergo etiam agens quod producit naturam, debet illius subsistentiam producere; cùm ita se habeat inhærentia ad accidens, sicut subsistentia ad naturam. Respondeo concesso antecedente, negando consequentiam, & probationem illius; quia illud est discrimen inter accidens & substantiam, quòd accidens non existit, nisi inhæreat, adeóque repugnat quòd producat propriam inhærentiam in subiecto; substantia vero existit prius natura quàm subsistat; sicque in eo priori potest subsistentiam suam producere.

Ex dictis collige duas actiones requiri in no.

ſtra ſententia , ad productionem ſuppoſiti , quarum aliâ producatur natura ab agente, aliâ ſubſiſtentia à natura. Cum enim diſtincta ſint agentia, & diſtincti termini, diſtinctas quoque eſſe actiones neceſſe eſt. Iuxta ſententiam verò oppoſitam aliqui dicunt , naturam & ſubſiſtentiam poſſe fieri ab agente vnica actione; quia productio tendit ad rem ſubſiſtentem , ac proinde ad naturam ſimul cum ſubſiſtentia. Verùm cum termini iſti ſint realiter diſtincti , & actio non diſtinguatur realiter à termino qui per illam fit , hinc ſequitur revera eſſe duas actiones diſtinctas : præſertim cùm poſſit eſſe productio naturæ ſine productione propriæ ſubſiſtentiæ , vt patet in Chriſti humanitate. Quia tamen ex natura & ſubſiſtentia fit vnicus terminus totalis & completus, hinc dici poteſt ex duabus illis actionibus veluti partialibus vnam totalem coaleſcere.

Quæritur 2. Quænam ſit cauſa materialis ſubſiſtentiæ. Reſpondeo non aliam eſſe quàm naturam quam afficit , & cuius eſt modus ; ſiue enim ſubſiſtentia immediatè procedat à natura , ſiue ab agente: cùm intrinſecè modificet naturam , non niſi in illa recipi poteſt; adeóque natura eſt cauſa materialis ſeu ſubiectum illius.

Quòd ſi dicas fieri non poſſe quòd ſubſiſtentia dependeat à natura , cùm ſit forma qua natura redditur independens. Reſpondeo id non ſequi ; nam cauſa formalis non producit effectum formalem in ſeipſa ; ſed in alio , vt albedo non ſe formaliter albam conſtituit , ſed niuem , aliáque corpora candore affecta ; quare etſi ſubſiſtentia ſit dependens, id non impedit quin per illam poſſit natura

independens constitui. Maximè quia id contingit in diuerso genere, subsistentia enim dependet a natura, vt à subiecto; natura verò affecta subsistentia redditur independens à quocunque alio supposito.

Si quis verò inquirat quænam res habeant propriam subsistentiam. Respondeo 1. omnes substantias non modò completas, quales sunt lapis, planta, brutum, homo, Angelus, Deus; sed etiam incompletas, siue essentiales, nimirum materiam & formam, de quibus suprà actum est, siue integrantes, vt caput, manus, &c. habere propriam & sibi proportionatam subsistentiam. Proprium enim est substantiæ non modò existere per se; sed etiam subsistere independenter à quocunque alio supposito. Quare nulla est substantia siue creata, siue increata, siue corporea, siue spiritualis, siue totalis, siue partialis cui non competat propria quædam subsistentia.

Respondeo 2. Nullum accidens habere propriè subsistentiam. Ratio est quia subsistentia est modus substantialis, quo scilicet substantia vltimò cōpletur & constituitur in ratione suppositi. Quare cùm accidens non sit substantia, non potest habere subsistentiā propriè dictam.

Nec dicas accidens saltem separatum habere modum quemdam existendi per se; adeóque subsistere. Antecedens enim in nostra sententia non est verum de modo existendi positiuo; sed tantùm de negatiuo. Et quamuis talis modus admitteretur, ille non esset substantialis, ac proinde non esset subsistentia propriè dicta. Vide Ideam Theologiæ Sacramentalis lib.2.cap.6. resol. 2.

Quæritur 3. quinam sit effectus formalis subsistentiæ.

Respon-

Respondeo & dico 1. *Effectum formalem subsistentia non esse facere naturam per se existentem.* Quia vt suprà ostendimus, subsistentia distinguitur realiter ab existentia, eámque supponit. Confirmatur: quia humanitas Christi posset diuinitùs à verbo separata, omnique alia subsistentia priuata conseruari; at tunc sanè existeret per se.

Dico 2. *Effectum formalem subsistentiæ non esse reddere naturam potentem operari.* Ratio est, quia subsistentia vel complet naturam per modum principij operatiui, vel per modum conditionis sine qua non: at neutrum dici potest; non primùm, quia subsistentia non est intellectus, nec voluntas, nec calor, nec frigus, &c. Ergo non est principium intellectionis, volitionis, calefactionis, frigefactionis, &c.

Non etiam secundum, tum quia non apparet quomodo ad actiones omnes naturæ subsistentia sit conditio sine qua nulla operatio fieret; cùm neque sit applicatio agentis ad patiens, neque dispositio necessaria ad effectum, neque aliter explicari possit quomodo ratio conditionis necessariæ illi competat. Tum quia etsi gratis daretur subsistentiam esse conditionem ad agendum requisitam, hinc non benè nota fieret ratio subsistentiæ, cum multæ sint aliæ conditiones prærequisitæ ad agendum, quæ non sunt subsistentiæ.

Dico 3. *Subsistentiæ effectum formalem, primarium & positiuum esse constituere naturam vltimo completam, vt sit omnino perfecta & terminata quoad suam esse substantiale. Et inde sequi alium effectum formalem negatiuum, nempe reddere naturam incommunicabilem alteri supposito.*

Hoc non potest aliter probari quàm ex ado-

rando Incarnationis mysterio, cùm ratio subsistentiæ aliter nobis non innotuerit, & Philosophi antiqui non satis eam perspectam habuerint, vel certè, vt nonnulli existimant, eam prorsus ignorauerint. Cùm enim ostensum sit subsistentiam esse modum quemdam substantialem naturæ superadditum, & ab illius existentia distinctum, nullâque sit ratio cur credamus alium quemdam modum superesse quo natura substantialis compleatur; hinc rectè colligimus subsistentiam esse vltimum complementum naturæ substantialis, quo est in se modo sibi congruentissimo & perfectissimo.

Deinde cùm modus ille in Christi humanitate impeditus fuerit per illius vnionem ad Verbum, inde non obscurè colligitur, subsistentiam facere vt natura quam modificat & terminat, non possit vniri alteri supposito. Quia si humanitas affecta propria subsistentia, posset communicari alteri supposito, sanè verbum assumendo humanitatem non impediuisset ne propria & connaturalis subsistentia ex ea prodiret. Cùm ergo illius effluxum impedierit, vt fides docet, hinc euidenter colligitur proprium esse subsistentiæ, saltem in creatis, reddere naturam quam afficit, alteri supposito incommunicabilem.

ARTICVLVS V.

Quomodo se habeat subsistentia ad existentiam, hypostasin, personalitatem & suppositum.

Qværitur 1. an subsistentia distinguatur ab existentia. Respondeo distingui ab illa modaliter, tum quia existentia rei non distinguitur à natura illius, vt suprà visum est; quare cùm subsistentia distinguatur modaliter à natura, vt iam probatum fuit, sequitur vt eodem modo distinguatur etiam ab existentia. Confirmatur: nam subsistentia est modus quidam existendi, ergo distinguitur modaliter ab existentia.

Tum quia humanitas Christi habebat propriam existentiam, per quam erat eius actu in rerum natura, vt probatum est in Idea Theologiæ specular. lib. 2. cap. 11. resolut. 2. & tamen carebat propria subsistentia, ergo subsistentia distinguitur modaliter ab existentia. Confirmatur, quia Verbum non potuit assumere nisi naturam existentem, & propria subsistentia carentem.

Neque refert quòd existentia per se & subsistentia in vulgari sermone pro eodem vsurpentur; non enim propterea confundi debent; nam exactè loquendo, existere per se est existere independenter à subiecto inhæsionis, quo modo competit omni substantiæ existere per se; subsistere vero est existere independenter ab alieno supposito, quo modo humanitas Christi non subsistit, etsi existat per se.

Quæritur 2. Cùm subsistentia aliquo modo

distinguatur ab existentia, quinam ordo inter illas ponendus sit. Respondeo eum ordinem constituendum esse inter existentiam & subsistentiam, vt existentia prius competat naturæ, quàm subsistentia sit vltima perfectio naturæ adueniens. Probatur ex dictis, tum quia cùm existentia non distinguatur à natura, subsistentia vero ab ea distinguatur realiter, minori saltem realitate, seu tanquam modus à re, hinc perspicuè sequitur subsistentiam supponere existentiam, & esse illa posteriorem: cum priùs illud sit quod identificatur cum natura, quàm id quod ab ea realiter distinguitur.

Tum quia per existentiam res est, & per subsistentiam redditur incommunicabilis alteri supposito; at prius est quod res sit, quàm quod sit incommunicabilis alteri supposito, cùm non possit esse incommunicabilis, nisi sit. Tum quia non potest aliquid subsistere quin existat, potest tamen aliquid existere, etsi non subsistat per propriam subsistentiam, vt constat in humanitate Christi: ergo subsistentia supponit existentiam tanquam priorem.

Obiicies 1. Existere & operari sunt suppositorum: dicimus enim hominem existere, loqui, ambulare, &c. Ergo natura priùs constituitur in ratione suppositi, quàm existentis, vel potentis operari. Respondeo non sequi, nam homo non existit, nisi præexistat natura & subsistentia ex quibus componitur; sicut non existit homo, nisi illius corpus & anima præexistant: Existentia tamen tribuitur supposito, quia natura & subsistentia sunt partes ex quibus suppositum tanquam totum, & quid perfectius coalescit; & quod partibus competit, toti ad cuius compositionem

destinantur, tribui solet. E idem de opera tione postea dicetur.

Obiicies 2. Dum concipio Petrum secundum sua essentialia duntaxat, in eo conceptu includitur Petri subsistentia, non autem illius existentia: Ergo subsistentia intimius est coniuncta essentiæ quàm existentia. Respondeo distinguendo antecedens, nam non concipis Petrum secundum sua essentialia, nisi concipias illum vt potentem existere in ratione hominis, quare sicut Petrus nequit actu habere rationem hominis, nisi existat, ita neque potest concipi sub tali ratione vt possibilis, nisi præconcipiatur vt possibiliter existens, cùm apertè repugnet id posse esse hominem, quod esse non potest.

Quæritur 3. Quodam sit discrimen inter subsistentiam, hypostasim, personalitatem, & suppositum. Respondeo ista parum inter se differre; nam in primis etsi nomen hypostasis olim idem esset ac substantia, adeoque Patres antiqui non ponerent eo sensu in Deo nisi vnam hypostasim seu substantiam, postea tamen apud Græcos & Latinos vox illa sumpta est pro subsistentia & persona, ita vt in Deo tres hypostases, id est tres subsistentiæ, seu personæ constitutæ sint.

Deinde personalitas idem est reipsa ac subsistentia; connotando tamen naturam intellectualem quam modificat; ita vt cùm modus vltimus quo substantiæ non intellectuales perficiuntur in ratione suppositi & subsistentis, retineat nomen subsistentiæ, in rebus tamen intellectualibus modus subsistendi non modo dicatur subsistentia, sed etiam personalitas.

Rursus suppositum est nomen concretum, significans naturam cum subsistentia, seu

compositum ex vtraque, definiturque communiter *substantia singularis, completa, & incommunicabilis*. Quod si illud suppositum sit in natura rationali, dicitur persona. Vnde dicimus suppositum non personam lapidis, plantæ, equi, bouis, &c. dicimus tamen suppositum & personam naturæ intellectualis, nempe hominis, Angeli, & Dei.

Hic autem inquiri potest, quo sensu dicantur vulgo actiones esse suppositorum. Respondeo 1. id non debere sic intelligi vt actiones ab ipso supposito, seu a subsistentia qua natura constituitur suppositum, effectiuè procedant: modus enim substantialis quo res existit, non est vis intelligendi, volendi, loquendi, aliasque operationes naturales eliciendi; at subsistentia est talis quidam modus, ergo ea non est vis agendi, adeóque non potest totum ex ea & natura compositum, habere vim agendi ratione illius.

Confirmatur: nam etsi subsistentia creata non esset in Christi humanitate, ea tamen omnes operationes humanas, quæ ab aliis hominibus eliciuntur, patrare poterat; at non poterat illas elicere, nisi haberet intra se principium earum elicitiuum. Quare actiones non ita debent tribui suppositis, vt per se effectiuè ad illas concurrant.

Obiicies, si subsistentia non influit in actiones: ergo operationes humanitatis Christi non pendebant à Verbo, adeoque non habebant dignitatem infinitam, vt Patres, & Theologi communiter docent. Respondeo cum distinctione: non pendebant à Verbo Physicè, concedo moraliter, nego. Verbum enim vnitum humanitati illius opera infinitè dignificabat, etsi ea non eliceret: sicut gratia quæ est in ani-

ma, dignitatem aliquam confert operibus virtutum moralium, etsi ab ea effectiuè non proficiscantur.

Respondeo 2. Actiones dici suppositorum denominatiuè, quia cùm suppositum sit totum ex natura & subsistentia compositum, & actiones quæ eliciuntur ab aliqua parte, tribuuntur toti, hinc fit vt actiones dicantur esse suppositorum denominatiuè, non vero effectiuè seu eliciuè. Confirmatur ex communi vsu loquendi: nam homo dicitur discurrere, videre &c. etsi non discurrat nisi per animam, nec videat nisi per oculos.

CAPVT II.

De Accidente secundum se.

ARTICVLVS PRIMVS.

In quo consistat ratio accidentis.

PRæmoneo 1. Accidens sumi posse Logicè, & Metaphysicè, & priori modo complecti quidquid est extraneum alicui, etiamsi in se sit substantia, quomodo vestis accidentario competit homini, etsi in se sit substantia: Posteriori verò dici tam tùm de accidentibus, quatenùs sunt entia quædam realia, à substantia condistincta; quo sensu hic agimus de accidente secundum se spectato.

Præmoneo 2. Non esse hic inquirendum, an detur aliquod accidens à substantia distinctum, cùm perspicuum sit aliquod eius-

modi accidens existere, vt patet ex rerum alteratio ibus, cum v. c. eadem aqua ex calida fit frigida ; sensu enim exprimur in ea vicissitudinem illam caloris & frigoris, etsi eadem aqua substantialiter remaneat. Quare dubitari non potest, quin calor & frigus sint accidentia realiter ab aqua distincta. Et confirmatur efficaciter ex speciebus Eucharisticis, quæ ali ad nihil sunt quàm accidentia realia à substantia panis & vini, quæ per consecrationem destructa est, separata, adeóque ab illa realiter distincta.

Quæritur ergo in primis in quo consistat formalis & quidditatiua ratio accidentis, seu quid sit accidens. Respondeo accidens communiter definiri *ens in alio*, seu *ens inhærens alteri*. Et quidem quod sit ens, probatur ex communi diuisione entis in substantiam & accidens; ibi enim ens sumitur pro vero ente reali, adeóque membra illius diuidentia non nisi de vera entitate reali intelligi possunt.

Nec refert quòd accidens interdum dicitur non tam ens, quàm entis ens ; non enim id dicitur quod verè & realiter non sit ens; cùm aqua v. c. realiter sit frigida, & per calefactionem amissa frigiditate, realiter fiat calida, adeoque & calor & frigus sint entitates reales à conceptu nostro independentes, & à substantia realiter distinctæ. Id ergo tantum indicat ens dici analogicè de substantia & accidente, & rationem entis competere accidenti dependenter à substantia : quemadmodum ipsa substantia est ens dependenter à Deo, & eatenus entis ens vocari potest, etsi à parte rei veram entis rationem participet.

Quod verò accidens sit ens in alio, seu alte-

ri inhærens probatur, quia cum d stinguatur à substantia, quæ est ens existens per se, seu independenter à subiecto inhæsionis, debet consequenter esse ens existens in alio, seu alteri inhærens; cùm quidquid non existit in se, debeat in alio existere, neque aliquid medium inter hæc duo obtingere possit.

Obiicies: ea non est ratio essentialis accidentis, quæ competit formæ substantiali materiali; at esse in alio tanquam in subiecto, competit formæ substantiali materiali: ergo ea non est propria & essentialis ratio accidentis.

Respondeo essentialem rationem accidentis non esse præcise quòd sit in alio, cùm substantia partialis sit in alio vt in toto, & totalis vt in supposito; nec quòd sit in alio vt in subiecto, quia formæ prædictæ, & modi substantiales sunt quodammodo in subiecto; sed quòd sit in eo, vt in subiecto inhæsionis, quomodo nulli substantiæ competit esse in alio; sed tantùm accidenti.

Instabis: formam materialem dependere à subiecto in fieri & in conseruari, non minùs quàm accidens; adeoque illi inesse tanquam in subiecto inhæsionis. Respondeo non sequi: nam subiectum inhæsionis illud dicitur cùm quo forma ei inexistens non constituit vnum per se; at forma substantialis, etsi dependeat in esse & conseruari à materia, constituit cum illa vnum per se; ac proinde non est in illa vt in subiecto inhæsionis; sed vt in subiecto quod vocant informationis.

Quòd si vrgeas, gratis dici per formam constitui vnum per se, cùm æquè ac accidens pendeat quoad esse & conseruari à subiecto: Respondeo id tunc fundamente vrgeri, quia cùm

materia & forma substantialis sint eiusdem ordinis; maior ratio est cur ex iis fiat vnum per se, quam ex subiecto & accidente. Quemadmodum ex genere & differentia fit vnum per se non autem ex genere & passionibus accidentariò ei adiunctis; esto ipsa differentia codem modo concipiatur aduenire generi, quo passiones accidentariæ illi aduenient.

Quæritur 2. quomodo inhærerè alteri sit formalis ratio accidentis. Quod vt intelligas, aduerte duobus modis concipi posse accidentis essentiam consistere in inhærentia, seu vnione cum subiecto, primò aptitudinaliter ita vt posse inhærere subiecto, & habere inclinationem naturalem ad illi inexistendum, sit de essentia accidentis; secundò actualiter, ita vt non possit accidens existere nisi actu subiecto inhæreat Dubitatur ergo quonam ex his modis inhærere subiecto sit de essentia accidentis.

Respondeo & dico 1. *non esse de essentia accidenti quod actu inhæreat subiecto*. Ita omnes Catholici contra Philosophos paganos, qui solo rationis lumine ducti, existimabant accidentis essentiam consistere in actuali illius inhærentia ad subiectum, ita vt nullo modo extra illud conseruari possit. Verùm hic error apertè refellitur ex fide Catholica, quæ docet accidentia panis & vini conseruari in Eucharistia post consecrationem, sine vllo subiecto substantiali; hinc enim euidenter colligitur actualem inhærentiam non esse de essentia accidentis, cùm repugnet rem aliquam per vllam potentiam existere. sine eo quod ad illius essentiam pertinet.

Nec refert quòd qualitates panis & vini inhæreant quantitati: nam saltem fatendum est quantitatem iis suppositam in nullo esse subie-

ćto, cùm illa prius immediate inhæreret substantiæ, quæ per consecrationem destructa est: quare non est de essentia quantitatis, quod actu subiecto inhæreat. Imo idem concludendum est de omnibus aliis accidentibus realiter à quantitate distinctis: quia sicut quantitas ideo potest diuinitus separari à substantia, quia ab illa realiter distinguitur; ita qualitates, & alia accidentia, si quæ sunt, quæ realiter à quantitate distinguantur, ab ea diuinitus separari possunt, cùm nulla sit ratio discriminis ob quam id à Deo fieri non possit.

Loquor de accidentibus realiter distinctis; nam accidentia quæ sunt modi, qualia sunt actio, passio, figura & similia, cùm non sint entitates à subiecto distinctæ vt res à re, non possunt per vllam potentiam existere sine illo. Vt enim patet ex dictis libro præcedenti, illud discrimen ex communi sententia, constituitur inter duas res, & inter modum & rem; quod duæ res dicunt entitates realiter distinctas, & mutuò separabiles saltem per virtutem diuinam; quomodo quantitas ex dictis potest separari à substantia, & hæc à quantitate: at verò modus etsi plusquam per mentem, adeoque realiter distinguatur à subiecto quod modificat, non tamen est entitas ab illo realiter separabilis ex parte ipsius modi, licet sit separabilis ex parte subiecti; ita quidem vt subiectum possit existere sine modo, vt accidens sine inhærentia, non tamen modus sine subiecto, vt inhærentia sine accidente.

Dico 2. *Inhærentiam aptitudinalem esse de essentia accidentis.* Probatur, nam cùm ex consensu omnium Philosophorum diuisio entis in ens per se, & ens in alio, sit diuisio entis in substantiam & accidens, oportet quod sicut ratio

ſubſtantiæ conſiſtit in modo eſſendi per ſe, ita ratio accidentis conſiſtat in modo eſſendi in alio. Hoc autem non poteſt niſi dupliciter intelligi, nempe vel actu, vel aptitudine; quare cùm oſtenſum ſit rationem accidentis non in eo poſitam eſſe quòd actu inhæreat ſubiecto, ſequitur eam in propenſione naturali & aptitudine ad inhærendum ſubiecto conſtituendam eſſe. Confirmatur: quia aliàs immeritò nomen accidentis impoſitum eſſet enti de quo agimus; ſiquidem non debet accidens vocari, niſi per ordinem ad aliud cui accidere, ſeu inhærere poteſt.

Obiicies 1. accidens ſecundum ſe eſt ens abſolutum, ergo poſſe inhærere alteri non eſt de eſſentia illius: ſequela patet, quia relatio non eſt de eſſentia entis abſoluti; atqui illi aptitudo ad inhærendum eſt relatio, cùm dicat ordinem ad aliud. Reſpondeo diſtinguendo antecedens: accidens eſt ens abſolutum, ita vt non dicat ex ſe relationem categoricam, concedo; ita vt non dicat relationem tranſcendentalem, nego. Vnde negatur conſequentia, & ad illius probationem dico inhærentiam aptitudinalem non eſſe relationem categoricam; ſed tranſcendentalem, quæ in eſſentia accidentis, vt accidens eſt, intimè imbibitur.

Obiicies 2. accidentia panis & vini poſt conſecrationem habent modum poſitiuum per ſe exiſtendi, cui repugnat inhærentia; imò ſimilis modus poteſt communicari omnibus aliis accidentibus, ergo inhærentia aptitudinalis non eſt de eſſentia accidentis. Sequela patet, quia fieri nequit quod eidem entitati conueniat eſſentialiter aptitudo ad inhærendum, & quod in tali ſtatu conſtituatur vt ei repugnet inhærentia. Reſpondeo 1. maiorem falſam eſſe,

vt alibi diximus,& patebit ex art. sequenti.2. eâ grati admissa. inde non sequi quod infertur; quia etsi accidens separatum haberet modum positiuum per se existendi, id non impediret quin accidens eo affectum secundum se diceret aptitudinem ad inhærendum subiecto; sicut aqua dicit intrinsecè ordinem ad frigiditatem, etiam cùm actu calida est, & anima rationalis dicit ordinem ad corpus, etiam cum extra illud existit.

Obiicies 3. non potest aliquid intelligi sine eo quod est de essentia illius; at potest accidens intelligi sine ordine ad subiectum. ergo ordo ad subiectum non est de essentia accidentis. Maior perspicua est, probatur minor, quia quantitas consideratur à Mathematico, sine vllo ordine ad subiectum. Respondeo maiorem veram esse de eo quod intelligitur conceptu adæquato & explicito; non autem de illo quod concipitur inadæquatè & implicitè, quomodo quantitas concipitur à Mathematicis, vt est quædam extentio, abstrahendo à quacunque materia. Quare id non obest quin à parte rei ordo ad subiectum sit essentialis quantitati, etsi id à Mathematicis non consideretur, quia nihil facit ad eorũ institutum. Si enim definitio accidentis repetatur à Metaphysico, ille dicet ex Arist. accidens esse entis ens, vel ens in alio, vel aliquid simile includens necessariò ordinem ad subiectum; & consequenter hanc definitionem quantitati, qualitati, aliisque omnibus accidentis speciebus adæquatè, & explicitè spectatis competere affirmabit.

ARTICVLVS II.

De accidente vt actu inhærente, & ſeparato.

QVæritur 1. quid ſit accidens actu inhærere ſubiecto, ſeu quid ſit illa actualis inhærentia. Reſpondeo negari non poſſe quin actualis inhærentia addat aliquid reale ſupra entitatem accidentis, vt ex eo manifeſtum eſt, quod accidens à ſubiecto ſeparatum habet totam ſuam entitatem, ſine actuali inhærentia: quemadmodum ſubſiſtentiam addere aliquid reale ſupra naturam ex eo conuincitur, quòd humanitas Chriſti retinet totam ſuam entitatem, quatenus natura eſt; etſi careat propria ſubſiſtentia. Et quoad hoc non eſt difficultas.

Dubitatur autem in quo genere conſtituenda ſit actualis inhærentia. Qua in re certum eſt inhærentiam non diſtingui maiori realitate, ſeu tanquam rem à re, ab accidente; quia ſi hoc eſſet, actualis inhærentia indigeret alia inhærentia actuali ad inexiſtendum ſubiecto, & hęc alia. ſicque progreſſus fieret infinitus, quod repugnat. Quare dicendum eſt inhærentiam diſtingui tantum minori realitate, ſeu modaliter ab accidente, & nihil eſſe aliud quàm modum vnion[is] quo accidens inexiſtit ſubiecto; ſicut ſubſiſtentia eſt modus quo natura vltimo completur in ſe & terminatur.

Sunt tamen inter illa obſeruanda quædam diſcrimina, primum quod ſubſiſtentia ſupponit naturam exiſtentem, at inhærentia non ſupponit accidens exiſtens; quia cùm accidens

fit entis ens, non prius exiſtit quàm alteri inhæreat. & quamuis eſſe in genere prius ſit quàm ineſſe, non tamen in ſpecie, vt eſt tale eſſe ſeu accidentale; hoc enim intrinſece eſt eſſe in alio.

Secundum, quod ſubſiſtentia eſt vltimus naturæ terminus quo eſt in ſe, inhærentia vero non eſt terminus accidentis; ſed eſt nexus quo realiter coniungitur ſubſtantiæ tanquam ſubiecto, & termino ad quem dicit ordinem & reſpectum tranſcendentalem.

Neque dicas vnionem ſupponere partes vniendas, adeóque inhærentiam ſupponere accidens, & ſubiectum cui vnitur, contrà iam dicta. Tunc enim vnio ſupponit partes vniendas, quando per illam non fiunt partes vniendæ; at per actualem inhærentiam fit accidens in ſubiecto; quare etſi illa ſupponere debeat ſubiectum, non tamen accidens.

Tertium, quod ſubſiſtentia immediate fluit à natura, inhærentia verò non fluit ab accidente; quia cum accidens non ſit, niſi inhæreat, inhærentia videtur quodammodo prior accidente, adeoque non poteſt ab illo emanare. Eò vel maxime quia cùm eſſe accidentis ſit ineſſe ſeu inhærere, ſi inhærentia flueret ab accidente, ſequeretur accidens ſibi eſſe cauſam exiſtendi, quod dici non poteſt. At neque dicendum eſt inhærentiam eſſentiuè pendere à ſubiecto accidentis receptiuo; quia recipere formam aliquam eſt eam pati, ſeu exercere cauſalitatem paſſiuam erga illam: quare dicendum eſt modum inhærendi eſſe effectiuè à cauſa efficiente, à qua accidens producitur in ſubiecto, & materialiter à ſubiecto in quo producitur.

Quartum, quod ſubſiſtentia recipitur in na-

tura subsistente; inhærentia vero non recipitur in accidente inhærente; sed in subiecto cui inhæret: quia si accidens modum illum in se reciperet, accidens priùs esset quàm inesset, & per inhærentiam esset in se, non in alio; quod repugnat. Quare cùm per inhærentiam accidens formaliter constituatur in subiecto, necesse est vt inhærentia in ipso accidentis subiecto, simul cum accidente recipiatur.

Confirmatur: quia cùm per inhærentiam accidens accipiat esse in subiecto, & ab illo tanquam à causa materiali dependeat; oportet vt modus ille veluti mediet inter subiectum & accidens, tanquam causalitas illius materialis, adeòque sit natura prior accidente: quò fit vt in illo recipi nequeat, sed in subiecto è quo educitur.

Quæritur 2. quomodo accidens existat separatum à subiecto, vt in Eucharistia. Nonnulli existimant accidenti separato tribui modum quemdam existendi positiuum; alij vero sentiunt accidens posse conseruari extra subiectum sine tali modo, quod nobis videtur probabilius, tum ob rationes in Idea Theologiæ sacram. lib. 2. cap. 6. allatas, tum quia accidés separatum non indiget modo positiuo per se essendi, nisi vt constituatur existens independenter à subiecto; at illo non indiget ob eum finem, cùm per specialem Dei influxum possit conseruari independenter à subiecto. Tum quia accidens separatum existit independenter à quocunque modo; ergo à nullo potest accipere independentiam à subiecto. Antecedens probatur, quia accidens priùs existit, quàm modum aliquem nouum accipiat: sequela patet, quia accipere independentiam à subiecto nihil est aliud, quam accipere exi-

ſtentiam ſine vllo ordine ad ſubiectum.

Obiicies 1. accidens ſine modo ſuperaddito exiſtens, eſſet tantùm negatiuè à ſubiecto independens; quare vt poſitiuè à ſubiecto eſſet independens, deberet illi ſuperaddi modus quidam poſitiuus. Verùm hoc refellitur; nam modus poſitiuus, cum non ſit formalis negatio dependentiæ, non aliter facit vt accidens ſit independens à ſubiecto, quam quia ex eo ſequitur talis independentia: at ſimiliter influxus quo accidens conſeruatur diuinitùs extra ſubiectum, eſt entitas, quædam poſitiua ex qua ſequitur independentia accidentis à ſubiecto. Ergo præter hunc influxum alius modus eſt ſuperfluus.

Obiicies 2. Sicut datur modus poſitiuus eſſendi in alio, ita dari poteſt modus poſitiuus illi oppoſitus, qui competat accidenti. Ergo cùm magis congruat ſtatui accidentis ſeparati, illi denegandus non eſt. Reſpondeo dari quidem modum oppoſitum modo eſſendi in alio, nempe modum poſitiuum exiſtendi in ſe, non quidem qui competat accidenti; ſed ſubſtantiæ. Neque verum eſt modum illum magis congruere accidenti ſeparato, cùm dicatur oppoſitus modo illius exiſtendi connaturali. Quare ſicut melius eſt aquæ, etiam carenti connaturali frigiditate, non eſſe calidam, quàm calore perfuſam eſſe; ita congruentius eſt accidenti, etiam priuato actuali inhærentia, non exiſtere per modum exiſtendi poſitiuum, quam ſic exiſtere.

ARTICVLVS III.

De diuisione accidentis.

Quæritur 1. Vtrum accidens in communi immediatè diuidatur in quantitatem, qualitatem, aliáque accidentia categorica.

Respondeo 1. Diuisionem illam non esse ita immediatam, quin potuerint aliæ tradi magis immediatæ in membra pauciora, quæ vlteriùs in nouem accidentia prædicamentalia subdiuiderentur. Hoc patet, quia potest accidens diuidi in corporeum & spirituale; certum enim est dari quædam accidentia corporea, vt colores, sapores, &c. alia spiritualia, vt operationes, & habitus animæ: eáque diuisio est adæquata, cùm nullum sit accidens quod non sit corporeum, aut spirituale.

Potest etiam accidens diuidi in illud quod est propriè forma realis inhærens substantiæ, & illud quod est tantùm quidam modus illius: non enim dubium est quin hoc genus accidentis detur: quantitas enim & qualitas sunt formæ reales substantiæ inhærentes, & ab ea realiter distinctæ, actio verò & passio sunt quidam modi eam afficientes. Et rursus, quod hæc diuisio sit adæquata inde constat, quia nullum assignari potest accidens quod non se habeat altero ex his modis, respectu subiecti, nempe vel vt forma realis ei inhærens, vel vt modus quidam illud afficiens. Mitto alias plerasque diuisiones immediatas quæ à nonnullis afferuntur.

Respondeo 2. diuisionem vulgarem in no-

uem ac identium categorias e[illegible] prædictis commodiorem & doctrinæ gratia retinendam. Probatur 1. quia priores diuisiones non sunt propriæ accidentis, sed enti in genere competunt, & etiam substantiæ. Siquidem omne ens vel est corporeum, vel spirituale; vel entitas, seu res, vel modus; & idem de omni substantia affirmari potest: at vulgaris diuisio accidentis in nouem categorias soli accidenti competit.

Probatur 2. Quia illa est magis probanda diuisio accidentis, quæ vtilior est ad ordinanda & distinguenda summa genera accidentium; at diuisiones primo allatæ ad hoc non conducunt, cùm v. c. sub eodem genere qualitatis includantur accidentia corporea & spiritualia, res & modi. Diuisio vero vulgaris fit per genera accidentium prorsus diuersa: quare simpliciter reliquis est præferenda, cùm longe vtilior sit ad assequendam cognitionem omnium accidentium.

Nota tamen diuisionem vulgarem accidentis in nouem prædicamenta non esse diuisionem accidentis, strictè sumpti, quod scilicet cùm substantia adæquat [illegible] ens. Cùm enim ens diuiditur in substantiam & accidens, ens sumitur pro vera entitate reali, quæ proinde non potest diuidi nisi in membra realia, seu in substantiam realem, & accidens reale: at accidens reale non diuiditur in nouem prædicamenta accidentium, cum inter accidentia categorica nonnulla reperiantur quæ propriè non sint entia realia, sed tantùm quædam denominationes extrinsecæ, vt esse vestitum, esse in tempore.

Quæritur 2. Vtrum diuisio accidentis in nouem genera prædicamentalia, sit vniuoca.

Respondeo & dico 1. *Accidens in tota illa amplitudine non esse vniuocum.* Ratio est, quia accidens propriè sumptum dicit aptitudinem ad inhærendum subiecto: at quamuis aliqua accidentia prædicamentalia inhæreant subiecto, puta quantitas, & qualitas, non tamen omnia; cùm nonnulla consistant in quadam denominatione extrinseca, vt dictum est. Quare ratio accidentis non potest illis omnibus vniuocè conuenire; sed ad summum analogicè, propter quandam similitudinem quam habent denominationes extrinsecæ cum veris accidentibus; eo quod videntur subiecto inhærere, etsi non inhæreant.

Verùm hic difficultas occurrit, an accidens dicatur vniuocè saltem respectu accidentium prædicamentalium, quæ sunt res & formæ à subiecto realiter distinctæ, v. c. respectu quantitatis & qualitatis quæ etiam inter se realiter distinguuntur, vt ex sententia probabiliori hic supponimus.

Dico 2. *Accidens dici posse vniuocum respectu quantitatis, & qualitatis.* Ratio est, quia ex vna parte quantitas & qualitas sunt entitates reales à substantia, & inter se realiter distinctæ; & ex alia possumus ab illis abstrahere communem rationem accidentis realis & physici, quæ illis ex æquo conueniat.

Nec refert 1. Quod qualitas inhæreat quantitati, eamque supponat: talis enim suppositio se habet veluti per accidens & materialiter, cùm non competat quantitati vniuersim respectu omnium qualitatum; siquidem dantur innumeræ qualitates spirituales à quantitate omnino independentes: & præterea quantitas præcedit in ratione potētiæ passiuæ; qualitas vero ei aduenit in ratione actus; quo fit

vt ratio accidentis non possit. dici nobiliori modo de quantitate, quam de qualitate.

Nec refert 2. Quod qualitas sit nobilior quantitate, ob rationem iam tactam; non enim id sufficit vt accidens dicatur de illis analogicè; quia responderi potest maiorem illam perfectionem non competere qualitati, quatenùs accidens est; sed quatenus tale accidens, seu ratione propriæ differentiæ, quod vniuocationem non impedit.

ARTICVLVS IV.

De productione accidentium.

Dimissa ad Physicam productione formarum substantialium, inquirendum est hoc loco qua ratione formæ accidentales producantur, an per veram creationem, an vero per eductionem è subiecto.

Respondeo formas omnes accidentales educi è subiecto in quo recipiuntur. Ratio est, quia illud educitur è subiecto aliquo, quod fit dependenter ab illo; at formæ omnes accidentales fiunt dependenter à subiecto in quo recipiuntur, ergo educuntur ex illo. Maior probatur ex discrimine quod reperitur inter creationem & eductionem: creatio enim fit independenter à subiecto, eductio verò dependenter ab illo, ac si quodammodo res ab illo extrahatur, cùm creatio fiat ex nihilo. Minor ostenditur, quia omnes formæ accidentales inhærent subiecto, nec extra illud naturaliter conseruari possunt; quod manifesto indicio est eas fieri dependenter à subiecto, ac proinde ex illo educi.

Atque hæc assertio procedit non modò de productione caloris, frigoris, aliarumque qualitatum, siue primarum, siue secundarum quæ physicæ & reales appellantur; sed etiam de productione specierum intentionalium; quia licet non habeant contrarium, & ab obiecto conseruari debeant, id non impedit quin fiant dependenter a subiecto in quo recipiuntur, v. c. ab aëre vel ab oculo, quod ad veram eductionem sufficit.

Procedit etiam de formis artefactorum, vt de forma catedræ, vel statuæ: illę enim non fiunt ex nihilo, sed ex præsupposito subiecto, ad earum productionem passiuè concurrente. Nec refert quòd subiectum non concurrat ad illas formas per potentiam naturalem; sed per obedientialem; nam quouis modo hæc potentia vocetur, certum est formas artificiales ab illius concursu passiuo pendere quoad fieri & conseruari; quod sufficit ad veram eductionem.

Procedit quoque de qualitatibus spiritualibus tam naturalibus, cuiusmodi sunt habitus scientiarum & virtutum acquisitarum, quàm supernaturalibus, quales sunt gratia sanctificans, & virtutes infusæ. Illæ enim omnes cùm vera sint accidentia, fiunt dependenter ab anima, & extra illam naturaliter conseruari nequeunt. Quare verè ex illius potentia passiua educuntur, aut naturali, si sint qualitates naturales; aut obedientiali, si sint supernaturales, esto hæ communiter dicantur infundi, vocenturque qualitates infusæ, vt distinguantur à qualitatibus ordinis naturalis.

CAPVT III.

De qualitate.

ARTICVLVS PRIMVS.

De eßentia qualitatis.

QValitas ab Aristotele describitur, vt patet ex Logica: *Id a quo denominamur quales*, quæ descriptio vt melius intelligatur,

Obseruandum 1. Nomen qualitatis valde impropriè tribui accidentibus aliorum prædicamentorum, cùm si quæras, qualis sit homo, non bene respondeatur eum esse quantitate præditum, aut aliò referri, aut agere, aut pati, aut stare, vel sedere, aut esse in loco, aut in tempore, aut esse vestitum; sed esse album, aut nigrum, calidum aut frigidum, &c. Quo fit vt propriè non denominemur quales ab vllo accidente, præterquam à qualitate, quæ ideo rectè describitur accidens à quo denominamur quales. Verùm quia hæc descriptio non satis explicat naturam qualitatis,

Obseruandum 2. Varias à variis excogitatas fuisse qualitatis definitiones, quibus illius essentia distinctiùs exprimeretur. Quidam illam sic definiunt: *Qualitas est accidens absolutum per se primo institutum ad intrinsecè ornandam & perficiendam substantiam, tum in existendo, tum in agendo.* Verùm hæc definitio reiicitur, cùm æquè bene aut meliùs competat quantitati, quàm colori aut figuræ.

Alij sic, *Qualitas est accidens absolutum à quantitate distinctum.* Sed contra: nam similiter dici posset, quantitas est accidens absolutum à qualitate distinctum. Et præterea, ex communi sententia nonnulla ex vltimis prædicamentis sunt accidentia absoluta à quantitate distincta.

Alij sic, *Qualitas est accidens entitatiuum absolutum, subiectum ad modum substantialis formæ determinans.* At neque satis intelligitur qua ratione hæc definitio omnibus qualitatibus conueniat, aut non æquè multis aliis accidentibus aptari possit.

Alii sic, *Qualitas est accidens proueniens à forma in esse quieto:* vbi per formam intelligitur pars altera compositi physici. Sed quomodo potest hæc definitio competere formæ & figuræ, quæ sequuntur quantitatem, adeóque & ipsam materiam, non formam? Itémque qualitatibus naturalibus Angelorum & animæ rationalis, vel iis quæ ipsis diuinitùs infunduntur?

Alij alias definitiones qualitatis excogitarunt; sed quia prædictis non videntur accuratiores, iis supersedemus. Vnde colligitur essentiam qualitatis secundum se adeo esse reconditam, vt nondum satis perspicuè ab vllo Philosopho tradita fuerit.

ARTICVLVS II.

De prima specie qualitatis, quæ est habitus & dispositio.

CVm Aristoteles doceat, vt vidimus in Logica, illud esse discrimen inter habitum &

& dispositionem, quod h[illegible]us est diffic le mobilis à subiecto, dispositio vero ab eo facilè amoueri potest; dubitari solet an hoc discrimen sit essentiale, ita vt habitus & dispositio præcisè vt talia sunt, duas species qualitatis essentialiter distinctas constituant Vt autem status huius quæstionis intelligatur,

Obseruandum est duobus modis concipi posse qualitatem aliquam esse difficile aut facilè mobilem a subiecto, primo ex natura sua, secundo ex conditione subiecti in quo reperitur: priori modo scientia est difficilè mobilis eo quòd generatur per demonstrationem qua conuincitur intellectus; opinio verò est facilè mobilis, quia generatur per rationem probabilem, quæ facilè alia probabili orta tolli potest. Posteriori modo scientia ex morbo aliave causa accidentaria interdum facilè amittitur; contrà vero opinio in animo pr[illegible] firmas radices ponit, vt constat experientia. Quo posito

Respondeo & Dico 1. *Habitum ex natura sua difficilè mobilem à subiecto specie distingui à dispositione, quæ ex natura sua à subiecto facilè [illegible] potest.* Probatur manifestè; nam ea specie distinguuntur quæ ex natura sua postulant conditiones essentialiter distinctas: at habitus & dispositio quæ se habent modo iam dicto, postulant ex natura sua conditiones essentialiter distinctas, nempe esse difficilè, & facilè mobilem à subiecto; ergo specie distinguuntur. Confirmatur. nam esse qualitatem difficilè & facilè mobilem à subiecto non minùs sunt opposita, quàm esse animal rationale & irrationale: quare sicut hæc differentiam essentialem & specificam inferunt, ità & illa.

Obijcies 1. Ex Arist. cap. 8. libri Categor.

Metaph. O

habitum & affectionem esse vnam speciem qualitatis. Respondeo habitum & affectionem posse dici vnam speciem qualitatis, scilicet subalternam, quia in ea conueniunt; eo modo quo Porphyrius ait c. 2. suæ Introduc. plures homines speciei participatione esse vnum hominem.

Obiicies 2. Ex eodem Arist. ibid. affectionem quæ longinquitate temporis quasi naturalis eu sit, aut difficile amoueri potest, vt pote iam habitum effectam, meritò habitum appellari. Respondeo affectionem diuturnitate temporis radicatam & firmatam fieri habitum non essentia; sed statu; quia tunc se habet ad modum veri habitus: sicut vice versa habitus quando facilè ob conditionem subiecti amoueri potest, habet statum seu modum affectionis, quamuis tamen essentialiter sit habitus, vt non obscurè indicat Aristoteles, cùm loco citato expressè numerat inter habitus diuturniores & permanentiores, scilicet ex natura sua, scientiam licet modiocrem.

Dico 2. *Habitum ex sola condicione subiecti difficilè mobilem, non differre specie à dispositione qua ex natura sua à subiecto facile auelli potest.* Ratio est quia dispositio ex se facilè mobilis potest diuturnitate temporis, vel per actuum multiplicationem adeò radicari in subiecto, vt ab eo ægrè amoueri possit; ista autem maior radicatio est extra essentiam qualitatis, ac proinde non potest constituere discrimen essentiale inter dispositionem & habitum ex ea procreatum; sed tantùm accidentale.

Ex quo intelligitur calorem febrilem, qui initio languidus est, & facilè amoueri potest, si successu temporis adeo inualescat, vt difficilè expelli possit, non mutari in aliam spe-

eiem; sed accidentario tantum perfici intra eandem speciem, cum non habeat statum solum permanentem ex natura sua; sed ex variis circumstantiis quibus subiectum afficitur.

ARTICVLVS III.

De secunda specie qualitatis, quæ est naturalis potentia, & impotentia.

CIrca hanc speciem qualitatis duo inquiri solent, 1. qua ratione distinguatur ab habitu & dispositione. 2. An potentia speciē distinguatur ab impotentia sibi opposita, quatenùs hæc significat vim positiuam qua aliquid difficile agit aut resistit, non autem meram negationē aut priuationem potentiæ.

Respondeo & Dico 1. *Potentiam naturalem & impotentiam specie distingui ab habitu & dispositione.* Probatur, quia potentia naturalis est data ad operandum simpliciter, ita vt sine illa, operatio fieri nullo modo possit; habitus verò naturalis ordinatur ad facilè operādum, ita vt sine illo fieri possit operatio, etsi non ita perfectè ac cum illo. Deinde potentia naturalis est data à natura, habitus vero naturales propriis actibus comparantur; quæ discrimina distinctionem specificam inter potentiam & habitum euidenter ostendunt.

Quo loco aduerte hæc intelligi de habitibus naturalibus: nā quod spectat ad supernaturales & per se infusos, Aristoteli ignotos, quos Catholici omnes admittunt, ij dant simpliciter potentiam agendi supernaturaliter, ita vt nullo modo sine illis operatio supernaturalis fieri possit, nisi eorum defectus per auxilia actualia

ſuppleatur. Illi etiam nequeunt propriis actibus phyſice produci; ſed à Deo ſolo immediatè producuntur, nobiſque infunduntur.

Dico 2. *Impotentiam ſumptam pro forma poſitiuâ potentiæ oppoſita, quâ aliquid ægre operari, aut reſiſtere poteſt, ſpecie à potentia diſtingui.* Ratio eſt, quia quemadmodum habitus ex natura ſua difficile mobilis à ſubiecto, ſpecie diſtinguitur à diſpoſitione facilè mobili, vt ſupra oſtenſum eſt; ita potentia facilè agendi, aut reſiſtendi ſpecie diſtinguitur ab impotentia oppoſita, qua quid difficilè operari aut reſiſtere poteſt. Iſti enim actus oppoſiti & ſpecie diuerſi euidenter indicant potentias oppoſitas & ſpecie diſtinctas; qua ratione duri- ties ferri per quam diuiſioni fortiter reſiſtit, ſpecie diſtinguitur à mollitudine ceræ, quâ debiliter diuiſioni reſiſtit.

Obiicies 1. Facilè aut difficilè operari ad eandem ſpecie potentiam ſpectat, vt patet in potentia videndi quæ in iuuene facilè, & in ſene dificilè operatur, etſi nemo dubitet quin ſit eiuſdem ſpeciei. Ergo cum potentia & impotentia non aliter diſtinguantur quàm penes facultatem facilè aut difficilè operandi, vel reſiſtendi, hinc ſequitur inter eas non eſſe diſtinctionem eſſentialem ſeu ſpecificam. Reſpondeo antecedens verum eſſe quando impotentia ſumitur pro potentia debili & remiſſa, vt in exemplo allato; falſum autem, quando ſumitur pro forma poſitiua potentiæ oppoſita, qua res ex natura ſua difficilè operari vel reſiſtere poteſt, vt hic ſumitur: ſic enim facilè aut difficilè operari arguunt diſtinctionem ſpecificam, vt probatum eſt. Et ſanè per ſe ridiculum eſt exiſtimare, non maius eſſe diſcrimen in ra-

tione potentiæ & impotentiæ resistendi, inter duritiem ferri, & mollitiem ceræ, quàm inter visum senis, & visum iuuenis in ratione videndi. Quare etsi hæc non distinguantur nisi accidentariò, hinc minimè sequitur illa non distingui inter se specie.

Obiicies 2. Potentiæ non distinguuntur speciè, nisi per actus & obiecta, sed potentia & impotentia vt hîc de iis agimus, ordinantur ad eundem actum, ergo sunt eiusdem speciei. Confirmatur, quia non differunt nisi vt sunt principium perfectum & imperfectum quod non nisi differentiam accidentalem arguit. Respondeo minorem falsam esse; nam ex natura sua fortiter agere aut resistere, & ex natura sua debiliter agere aut resistere, sunt actus diuersæ speciei, adeoque principia essentialiter distincta arguunt. Vnde ad confirmationem dicimus principium perfectum & imperfectum non nisi differentiam accidentalem arguere, quando eadem potentia quæ ex se est principium perfectè agendi, ita debilitatur vel impeditur vt non nisi imperfectè agere possit: Inferre vero discrimen essentiale, quando impotentia dicit formam aliquam positiuam potentiæ oppositam, qua res ex se non nisi cum difficultate operari aut resistere potest.

ARTICVLVS IV.

De potentia obedientiali.

PRæmoneo 1. Duplicem assignari posse potentiam, aliam actiuam, aliam passiuam:

actiua ea dicitur quæ tendit ad aliquid efficiendum, qualis est potentia calefactiua in igne ad calorem producendum; passiua verò quæ ad aliquid recipiendum ordinatur, quomodo in pariete est potentia passiua ad recipiendam albedinem.

Præmoneo 1. Potentiam actiuam duplicem esse, aliam naturalem, aliam supernaturalem seu obedientialem. Naturalis dicitur quæ agit consentaneè ad suam naturam, & effectum sibi proportionatum producit; vt est prædicta vis calefactiua in igne ad calorem producendum. Supernaturalis verò ea est quæ respicit effectum vires illius natiuas excedentem, quemque cum concursu Dei, ex communi lege sibi debito, producere non potest. Vnde iam vulgo dicitur potentia obedientialis actiua, quia elicit actum aliquem superioris ordinis, non ex propria & connaturali virtute; sed quatenus perfectè subdita est imperio Dei, eique obedit ad nutum, vt per eam faciat quidquid libuerit. Qua ratione intellectus & voluntas hominis censentur agere per potentiam obedientialem, quatenùs actus virtutum per se infusarum & supernaturalium eliciunt.

Præmoneo 2. potentiam etiam passiuam duplicem esse, aliam naturalem, aliam supernaturalem seu obedientialem. Naturalis est qua forma aliqua connaturalis recipitur, vt cùm paries recipit in se albedinem; supernaturalis verò seu obedientialis ea dicitur, qua res in se recipit formam aliquam ordinis supernaturalis; vt cum anima rationalis, quæ est ordinis naturalis, recipit in se gratiam iustificantem, quæ est ordinis supernaturalis. Est autem difficultas, qua ratione po-

tentia actiua obedientialis in rebus admittenda sit, an tantùm ad certos effectus limitata, an vero generatim ad quoscunque effectus: ita vt Deus possit per quamcumque entitatem quemlibet effectum producere. Dubitari etiam potest quidnam sit illa potentia, & vtrum ad prædicamentum qualitatis pertineat.

Respondeo & dico 1. *Probabilius videri non esse ponendam in rebus potentiam obedientialem actiuam in tota illa latitudine; sed tantum cum quadam restrictione & limitatione.* Probatur 1. Quia cùm omnis causa efficiens siue principalis, siue insttumenralis debeat effectum quem producit attingere, seu verè & physicè ad illius productionem concurrere, in ea debet necessario reperiri virtus aliqua saltem inchoata, & remota ad talem effectum: quia aliàs cum verè non causaret, illiusque productio in solum diuinum influxum referenda esset. At nonpotest solidè dici in qualibet re etiam minima & imperfectissima, esse virtutem inchoatam & remotam ad productionem cuiuslibet effectus; quænam enim est eiusmodi potentia v.g. in palea ad producendum Angelum, vel lumen gloriæ?

Confirmatur: nam quæ eleuati solent ad effectus aliquos supernaturales producendos, habent vim aliquam inchoatam ad illos: vt patet in intellectu & voluntate quæ cum sint potentiæ vitales, eleuantur diuinitùs ad eliciendos actus visionis, & amoris diuini, qui non nisi à potentiis vitalibus profluere possunt; quia sunt actus intrinsecè vitales. Ergo cùm similis potentia in rebus omnibus non obseruetur, in ordine ad omnes effectus, frustrà sanè & sine fundamento in iis admittitur.

Probatur 2. Quia si in rebus omnibus est potentia obedientialis inchoata & innata, vt volunt Aduersarij, ad omnes effectus producendos; inde sequitur in igne esse potentiam innatam ad producēdam aquam, in aqua ad producendum ignem, in calore ad frigus producendum, in frigore ad producendum calorem, & ita de aliis; at hoc absurdum videtur, tum quia sic in re qualibet esset virtus actiua inchoata & innata tendens per se ad sui destructionem; quod probabiliter affirmari nequit, cum res quælibet per se tendat naturaliter ad sui conseruationem. Tum quia virtus illa innata esset naturalis, cùm tendat ad effectum naturalem & commensuratum, adeóque immeritò diceretur supernaturalis, aut obedientialis.

Confirmatur, nam ideo ponitur in intellectu & voluntate potentia obedientialis actiua respectu actuum virtutum infusarum, quia actus illi sunt intrinsecè ordinis supernaturalis. Ergo cum ignis, aqua, calor, frigus, & similia sint entia mere naturalia, si ea per quandam potentiam innatam, qualis est ex communi sententia, obedientialis, se mutuò producere possent, dicendum est illam potentiam esse simpliciter naturalem.

Probatur 3. Quia ratio præcipua cur potentia obedientialis actiua in tanta latitudine inuecta est, sumitur ex Sacramentis nouæ legis, quæ cum ex se sint res quædam materiales & infimi ordinis, non aliter videntur producere gratiam sanctificantem quàm per illam potentiam obedientialem: Verum hæc ratio, etsi magnam vim habeat contra illos qui ponunt in Sacramentis causalitatem Physicam ref-

pectu gratiæ; in nostra tamen sententia nullius est momenti; cum existimemus Sacramenta non producere gratiam Physice; sed tantùm moraliter, vt breuiter ostendimus in Idea Theologiæ Sacrament. lib 1. cap. 6. resolut. 2. & fuse in alio tractatu de Sacramentis 1. p. disp. 8. sect. 4. & 5.

Obiicies 1. S. Thomam ponere in rebus creatis potentiam obedientialem actiuam.

Respondeo admittere quidem, non generalem & illimitatam ad omnes effectus quantumuis extraordinarios & supernaturales; sed determinatam ad nonnullos effectus qui vires naturales & communem concursum excedunt. Id patet manifestè ex prima parte quæst. 45. articulo 5. Vbi S. Thomas docet nullam creaturam assumi posse tanquam instrumentum ad creationem. Si enim existimaret Deum per quamlibet creaturam posse quemlibet effectum producere, consequenter fateretur creaturam posse à Deo assumi tanquam instrumentum ad creationem, quod tamen negat.

Obiicies 2. Accidens eleuatur ad productionem substantiæ, ad quam nullam habet proportionem; ergo similiter omnia possunt eleuari ad omnes effectus. Respondeo 1. hoc posse retorqueri, quia cùm accidens naturaliter concurrat ad productionem substantiæ, sequeretur omnia ab omnibus naturaliter fieri posse.

Respondeo 2. Negando sequelam, & ratio discriminis est, quia cùm accidens sit naturale instrumentum substantiæ, non mirum est quod virtute illius similem substantiam producere possit; at nihil tale reperitur in rebus omnibus ad producendos

quoscunque effectus supernaturales, vt perspicuum est.

Obijcies 3. in rebus omnibus est potentia passiua obedientialis ad omnes effectus, ergo & actiua. Respondeo 1. Antecedens negari posse, quia satis incredibile videtur quod Angelus possit in se recipere albedinem, cùm certum sit eum dealbari non posse; aut quòd gratia sanctificans possit inhærere lapidi, cùm nequeat illum Deo formaliter gratum efficere. Quo enim fundamento dices formam aliquam recipi posse in subiecto, cui effectum suum formalem primarium communicare nequit? Respondeo 2. Etiam dato gratis antecedente, consequentiam negari posse; quia ad agendum potest maior quædam proportio requiri quàm ad recipiendum; cùm nobilius sit per se loquendo, agere quàm recipere.

Dico 2. *Potentiam obedientialem actiuam non spectare ad Categoriam qualitatis.* Ratio est, quia ex communi sententia, eiusmodi potentia non distinguitur re ipsa ab entitate rei quæ eleuatur, per concursum Dei extraordinarium, ad effectum aliquem ordinis supernaturalis producendum: at non tantùm qualitas; sed etiam res quædam aliæ possunt eleuari ad aliquid producendum ordinis supernaturalis. Ergo potentia obedientialis actiua non spectat, saltem secundum totam, suam latitudinem, ad prædicamentum qualitatis.

Confirmatur: nam ita aliquo modo se habet potentia obedientialis actiua ad prædicamentum qualitatis, quo se habet relatio transcendentalis ad prædicamentum relationis; at relatio transcendentalis non ponitur in prædicamento relationis; sed per alia prædi-

camenta vagatur: ergo similiter.

Vnde refelluntur qui dicunt, potentiam obedientialem actiuam dicere quantitatem aliquam supernaturalem rei superadditam: hoc enim non potest intelligi, vt putant, de qualitate Physica, cùm hæc sit vnius prædicamenti; sed de Logica, quatenus omnis virtus agendi qualitas interdum nominatur. Eò vel maxime quia si ad eliciendum aliquem actum supernaturalem, aut ad recipiendam aliquam formam supernaturalem, necessaria esset qualitas aliqua ordinis supernaturalis; eodem modo requireretur prior aliqua qualitas supernaturalis ad illam recipiendam, & ita daretur progressus infinitus a nemine admissus.

Refelluntur etiam qui constituunt potentiam obedientialem actiuam, in mera non repugnantia efficiendi aliquid supernaturale. Cùm enim non repugnantia sit negatio, & negatio nullá vim agendi habeat, impossibile est quod potentia obedientialis actiua consistat in non repugnantia; sed entitatem aliquam positiuam necessariò inuoluere debet, eamque indistinctam à re quæ dicitur eleuari ad producendum effectum aliquem supernaturalem.

ARTICVLVS V.

De tertia specie qualitatis, quæ est patibilis qualitas, & passio.

QVæritur 1. an passio sit vera qualitas, & ratio dubitandi est, tum quia Aristoteles categor. c. 8. negat esse qualitatem; tum quia illud non est vera qualitas, à quo res non denominantur quales; atqui ex Arist. ibid. à passione non denominamur quales: ergo passio non est vera qualitas.

Verùm quòd passio sit vera qualitas, satis ostendit Aristoteles eodem cap. his verbis, Tertium genus qualitatis sunt patibiles qualitates, & passiones, vt dulcedo, amaror, acerbitas, & quæcunque sunt in eodem genere. Item calor, frigus, albor, nigror; has igitur esse qualitates perspicuum est. Ita ille. Vt autem intelligas quo sensu Aristoteles negauit passionem esse qualitatem,

Nota qualitatem duplicem hîc communiter assignari, alteram quæ est qualitas secundum rem, & simul secundum modum; alteram quæ est qualitas secundum rem duntaxat, non autem secundum modum: & quidem qualitatem prioris generis esse illam quæ & in se est qualitas, & à qua res denominantur quales; posterioris vero illam à qua, etsi in se verè sit qualitas, res non denominantur quales absolutè & simpliciter.

Atque hac distinctione soluitur obiectio ex Aristot. proposita: quando enim negat subiectum denominari quale à passione, eamve esse qualitatem; non est sensus eam non esse qua-

litatem secundum rem, vel subiectum ab ea nullo modo quale denominari; satis enim constat ruborem ex erubescentia ortum esse reipsa qualitatem, & eo affectum dici quodammodo rubeum. Est ergo sensus eam non esse qualitatem secundum modum, quia ab illa subiectum non denominatur absolutè & simpliciter quale.

Quæritur 2. Quo sensu Aristoteles dicat, colores non dici qualitates patibiles, quòd in sensibus passionem efficiant; sed quia à passionibus producti sunt; cùm color afficere videatur visum, eodem modo quo mel afficit gustum, & calor tactum. Respondeo qualitates duobus modis posse agere in sensum, primò realiter in eo producendo qualitates similes, vt cùm manus realiter calefit, aut refrigeratur; secundo intentionaliter per emissionem specierum intentionalium, qua ratione colores agunt in visum: & ob hoc discrimen Aristotelem dixisse colores non efficere passionem in sensibus, scilicet ad modum aliarum qualitatū; vel quia cùm species intentionalis sit qualitas subtilissima, per eam secūdum se spectatā oculus leuissimè, planéq; insensibiliter afficitur. Vel quia si grauiter afficitur, vt interdum contingit, ex dictis in physi. a, sunt aliæ qualitates quæ sensus grauius offendunt.

Quæritur 3. An patibilis qualitas & passio distinguantur inter specie: Responsio communis est non distingui, quia per accidens est v. c. ad ruborem ex se, quod cito transeat, aut diu perseueret in subiecto: neutrum enim ex natura sua exigit; sed tantum ex accidentaria quadam subiecti cui inhæret conditione; per se verò tantùm postulat vel vt passionem causet, vel vt ex ea causetur.

ARTICVLVS VI.

De quarta specie qualitatis, forma nempe & figura.

Quæritur 1. Quid per formam & figuram hoc loco intelligatur.

Respondeo 1. Hoc valde incertum esse; nam quamuis satis constet hic non agi de forma substantiali, nec de accidentali in tota sua latitudine, dubium tamen manet qua ratione forma & figura quartam speciem qualitatis constituant, & inter se distinguantur. Quidam enim existimant formam & figuram pro eodem sumi, alij putant formam significare pulchritudinem, figuram verò sumi pro terminatione quantitatis: Alij dicunt formam spectare ad res animatas, figuram verò ad inanimatas. Alij docent figuram esse nudam terminationem quantitatis, formam verò esse artefactorum. Alij tandem arbitrantur figuram esse rerum Mathematicarum, formam verò aliorum omnium rerum, siue sint animatæ, siue inanimatæ; siue naturales, siue artefactæ. In tanta autem opinionum varietate,

Respondeo 2. Eos magis accedere ad mentem Aristotelis, qui docent 1. formam & figuram non pro eodem sumi. 2. figuram habere locum tantùm in Mathematicis, formam verò in reliquis. Vtrumque enim non obscurè colligitur ex ipso textu Aristotelis, quatenùs refert in primis varias figuras Mathematicas à quibus ait res denominari quales, tum verò addit hæc verba; *sed & secundum formam*

vnumquodque dicitur quale, nam additio ista euidenter ostendit formam esse quid distinctum à figura; & exempla sumpta ex solis Mathematicis ad probandum, a figura res denominari quales, perspicuè innuunt figuram ex mente Philosophi, non nisi in Mathematicis locum habere; ac proinde formam ad alia omnia esse extendendam.

Quæritur 2. An forma & figura inter se specie distinguantur. Respondeo negatiuè, quia de ratione istius qualitatis est, quod extrinsecè terminet subiectum, est autem ita omnino accidentarium, quod subiectum ab ea terminatum sit Mathematicum, aut naturale, aut artificiale: adeóque ex ea diuersitate non potest oriri discrimen specificum inter figuram, quæ res Mathematicas terminat, & formam quæ res alias.

ARTICVLVS VII.

Duæ dubitationes expenduntur.

PRior dubitatio est, an rarum & densum, itémque asperum & læue ad qualitatis categoriam spectent. Aristoteles apertè id negat in categoriis cap. de qualitate, aitque ea potiùs ad partium positionem spectare. Rationem affert sumptam ex prædictorum definitione: densum enim dicitur, *Cuius partes sibi inuicem propinquæ sunt*; rarum autem *cuius partes a se inuicem distant*: Et læue illud est, *cuius partes in rectum quodammodo positæ sunt*, asperum verò, *cuius pars alia eminet, alia superatur.*

Verùm hæc sententia non caret difficultate,

tum quia ex A..st. 7. Physic. cap. 2. perspicuè colligitur rarum & densum esse qualitates & pertinere ad tertiam speciem qualitatis, quia sensu percipiuntur: tum quia probabile non est rarū & densum, asperum & læue, cum sint modi rei affixi, siue loco moueatur, siue non, spectare ad Categoriam situs, quę dicit certam positionē partium ad locum; tum quia cùm Aristoteles curuitatem & rectitudinem ponat in quarta specie qualitatis, similiter videtur asperum & læue ad eandem reducenda esse; cùm in re aspera curuitas, & in læui rectitudo conspiciatur.

Et iuxta hanc oppositionem, quæ est cõmunior, dici potest primò, cùm Aristoteles priori loco prædicta refert ad positionē partium, verisimile esse eum per talem positionē intelligere positionem partium quantitatiuam, de qua egit capite de quantitate; cùm quanta diuisit in ea quæ situm & positionem partium inter se habent, alia quæ non habent, vt vel ex eo probatur, quod definitiones rari & densi, &c. quas affert, nihil aliud quàm positionem seu certum ordinem partium significare videntur. Secundò, illo loquendi modo eum tantum velle innuere, prædicta vt ab eo sunt definita, pertinere ad quantitatem tanquam quosdam modos illius. Hæc tamen, vt verum fatear, difficultate non carent, quæ melius percipietur ex alibi dicendis de raritate & densitate.

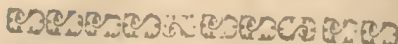
Posterior dubitatio est, an pondus sit species qualitatis. Nonnulli putant esse speciem quantitatis; sed communis sententia illud ad qualitatem reducit: primo quia pondus nihil est aliud quàm grauitas corpus deorsum impellens; corpus autem impellere non est munus quantitatis; sed qualitatis. Siquidem grauitas

& leuitas sunt in eodem genere; at perspicuum est leuitatem non esse quantitatem, sed qualitatem qua corpus sursum pellitur. ergo similiter grauitas est qualitas qua corpus deorsum truditur.

Secundò, quia si grauitas esset quantitas, quò maior esset quantitas, eo semper maior esset grauitas; quod tamen falsum est; cùm non raro quæ minoris sunt molis, sint grauiora, vt patet in metallis & lapidibus cum lana & gossipio collatis.

Obicies, æquale & inæquale esse proprietates ponderis, & etiam quantitatis; vnde sequitur pondus esse quantitatem. Respondeo vt in ponderibus non est propriè quantitas molis, sed virtutis: ita in illis non esse æqualitatem & inæqualitatem molis; sed virtutis, quæ in eo consistit vt in vno sit maior vis impulsiua, quàm in alio: quo fit vt pondera potiùs debeant dici similia aut dissimilia, quàm æqualia vel inæqualia; adeóque spectent ad qualitatem, non ad quantitatem propriè dictam.

CAPVT IV.

De variis oppoſitionibus rerum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Obſeruationes circa oppoſita.

CVm res inter ſe opponantur maximè ratione qualitatum, non immerito hic nonnulla de oppoſitis in Logica prætermiſſa, ſubiicienda duximus, quibus quæ de qualitate in genere dicta ſunt, & quæ infrà de habitibus addentur, clariora euadent. Itaque cùm ibi dictum ſit, quatuor modis res inter ſe opponi, nempe relatiuè, contrariè, priuatiuè, & contradictoriè, iam

Aduertendum 1. quæcunque relatiuè opponuntur idipſum, quod ſunt oppoſitorum dici, vt patet ex dictis vbi de relatione: at contraria non dicuntur ad ſe inuicem, neque enim bonum dicitur mali bonum; ſed contrarium: nec album nigri album, ſed contrarium.

Aduertendum 2. contraria dici, quorum alterum neceſſe eſt in iis ineſſe, in quibus natura comparatum eſt vt inſint; atque inter hæc contraria non datur medium, v. c. quia morbus & ſanitas naturaliter inſunt animali, neceſſe vt alterum ei inſit, nec datur ſtatus medius. [Item quia] par & impar tribuuntur numero, neceſſe eſt quemcunque numerum vel eſſe parem, vel imparem.

Sunt tamen aliqua contraria quorum non est necesse alterum inesse,& in iis datur medium, vt patet in albedine, & nigredine: nam etsi naturaliter insint corpori non tamen necesse est vt omne corpus sit album, aut nigrum, cum aliquod possit esse rubrum, aut flauum. Et similiter inter probum & improbum datur medium, si hæc specte[illegible] secundùm habitum, nempe homo qui habitu virtutis & vitij caret: ille enim neque probus, neque improbus eo sensu dici debet.

Ex quo intelligis quædam media nomine proprio explicari, quia consistunt in quibusdam formis positiuis quæ participant de vtroque extremo; alia verò non nisi per negationem vtriusque extremi explicari,quia in eiusmodi negatione consistunt.

Aduertendum 3. priuationem & habitum circa idem aliquid esse,vt visus & cæcitas circa oculum, vnde distinguitur hæc oppositio ab aliis, quia non est necesse vt aliæ sint in eodem specie & numero subiecto: at priuatio & habitus versantur circa idem aliquid,id est circa idem specie & numero subiectum,vt visus & cæcitas circa eundem oculum.

Vt autem aliquid dicatur priuatum habitu, duo requiruntur:1. vt subiectum sit capax habitus; quare lapis non potest dici cæcus,cùm aptus non sit ad videndum.2. vt non habeat habitum quando à natura habere debet, quo fit vt non vocemus edentulum quod non habet dentes,& cæcus quod non habet visum, sed quod non habet quando à natura habere debet. Nam nec infantes ab ortu dentes habent, nec catuli visum, non tamen illi edentuli, aut isti cæci dicuntur.

Aduertendum 4. priuantia distingui à rea-

tis,quia relata id quod sunt alterius esse dicun tur, at hoc non conuenit priuantibus,nam visus non dicitur cæcitatis visus, nec cæcitas visus cæcitas, sed tantùm visus priuatio.

Aduertendum 5. priuantia distingui etiam à contrariis siue immediatis, siue mediatis; ab illis quidem,quia ita se habent ex supradictis, vt semper necesse sit alterum inesse subiecto ad recipiendum apto; at potest dari subiectum ex se capax priuationis & habitus,vtróque tamen carens,vt catulus ante nonum diem, qui nec videns, nec cæcus est:ab istis etiam, quia nunquam necesse est vt alterum eorum sit in subiecto,nisi insit à natura; paries enim qui ex se habet aptitudinem vt sit albus aut niger, potest esse semper rubeus aut ceruleus; at priuantium alterum debet semper esse in subiecto post tempus à natura præstitutum, vt visus aut cæcitas in catulo post nonum diem.

Aliud est discrimen inter priuantia & contraria, quòd pleráque contraria se mutuò expellunt e subiecto: nam quod est album,potest nigrum fieri, & quod est frigidum,calefieri, & vice versa: at in priuantibus aliter res se habet;nam etsi ab habitu ad priuationem mutatio fiat, non tamen à priuatione ad habitum fieri potest. Neqne enim qui cæcus factus est rursus aspexit, nec caluus comam recepit. Atque hinc sumitur vulgatum illud axioma, *à priuatione ad habitum non datur regressus*, de cuius intelligentia articulo 3. agetur.

Aduertendum tandem contradictoriè opposita illud maximè proprium habere, quod alterum eorum de quacunq; re siue existente, siue non existente verè dicitur: nam quidquid est aut non est, videt aut non videt, legit aut non legit, calidum est aut non calidum, &c.

at idem non habet locum in aliis oppositis, quia non quidquid est, est pater aut filius, album aut nigrum, videns aut cæcum.

ARTICVLVS II.

Nonnullæ dubitationes proponuntur circa oppositiones prædictas.

QVæritur. 1. an oppositum sit genus respectu prædictorum quatuor oppositorum, seu an prædicetur de illis vniuocè, an vero tantum æquiuocè, aut analogicè.

Respondeo & dico 1. *non dici de illis æquiuocè.* Siquidem ea non sunt æquiuoca, quæ in nomine & ratione per nomen significata conueniunt; atqui prædicta quatuor opposita conueniunt in nomine & ratione oppositorum; ergo non sunt æquiuoca. Maior perspicua est ex dictis de æquiuocis in Logica; minor verò suadetur; nam & nomen oppositorum conuenit relatis, contrariis, priuatiuis, & contradicentibus; omnia enim communiter vocantur opposita; definitio etiam oppositorum illis competit: nam opposita definiuntur *quæ simul esse non possunt:* non posse autem simul esse prædictis omnibus oppositorum speciebus conuenit, vt perspicuum est.

Dico 2. *non etiam dici vniuocè; sed tantum analogicè secundum magis & minus.* Probatur, quia en maior est oppositio inter aliqua, quo minor est naturæ conuenientia inter illa; atqui minor est naturæ conuenientia inter ens & non ens, quàm inter ens & priuationem entis; & minor inter ens & priuationem entis, quàm inter duo

e itia absoluta: & minor inter duo entia absoluta, quam inter duo relatiua, vt facile considerãti patebit: ergo maior est oppositio inter contradicentia, quàm inter priuatiua; inter priuatiua, maior quàm inter contraria, & inter contraria maior quàm inter relatiua.

Quæritur 2. an diuisio prædicta oppositorum sit adæquata. Respondeo affirmatiuè, quod probatur, quia omnis oppositio vel est inter duo entia positiua, vel inter ens & non ens; si est inter duo entia positiua, vel ea sunt absoluta, quomodo constituitur oppositio contraria; vel respectiua, quomodo constituitur oppositio relatiua. Quod si oppositio reperitur inter ens & non ens, vel ea est inter ens & negationem entis, quomodo constituitur oppositio contradictoria; vel est inter ens & priuationem entis, qua ratione constituitur oppositio priuatiua.

Obiicies, disparata cùm essentiis & definitionibus differant, nec eidem possint competere, inter opposita reponenda esse, vt homo & lapis; sicque prædictam diuisionem non esse adæquatam. Respondeo oppositionem interdum late sumi pro quacunque repugnantia in vnum conueniendi; quomodo complectitur disparata substantiarum completarum quas repugnat eidem competere: propriè vero sumi oppositionem pro repugnantia cùm certo termino, vt patet in quatuor membris propositis: nam in non positiuis vna forma repugnat vni tantùm negationi, aut priuationi; vt lapidis non lapidi, & tenebræ luci: in positiuis vero vnum opponitur tantùm alteri, vt calor frigori, & pater filio; qua ratione disparata non sunt opposita, quia non habent determinatam oppositionem cum certo termino; sed

generalem cùm rebus infinitis à quibus essentialiter differunt; vt lapis cum homine, equo, aliisque omnibus entibus quæ non sunt lapides.

ARTICVLVS III.

De regressu à priuatione ad habitum.

QVæritur 1. quo sensu dicat Arist. à priuatione ad habitum non dari regressum, seu illum qui forma aliqua priuatus est, non posse iterum illam recipere. Respondeo hoc communiter explicari, adhibita distinctione; nam interdum quis priuatur actu duntaxat. vt qui dormit, priuatur actuali visione, interdum vero potentia agendi, vt cæcus priuatur videndi facultate. Quando priuatio contingit tantum priori modo, tunc aiunt certum esse à priuatione ad habitum dari naturaliter regressum; siquidem ille qui cum dormiret, actu non videbat, expergefactus iterum videt. Quando autem priuatio posteriori modo aduenit, tunc fatentur ad illam viribus naturæ non dari regressum: neque enim cæcus naturaliter visum recuperare potest, neque mortuus vitam. Dico naturaliter; nam quòd hæc supernaturaliter restitui possint, satis constat ex Euangelio, & ex historia Ecclesiastica quibus docemur Christum, Apostolos, aliosque sanctos cæcis visum, & vitam mortuis plerisque restituisse.

Hæc tamen cùm aliqua limitatione intelligenda sunt: nam in primis nunquam idem numero actus qui per priuationem fuerat ablatus, restituitur; qui enim post somnum videt,

non eandem numero visionem quam antea s eli-it, sed eandem specie.

Deinde quod interdum possit fieri naturaliter regressus ad eundem specie habitum, patet exemplo aquæ quæ ex frigida fit calida, & ex calida iterum frigida, & vice versa. Et, iuxta communem sententiam alibi expendendam, in mutua conuersione aëris in aquam, & aquæ in aërem. Potest etiam fieri vt quis scientiam per morbum amissam, eandem quoad speciem iterum proprio labore compararet. Et nemo ignorat aërem qui ex lucido fit tenebrosus, iterum redeunte sole, illustrari.

Ex quibus exemplis constat, non modò in contrariis; sed etiam in priuatiuis propriè sumptis dari regressum a formam amissam. Quod non satis videtur cohærere cum mente Aristotelis, qui cap. de oppositis illud ponit discrimen inter contraria & priuatiua, quod in contrariis fieri potest regressus ad formam, non autem in priuatiuis; cùm cæcus visum nunquam recuperauerit, nec caluus comam, nec vllus edentulus dentes emiserit: quod intelligendum videtur de priuatiuis, quibus potentia aliqua naturalis destruitur. Verùm clarioris doctrinæ causa.

Quæritur 2. an quod semel corruptum est, possit idem numero in integrum restitui, siue spectatis viribus naturæ, siue per ordinem ad Dei omnipotentiam; idque siue res corrupta sit permanens, siue successiua.

Respondeo & dico 1. *rem semel corruptam non posse eandem numero viribus naturæ resti tui*. Probatur 1. ex Arist. loco citato, cùm ait à priuatione ad habitum non dari regressum, cùm enim id intelligat de regressu ad eundem specie habitum, vt ex dictis manifestè colligitur,

inde

inde à fortiori deduci potest, non posse idem numero quod semel corruptum est, viribus naturæ in integrum restitui.

Probatur 2. Experientia, quia non videmus res easdem numero quæ pereunt, ad vitam reuocari, v. c. eundem hominem, eundem equum; quod similiter de alijs omnibus affirmandum est, etsi discrimen inter illa non adeo clarè obseruari possit. Confirmatur: nam si idem homo posset iterum viribus naturæ reproduci, fides miraculosæ resurrectionis non parum inde labefactaretur.

Probatur 3. Quia nō minùs difficile est quòd res existens prima hora, & non secunda, iterum existat tertia, quàm quòd res occupans primum locum adæquatum, occupet postea tertium similem, etsi non fuerit in medio. At hoc posterius ab omnibus iudicatur impossibile, spectatis naturæ viribus. Ergo & illud prius naturaliter impossibile iudicari debet. Atq; hæ rationes satis probabiliter propositū ostēdunt: quænam autem vera & intrinseca sit causa huius impossibilitatis adhuc ignotū est.

Obijcies, experientia constat muscam in aqua suffocatam & verè mortuam ad vitam redire, si soli feruido exponatur, aut intra cineres tepidos recondatur. Respond. 1. non satis constare an musca illa verè sit mortua, etsi nobis mortua appareat. 2. experientiam illam non ostendere esse eandem numero muscam, sed ad summum esse idem numero corpus, adhuc sufficienter dispositum vt ex eo virtute caloris, distincta anima excitata fuerit.

Dico 2. *Rem corruptam per manentem posse eandem numero restitui per potentiam Dei absolutam.* Probatur 1. Quia ex fide constat, omnes homines post mortem diuina virtute resurrectu-

ros ad vitam immortalem; ergo ex hoc saltem capite de veritate nostræ propositionis à Catholicis dubitari nequit. Quod si idem homo diuinitùs redire potest, cur non & alia omnia creata? Nam etsi illius anima non destruatur, corpus tamen in vermes & in terram abit;imò ex huius substātia plantæ,anes, pisces & interdum homines nutriuntur. Quare post tot trāsmutationes non minùs operosum est illud in pristinum statuum restituere,quam formam lapidis,vel equi corruptam denuò producere.

Probatur 2. Nam si Deus non potest rem corruptam producere,repugnantia se tenet vel ex parte Dei,vel ex parte rei corruptæ; non ex parte Dei, cùm omnes fateantur eum esse omnipotentem; non etiam ex parte rei corruptæ; cùm non sit de essentia illius quòd non nisi semel existere possit. Confirmatur:nam si res potest diuinitùs existere simul in duobus locis,vt omnes fatentur, cur non etiam poterit eadem virtute existere in duobus temporibus: ita vt sicut non est in medio loco, sed in extremis, ita sit in tempotibus extremis, non in medio? Maximè cùm res eodem modo se habeat respectu Dei,dum corrupta est, ac antequam primo producta esset. Quare sicut à Deo produci potest,antequam sit, ita & cùm esse desiit.

Obiiciet aliquis repugnantiam óriri ex parte actionis; quia non potest idem reproduci nisi per eandem actionem, qua primo productum est:at non potest etiam diuinitùs restitui actio quæ præteriit, cum pendeat à tempore præterito quod restaurari non potest. Respond. maiorem negandam esse, agendo de virtute diuina: cùm enim Deus efficere possit vt idem effectus à diuersis causis totalibus,adeóq; per

distinctas actiones & dependentias producatur, ex supra dictis; a fortiori poterit ipsemet rem primo per vnam actionem productam, iterum per aliam producere. Posset etiam maiori concessa, negari minor; quia etsi detur actionem creaturæ pendere à tempore, non apparet cur non possit Deus extraordinariè talem dependentiam supplere. Et quamuis id non posset, inde non sequeretur non posse Deum quod se solo produxit, iterum postquam interiit eadem actione reproducere.

Dico 3. *Etsi probabilis sit communis sententia quæ statuit, res successiuas quæ desierunt, non posse easdem numero diminutus restaurari, id tamen non carere difficultate.* Probatur ex dictis, nam cùm repugnantia non se teneat ex parte Dei, debet se tenere ex parte rei successiuæ: at hoc non potest solidè probari, cùm non sit de essentia rei successiuæ vt postquam esse desiit, non ampliùs per vllam virtutem esse possit; nec appareat cur res quæ non est, non contineatur eodem modo in potentia Dei productiua, siue extiterit, siue non.

Obiicies 1. ad præteritum non datur potentia, ergo motus aut tempus præteritum non potest reproduci. Respondeo negando consequentiam: illius enim effati sensus non est, idem numero tempus quod præteritum est, non posse iterum restitui; sed fieri non posse quin præteritum sit, quod verissimum est; quia etsi restituatur, semper verum erit illud alias præteriisse, sicut verum erit post resurrectionem, omnes homines etsi tunc viuentes, aliàs mortuos fuisse.

Obiicies 2. vnitas numerica motus pendet ab vnitate temporis imaginarij; at hoc semel elapsum restitui non potest, ergo nec ille,

Respondeo maiorem negari posse, motus enim constat intrinsecè ex suis partibus successiuis, nec dicit essentialiter ordinem ad talem partem temporis imaginarij : quare ex se est indifferens vt primo fit in hoc vel illo tempore imaginario, adeòque postquam desiit, æque potest in alio reponi, saltem virtute diuina.

Neque refert quòd ex Arist. ad vnitatem numericam actionis seu motus requiratur vnitas numerica subiecti, termini, & temporis, hinc enim nihil aliud infertur quàm,vt motus sit vnus seu continuus requiri vnitatem seu continuationem temporis;quod verificari potest in quouis tempore,modò partes illius non interrumpantur.

ARTICVLVS IV.

Nonnulla obseruanda circa proprietates contrariorum ab Arist. assignatas.

QVinque assignantur ab Arist.proprietates cõtrariorum,vt diximus in Logica. Prima est : *quidquid bono contrariatur esse malum*,circa quàm obseruandum 1.ex eo quòd Aristoteles ait bonum & malum esse contraria,vt iustitiam & iniustitiam, manifeste colligi malum & iniustitiam esse quid positiuum, non autem priuationem, vt multi existimant; cum opposita contrariè sint entia positiua, & à priuatiuè oppositis distinguantur; vt constat ex supradictis. & omnes fatentur. Hinc autem confirmatur eorum doctrina qui existimant, peccatum actuale commissionis esse quid positiuum; quod nobis probabilius vide-

tur, vt diximus olim in Idea Theolog. Moralis, & infra iterum dicetur in Ethica.

Obseruandum 2. quod ait Aristoteles, malo & bonum repugnare & malum, intelligi de bono quod est veluti medium inter duo mala extrema; qua ratione auaritiæ repugnant prodigalitas, & liberalitas; sed cum discrimine: nam duo illa vitia sunt extremè opposita: virtus vero media opponitur eorum vtrique, quatenùs de alio participare videtur; vt liberalitas opponitur auaritiæ, quatenùs ad prodigalitatem aliquo modo accedit, & prodigalitati quatenùs ad auaritiam vergit. Vnde quod dicitur 10. Metaph. tex. 15. vnum voi contrarium esse, debet intelligi de iis quæ sunt directè & extremè opposita.

Obseruandum 3. bonum non opponi bono, sed malo, malum autem non tantum opponi bono; sed etiam malo, non quod mala vt mala sibi inuicem repugnent; sed quia vnum excedit, & aliud deficit. Itaque per excessum & defectum mala sibi inuicem opponuntur, quia modis oppositis a bono defici potest; cùm autem vnica sit & simplex ad bonum capessendum via, hinc fit vt non sint oppositæ rationes boni, sed vnica; adeóque bonum bono non repugnet.

Secunda est, *Si vnum contrariorum est in rerum natura non esse necesse existere alterum*: circa quam obseruandum est, Arist. non satis sibi videri constare, cùm oppositum tradat 2. de cælo cap. 3. vbi ex eo quòd terra est, probat ignem esse; quia dato vno contrariorum, aliud dari debet. & ex eo quòd terra & ignis sunt, probat elementa media debere quoque existere: quia quodlibet elementum aliquam habet cum alio contrarietatem,

Dicendum tamen duo illa loca posse optimè inter se conciliari. Nam in priori nihil aliud vult Arist. quàm non spectare absolutè ad rationem contrariorum, quatenus contraria sunt vt vno posito, aliud existat, sicut est de ratione relatorum vt vno existente, aliud quoque existat. In posteriori vero ex eo quod vnum contrariorum existit in rerum natura, colligit aliud debere existere; non quia sunt contraria; sed ob perfectionem vniuersi, quæ ex positione contrariorum magis elucet.

Tertia est, *Contraria non posse simul esse in eodem subiecto*, circa quam obseruandum est eam veram esse, si spectentur contraria in gradibus intensis; non autem si in gradibus remissis. Ipse enim Arist. 4 Metaph. cap. 6. docet fieri non posse vt contraria simul insint, nisi aut vtrumque aliqua ex parte, aut alterum aliqua ex parte, alterum simpliciter. Et satis constat aquam, dum ab igne incipit calefieri, non statim totam frigiditatem amittere, adeóque calorem & frigus in ea simul reperiri in gradibus remissis.

Quarta est, *Contraria versari circa idem genere aut specie subiectum*: circa quam obseruandum est; non omnia contraria versari circa idem specie subiectum: ignis enim qui calidus est, non potest esse frigidus, & aqua quæ humida est, non potest esse sicca; sed circa idem specie aut genere subiectum. Nam licet ignis non possit esse frigidus, nec aqua sicca; aqua tamen, aër, & terra frigiditatem admittunt, itemque ignis & terra siccitatem.

Quinta est, *Contraria vel esse in eodem genere, vel in diuersis generibus*, circa quam obseruandum est graue dubium esse, quo sensu dicat Arist. bonum & malum esse genera, nec ta-

men esse in genere: inde enim videtur colligi duodecim esse summa genera, nimirum decem vulgaria, & præterea bonum & malum. Verùm dimissis variis interpretationibus, quæ cum textu Arist. parum cohærent, ea magis videtur probanda quæ docet, Philosophum id dixisse ex mente Pythagoræorum, qui duo tantùm rerum summa genera constituebant, nempè bonum & malum.

CAPVT V.

De habitibus in genere.

ARTICVLVS PRIMVS.

De existentia, & essentia habitus.

QVæritur 1. an quidam habitus admittendi sint. Respondeo affirmatiuè, vt patet tum ex communi omnium consensu, tum ipsa experientia; nam cum aliquem actum sæpe repetimus, experimur nos longè faciliùs eum postea exercere quàm ante; quod manifesto indicio est nos per illam actuum repetitionem, comparasse quandam agendi facilitatem ad similes actus inclinantem, quæ habitus appellatur.

Confirmatur: nam quando potentiæ naturales experiuntur difficultatem in operando, & postea per varios actus fiunt aptæ ad operationes suas facilius exercendas, perspicuum est mutationem quandam in ipsis potentiis acci-

dule:quia *idem manens idem, aptum tantum est fieri idem*; at ea mutatio non in eo cōsistit, quòd vis naturalis potentiæ sit intrinsecè aucta, quia eiusmodi augmentum per actuū repetitionem fieri non potest. Neque in eo præcisè quòd aliquod impedimentum sit amotū; tum quia non potest dici quodnam sit eiusmodi impedimentum, quoties potentia aliqua facilitatē agendi consequitur. Tum quia aliud est carere aliquo impedimento agendi, aliud assequi positiuam facilitatem ad agendum, hoc enim ex illo non sequitur, at experimur nos post actuum repetitionem positiuè inclinari ad faciliùs operandum: quare fatendū est aliquam qualitatem aduenire potentiis naturalibus, per quam positiuè fiāt habiliores ad suas operationes exercendas, & eam qualitatem vocamus habitum.

Obiicies 1. Potentia est principium completum actus qui ab ea procedit, ergo superfluus est habitus qui simul cum ea ad eundem actum concurrat. Respondeo ad antecedens, potentiam esse principium completum actus quoad substantiam seu entitatem spectati, non autem quoad modum seu facilitatem agendi, adeóque hoc posteriori titulo requiritur habitus qui tribuat non simpliciter vim agendi, sed facilitatem.

Obiicies 2. Si darentur habitus minuentes difficultatem agendi, sequeretur agentem ex habitu bono minùs mereri quàm agentem sine habitu, quia ille minorem in agendo difficultatem experiretur. Hoc autem absurdum est, & communi sensui repugnans. Respondeo negando id sequi, quia meritum non pendet per se ex difficultate operantis; sed maximè ex dignitate & difficultate operis quod elicitur; at quamuis habitus tollat difficultatem

ex parte operantis, non tamen minuit digni-tatem & difficultatem operis, adeoque non minuit meritum. Vnde non laudamus eos qui cum difficultate operantur, sed eos qui difficilia aggrediuntur.

Quæritur 2. Quid sit habitus. Respondeo esse qualitatem de se permanentem & stabilem, quæ potentiæ tribuit facilitatem agendi. Hoc patet ex dictis, nam ipsa potentia habet per se sufficientem vim agendi sine habitu, vt vel ex eo manifestum est, quia cum habitus producatur per actuum multiplicationem, aliquis actus debet necessario præcedere habitum, ac proinde potentia sine habitu absolute agere potest. Quare habitus non potest requiri vt simpliciter necessarius ad agendum; sed tantùm vt adiuuans potentiam ad actum cum maiori facilitate eliciendum.

Itaque habitus est in primis in genere qualitatis, quia id quod inest potentiæ, eique tribuit agendi facilitatem, est principium actionis; esse autem principium actionis non competit quantitati, nec relationi, nec actioni, aliisque prædicamentis accidentium; sed tantùm qualitati.

Nec refert quod habitus dicat intrinsecè ordinem ad operationem; hoc enim non impedit quin sit qualitas, quia ordo ille non est relatio prædicamentalis: sed transcendentalis. Aliàs dicendum esset potentias omnes operatiuas non spectare ad qualitatem; sed ad relationem, quia intrinsecè dicunt ordinem ad proprias operationes.

Deinde habitus est qualitas de se permanens & stabilis; se habet enim vt principium agendi, non vt actio, adeoque non transit cum actione; sed post illam perseuerat, vt ex eo

patet; quia post cessationem ab operatione potentia eandem experitur facilitatem, quando rursus se ad opus accingit.

Tandem habitus supponit potentiam agendi, non modo radicalem & remotam; sed etiam formalem & proximam; adeóque eam non confert, sed potentiam præexistentem iuuat vt faciliùs operetur. Quod intellige de habitibus naturalibus qui per proprios actus acquiruntur: nam supernaturales qui à Deo infunduntur, censentur simpliciter tribuere potentiam agendi supernaturaliter; non quòd soli eliciant actus supernaturales sine consortio potentiæ naturalis, recipiuntur enim in aliqua animæ potentia, & cum ea actum eliciunt; sed quia potentiam eleuant ad simpliciter agendum, ita vt potentia habitu infuso destituta ne quidem actum imperfectissimum supernaturalem elicere possit, nisi aliunde illius defectus suppleatur.

Obiicies prædictam definitionem non competere sanitati, pulchritudini, aliisque huiusmodi qualitatibus quæ ab Arist. inter habitus numerantur; quia illæ disponunt subiectum in ordine ad se, non autem in ordine ad operationem. Respondeo vel sanitatem & pulchritudinem formaliter consistere in quadam contemperatione qualitatum adeoque potius ad relationem spectare quàm ad habitum; vel si inter habitus reponenda sunt, dicendum eos esse mediatè operatiuos: quia cùm substantia sit propter operationem, omnis habitus bene afficiens substantiam, censetur mediatè illam ordinare ad operationem, sicque definitionem allatam iis posse non incongruè aptari.

ARTICVLVS II.

De subiecto habituum.

Quæritur I. an habitus sint in intellectu & voluntate. Respondeo affirmatiuè, ex communi sententia quæ docet sapientiam, scientiam, fidem, opinionem, &c. esse habitus intellectiuos, seu in intellectu constitutos; item iustitiam, fortitudinem, & temperantiam esse habitus morales in voluntate residentes.

Idque comprobatur experientia; nam quando incipimus scientias addiscere, aut virtutes morales sectari, multas experimur difficultates ex parte intellectus & voluntatis, quas tandē per multiplicationem actuum superamus; ita vt faciliè assentiamur propositionibus quas initio falsas existimabamus, & vltro, imò cū magna delectatione actus virtutis antea non parum ingratos eliciamus: ista autem facilitas repetitione actuum inducta, est qualitas quædam habitualis intellectu & voluntate producta, qua in similes actus inclinantur.

Obijcies I. habitus requiritur ad determinandam potentiam; at intellectus est ex se determinatus ad suos actus, voluntas verò cùm sit libera & indifferens, non potest ab extrinseco determinari ad agendum, ac proinde nullos habitus poni debet neque in intellectu, sine in voluntate. Respondeo habitum exigi ad iuuandam potentiam, & eatenus determinandá quoad modum facilius agendi, qua ratione potest poni habitus in intellectu quia etsi sit determinatus ad assentiendum vero clarè ipsi proposito, non tamen ad assentiendum illi tan-

ta facilitate, vt maiori non possit per additionem alicuius qualitatis. Potest etiam poni habitus in voluntate, non obstante illius libertate, quia etsi per habitum inclinetur ad actum, non tamen ad illum determinatur; sed ipsa se & habitum ad exercitium actus determinat.

Obiicies 2. non opus esse ponere habitum aliquem in voluntate, eò quod facilitas aut difficultas quam experitur in operationibus suis, sufficienter in iudicium intellectus clarè aut obscurè obiectum ipsi proponentis, refundi potest. Respondeo hoc gratis dici, quia cùm iudicium intellectus inducat tantùm facilitatem aut difficultatem ex parte obiecti, requiritur præterea habitus qui ex parte subiecti amoueat difficultatem, quam habet voluntas ad eliciendum aliquem actum. Eò vel maximè, quia non rarò videmus meliora, probamusque & deteriora sequimur, scilicet ob difficultatem quam voluntas experitur in exercitio alicuius operationis, etsi ab intellectu ipsi vt bona & honesta proponatur.

Instabis: difficultatem quam voluntas ea in re experitur, oriri ex passionibus ad malum eam trahentibus, adeoque sufficere vt habitus aliqui in appetitu sensitiuo, qui passionum est sedes, constituantur. Respondeo vndecunque illa difficultas oriatur id parum interesse; quia cùm ipsa voluntas difficultatem sentiat in operando, ipsi necessarius est habitus ad difficultatem illam superandam. Imo seclusa illa difficultate positiua, probabile est voluntatem adhuc esse capacem habitus, quia cum maiori & maiori facilitate agere posset.

Quæritur 2. an habitus sint in potentiis sensitiuis & vegetatiuis.

Respondeo & dico 1. *Appetitum sensitiuum esse*

capacem habitus, saltem in homine. Ita omnes com-
muniter: nam multi existimant virtutes quas-
dam morales nempe fortitudinem, & tempe-
rantiam, esse in appetitu sensitiuo; qui verò eas
virtutes in voluntate constituunt: existimant
quosdam habitus iis proportionatos in appe-
titu sensitiuo reponendos esse, qua de re age-
tur in Idea Ethicæ.

Idque ea ratione ostéditur, quia potentia illa
est capax habitus, quæ initio experitur grauê
difficultatem in suis operationibus, postea ve-
ro per multiplicem actuum repetitionem ma-
gnam in agendo facilitatem experitur; ista e-
nim facilitas de nouo inducta, est habitus per
actus repetitos acquisitus. At tale quid côtin-
git in appetitu sensitiuo hominum, cùm in
materia temperantiæ, aut fortitudinis aliquan-
do rationi obstinatè resistat, & post varios a-
ctus iteratos illi planè subiiciatur quoad can-
dem materiam; ita vt facilè, imo interdum
cum magna voluptate id amplectatur, quod
ante refugiebat.

Neque dicas, causam huius rei posse referri in
variam corporis constitutionem, qua fiat vt
appetitus modò in vnum obiectum feratur,
modo in oppositum: etsi enim temperamentũ
ad hoc non parum côducat, non tamen est to-
talis causa illius, vt ex eo perspicuum est, quòd
etiam temperaméto corporis non mutato, præ-
dicta variatio cernitur in appetitu sensitiuo.

Dico 2. *Habitus communiter poni in sensibus
hominis internis, non tamen in externis, neque in
facultatibus animæ vegetatiuæ.* Prima pars pro-
batur, quia experientia constat per assuetudi-
nem fieri vt magna facilitas acquiratur in acti-
bus memoriæ & phantasiæ eliciendis; ita vt
non pauci sint qui cum nulla fere vi recordádi

aut imaginandi pollerent, vsu & exercitio magnam facilitatem in actibus memoriæ & phantasiæ eliciendi deinceps expectiantur.

Secunda pars ostenditur, quia illæ potentiæ non sunt capaces habitus, quæ semper quantum est ex se, eodem modo operantur, neque actuum exercitio maiorem agendi facilitatem acquirere possunt: atqui sensus externi eodem modo semper, quantum est ex se operantur, neque per actuum repetitionem facilitatē agendi comparare possunt; vt patet in visu qui iisdem conditionibus positis, tam ex parte medij & obiecti, quàm ex parte organi, semper æque facile obiectum percipit. Vnde si interdum magis aut minus operosè illud intuetur, ea varietas in diuersitatem aliquarum ex dictis conditionibus sufficienter reduci potest.

Neque refert quod sensus externi interdum facilitatem aliquam agendi videantur acquirere, vt cùm gustus assuescit quibusdam saporibus quos ante repudiabat: hoc enim potest contingere sine acquisitione noui habitus, nempe vel per mutationem apprehensionis, vel etiam per immutationem quandam factam in temperamento linguæ.

Tertia pars suadetur, quia facultates vegetatiuæ sunt ex natura sua determinatæ vt eodem modo operentur, neque per repetitionem actuum maiorem acquirunt agendi facilitatem; vt virtus nutritiua in stomacho residens non in dies acquirit quoad ad facilitatē cibum digerēdi, nisi quatenùs cibus delicatior sumitur, aut calor internus augetur, vel aliter homo melius disponitur intrinsecè quoad proprium temperamentum. Vnde si quæ maior facilitas successu temporis in cibo dirigendo accedit, ea in aliquam ex his causis, non autem in nouum habitum referenda est.

Quæritur 3. an habitus possit produci in membris corporeis, v.c. in manu, aut pede. Respōdeo negari non posse quin manus & pedes longo vsu acquirant magnam facilitatem se mouendi localiter, vt patet in cytharædis, & saltatoribus quorum illi magna facilitate digitos, isti pedes mouent. Hoc autem non potest intelligi nisi per aliquam mutationem factam in manibus & pedibus; quia si sola apprehēsio sufficeret, sequeretur eos omnes qui artem aliquam callent, posse illius operationes perfectè exercere: quod aperte falsum esse experientia ostendit; cum multi v. c. artem canendi probe sciant speculatiuè seu mentaliter, non autem practicè seu vocaliter, vt ita loquar.

Negari etiam vix potest, quin mutatio facta in manibus & pedibus dicat aliquam entitatem positiuam in iis receptam, cum nequeat intelligi, quod per solam alicuius impedimenti ablationem agilitas illa collata sit. Quare si entitas positiua, quæ facultati naturali confert facilitatem agendi dicitur habitus, non video cur agilitas illa manuum & pedum exercitio comparata, non possit habitus nuncupari; cum sit qualitas superaddita potentiæ motrici, eamque bene afficiat in ordine ad operationem faciliùs eliciendam.

Vnde falluntur qui dicunt, facilitatem non esse in membris externis, sed in intellectu in quo est ars: Nam ars sola in intellectu residens, non sufficit ad exercenda opera artis quæ manu aut pede peraguntur, nisi membra illa ad id sint apte disposita. Item falluntur qui putant non requiri aliam dispositionem in membris, quam remotionem impedimentorum; non enim amoueri possunt impedimenta, nisi per aliquam dispositionem contrariam, quam ha-

bitum appellamus. Item qui existimant dispositionem superadditam esse qualitatem quandam passiuam, qua membra fiant apta ad sequendum voluntatis impetum; constat enim habilitatem in membris productam ea inclinare ad agendum.

Obijcies, ideò requiruntur habitus in appetitu sensitiuo, quia non obedit despoticè voluntati; at membra externa illi obediunt eo modo; ergo non indigent habitu. Resp. mébra externa obedire despoticè voluntati quoad motum naturalem, non autem quoad motum artificiosum: quia si callens artem citharizandi quoad speculationem, antequam illam exerceuerit, imperet manui vt exactè cytharam pulset, sane manus tale imperium non exequetur, defectu illius agilitatis habitualis quæ non nisi exercitio comparatur.

Quæritur 4. an habitus possint produci in brutis. Respondeo affirmatiuè, quia cum bruta phantasia, memoria, & appetitu polleant, corpusque flectant ad multa facienda cum facilitate, quæ antea ægrè aut nullo modo præstare poterant, vt patet in psitacis, canibus, equis aliisque animalibus disciplinæ capacibus, nulla ratio est cur ipsis habitus quidam per assuetudinem comparatus denegetur.

Nec dicas sufficere imaginationem, nam licet brutum per imaginationé cognoscat, post tale signum v. c. talem motum edendum esse, hoc tamen non sufficit ad motum insolitum facilè edendum, nisi accedat aliquis habitus facilitatem talem motum exercendi tribuens, vt patet à fortiori ex antedictis de homine: nisi quis fortè existimet phantasiam esse longè nobiliorem in bruto quàm in homine, quod dici non potest.

Quæritur s. an in rebus inanimatis & purè corporeis sint habitus, v.c. in lapide, aut igne. Respondeo negatiuè, nam tota ratio cur ponuntur habitus in nonnullis rebus, est, quia per assuefactionem acquirunt facilitatem eliciendi aliquos actus, quos antea non nisi ægrè efficiebant; at res inanimatæ eiusmodi facilitatem acquirere non possunt, vt patet; nam si lapis millies proiiciatur sursum, aut proprio nutu deorsum feratur, nunquam ex se, siue sursum, siue deorsum moueri poterit maiori facilitate quàm antè moueretur. Et idem dicendum de aliis rebus inanimatis, quia omnes ita determinatæ sunt per proprias formas ad certum agendi modum, vt nullam maiorem operandi facilitatem acquirere possint.

ARTICVLVS III.

De causis habituum.

EX dictis colligi potest quænam sint causæ habituum: nam si agatur de causa eorum finali, dicendum est eos produci in potentiis ad conferendam iis agendi facilitatem: si de formali, cùm ipsi sint qualitates & formæ, non alia quærenda est eorum causa formalis, quam illorum quidditas & essentia; si de materiali circa quam, ea est obiectum in quod tendunt; si de materiali in qua, statuendum est nullam esse præter potentiam in qua recipiuntur, vt eam ad agendum iuuent. Denique cum dictum sit habitus per actuum repetitionem causari, hinc intelligitur actus ad eorum productionem efficienter cum poten-

tus concurrere. Verùm cùm reliqua satis perspicua sint, hoc vltimum paulo latius expendendum est. Itaque

Quæritur Primo, an actus concurrat aliquo modo ad productionem habitus, & qua ratione.

Respondeo & dico 1. *Actus nostros concurrere aliquo modo ad productionem eorum habituum qui à nobis acquiruntur.* Probatur, quia cùm tales habitus nobis à Deo non infundantur, neque ab vlla causa extrinseca in nobis fiant, necesse est vt à nobis producantur; at non possunt à nobis produci, nisi mediante aliquo actu; ergo debet aliquis actus concurrere ad eorum productionem: probatur minor, quia potentia naturalis non producit aliquid nisi mediante productione, at productio est actus.

Confirmatur: tum quia voluntas nunquam acquiret habitum iustitiæ, vel temperantiæ, nisi exerceat actus eiusmodi virtutum; tum quia cùm voluntas possit ex se habere varios habitus, & disparatos, vel oppositos, cur vnum potiùs acquirat quàm alium, id non potest reduci præcisè in ipsam voluntatem secundum se; sed in illam quatenùs exercet actus huic habitui consentaneos, non illi. Vnde Aristoteles 2. Ethic. cap. 1. ait sicut ædificando ædificatores, citharizando citharædi efficimur, ita iusta agendo iusti, temperata temperantes, fortia fortes euademus. Atque hæc omnia ex iam dicendis vlterius confirmari poterunt.

Dico 2. *Actus concurrere effectiue, seu in genere causæ efficientis ad productionem habitus.* Probatur 1. nam vel habitus producitur à potentia immediatè & sine actu, vel mediante actu;

at primum [illegible] ne[illegible] a[illegible]m[illegible] r[illegible]m omnes fate[illegible]tur pot[illegible] n[illegible] am [illegible] imme[illegible]tè hab[illegible]tuum; sed a[illegible]um,& [illegible]o in[illegible]nte ha[illegible]tum. ergo secundum verum est, adeo ut actus concurrit in genere causæ efficientis ad productionem habitus. Co[illegible]matur: quia cùm actus se teneat ex parte causæ vt agentis, dicendum est eum concurrere in genere causæ efficientis, non autem in genere causæ passiuæ, seu materialis & dispositiuæ, vt Durandus arbitratur. Vnde

Probatur 2. Nam vel actus concurrit tantùm passiuè ad productionem habitus, vel effectiuè; at prius dici nequit, quia quod non requiritur per modum passiuæ dispositionis ad conseruationem habitus, non requiritur etiam eo titulo ad productionem illius, cùm videamus, saltem vt plurimum, easdem dispositiones quæ requiruntur ad productionem alicuius formæ, requiri ad conseruationem illius: atqui actus non est dispositio requisita ad conseruationem habitus, vt ex eo manifestum est, quod habitus conseruantur etiam in iis qui non agunt, vt in dormientibus: ergo nec concurrit vt mera dispositio ad productionem habitus. Vnde posterius dicendum est, nempe actus concurrere effectiuè ad productionem habitus.

Obiicies 1. Si habitus produceretur per actum, ad habitum daretur per se motus seu actio: at hoc repugnat Aristot. 7. Physic. tex. 17. Ergo habitus non producitur per actum. Respondeo minorem falsam esse, quia cùm Aristoteles ait, ad habitum non dari per se motum, loquitur de motu alteratiuo propriè dicto, qui terminatur tantùm ad qualitates tertiæ speciei, quique est successiuus & sensi-

bilis; sed non intendit negare ad habitum terminari per se aliquam actionem, cum ipse clarè doceat per assuetudinem & actum repetitionem acquiri. Aliàs dicendum esset ex illius mente, nullas qualitates præter patibiles, imò nullum aliud accidens verè produci; quod planè ridiculum est, tantoque Philosopho non parum iniuriosum.

Obiicies 2. Si habitus producuntur per actus, debent produci per actus immanentes: at hoc dici non potest, quia ex Arist. 1. Ethic. cap. 1. & aliàs actio immanens nihil post se relinquit. Respondeo actum immanentem nihil post se relinquere in subiecto extraneo; aliquid tamen posse post se relinquere in eadem potentia à qua fluit; vt cum per actus scientiæ generatur scientia habitualis in intellectu.

Obiicies 3. Actus est causalitas seu effectio, at causalitas seu effectio non concurrit per modum causæ efficientis; ergo habitus non pendet ab actu vt à causa efficiente. Respondeo in actu seu actione duo esse consideranda, nempe ipsam actionem, vt est actio, & terminum intrinsecum talis actionis, qui est qualitas aliqua: actio priori modo spectata non est causa efficiens, sed causalitas causæ efficientis; at verò sub posteriori ratione potest esse principium agendi per modum causæ efficientis, sicque habitum producere.

Quæritur 2. An ad productionem habitus plures actus concurrere debeant.

Respondeo & dico 1. *Per quemlibet actum habitus productiuum, aliquid habitus produci.* Probatur, quia si primus actus nihil produceret, nec secundus, nec tertius, nec alii consequenter in infinitum aliquid ex habitu produ-

cetent, a ìeoque habitus nunquam produceretur: quia cum omnes sint eius em speciei, vt supponitur, & æqualem vim agendi habeât, si vnus seorsum spectatus nihil efficeret, nulla ratio esset cur al j sigillatim & successiuè producti habitum generarent: at experientia constat habitum tandem post non ullorum actuum repetitionem generari, ergo fatendum est in singulis actibus esse vim producendi aliquid habitus.

Nec dicas actum secundum, aut tertium posse inchoare habitum, quia inuenit potentiam melius dispositam per vnum aut alterum actum. Nam si primus actus nihil effecit in potentia, sequitur potentiam reperiri eodem modo in dispositam sub secundo actu, quo erat sub primo, sicque non esse rationem cur habitus vi illius inchoëtur, cum virtute actus primi inchoatus non fuerit. Et idem à pari dicendum de tertio actu respectu secundi, sicque in infinitum. Neque idem est de guttis lapidem excauantibus, nam etsi tantùm centesima gutta verbi causâ excauet lapidem, præcedentes tamen eum paulatim emolliunt, cumque ita disponunt vt possit excauatio à centesima gutta inchoari: at in casu proposito nulla inducitur dispositio ab actu primo, quia si aliqua induceretur, hæc aliud nihil esset quàm inchoatio habitus, quod intendimus.

Obiicies 1. Non potest induci habitus nisi superentur difficultates quæ illius introductioni obstant; at difficultates illæ cùm frequenter multæ sint & magnæ, non possunt vnico actu superari, ergo per vnicum actum non potest produci aliquid habitus. Respondeo 1. non semper magnas illas difficultates occur-

rere, vt patet cùm per demonstrationem euidentem, qua conuincitur intellectus, generatur habitus scientiæ: quare saltem tunc non repugnat habitum, etiam in statu satis perfecto, vnico actu generari.

Respondeo 2. Etsi difficultates occurrentes non possint totaliter vnico actu superari, posse tamen vtcunque debilitari, & secundum aliquam sui partem tolli; ad hoc autem requiritur vt aliqua pars habitus oppositi inducatur. Quare etsi in eo casu non producatur statim habitus perfectus, producitur tamen aliqua illius inchoatio.

Obiicies 2. Si per primum actum producitur aliqua pars habitus, cum ea sit eiusdem speciei ac aliæ quæ per similes actus producuntur, dici potest absolutè eum qui elicit vnicum actum temperantiæ, acquirere habitum temperantiæ, etsi antè esset intemperantissimus: at hoc & experientiæ repugnat, & communi sensui Philosophorum qui post Aristotelem docent, habitus acquiri per assuetudinem, seu per repetitionem multorum actuum. Respondeo consequentiam esse veram de habitu temperantiæ quoad essentiam spectato: sicut enim aqua etsi intensè frigida, absolutè calorem acquirit, cùm primum ab igne calefit; ita dici potest intemperantem acquirere habitum temperantiæ, statim atque actum aliquem huius virtutis exercet. Hoc autem non repugnat Philosophis, quia cùm dicunt habitum acquiri per actuum repetitionem, considerant habitum secundùm statum habitus, qui in eo consistit, vt sit in gradu intenso, & tribuat potentiæ magnam agendi facilitatem; quomodo non acquiritur vt plurimum nisi per plures actus. Vnde

aliqui, quod producuntur per primos actus, vocant dispositionem, non quod possint distingui essentialiter à gradibus qui per actus sequentes producuntur: sed quia etsi sit eiusdem rationis, non tamen habet statum habitus, cum sit facilè mobile à subiecto, nec nisi valdè exiguam tribuat facilitatem ad agendum.

Dico 2. *Interdum posse produci habitum perfectum per vnicum actum, vt plurimum tamen multos actus requiri ad productionem perfecti habitus.* Vtrumque potest colligi ex antedictis: nam in primis per vnicam demonstrationem cuius vis clarè percipitur, generatur habitus scientiæ in intellectu; hoc enim medium est maximè proportionatum ad generandum eiusmodi habitum, & nullum est impedimentum siue ex parte intellectus, siue aliunde quod obstet quominus necessario operetur. Quare sicut lux quia non habet contrarium, producitur in instanti, etiam in gradu valdè intenso, iuxta vires agentis; ita per vnicam demonstrationem generatur habitus scientiæ, etiam in gradu intenso & perfecto; cùm causa sit satis efficax ad illum in eo statu producendum, & nihil illius productionem impediat. Idque potest confirmari experiētia: nam intellectus noster scientiæ per demonstrationem euidentem acquisitæ, adeo firmiter adhæret, vt ab illius assensu demoueri nunquam possit.

Deinde: non in omnium habituum productione eadem facilitas reperitur: nam in primis, quamuis per medium probabile generetur in intellectu quædam opinio, non tamen quæ habeat statum habitus firmum & permanentem; cùm possit adhuc intellectus,

facilè in aliam partem flecti vi alterius medij, æque aut magis probabilis. Et licet per vnum actum virtutis acquiratur aliqua inchoatio virtutis habitualis, non tamen obtinetur illius status perfectus, donec superatæ sint multæ difficultates ex prauis inclinationibus ortæ, quæ completam illius acquisitionem remorantur, vt satis experientia comprobatur. Quare in iis & similibus casibus multa opus est actuum repetitione, vt habitus in statu perfecto produci possit. Et hoc sensu vna hirundo non facit ver, nec vna dies facit hominem beatum, vt sapienter monet Arist. 1. Ethic. cap. 7.

ARTICVLVS IV.

De incremento, & diminutione habituum.

Quæritur 1. per quos actus intendantur habitus, supponimus enim ex communi sententia, eos per actuum multiplicationem verè intendi, vt vel ipsa experientia ostendit, cum eo magis agendi ex habitu facilitas crescat, quo plures & efficaciores actus illius productiui eliciuntur. Supponimus etiam illud augmentum habituum fieri additione gradus ad gradum, vt constabit ex infrà dicendis vbi de alteratione. Itaque dubitatur per quos actus fiat augmentum habituum, an per intensiores, an per æquales, an etiam per remissiores.

Respondeo & dico 1. *Dubitari non posse quin habitus augeatur per actus intensiores.* Ratio est, quia vel nullus actus habet vim augendi habitum,

tum, vel ea vi tribuenda ei maxime actui intensiori, vt per se notum est; at non potest dici eum augeri habitum nulli actui competere, cum experientia constet habitus acquisitos actuum multiplicatione augeri & in dies roborari: ergo dicendum est habitus augeri maximè per actus intensiores.

Confirmatur: nam si calidum vt sex applicetur subiecto cui insint tantùm duo, aut tres gradus caloris, in eo vnum aut alterum gradum caloris producet. Ergo similiter si quis habens v. c. habitum temperantiæ vt duo, eliciat actum temperantiæ intensum vt quatuor aut quinque, eo actu aliquem gradum priori habitui superaddet.

Dico 2. *Probabile esse habitum posse augeri per actus æquè aut minùs intensos.* Probatur 1. experientia: nam qui v.c. habitum temperantiæ in gradu intenso acquisiuit, eundem habitum eliciendo sæpè actus æquè intensos, aut paulo remissiores auget & perficit; ita vt faciliùs temperantiæ operibus vacet quàm cum primo habitum acquisiuit. Dico eliciendo sæpè actus æquè intensos, &c. nam qui post acquisitum habitum raro aut valdè remissè illius actus eliciunt, fiunt in dies minùs prompti ad operandum, sicque habitus paulatim in iis debilitatur, tantùm abest vt per einsmodi actus in iis perficiatur & intendatur, vt ipsa etiam experientia ostendit.

Probatur 2. Quia ex communi sententia, actus est agens æquiuocum, adeóque nobilius respectu habitus producti; at illud est discrimen inter agens vniuocum & æquiuocum, quòd agens vniuocum non potest agere supra suam intensionem, vt ex eo patet, quòd duo corpora æquè calida non se mu-

tuo cal[illegible]; agens vero æquiuocum producit etiam [illegible], vt constat ex lumine medio [illegible] & remissa, quæ si in speculo concauo recipiatur, producit calorem valdè intensum. Quare actus habitum se intensiorem producere potest.

Quæritur 2. Quomodo fiat augmentum extensiuum habituum. Quod vt intelligas,

Nota habitum dupliciter augeri posse, intensiuè, & extensiuè; augetur intensiuè, quando in se perficitur additione alicuius noui gradus, vt cum tribus gradibus temperantiæ acquisitæ additur quartus gradus: augetur vero extensiuè, quando incipit extendi ad nouum aliquod obiectum; vt cum habitus scientiæ qui fertur in vnam conclusionem, extenditur ad aliam, & cum habitus temperantiæ qui versatur circa cibum, extenditur etiam ad potum. Inquiritur ergo quomodo fiat augmentum istud extensiuum habitus, an per additionem nouorum habituum partialium à præcedentibus specie distinctorum; an vero sine vlla tali additione, per solam eiusdem gradus primo producti ad alia, & alia obiecta extensionem.

Respondeo & dico 1. *Extensionem habitus scientiæ ad nouas conclusiones, fieri per additionem aliorum & aliorum habituum partialium, qui simul cum præcedenti faciunt vnum habitum scientiæ per aggregationem, & vnitate ordinis.* Probatur 1. quia habitus inclinans intellectum ad assentiendum vni conclusioni, non inclinat illum ad assentiendum alteri omnino disparatæ; ergo sicut ad priorem requiritur vnus scientiæ habitus, ita ad posteriorem requiritur alius habitus proportionatus. Antecedens manifestum est, quia habitus inclinans v. c. intellectum ad

essent ... m huic ... homo est ... sibilis, non ... mat ... ad ... istì, cœlum constat ex materia & forma, cum vtra nullam habeat connexionem ... vnde requiritur nonus ha... a ... spe... cie distinctus. Confirmatur ... habitus acquiruntur ad ... as difficultates operandi, vbi sunt diuersæ & ... paratæ difficultates, ibi habitus diuersi constituendi sunt.

Probatur 2. Quia vel generatur nonus habitus, vel præcedens sine vlla additione ad alias & alias conclusiones extenditur: at hoc posterius dici non potest, cùm intelligi nequeat quomodo habitus circa vnam conclusionem acquisitus, qui nullam dat facilitatem ad alias conclusiones disparatas intelligendas, vt manifesta experientia ostendit, se extendat ad illas: Ergo prius affirmari debet. Et sanè multo rationabilius est fateri per actus sequentes, quibus ... experimur nos habere facilitatem circa alias ... ge... rari nouam istam fac... tatem, seu nouum habitum quo fit vt nullo ... eas deinceps concipiamus. Co... , nam si prioribus a... bus habitum ... ramus circa aliquod ... ctum ... rioribus sim... em habitum a... aliud o... m?

O... ... n ponitur ... vi... ad ... quæ ... tiæ habit... ge... R... deo nega... & ratio ... nis est ... visiua ... ... non potest mul... ... iuxta diuersitatem obiecto

Q...

rum; non autem habitus [illegible] per actus, necesse est vt iuxta distinctionem actuum, & obiectorum distincti producantur habitus. Aliás non esset ponendus in intellectu nisi vnicus habitus ad omnia intelligibilia percipienda, quod ne ab arguentibus quidem concedendum puto.

Obiicies 2. Vnus fidei habitus sufficit ad credenda omnia reuelata, ergo & vna scientia ad omnia scibilia cognoscenda. Respondeo non sequi, & ratio discriminis est, quia fides vni tantùm motiuo innititur, nempè testimonio diuino: quare qui ex fide aliquid credit ob hoc motiuum, paratus est ob illud aliis omnibus à Deo reuelatis firmiter assentiri; cùm Dei testimonium æqualiter verum & certum sit in omnibus: at non omnibus conclusionibus scientiæ assensum damus ex eodem motiuo; sed ex diuersis, vt perspicuum est, quare etsi acquiramus facilitatem ad assentiendum alicui conclusioni, non sequitur quod eandem propensionem experiamur ad assentiendum aliis, maximè si nullam habeant cum illa connexionem.

Dico 2. *Extensionem habituum moralium non fieri per additionem habituum partialium specie à prioribus distinctorum.* Probatur, quia cùm quis acquisiuit habitum temperantiæ in materia cibi, & postea incipit exercere temperantiam in materia potus, ad illam extensionem non requiritur nouus habitus à præcedenti specie distinctus; sed idem intensior factus ad id sufficere potest, eo quòd vtraque abstinentia, tam in cibo quàm in potu à motiuo eiusdem honestatis procedit.

Confirmatur: nam ratio cur ad diuersas conclusiones requiruntur diuersi habitus, ea est

qui p[illegible] [illegible]:Ergo [illegible] in [illegible]idem est [illegible] [illegible] temperantia aliisque virtut[illegible]s n[illegible]a[illegible]bus,n[illegible]n est constituendus habitus specie a præcedenti distinctus.

Obiicies : m[illegible]tip[illegible]ca[illegible]tur habitus ob nouas & distinctas difficult[illegible] te[illegible] a[illegible] hi[illegible] est noua difficultas; qui enim fac[illegible] a[illegible] [illegible]tiam seruat in cibo ,non [illegible]aró eam diffi[illegible] e[illegible]eruat in potu,& vice versa. Ergo ad veram [illegible]ne ab[illegible]sti[illegible]entiam requiruntu[illegible] [illegible]stincti habitus. Respondeo [illegible]on sequi, quia difficultas i[illegible]la,cum non oriatur ex diuerso motiuo; sed ex aliis causis,v.c. ex corporis temperamento,se habet per accidens & materialiter ad productionem habitus ; adeoque diuersum specie habit[illegible]m [illegible]ducere non debet; sed ad summum inte[illegible]sionem aliquam habitus præcedent[illegible]s.

Quæritur 3. Quomodò habitus acquisiti minuantur, & corrumpantur.

Respondeo 1. non dubium esse q[illegible] omnes habitus corrumpantur , quando destruitur subiectum cui proximè inhærent , cùm habitus sit accidens , & non possit accidens naturaliter existere sine subiecto inhæsionis , vel ad aliud transire. Verùm quia habitus qui sunt in subiecto spirituali & incorruptibili,eo modo destrui non possunt.

Respondeo 2. Habitus destrui per actus , & per habitus contrarios , v. c. habitum temperantiæ per actus & per habitum intẽperantiæ. Quia ea est natura contrariorum,vt se mutuò expellant ab eodem subiecto. Est tamen discrimen inter illa , quòd habitus destruitur formaliter per habitum contrarium , sicut frigus per caloré;quia cùm se habeant tanquam formæ incompossibiles in eodem subiecto,ne-

cesse est vt a[illegible] expe[illegible]tur, destructio vero effectiue per [illegible]um contrarium. [illegible] actus [illegible] est causa effectiua habitus contrarii a quo [illegible] expellitur; non enim causa effectiua tendit per se immediate ad destructionem alicuius rei; sed tantum ad productionem alicuius formæ, quæ si cum alia sit incompossibilis, agens dicitur illius destructionem mediate, & per accidens intendere.

Respondeo 3. Habituum non destrui per solam actuum cessationem. Probatur quia si hoc esset, sequeretur statim atque cessatur ab actu, habitum minui, & ita breui tempore omnino euanescere, nisi actus illius conseruatiui renouentur; ad eum modum quo sonus, deficiente causa conseruante, statim languescit, & póst breuem moram omnino deficit. At hoc repugnat experientiæ, cum non raro post satis longam actuum cessationem, habitus antea comparatos in nobis adhuc vigere sentiamus. Quare dici non potest eiusmodi habitus per solam actuum cessationem destrui.

Vnde quando oppositum contingere videtur, dicendum est habitus præcedentis destructionem in aliam causam referendam esse; nempe vel in diminutionem potentiæ, & consequenter habitus ei inexistentis. Constat enim partes animalis paulatim effluere per actionem caloris naturalis, sicque habitus iis inexistentes paulatim deficere posse; qua ratione habitus & species quæ sunt in cerebro, successu temporis destrui possunt. Vel in acquisitionem habitus contrarij, sæpe enim cessantibus actibus certæ rationis oppositi sensim eliciuntur, quibus producuntur

ac [illegible] h[illegible]us a[illegible]nis [illegible] & ha[illegible]tus [illegible]p[illegible]rato [illegible] mult[illegible]plicantur po[illegible] [illegible] sint limitatæ, non sunt [illegible] habituum q[illegible]us ad mu[illegible] ia [illegible] hementer inclinentur, vt [illegible] tientia. Quare cum a[illegible]qu[illegible] [illegible] bus ad noua obiecta vrgen[illegible]r, [illegible] nuitur inc[illegible]inatio, [illegible]am ad alia [illegible]n disparata habebant.

ARTICVLVS V.

De causal[illegible]tate h[illegible]b[illegible].

DVbium hic occurrit, quomodo habitus [illegible]uuet potentiam ad actum quem cum [illegible]a elicit. Qua in re quatuor sunt dicendi modi, primus eorum qui existimant cum communiori sententia, habitum concurrere effectiuè cum potentia ad substantiam & modum actus. Secundus eorum qui p[illegible]tant habitum conc[illegible]rrere effectiuè ad modum seu facilitatem actionis, non autem ad substantiam seu entitatem illius. Tertius eorum qui arbitrantur habitum non concurrere effi[illegible]enter siue ad entitatem, siue admodum a[illegible]us; sed tantùm dispositiuè seu passi[illegible]è præpar[illegible]o potentiam ad actum r[illegible]cipiendum. [illegible]tus eorum qui docent [illegible]habit[illegible]m [illegible]ullo ex di[illegible]s modis concurrere ad actum; se[illegible] se ha[illegible]e tanquam rationem agendi, non quide[illegible] si[illegible]pliciter necessariam ad age[illegible]dum; sed quæ potentiam incl[illegible]et ad facilius operandum; ita vt non tam sit ratio a[illegible]endi quàm ratio promptius agendi. Quo referri po[illegible]e videtur

eorum ſententia qui aiunt, habitum facilitare ad actum in genere tantùm cauſæ formalis, nimirum informando tantùm potentiam, & nihil aliud præſtando.

Reſpondeo & dico 1. *Habitum non ſe habere tantum diſpoſitiuè ſeu paſſiuè per modum ſubiecti, ad actum recipiendum.* Probatur 1. ex vulgari illo proloquio: habitibus vtimur cùm volumus; quod planè indicat habitus dari ad operandum, non autem ad recipiendum; vt iuſtitia acquiritur ad actus iuſtitiæ faciliùs exercendos, temperantia ad actus temperantiæ, & ita de aliis.

Probatur 2. Quia per habitum tribuitur facilitas oppoſita difficultati quam potentia habitu deſtituta experitur: atqui potentia non experitur difficultatem quoad receptionem actuum; ſed quoad eorum productionem, voluntas. v.c. cum ſit potentia ſpiritualis, omnimoda facilitate recipit in ſe actum ſpiritualem iuſtitiæ, vel temperantiæ ab ipſa productum, non tamen ita facilè eiuſmodi actus producit, eò quòd ad actus oppoſitos inclinatur & veluti trahitur. Quare per habitum tribuitur facilitas ad operandum, adeóque proprium illius munus non eſt ſubiectum diſponere ad receptionem actus.

Probatur 3. Quia habitus producitur per actus, & potentiam inclinat ad actus ſimiles iis à quibus productus eſt, vt tradit Ariſtot. 2. Ethic. cap. 1. & idem vel ipſa experientia manifeſtè oſtendit; cum omnes qui habitum aliquem compararunt, per illum inclinentur ad actus ſimiles; imò longe maiori facilitate & delectatione eos efficiunt, quàm ante acquiſitionem habitus. Quare fatendum eſt habitus non ſe habere merè paſſiuè reſpectu

actuum ad eos r[illegible]cipie[illegible]; sed aliquo modo potentiam disponere ad eorum productionem.

Probatur 4. Quia non potest saluari diuisio habituum communiter recepta, in habitus practicos & speculatiuos, si dicamus habitum dari tantum vt disponat subiectum ad actus recipiendos, tum quia actus tam practici, quam speculatiui in potentia recipiuntur, tum quia illi dicuntur habitus practici, qui tendunt ad praxim; speculatiui verò, qui in sola speculatione conquiescunt; at praxis & speculatio sunt operationes, adeoque habitus ad illa tendens non datur ad solam actus receptionem.

Dico 2. *Negari non posse quin habitus aliquo modo concurrat ad agendum.* Patet ex dictis; nam rationes allatæ non modò ostendunt habitus non concurrere tantùm materialiter & dispositiuè ad receptionem actuum; sed etiam iuuare potentiam ad actum maiori cum facilitate efficiendum, sicque aliquo modo concurrere ad agendum.

Et confirmatur: nam duplicem possumus concipere inclinationem in potentia aliqua, aliam ad agendum, aliam ad recipiendum. atqui habitus non tribuit inclinationem ad recipiendum, vt ostensum est; ergo dat inclinationem ad agendum. Quod maximè verum esse ostenditur in habitibus potentiarum transeunter agentium; cùm enim actus non recipiatur in illis, sed in subiecto distincto, hinc manifestum est habitum non disponere potentiam ad receptionem actus.

Est autem difficultas in primis an habitus concurrat effectiuè cum potentia ad actum, an tantùm per modum cuiusdam rationis, seu

cc...nis pi...tiæ, ad eum modum quo cognitio concurrit ad actus voluntatis. Respondeo ex communi sententia, concurrere effectiuè vt etiam colligitur ex dictis: tum quia vti habitibus ad arbitrium, nihil est aliud quàm eos ad operandum applicare cùm libet. Tum quia qualitas se tenens ex parte potentiæ, non ad patiendum; sed ad agendum, debet conferre vim aliquam agendi, vt patet in siccitate quæ calori supradd. ita, enim iuuat ad calefaciendum. Tum quia non potest intelligi quod agens vt agens, melius nunc habeat quàm prius se haberet, quin addita illi sit vis aliqua agendi, at per habitum agens vt agens, se habet melius quàm prius se haberet, cum actus qui antea ab illo non fiebat nisi ægrè, fiat iam cum magna facilitate & voluptate: ergo per habitum illi est adiuncta virtus quædam actiua qua iuuatur in operatione.

Vnde non sufficit explicare concursum habitus per rationem agendi sine efficientia, eo modo quo explicatur concursus cognitionis ad volitionem: nam cum per cognitionem obiectum proponatur voluntati, ea cognitio potest mouere voluntatem moraliter ad actus suos; at habitus minimè cognoscitiuus non est agens morale sed Physicum ponderis suo inclinans ad actum sibi similem: quare non potest concurrere nisi Physicè ad actũ potentiæ in qua existit, eo modo quo grauitas non potest nisi Physicè concurrere ad motum lapidis, quo illum deorsum premit.

Nec etiam sufficit totum habitus officium ad causalitatem formalem redigere, quia præter quam quod potentiam informat, eam insuper iuuat ad actum eliciendum, effectiuè

ad illum [illegible]. E[illegible] actum elicie[illegible], v[illegible] exp[illegible] non præstat [illegible] g[illegible] c[illegible] que hanc fo man, [illegible] malem in nobis p[illegible] exp[illegible] dere possimus; s[illegible]d in ge[illegible] tus, concurrendo nemp[illegible] a-ctum quendam imperfectum [illegible], quo ad opus perfectum inclinat [illegible] temperans s[illegible]ntit se inter[illegible] moue[illegible] ad actum t[illegible]perantiæ.

Dubitatur præterea, quidnam [illegible] habitus c[illegible]rrit effect[illegible], an [illegible] dus aliquis actus, vel al[illegible] i[illegible]ensi[illegible] ver ipsa [illegible]titas actus à potentia produ[illegible]. N[illegible] li putant per habitum conferri [illegible] 5 d[illegible]s intensio[illegible]s supra substantiam a[illegible] tentia productam.

Sed male: [illegible]am etsi habitus rem[illegible] pedimentorum sit interdum causa, vt pot[illegible] tia iam impe[illegible]ior maiori conaru & [illegible] operetur, non tamen possunt illi tr[illegible] nulli gradus intensionis qui a p[illegible] ficiantur; tum quia repug[illegible]at v[illegible] gradus c[illegible]gni[illegible]ioni actualis, vel am[illegible] ab i[illegible]tellectu vel a volu[illegible]tat[illegible]. T[illegible] te [illegible]a etiam [illegible]abitu destituta, p[illegible] valde intensos elicere, & vi[illegible]e ver[illegible]a pot[illegible] bitu etiam intenso i[illegible]structa, p[illegible] operari. Tum quia ha[illegible]itus ac[illegible] non tribuunt facultatem simpliter aliqu[illegible], sed tantùm c[illegible]m maiori [illegible]romp[illegible] & facilitate illud operandi, quod sine [illegible] fieri posset, vnde

Dico 3. *Habitum acquisitum non modo tribuere facilitatem & promptitud[illegible]em potentia ad agendum, sed etiam effectiuè & realiter concurrere ad ipsam*

ſubſtantiam ſeu entitate actus. Probatur ex antè dictis; nam omnia fere quæ allata ſunt, ſiue ad probandum habitum non ſe habere per modum dispoſitionis, præparantis potentiam ad receptionem actus; ſiue ad oſtendendum habitum non ſe habere tantùm per modum rationis, aut conditionis, aut formæ informantis, ſed habere vim aliquam effectiuam in ordine ad actum; ſatis perſpicuè concludunt in habitu admittendam eſſe vim aliquam actiuam, quæ effectiuè influit cum potentia in ipſum actum entitatiuè ſpectatum, vt intuenti perſpicuum fiet.

Confirmatur: quia cùm facilitas quam tribuit habitus, ſe teneat ex parte potentiæ, non debet conſiderari ex parte actus modus aliquis qui ab habitu produci poſſit; ſed tantùm ſubſtantia & entitas illius, quæ à potentia ſimulque ab habitu ei inexiſtente effectiuè & realiter pendeat. Eò vel maximè, quia potentia habitu inſtructa id ipſũ faciliùs exequitur, quod non niſi ægrè ſe ſola præſtaret: at hoc eſt actus ipſe ſecundum ſubſtantiam & entitatem ſpectatus. Ergo etiam habitus concurrit effectiuè ad productionem actus, quoad entitatem ſpectati.

Quod adhuc ſuadetur, quia cùm actus concurrat effectiuè ad entitatem habitus, non debet denegari habitui ſimilis virtus ad productionem actus, non quidem eiuſdem; ſed alterius ſimilis; ad eum modum quo planta producit ſemen ei ſimile, à quo ipſa producta eſt.

Obiicies 1. actus intellectus & volũtatis ſunt vitales, ergo habitus non poteſt effectiuè ad illos concurrere; ſequela patet, quia habitus eſt cauſa non vitalis; at repugnat cauſam non vitalem ad effectum vitalem concurrere effe-

ctiuè. Respondeo consequentiam negandam esse,& illius probationem; nam ex ea sequeretur species intelligibiles & sensibiles cum non sint causæ vitales, non posse effectiuè concurrere ad operationes vitales, contra communé omnium sententiam: sequeretur etiam habitus fidei, spei, & charitatis, non concurrere effectiuè ad actus nostros supernaturales; sicque hos actus totaliter oriri à potentiis naturalibus animæ, quod repugnat fidei.

Sicut ergo species intentionalis,etsi non vitalis,potest concurrere cum oculo ad eliciendam visionem;ita habitus etsi in se non sit vitalis, potest cum potentia vitali quam informat, concurrere effectiuè ad actum vitalem. Et ratio est,quia quando duæ causæ simul iunguntur, vt per modum vnius principij totalis aliquem effectum producant, non est necesse vt quidquid est perfectionis in effectu,cuilibet ex illis causis seorsim spectatis respondeat; ita vt quælibet possit,etiam separata ab alia,eiusmodi effectum ex parte producere, etsi interdum oppositum contingat. Id patet in exemplis allatis; non enim potest oculus elicere visionem sine specie obiecti, nec species sine visu:Non etiam potest intellectus elicere actum supernaturalem sine habitu, vel auxilio eiusdem ordinis, nec habitus sine intellectu. Et idem dicendum de aliis causis quæ sunt inter se essentialiter subordinatæ in operationibus suis. Quamuis secus dicendum de iis quæ talem subordinationem non habent,vt patet in duobus hominibus trahentibus simul aliquod pondus, cuius partem possent singuli seorsim trahere.

Obiicies 2.si habitus acquisitus concurreret non modò ad facilitatem; sed etiam ad enti-

tatem actus, lequeretur per illum dari facultatem simpliciter operandi, non autem tantum faci..us operandi;sicque eum non distingui ab habitibus infusis,qui ex communi Theologorum sententia, tribuunt simpliciter facultatem operandi. Respondeo non sequi; nam etsi habitus acquisitus sit causa vt entitas actus facilius fiat, adeoque ad entitatem eiusdem concurrat: eff...iue, non tamen tribuit potentiæ vim simpliciter operandi;quia potētia posset etiam sine habitu acquisito, quamuis non sine difficultate, eundem actum substantialiter spectatum producere. At habitus infusus tribuit simpliciter facultatem eliciendi actum supernaturalem, quia potentia naturalis eo habitu destituta nullo modo potest eiusmodi actum producere, nisi defectus habitus per auxilia actualia eiusdem ordinis suppleatur, vt non semel dictum est.

ARTICVLVS VI.

De diuisione habituum.

HAbitus variis modis diuidi solent:primo in infusos & acquisitos: secundo in speculatiuos & practicos: tertio in virtutes,& non virtutes: quarto in intellectuales, & morales. Verum de hac postrema tantum diuisione, cum sit præcipua, solaque expositione indigeat, aliquid hic nobis inquirendum est,

Quæritur 1. quot sint habitus intellectuales. Respondeo, quinque vulgo assignari ex Arist.6. Ethic. cap.3.nempe intellectum,scientiam,sapientiam, prudentiam,& artem. Quæ diuisio non est adæquata, si intelligatur de omnibus

habitibus intellectualibus, cum [illegible] ea non includantur fides, & opinio quæ [illegible] habitus ad intellectum spectātes; sicut nec habitus illi qui facultates dicuntur, quales sunt [illegible] et [illegible], & Grammatica. Quare [illegible] est diuisio de habitibus intellectualibus, [illegible] homo vtēs semper attingit verum, tales [illegible] ut proprie virtutes intellectuales [illegible] ex 7. Phy. tex. 17. virtus sit *dispositio perfecti ad optimum*, & nihil sit melius in intellectu quam [illegible] infallibiliter circa verum. Vnde eo [illegible] fides (scilicet humana) & opinio non ponuntur inter habitus intellectuales, cum [illegible] vero deficere possint; nec prædictæ facultates, quia cum agant de rebus omnibus in vtramque partem, à vero deficere possunt.

Cæterū quod prædicta diuisio sit adæquata, si agatur de habitibus [illegible] per se [illegible] intellectus perficitur, hoc di[illegible] ostendi potest. Cum bonum intellectus sit verum [illegible] cognoscere, tunc intellectus est [illegible] dispositus, quando verum [illegible] cognoscit, vt sumitur ex sancto Th[illegible] art. 1 & 2. at intellectus vel cognoscit vniuersale, vel singulare, si vniuersale, vel illud est per se & immediate cognoscibile seu ex sola notitia terminorum, & sic habitus intellectus in illud fertur: vel est tantum cognoscibile per medium seu per discursum; quod dupliciter contingere potest, vel ita vt cognoscatur per causas interiores, quomodo attingitur ab habitu scientiæ, vel per causas superiores, qua ratione habitus sapientiæ ad illud terminatur. Si vero intellectus cognoscit singulare, ad [illegible] cognitionem iuuatur per habitum prudentiæ, si sit aliquid agibile iuxta rectæ rationis præscriptum; aut per habi-

rum artis, si sit aliquid factibile iuxta regulas artis, vt infrà latius declarabitur.

Quo loco aduertendum est habitus intellectiuos à nonnullis non distingui à speciebus intelligibilibus certo modo inter se ordinatis, quod nobis durum videtur; tum quia species se tenent ex parte obiecti, vt supponitur ex Physica, habitus vero se tenent ex parte potentiæ, eam ad actum inclinans, & iuuans. Tum quia habitus scientiæ acquiritur per actus cognitionis; species verò intellectiuæ concurrunt effectiuè ad tales actus; ac proinde causant habitum, tantum abest vt cum illo identificentur. Tum denique quia dantur habitus etiam in potentiis, quæ per species non operantur, vt in voluntate; ego frustrà supponitur habitus intellectiuos non distingui à speciebus intelligibilibus.

Quæritur 2. Quid per dictos quinque habitus intellectuales, quibus mens nostra perficitur, intelligi soleat.

Respondeo & dico 1. *Nomine intellectus non intelligi ipsam potentiam intellectiuam, quatenus bene disponit animam vt assentiatur primis principijs; sed habitum à potentia intellectiua realiter distinctum, & per varios actus acquisitum.* Probatur, tum quia Aristoteles intellectū numerauit inter habitus intellectuos, quare sicut scientiam, sapientiam & alios habitus distinguit à potentia intellectiua, ita & intellectum. Eo vel maximè quia 3. de anima tex. 14. docet intellectum nostrum initio esse veluti tabulam rasam in qua nihil est depictum; quod falsum esset, si notitia primorum principiorū ei esset natnraliter indita.

Tum quia etsi intellectus noster naturaliter inclinetur ad assensum primorū principiorum, negari tamen non potest quin vsu & exercita-

tione acquirat maiorem facilitatem ſs aſſentiendi. Quare cum per aſſuetudinem modo augeatur potentia ipſa intellectiua, dicendum eſt in illa produci quemdam habitum, quo magis inclinatur ad aſſentiendum primis principiis: ad eum modum quo pleræque virtutes habituales ponuntur in voluntate, ut illa naturaliter in bonum honeſtum propendeat.

Nota hunc habitum ab aliis intellectualibus ſupponi, ipſum verò ſine vllo alio poſſe ſubſiſtere. Nam cùm per illam cognoſcamus veritatem primorum principiorum, à quibus omniũ ſcientiarum veritas dependet, cùm ipſe ab iis non pendeat; hinc fit poſſe reperiri perfectum habitum intellectus ſine ſcientia, ſapientia, aliiſve habitibus intellectualibus; non tamen aliquem ex illis habitibus ſine intellectu, ad cuius ſaltem veritatem reduci poſſint.

Dico 2. *Nomine ſcientiæ propriè intelligi habitum per veram demonſtrationem generatum.* De quo in Logica actum eſt, vbi oſtendimus duplicem eſſe demonſtrationem, & per vtramque veram ſcientiam generari, licet non æquè perfectam.

Hic ſolum aduerte, ſcientiam diſtingui ab habitu intellectus, quòd cùm prima principia ſint per ſe euidentia, intellectum conuincunt, adeoque non indigent probari per aliquod medium notius: at ſcientia verſatur circa concluſiones, quæ non ſunt per ſe notæ, nec intellectum conuincunt: quare aſſumit principia tanquam medium notius, quo ducatur in earum cognitionem.

Dico 3. *Nomine ſapientiæ varia poſſe ſignificari.* Primò congeriem plurimarum vel omnium ſcientiarum in eodem nomine exiſtentem. Secundò excellentiam cuiuſlibet ſcientiæ vel ar-

ti[illegible], [illegible]cmodo A[illegible] sapientissimu[illegible] vo[illegible]art [illegible], [illegible] Po[illegible]s sapientissim[illegible] sta tu[illegible] [illegible] propriè scientiam om nium [illegible] eut [illegible]; quo sensu Aristoteles Metaph[illegible]am vocat sapientiam, qui supe riorem Theologiam non agnouit, cui potiori iure t[illegible] sapientiæ debetur.

V[illegible] aduerte 1. varias tradi conditiones sapientiæ, quæ omnes ad istas quatuor reduci possunt: prima est vt sapientia versetur circa res vniuersalissimas & altissimas; secunda, vt vniuersalissima rerum principia tradat; quia particularia cuiuslibet obiecti principia in scientiis particularibus tradi debent. Tertia, vt iudicium ferat de principiis & conclusionibus aliarum scientiarum, iisque lucem aliquam & robur conferat. Quarta, vt sit sui gratiâ, seu vt sit speculatiua: quæ omnes conditiones Metaphysicæ apprimè conueniunt, vt ex supradictis satis intelligitur.

Aduerte 2. Illud esse discrimen inter sapientiam & scientiam, quod scientia strictè sumpta versatur tantùm circa conclusiones, sapientia verò ex communi sententia, dicitur versari circa principia & conclusiones, adeoque habet simul rationem intellectus & scientiæ: vnde colligi potest sapientiam non esse quintum habitum ab aliis omnino distinctum, eo modo quo intellectus, scientia, prudentia, & ars inter se distinguuntur, sed duos ex illis quatuor habitibus inter se coniunctos.

Dico 4. *Nomine prudentia intelligi habitum cum vera ratione actiuum, circa ea quæ homini bona vel mala sunt.* Id est quo dirigitur homo vt rectè iudicet in iis quæ sibi agenda, vel non agenda sunt, per ordinem ad rectam rationem. Ex quo patet habitum prudentiæ esse in intellectu

practico; [illegible] eliberare & [illegible] agendi ad [illegible] intell[illegible].

Quo loco [illegible] certe prude[illegible]: vnum [illegible] plecem habitum, iux a m[illegible] em [illegible] cti Thoma 1.2.q.57 ar. 6. vbi docet post Aristo[illegible], quatuor virtutes ad [illegible] pertinere, nempe [illegible] am [illegible] in [illegible] it quid & [illegible] modo in q[illegible] recte [illegible] observandum [illegible] ynetim, quæ iudicat an id agendum sit iuxta legem communem, Gnomen quæ rectum fert iudicium de agendis, quando lex communis deficit, & virtutem quam vocant Præceptiuam, quæ propriè Prudentia vocatur, cuius officium est imperare quod agendum est.

Hoc tamen non caret difficultate, tum quia consultare de mediis, & iudicare de illis siue per legem communem [illegible], aut positiuam, siue ex æquo & bono, quando leges illæ deficiunt, videntur tantùm [illegible] functiones eiusdem habitus. Tum [illegible] non apparet cur necessaria sit in prudentia virtus aliqua præceptiua distincta à iudicio.

Dico 5. *Artem est habitum cum recta ratione effectiuum, seu factiuum.* Ex quo patet artem versari circa effectionem seu factionem, quo nomine à [illegible] nullis intelligitur operatio transiens in externam materiam, qualis est ars ædificandi: Vnde iuxta illorum sententiam, ars distinguitur à prudentia, quod ars versatur circa materiam transeuntem, prudentia verò circa actiones tantùm immanentes.

Verùm quia virtutes aliæ morales, & consequenter ipsa prudentia earum directrix, versantur etiam circa res externas, vt patet in temperantia, liberalitate, &c. dicendum potius videtur ex mente Philosophi, per effe-

ctionem intellig[illegible] opus quodcunque externum, vt sit præcise iuxta regulas arti; [illegible] effe-ctionem ab actione [illegible], quod hæc con-iuncta est cum electione & rectitudine morali. Quare etsi ars & prudentia in eo conueniant, quod vtraque versatur circa aliquid particulare & contingens, seu quod potest esse vel non esse; in eo tamen discrepant, quòd ars inspicit tantùm rectitudinem operis, non autem rectitudinem operantis, quæ in morali honestate consistit: contrà vero prudentia attendit in suis actionibus rectitudinem moralem, seu bonum ipsius operantis, ita vt nihil præscribat, nisi quod rectæ rationi & honestati est conforme. Atque hoc discrimen non leuiter insinuatur in allatis definitionibus artis & prudentiæ: ars enim dicitur simpliciter habitus cum recta ratione effectiuus, prudentia verò dicitur habitus cum vera ratione actiuus, circa ea quæ homini bona vel mala sunt; siquidem nihil homini bonum aut malum est, nisi quod morali honestati consentaneum vel incongruum est.

Vnde S. Thomas 1. 2. q. 57. art. 4. docet ad prudentiam requiri quòd homo sit bene dispositus circa finem, quod fit per appetitum rectum; & ideo ad prudentiam requiri virtutem moralem per quam fit appetitus rectus; bonum autem artificialium non esse bonum appetitus humani; sed bonum ipsorum operum artificialium, & ideo artem non supponere appetitum rectum. Hincque colligit magis laudari artificem qui volens peccat, quàm qui peccat nolens; magis autem contra prudentiam esse quòd aliquis peccet volens, quam nolens; quia rectitudo voluntatis est de ratione prudentiæ, non de ratione artis.

Quæres [illegible] quid dicendum sit [illegible] habitibus moralibus. Respondeo duobus mo[illegible] habitum [illegible] posse mora[illegible] quia est [illegible] actus moralis & liberi quomodo Iustitia, temperantia, fortitudo, & vno verbo omnes habitus siue boni siue mali qui resident in voluntate, eamque [illegible] ad liberè operandum, dicuntur habitus morales. Secundo quia actus moralis fit ex [illegible] eius præscripto seu directione, quo sensu prudentia inter habitus & virtutes morales numeratur, etsi subiectiuè sit in intellectu, eoque titulo sit habitus intellectualis, vt dictum est. Verùm de virtutibus moralibus ex professo in Idea Ethicæ, Deo fauente, agendum erit.

CAPVT VI.

De Relatione.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quomodo relatio distinguatur à fundamento.

TRia hic, ex communi sententia, supponenda sunt, 1. accidentia esse duplicis generis: quædam enim ita inhærent subiecto, vt non dicant ordinem ad aliud subiectum, simili vel diuerso accidente informatum; alia vero ita subiectum afficiunt, vt simul dicant ordinem ad aliud subiectum simili vel diuerso accidente instructum: & quidem accidentia prioris generis dicuntur absoluta, quo in genere sunt candor niuis, nigre-

do corui,& tim͂ia:non enim ūix est candida, aut coruus niger per respectum ad aliud; sed per se & in se absolute;accidentia vero posterioris generis dicuntur relatiua,in quibus numerari solent paternitas, filiatio, similitudo, & similia.

Supponendum 2. Commune esse omnibus accidentibus dicere *in*, id est inhærere subiecto;relationem vero non modò dicere,*in*; sed etiam dicere *ad*: quatenùs ita inhæret subiecto vt illud referat ad aliud, quod non ita intelligi debet,vt relatio quatenus accidens dicat *in*, & quatenus tale accidens,seu vt relatio, non dicat *in*, sed *ad*; siquidem relatio vt relatio est accidens,adeoque etiam vt relatio, debet inhærere subiecto, eo vel maximè quia alias non posset per illam subiectum denominari relatum. Quare dicendum relationem & vt accidens,& vt tale accidens inhærere subiecto, sicque vtroque modo dicere *in*; id tamen non impedire quin relatio vt relatio, essentialiter dicat *ad*, quia ita afficit subiectum vt illud denominet non in ordine ad se, sed per ordinem ad aliud; vt patet in similitudine quæ secundum totam suam entitatem siue communem accidentis, siue propriam talis accidentis, inest parieti albo, illum tamen sic afficit, vt eum denominet similem, per ordinem ad alium parietem album.

Supponendum 3. multa in relatis solere distingui, in iis enim reperitur relatio, relatiuum, correlatiuum, subiectum, extremum, fundamentum, ratio fundandi, & terminus. Relatio est forma illa qua vnum refertur ad aliud, v. c. paternitas, æqualitas similitudo, &c. relatiuum seu relatum est illud quod ex relatione, & illius subiecto coalescit, vt patet

qu[illegible] hominem & p[illegible] [illegible]tiuum [illegible] relati[illegible] [illegible] comparatur cum [illegible] pondet, vt pater qua [illegible] subiectum est id cui aduenit [illegible] [illegible] su[illegible] nitur, vt homo cui [illegible] as extremum [illegible]dum sumitur p[illegible] non raro tamen p[illegible] extrema r[illegible] intelligun-tur [illegible] correlatiua, quatenus habent relatio-nem velut mediam: fundamentum est id quod est causa seu ratio quare for[illegible], quæ dici-tur relatio, conuenit subiecto, vt fundamen-tum paternitatis est potentia generatiua, quan-titas æqualitatis, qualitas similitudinis. ratio fundandi, quæ à nonnullis vocatur fundamen-tum proximum, est conditio sine qua relatio non resultat, vt generatio est ratio fundandi relationem paternitatis, & vnitas specifica in-ter duo alba est ratio fundandi similitudinem inter illa. Tandem vocamus terminum relatio-nis id ad quod relatiuum direc[illegible] & primò re-fertur, vt filius est terminus relationis patris. Est autem grauis difficultas, an verum sit quod supponit[illegible] in sententia communi iam relata, nimirum relationem esse accidens aliquod realiter distinctum à suo fundamento, v. c. si-militudinem ab albedine, æqualitatem a quan-titate, & sic de alijs.

Respondeo probabilius mihi semper visum esse, non debere admitti distinctionem rea-lem inter relationem & fundamentum. Pro-batur 1. argumento illo vulgari; sed non pa-rum efficaci: Nam si relatio [illegible]ceret entitatem realiter distinctam ab entitate fundamenti, se-queretur ex eo quòd vnus paries Lutetiæ de-albatur, omnia corpora alba & nigra quotquot in toto orbe reperiuntur, nouam realitatem

accipere, & aliam dep[illegible] [illegible] moties
mu[illegible] [illegible] mouetur [illegible] a-
ta si[illegible] terra, siue [illegible] existentes, in [illegible]
recipere realitatem al[illegible]quam per quam dicant
ordinem propinquitatis, vel distantiæ ad illam,
& amittere aliam realitatem per quam antea
eam aliter respiciebant. Quis autem sibi persuadeat, vel ad motum vnius muscæ totum
orbem realiter immutari, idque dupliciter, acquirendo nempe vnam entitatem realem, & aliam deperdendo? Hoc sanè fidem nostram superat, cùm talis mutationis nulla causa assignari possit, neque vllum indicium.

Probatur 2. Nam si relatio est entitas realis à fundamento distincta, & ab illo producta, vt volunt aduersarij; ergo datur inter fundamentum & relationem relatio causæ & effectus. Hæc autem relatio media inter fundamentum & relationem, vel dicit entitatem realiter distinctam ab entitate fundamenti, vel non; si dicit entitatem distinctam, hæc etiam cùm sit effectus, dicet relationem realem ad fundamentum, sicque dabitur progressus in infinitum à nemine admissus: si vero non dicit entitatem distinctam, idem affirmari debet de prima relatione quæ est inter fundamentum & terminum, vt contendimus.

Probatur 3. Nam præcisa quacunque entitate intermedia, duo alba eo ipso quod sunt alba, sunt inter se similia; ergo similitudo non dicit entitatem aliquam ab vtraque albedine distinctam. Antecedens probatur, nam quid est vnum parietem album esse alteri similem? certè aliud nihil quàm hunc esse album, sicut ille est albus; quod verè dici potest modo vterque in eodem gradu albus sit, esto ab iis tollatur quæcunque alia realitas ab albedine distincta.

distincta. Consequentia iam facilè ostenditur, quia frustrà ad similitudinem ponitur entitas ab vtroque pari te albo distincta, cum sine illa sint inter se similes.

Nec dicas, duo alba in ea hypothesi fore tantùm fundamentaliter similia, non autem formaliter: quæ enim formaliter in aliquo conueniunt, non tantùm fundamentaliter; sed etiam formaliter sunt similia, cùm nulla perfectior similitudo quàm inter illa reperiri possit: at duo alba formaliter conueniunt in albedine, ergo sunt formaliter similia. Confirmatur; nam vt duæ qualitates sint formaliter æquales, nihil aliud requiritur quàm vt quælibet tantùm habeat quantitatis, nec plus, nec minus quàm alia; ac proinde relatio æqualitatis nihil est realiter distinctum ab ipsis quantitatibus.

Probatur 4. Nam sicut est relatio similitudinis inter duas albedines, ita & inter duas albedinum similitudines, inter duas paternitates, inter duas æqualitates, &c. Sed similitudo quæ reperitur inter duas similitudines aliasve relationes, non dicit entitatem aliquam ab ipsis relationibus distinctam; quia alioqui res abiret in infinitum, ergo neque relatio similitudinis inter duas albedines, dicit entitatem aliquam realem ab ipsis albedinibus distinctam.

Obiicies 1. ea distinguuntur realiter, quorum vnum potest esse sine alio; sed fundamentum potest existere sine relatione, vt album sine similitudine; ergo relatio distinguitur realiter à fundamento. Respondeo hoc argumento non concludi, relationem esse formam quandam accidentalem aduenientem fundamento, & ab eo realiter distinctam, vt contendunt aduersarij; sed tantùm relationem

non ita adæquate identificari cùm solo fundamento, quin ad illius existentiam requiratur etiam terminus; quod nos vltrò concedimus. Album enim per suammet albedinem, sine alia realitate ipsi inhærente, est simile alteri albo; vt tamen dicatur alteri simile, necesse est vt illud existat. Quemadmodum Deus sine vlla entitate sibi adueniente dicitur realiter creator, & conseruator Petri; non tamen sine Petro creato, & conseruato eiusmodi denominationes habere potest. Itaque ad minorem dicimus, fundamentum quidem solum posse existere sine relatione, non tamen fundamentum simul cum termino: vnde ad summum colligitur, relationem adæquatè spectatam dicere quid distinctum realiter à fundamento præcisè spectato, non tamen à fundamento simul & termino, de quo est difficultas.

Obiicies 2. Non potest eadem res simul intendi & remitti; sed fieri potest vt intendatur fundamentum & remittatur relatio, vt si sint duo alba vt quatuor, & vnum fiat magis album, tunc enim minor erit inter illa similitudo: Contrà vero fieri potest vt remittatur fundamentum, & relatio intendatur; vt si sint duo alba, vnum vt sex, aliud vt quatuor, & duo gradus albedinis ex illo tollantur; tunc enim maior erit inter illa similitudo. Respondeo maiorem falsam esse, de eadem entitate diuersimodè spectata, vt hic concipitur; Nam eo ipso quod ex duobus æqualiter albis, vnum recipit plures gradus albedinis, iam illud est magis album quàm aliud, adeóque est minùs illi simile quàm antea, etsi inter vtrumque nulla alia mutatio realis aduenerit. Contrà verò si ex magis albo tollantur quidam gradus albedinis, eo ipso sine alia mutatione reali,

maior erit inter vtrumque similitudo. Confirmatur hæc responsio retorquendo argumentum contra similitudinem, quæ in ratione paternitatis inter duos homines reperitur, fieri enim potest vt pater itas augeatur,& minuatur similitudo , & è contra illa minuatur , & hæc augeatur , vt intuenti per pi uum fiet:& tamen non audent Aduersarij distinctionem realem constituere inter paternitatem , & similitudinem quam fundat cum alia paternitate.

Obiicies 3. Si relatio non distinguitur realiter à fundamento , sequitur relationes omnes, quotquot in re aliqua reperiuntur, non modò cum illa identificari; sed etiam inter se , quod tamen videtur absurdum : quia aliàs sequeretur similitudinem & dissimilitudinem entitatiuè non distingui. Respondeo hoc totum a nobis concedi, neque esse absurdum si bene intelligatur : siquidem paries albus per eandem albedinem qua est similis parieti albo,est dissimilis nigro,adeoque similitudo & dissimilitudo non distinguuntur realiter ab albedine , quantum est ex parte ipsius , esto dicant aliquam distinctionem ratione termini. Eo vel maximè quia dummodo maneant duo parietes albi, & vnus niger,quacunque al a entitate seposita, semper verum erit parietem album esse similem albo , & dissimilem nigro.

Obiicies 4. Quando producitur secundus paries albus , vel prior recipit de nouo aliquam realitatem vel non ; hoc secundum dici non potest , quia sequeretur relationem nihil esse; quod si primum dicatur, ergo relatio distinguitur realiter à pariete cui de nouo aduenit. Respondeo priorem parietem in eo casu nullam nouam realitatem in se reci-

pere,non tamen inde ſequi relationem abſolutè nihil eſſe; ſed tantùm nihil eſſe diſtinctum realiter à fundamento & termino. Nec dicas parietem album accipere de nouo eſſe reſpectiuum, cùm antea haberet tantùm eſſe abſolutum: Nam illud idem eſſe abſolutum manens in ſe realiter immutatum, incipit eſſe etiam reſpectiuum, eò ipsò quòd alius paries dealbatur. Hoc enim præcisè ſufficit vt primus paries dicatur ſecundo ſimilis, quia iam eſt albus ſicut ille, cùm antea tantùm eſſet albus.

Obiicies tandem hac ratione prædicamentum relationis omnino euerti; quia ſi relatio eſt idem cum fundamento, hinc ſequitur relationem identitatis non diſtingui à ſubſtantia, nec relationē æqualitatis à quantitate, nec relationem ſimilitudinis à qualitate,& ita fruſtra dari prædicamentum relationis ab aliis diſtinctum. Reſpondeo non magnum eſſe incommodum ſi id totum concedamus,cùm numerus prædicamentorum ſit valdè arbitrarius, vt alibi dictum eſt. Poteſt tamen negari conſequentia,quia etſi relatio identificetur cum entitatibus aliorum prædicamentorum, id non impedit quin entitates illæ, vt per ſe dicunt ordinem aliquem & reſpectum ad alias, prædicamentum ab iis diſtinctum conſtituant; ſicut actio & paſſio, etſi Phyſicè ſint vna & eadem entitas, conſtituunt duo prædicamenta diſtincta, iuxta diuerſum modum quo conſiderantur.

ARTICVLVS II.

De subiecto relationis.

QVæritur 1. An relatio identitatis fundetur immediatè in substantia. Respondeo affirmatiuè, quod probatur 1. quia sicut vna quantitas per se ipsam fundat æqualitatem cum alia quantitate, & vna qualitas similitudinem cum alia qualitate; ita à pari vna substantia potest per se ipsam fundare relationem identitatis cum alia substantia.

Probatur 2. Duplici exemplo: alterum est rerum omnium creatarum, quæ immediatè per suam substantiam dicunt relationem dependentiæ ad Deum; alterum est filiationis creatæ, quæ immediatè fundatur in ipsa substantia personæ genitæ; quamuis enim in patre creato sit potentia generatiua, in qua relatio paternitatis aliquo modo dici potest fundari; dici tamen nequit in filio esse quandam potentiam passiuam per quam aptus sit generari, cùm substantia illius secundum se sit producta, dicatque ordinem intrinsecum dependentiæ ad principium genetans.

Quæritur 2. An relatio possit esse subiectum relationis. Respondeo affirmatiuè. Quod probatur 1. Nam sicut vnum album habet relationem similitudinis ad aliud album, ita paternitas habet relationem similitudinis ad aliam paternitatem: ambæ enim sunt similes, sicut duo alba sunt similia.

Quare sicut prior relatio similitudinis funda-

tur in albedine, quæ est accidens absolutum, ita posterior fundatur in paternitate, quæ est accidens respectiuum; sicque vna relatio est subiectum alterius.

Probatur 2. Nam cùm ex Arist. 5. Metaph. cap. 15. primum genus relationis fundetur in vnitate, vt relatio identitatis inter duos homines, & relatio similitudinis inter duas qualitates; sane sicut Petrus refertur ad Paulum, quia conuenit cum illo essentialiter in ratione hominis; ita vna paternitas refertur ad aliam paternitatem, & vna similitudo ad aliam similitudinem, propter conuenientiam specificam quam habet cum illa.

Obiicies: si vna relatio fundat aliam, hæc tertiam fundare poterit, sicque res in infinitum abibit. Respondeo hoc argumento valde premi eos qui putant relationem esse entitatem realiter distinctam à fundamento; coguntur enim multiplicare entitates reales in infinitum: in nostra vero sententia progressus ille non habet locum; sicut enim dicimus duo alba esse similia per seipsa, ita & duas paternitates seipsis similes esse profitemur.

Quæritur 3. An sint in Deo relationes reales respectu creaturarum, v. c. relationes creatoris, conseruatoris, & domini. Respondeo 1. in communi sententia quæ relationem distinguit realiter à fundamento, negandum esse nomina creatoris, conseruatoris, & similia dicere relationem realem in Deo, respectu creaturarum existentium. Ratio est manifesta, quia, iuxta illam sententiam, sequeretur Deum recipere in tempore entitatem aliquam realem, adeóque realiter componi & mutari; quod plane repugnat diuinæ simplicitati, & immutabilitati.

Neque dicas cum Gilberto Porretano, relationem prædictam, etsi realem, & realiter distinctam à Deo, non ponere compositionem aut mutationem in illo, quia non inhæret illi, sed ei assistit: hoc enim gratis confictum est, quia si relatio illa est accidens, ea debet connaturaliter inhærere alicui subiecto, & cum Deum realiter denominet, non alteri quam Deo inhærere potest: sicut paternitas non potest alteri inhærere quam ei quem denominat patrem. Quare eo ipso quòd Deus est realiter creator, sequitur eum esse realiter compositum, & mutatum.

Respondeo 2. Iuxta sententiam quam vt probabiliorem sequuti sumus, de indistinctione relationis à fundamento & termino, posse poni in Deo relationem realem in tempore, respectu creaturarum. Et sanè ex vna parte non minùs verè & realiter Deus est creator omnium rerum quas produxit, quàm homo est pater filij quem genuit: quare cum pater in creatis dicat veram relationem ad filium, negari non potest quin Deus dicat veram relationem ad creaturas, si id aliunde non repugnat. Ex alia vero parte nullum sequitur incommodum in nostra sententia, si ponantur relationes reales in Deo, respectu creaturarũ; quia cùm relatio creatoris nihil aliud dicat realiter quàm Deus per potentiam suam creantem, connotando res ad extra productas: hinc manifestum est relationem illam posse in tempore aduenire Deo, sine vlla intrinseca illius compositione, aut mutatione. Quia tamen Theologi communiter docent relationem prædicamentalem non poni in Deo respectu creaturarum, cùm sit ordinis infinite superioris, & ab iis omnino independentis, fa-

tendum est ad maiorem Dei perfectionem spectare, vt talis relatio ab eo excludatur, si verum est, vulgò supponitur, ea non referri inter se prædicamentaliter, quæ non sunt eiusdem ordinis. An autem hæc suppositio admittenda sit, adeo vt vel sola ordinis diuersitas sufficiat ad excludendam relationem prædicamentalem, aliorum sit iudicium.

ARTICVLVS III.

De termino relationis.

QVæritur I. An ad relationem necessariò requiratur terminus realiter existens.

Respondeo & dico I. *Certum esse relationem transcendentalem non exigere necessario terminum realiter existentem.* Probatur, quia constat haberi veram scientiam de rosa in hieme, imò & veram scientiam non haberi ex communi sententia, nisi de vniuersalibus, quæ vt sic, realiter non existunt. Constat etiam phantasiam, memoriam, imaginem & similia dicere ordinem ad res non existentes quas repræsentant.

Negari tamen non potest quin aliqua relata transcendentalia necessariò exigant terminum actu existentem, qualia sunt vnio extremorum, actio productiua, aliaque eiusmodi; non enim dari potest vnio quin extrema vnita existant, nec actio productiua quin effectus productus existat.

Dico 2. *Relationem prædicamentalem ex natura sua requirere terminum actu existentem.* Probatur primo: Nam ex Aristotele relata prædicamentalia sunt simul natura, ita vt se mutuò ponant & tollant; seu posito vno, ponatur alterum, ablato vno tollatur alterum, vt patet

exemplo patris & filij. Nam si est pater, est filius; si non est pater, non est filius, & vice versa. Cùm ego vnum relatum inferat existentiam alterius, hinc perspicuum est relationem non posse subsistere quin illius terminus existat.

Probatur 2. Nam illud poni solet discrimen inter relationem transcendentalem, & prædicamentalem, quod transcendentalis per se intendi & produci potest, vt patet in scientia, aliisque rebus absolutis quæ transcendentaliter ad aliud referuntur; prædicamentalis verò non est per se intenta a natura, non enim per se producitur; sed per accidens ad productionem alterius, iuxta illud vulgatum ex 5. Physic. *ad relationem non datur per se motus*: Vnde alterius, nempe termini coëxistentiam necessariò expectat, vt patet in albo quod denominatur quidem album, quandiù habet albedinem; at propriè non dicitur alteri albo simile, nisi album illud existat.

Obiicies: terminus relationis prædicamentalis est merus terminus, vt dictum est in Logica; at potest aliquid esse merus terminus, etsi actu non existat: quia terminare dicit tantùm respici ab alio, quod merè extrinsecum est respectu termini, & nihil ponit in illo. Respondeo etsi terminus relationis prædicamentalis præcisè vt terminus, non debeat necessariò existere; aliunde tamen requiritur existentia illius, cùm relatio ex eius positione veluti resultet, vt dictum est.

Quæritur 2. An necessaria sit distinctio realis inter fundamentum, & terminum relationis. Respondeo affirmatiuè, nam non est

relatio realis, nisi inter duo correlatiua quæ se mutuo respiciunt, & sibi inuicem realiter opponuntur; quare quàm certum est idem non opponi realiter sibi ipsi, tam certum est inter fundamentum & terminum, quorum illud se tenet ex parte vnius correlatiui, & hic ex parte alterius, esse distinctionem realem.

Confirmatur: quia relatio est habitudo vnius ad aliud, ergo ad illam requiritur vnum & aliud, nec sufficit vnum & idem, adeóque versatur inter duo extrema realiter distincta.

Obiicies 1. Illa est relatio realis quæ competit alicui, nemine cogitante; sed nemine cogitante, quælibet res habet relationem identitatis ad seipsam, sicut similitudinis, aut diuersitatis ad aliam: ergo talis relatio est realis, esto fundamentum & terminus idem sint. Respondeo minorem falsam esse; nam etsi quælibet res sit idem cum seipsa, non tamen habet verum & realem respectum ad seipsam: quia respectus realis est ordo vnius ad aliud, & inter vtrumque debet esse realis oppositio; quod de eodem dici nequit, vt perspicuum est.

Obiicies 2. Si Deus poneret eandem albedinem in duobus parietibus, illi essent inter se realiter similes, tamen tunc fundamentum non distingueretur realiter à termino; ergo falsum est quòd relatio realis exigat distinctionem realem inter fundamentum & terminum. Respondeo in eo casu duos parietes non fore realiter similes, vt falsò supponitur. Nam sicut ex communi sententia Theologorum, personæ diuinæ non dicuntur realiter similes ob identitatem naturæ; ita si duo parietes diuinitùs essent infor-

mati eadem albedine, talis identitas non sufficeret vt differentur realiter similes, quia potius vt sic, essent quid vnum & idem. Accedit quod hic negamus esse relationem realem, eiusdem ad seipsum: at quamuis inter illos parietes esset relatio realis, non inde sequeretur esse relationem realem eiusdem ad seipsum; siquidem illi parietes essent inter se realiter distincti, non obstante identitate albedinis.

Quæritur 3. Num subiectum per vnam & eandem relationem referatur ad plures terminos.

Respondeo & dico I. *Diversas esse relationes, quando termini diversimodè respiciuntur:* Probatur:nam in sententia communi, homo habet aliam relationem ad parentem suum à quo genitus est, aliam specie distinctam ad filium quem genuit;cùm per illam constituatur filius, & per hanc pater. Verum maior est difficultas, an in eodem subiecto sint plures relationes numero distinctæ, respectu diuersorum terminorum qui eodem modo respiciuntur, v. c. tot paternitates distinctæ in patre, quot sunt filij ab eo geniti. Itaque

Dico 2. *Multiplicandas esse relationes iuxta varietatem terminorum, si illi non sint inter se connex., aut subordinati.* Cùm enim relatio nihil aliud sit à parte rei quàm denominatio quædam respectiua, orta in subiecto ex coexistentia extremi, hinc fit vt in subiecto tot ponendæ sint relationes, quot extrema distincta, & minime connexa illi,coëxistere incipiunt: quia totidem denominationes relatiuæ inter illa exoriuntur. Vnde pater habet aliam relationem ad filium quem primo genuit, aliam ad secundo genitum, &c.

R vj

Obiicies ex S. Thoma 3. parte, quæst. 35. a. 5. filium respicere eadem relatione patrem & matrem. Respondeo id non pugnare contra assertionem nostram, quia excipimus terminos inter se connexos, quales sunt pater & mater in ordine ad filium. Cùm enim eos respiciat tanquam vnicum principium adæquatum suæ generationis, sitque idem filius respectu vtriusque, consequenter videtur eos respicere vnica totali relatione filiationis; ita vt non sit nisi partialis & inadæquata relatio respectu vnius parentis, quando alter interiit.

Neque hoc mirum videri debet, quia cùm non distinguamus relationem ab extremis; sicut concipimus oriri denominationem relatiuam inter vnum extremum & aliud, ita intelligi potest eam oriri inter vnum extremum, & duo alia inter se connexa: adeo vt relatio sit adæquata respectu vtriusque simul sumpti, inadæquata verò respectu alterutrius.

ARTICVLVS IV.

An relatio tendat ad terminum vt absolutum, vel vt respectiuum.

PRæmoneo 1. Cùm in pariete albo v. c. duo considerari possint, primò quod sit albus, seu quod habeat albedinem, quæ est accidens absolutum, & fundamentum similitudinis. Secundò quòd sit similis alteri parieti albo, quomodo est quid respectiuũ; quæstionem esse quanam ex his rationibus terminet relationem alterius parietis albi, qui

ad ipsum tanquam consimilis refertur; an ratione fundamenti, seu quatenùs est albus; an verò ratione relationis, seu quatenus est similis.

Præmoneo 2. Perspicuum esse in relatis non mutuis relationem terminari ad absolutum, non ad respectiuum. Quia cum terminus ad quem tendit relatio, non habeat propriam relationem, adeoque sit merè absolutus, relatio non videtur posse terminari ad illum ratione alicuius relatiui; sed tantùm ratione absoluti, quidquid nonnulli comminiscantur. Dubium est ergo quid sentiendum sit quoad hanc difficultatem, in relatis mutuis.

Respondeo in relatis mutuis relationem terminari ad absolutum, non ad respectiuum. Probatur 1. ex iamdictis; nam cùm in relatis non mutuis relatio terminetur ad terminū absolutum, hinc euidenter colligitur etiam in mutuis terminari ad absolutum: Siquidem omnino per accidens est ad rationem terminandi, quod terminus sit correlatiuus, seu quod fundet relationem ad relatiuum à quo respicitur; sicut per accidens est quod ego videam eum qui videt me.

Probatur 2. Quia illud terminat relationem ad quod relatiuum per se & directè refertur; atqui relatiuum per se & directè refertur ad absolutum, non ad respectiuum, ergo &c. Maior & consequentia perspicuæ sunt: probatur minor, nam paries albus A, refertur directè & per se ad parietem B, vt albus est, quia sic est illi similis; ergo relatio primi parietis terminatur ad alium, secundum entitatem illius absolutam.

Probatur 3. Nam si relatio formaliter terminaretur ad relatiuum, essentia illius in-

telligit, non posset sine correlatiuo, vt correlatiuum est; at hoc dici nequit, ergo non terminatur ad relatiuum; sed ad absolutum. Maior perspicua est, cum essentia relationis sumatur per ordinem ad terminum formalem. Minor vero ostenditur, quia vt essentiam paternitatis intelligas, sufficit quòd eam concipias in ordine ad hominem qui genitus est; nec vllo modo requiritur vt intelligas in homine genito esse relationem filiationis, qua vicissim respicit eum à quo genitus est; cum præcisè de ratione patris, vt pater est, sit tantùm vt aliquis ab eo sit genitus, quocumque modo ille se habeat ad suum progenitorem.

Obiicies 1. ex Aristotele cap. de relatis, relata referri ad ea quæ reciprocantur, vnde sequitur relationem terminari formaliter ad respectiuum, non ad absolutum. Verùm neganda est hæc consequentia, Aristoteles enim intendit tantùm docere, vt relata dicantur ad conuertentiam, illud obseruandum esse vt explicentur per terminos correlatiuos, quia si loco domini ponatur homo, non fiet reciprocatio; non enim dicimus hominem esse serui hominem, vel seruum esse hominis seruum. Hinc autem male colligitur relationem domini terminari formaliter ad seruum, vt seruus est, seu vt refertur ad dominum: quia etsi repugnet terminum dici ad conuertentiam, nisi vt correlatiuum; nihil tamen impedit quin possit præcisè terminare relationem oppositam, secundum rationem absolutam, vt probatum est.

Obiicies 2. Relata vt relata, sunt simul natura; at non essent simul natura, si relatio

terminaretur] ad absolutum, non ad relatiuum; ergo terminatur ad relatiuum. Maior est Aristotelis loco citato. minor vero probatur: nam si pater refertur ad filium, non vt filium; sed vt est homo genitus ab illo, hinc sequitur patrem vt patrem, esse simul natura cum homine vt genito, & consequenter esse priorem natura filio vt filio siquidem prius est natura hominem esse genitum ab alio, quàm in eo resultare relationem filiationis ad illum.

Respondeo negando minorem, & ad probationem illius dicendum est patrem, non vt patrem; sed vt hominem generantem referri ad filium, vt est homo genitus, tum vero ex horum positione veluti resultare relationem paternitatis in homine generante, simulque relationem filiationis in homine genito; sicque patrem vt patrem, & filium vt filium, esse simul natura.

Obiicies 3 Relationes diuinæ terminantur ad relatiuum, non ad absolutum; ergo idem dicendum est de relationibus creatis. Antecedens certum est. quia cùm inter personas diuinas nulla sit distinctio nisi pênes relationes, hinc manifestè sequitur eas se mutuò respicere sub ratione relatiua, & per ipsas relationes mutuos respectus terminare. Consequentia vero probatur, quia eadem est ratio de relationibus diuinis & creatis, quoad rationem referendi, & terminandi. Respondeo concesso antecedente, negandam esse consequentiam: & ratio discriminis est, quia relationes diuinæ sunt substantiales, & per se subsistentes: ac proinde nullum habent fundamentum præter seipsas, quo possint terminare relationem oppositam: at verò relationes

creatæ cum sint accidentia quædam, ex fundamento & termino quodammodo resultantia, possunt per illud fundamentum relationes oppositas terminare.

CAPVT VII.

De actione & passione.

ARTICVLVS PRIMVS.

De Natura actionis & passionis.

PRæmoneo agendum esse hoc loco de actione & passione, licet de iis in Physica tractari soleat. Cùm enim ad Categorias spectent, quæ sunt considerationis Metaphysicæ, earum tractatio hîc prætermitti non debuit: præsertim cùm suprà de causis actum sit. Itaque

Quæritur 1. Quid sit actio. Respondeo actionem iuxta ea quæ tradit Arist.3.Physic. cap. 3. vulgò definiri, *actum agentis, vt agens est*; vbi particula *actus*, habet locum generis, & distinguit actionem à re qualibet quæ non est actus. Dicitur vero *actus agentis*, vt distinguatur à passione quæ est actus patientis. Additur *vt agens est*, quia actio non est primum principium seu virtus agendi; sed exercitium talis virtutis, seu id quo formaliter in actu secundo constituitur; quod agendo de causis, causalitatem agentis esse diximus,

Quæritur 2. quid sit passio. Respondeo passionem definiri *actum patientis, vt patiens est*, quibus verbis passio distinguitur formaliter ab actione, quia vt ait Arist. cap. citato tex. 22. *huius in hoc, & huius ab hoc actum esse ratione diuersa sunt*: vocat enim actionem *actum huius in hoc*, id est agentis in patiens, & passionem *actum huius ab hoc*, id est patientis ab agente; & eos actus dicit inter se ratione, seu formaliter distingui.

Vbi nota 1. actionem & passionem non esse duas entitates realiter inter se distinctas; sed vnicam sub diuersis formalitatibus iam dictis conceptam. Calefactio enim vt est aquæ passio, non minùs potest per se immediatè pendere ab igne, adeóque sine vlla actione realiter distincta, quàm calefactio vt actio, ab eo immediatè pendere dicatur. Confirmatur, nam si actio esset entitas realiter distincta à passione, esset propriè principium & causa illius, & consequenter per aliquam causalitatem distinctam, adeóque & per nouam actionem eam deberet producere, quod nimis absurdum est.

Nota 2. actionem & passionem non distingui realiter à motu; sed tantùm ratione. Ita Aristoteles loco citato; & probatur, siquidem eadem entitas dicitur actio, vt fluit ab agente, passio, vt recipitur in patiente, & motus, vt est tendentia ad terminum: v. c. calefactio vt oritur ab igne calefaciente, dicitur actio, vt recipitur in ligno calefacto, dicitur passio; vt autem est via ad calorem sensim productum, est motus.

Nota 3. actionem esse quid distinctum ab agente secundum se spectato, & ab effectu qui per illam producitur; ab illo quidem, quia

aliud est posse agere, aliud actu operari; ab isto etiam quia effectus existit plerumque independenter ab actione qua productus est. Quia tamen actio esse nequit sine agente, & sine termino producto, hinc actio se habet tantum ad illa vt quidam modus ab iis distinctus, non autem vt entitas ab iis omnino distincta & separabilis.

Quæritur 3. quodnam sit subiectum actionis transeuntis. Respondeo actionem transeuntem non esse subiectiuè in agente; sed in patiente. Probatur 1. ex Arist. antè citato, cum enim ait, actionem esse *actum huius in hoc*, non obscurè innuit actionem fluere ab agente, & recipi in subiecto. Idémque confirmatur ex eo quod actionem passionem identificat cum motu, huncque esse in mobilis existimat.

Probatur 2. nam quando Deus operatur ad extra, actio illius non reperitur in ipso; sed in subiecto externo, v. c. in anima quando gratiam illi confert: ergo similiter calefactio non recipitur in igne calefaciente; sed in aqua calefacta. Sequela patet, quia cùm Deus per actionem extrinsecam verè & realiter denominetur agens, æquè poterit ignis denominari verè & realiter calefaciens, per calefactionem in aqua receptam.

Probatur 3. nam cùm actio non distinguatur realiter à passione, vt ostensum est, & passio sit subiectiuè in patiente, sanè in eodē & ipsa actio esse debet. Quod ex eo vlteriùs suadetur, quia actio est effectio termini è subiecto, effectio autem rei non potest separari realiter à re quæ fit, neque esse in subiecto distincto: quare cum terminus actionis sit in patiente, non in agente, idem de ipsa actione dici debet.

Obiicies 1. relatio agentis ad patiens est in

agente; ergo & in illo est actio, cum hæc sit fundamentum relationis ab ea m[illegible] distinctum. Respondeo negando consequentiam, & ad probationem illius dicendum est actionem non esse fundamentum relationis causæ ad effectum; sed tantùm rationem fundandi, seu conditionem sine qua non, à vero fundamento realiter distinctam.

Obiicies 2. absurdum est ponere formam aliquam alibi quam in subiecto quod per illá denominatur: at agens denominatur ab actione, non autem patiens, vt perspicuum est; ergo actio est in agente, non in patiente. Respondeo maiorem veram esse de subiecto quod denominatur per formam, vt illam recipiens, non autem si tantùm denominetur per illam, quatenus eam ex se effundit; quomodo agens denominatur ab actione. Aliàs productio gratiæ in ipso Deo ponenda esset, cùm illum producentem denominet.

Instabis: si actio est in patiente, quare illud non denominat agens? Respondeo causam esse, quia agere non est recipere actionem; sed eam elicere; at patiens non elicit actionem, sed tantùm recipit.

Obiicies 3. actiones intellectus & voluntatis, sensuum internorum & externorum, & similes sunt in agente; ergo & omnes aliæ actiones sunt in agentibus à quibus procedunt. Respondeo non sequi, imo potiùs oppositum inde colligi debet, siquidem adeo actiones potentiarum animæ recipiuntur in ipsis potentiis, quia quod per eiusmodi, actiones producitur, manet in eodem principio à quo oritur: at effectus actionum transeuntium non recipiuntur in agentibus; sed in patientibus; ergo in istis, non in illis, actiones eiusmodi recipi debent.

Obiicies 4. perfectiones sunt subiectiuè in rebus quas perficiunt; at actio est perfectio agentis, ergo est in illo. Respondeo maiorem esse veram de perfectionibus intrinsecis, non autem de extrinsecis, cuiusmodi est actio transiens; ignis enim dum aquam calefacit, non seipsum perficit; sed aquam quæ, vt est subiectum caloris ex ea educti, ita & ipsius eductionis.

Obiicies si actio transiens non est in agente, nonne congruentiùs diceretur eam esse in termino seu effectu producto, quàm in subiecto? Respondeo negatiuè, quia vt hoc fieret, effectus deberet esse prior actione, aliter enim non posset eam recipere; at tantùm abest vt sit prior, quin potiùs est posterior, cùm ea mediante, producatur.

ARTICVLVS II.

De coniunctione agentis ad patiens.

QVæritur 1. an agens debeat esse proximè coniunctum subiecto in quod agit, idque vel immediatione tam suppositi quàm virtutis; quomodo ignis coniunctus est ligno in quod agit, tam per suam substantiam, quàm per calorem ipsi naturaliter insitum; vel saltem immediatione virtutis, quomodo sol coniunctus est rebus hisce inferioribus, in quas per lucem aliasque qualitates operatur, etsi cœlo tantùm realiter sit præsens.

Respondeo alteram ex his præsentiis in causis ordinis naturalis, spectata vi naturæ, imò & absolutè necessariam esse. Prior pars patet experientia, cùm videamus agentia creata

coniuncta esse vel quoad suppositum & virtutem, vel saltem quoad virtutem à se diffusam, subiectis in quæ agunt. Vnde cùm habeant virtutem agendi limitatam, efficacius agunt per se loquendo, in corpora proxima, quàm in remota; eorumque virtus quo latius diffunditur, eo magis languescit, & tandem omnino extinguitur, nullumque effectum extra certam & determinatam sphæram producunt.

Obiicis magnetem agere in ferrum distans, Remoram sistere magnum nauigium, fascinantes visu lædere puerulos, & agnos quos attentiùs inspiciunt; aliaque similia quæ ostendunt non requiri coniunctionem agentis cùm patiente ad operandum. Respond. has & similes experientias nullius esse momenti, cùm certum sit dum res agunt in distans, ab iis fluere qualitates aliquas occultas per quas effectus suos producunt; vt ex eo manifestum est, quòd eiusmodi effectus per interpositionem alicuius corporis facilè impediri possunt, cuius tamen oppositum contingeret; si actio fieret immediatè in distans.

Posterior pars ostenditur, quia si causa naturalis nec per se, nec per suam virtutem attingat patiens, nec etiam effectum in eo productum attingere poterit, adeòque illius causa Physica non erit; sed ad summum moralis, quatenùs Deus solus ad præsentiam illius effectum producet. Confirmatur, nam intelligi non potest quod causa aliqua operetur in distans, nisi aliquid in illud immittat, sicque sit illi saltem virtualiter præsens: si enim nihil immittit, eodem modo se habet respectu illius ac antea, adeòque non magis potest aliquid in eo causare quàm priùs.

Quæritur 2. an agens naturale possit agere

in distans, non agendo per medium. Respondeo non posse naturaliter, posse tamen ex probabiliori sententia supernaturaliter. Prior pars probatur experientia; nam agentia naturalia non agunt in distans, etiam intra ambitum Sphæræ suæ actiuitatis, si aliquid in medio obstet ne virtus eorum vsque ad terminum illum diffundatur: vt cùm ingressus lucis impeditur obiectu fenestræ, & diffusio caloris ab igne prodeuntis interpositione parietis, vel alterius corporis opaci. Hoc autem aliunde oriri non potest, nisi ex eo quod agentia priùs agere debent in partes spatii proximiores, quàm in remotiores, seu in distans per medium. Aliàs sanè eorum actio nullius corporis interpositione impediri posset, imò quamuis medium esset vacuum, posset nihilominùs actio fieri in distans, quod tamen à nemine cum aliquo fundamento admitti potest; cùm omnes fateantur ideo naturam tantopere abhorrere à vacuo, quia si vacuum daretur, influxus cælestium corporum ad inferiora per illud traiici non posset.

Nec dicas magnetem agere in ferrum distans sine modo, cùm illud attrahat, non alias res proximiores; & torpedinem stupore afficere manum piscatoris, nihil agendo in media arundine: Hæc enim aliaque id genus non ostendunt agentia naturalia agere in distans, non agendo in medium, seu non traiiciendo vim aliquam per medium: Sed non producere semper eandem mutationem in corpore medio, quàm in distanti, eò quod medium non est capax illius. Ad eum modum quo sol traiicit lucem per cælos inferiores, & per aërem, nec tamen in cælis calorem producit; sed in aëre: quia etsi cæli sint lucis capaces, non tamen ca-

loris ex ea orti, aër vero ex natura sua non modo [illegible] ustrar; sed & calefieri potest.

Posterior pars ostenditur, quia etsi agentia naturalia exigant medium aptum ad traiiciendam vim aliquam in distans, id tamen non videtur absolutè adeo necessarium, quin possint diuinitus eam diffundere in distás, etsi per spatium intermedium non traiiciatur: quid enim impedit quominus Deus efficere possit vt hoc cubiculum à sole illustretur, etsi claudantur fenestræ, eæque in partibus interioribus non illustrentur. In hoc sanè non apparet repugnantia, cùm effectus ille sit quoad substantiam naturalis; supernaturalis vero dumtaxat quoad modum quo fit, quia deficit aliqua conditio, quæ etsi naturalem habeat connexionem cum eiusmodi effectu; non tamen essentialem, ita vt diuinitus suppleri non possit.

ARTICVLVS III.

De distinctione inter agens, & patiens.

PRæmoneo aliquid posse duobus modis intelligi agere in seipsum, nempe vel actione vniuoca, vel æquiuoca. Dicitur actio vniuoca, quando quod producitur, est simile quoad speciem principio producenti, vt cùm ignis per calorem aquam calefaciendo, in ea similem calorē producit. Dicitur vero actio æquiuoca, quando effectus est dissimilis, quoad speciem, principio producenti, vt cùm sol qui formaliter calidus non est, in aqua calorem producit. Quæritur ergo an idem possit agere in seipsū altera ex his actionibus vel vtraque.

Respondeo & dico 1. *idem non posse agere in seipsum actione vniuoca.* Ratio est, quia si ver. cau. calidum vt quatuor, posset agere in seipsum actione vniuoca, posset in se augere calorem quem habet, hoc autem repugnat, cùm nihil suprà suas vires agere possit. Confirmatur, nam si calor vt quatuor, posset se intendere ad duos gradus, sequeretur hos sex gradus caloris posse producere alios, sicque eadem qualitas seipsam inteuderet in infinitum; quod dici non potest.

Obiicies 1. Experientia constat qualitates augeri per autiperistasim, seu per circumobsistentiam contrarij fortioris, vt patet tum ex calce viua quæ aqua iniecta incenditur, ex aquis putealibus quæ æstate sunt frigidæ, & hieme calidæ; ex stomacho animalium qui citiùs coquit cibos hieme quàm æstate, &c. At eiusmodi intensio non potest per se fieri à qualitate contraria, vt perspicuum est: siquidem calor intensus v. c. non auget frigus remissius; sed potiùs illud destruit, ergo procedere debet ab ipsa qualitate quæ intenditur, ita vt ob viciniam contrarij seipsam veluti colligat, viresque intendat. Respondeo negando consequentiam; possunt enim & debent assignari aliæ causæ à quibus talis intensio per se oriatur. Ac primò innumeræ ignis particulæ in calce delitescentes infusione aquæ excitantur, seseque colligunt vt aduentanti hosti resistant; quò fit vt calx de nouo incalescat, donec paulatim superato igne omnino frigefiat.

Deinde aquæ puteales sunt calidiores hieme, quia tunc beneficio exhalationum siccarum & calidarum, quæ à sole æstiuo in intimis terræ partibus excitatæ fuerunt, quæque ob frigus

gus hiemis circumstant illi densantur, ita alescunt; è contra verò æstate sunt frigidiores, quia cùm magna copia ex aquis ipsis calidarum per poros terræ, ardore solis laxatos, sursum euolet, aqua sibi ipsi relicta, & ab hoste obsidente libera, sese in pristinam frigiditatem reducit.

Tandem ideò calor stomachi hieme est intensior quàm æstate; quia cùm pori ob frigus circumstans constricti sunt, spiritus vitales foras erumpere nequeunt, adeoque intus collecti intensiorem calorem producunt, cuius vi digestio citiùs peragitur.

Instabis, exemplum aquæ sese reducentis ad pristinam frigiditatem nobis obesse. Sed hoc frustrà obiicitur, nam cùm aqua calidissima, amoto impedimento, primum gradum frigoris per propriam formam substantialem recuperet, idem dicendum de secundo, aliisque sequentibus, ita vt intensio frigoris non dicatur fieri à frigore remisso; sed ab ipsa forma aquæ.

Obiicies 2. Lux, calor, & aliæ eiusmodi qualitates per reflexionem intenduntur, vt certissima experientia ostendit, at illa intensio non potest oriri a corpore impediente ne qualitas vlterius diffundatur; paries enim v. c. qui obstat ne lux solis & calor ab ea productus longius propagetur, nullam ex se vim habet producendi aliquem gradum lucis, aut caloris, vt perspicuum est; nec alia causa potest assignari à qua oriatur, quàm ipsamet qualitas quæ intenditur. Respondeo hoc posterius gratis affirmari ille enim effectus potest & debet referri in causam ipsam agentem, qua qualitas à recta producitur: Sicut enim non modò motus pilæ directus; sed etiam reflexus

Metaph. S

est efficienter à proiiciente;ita & reflexio quæ-litatis est ab eodem agente à quo qualitas directa procedit. Quia cùm posset qualitatem productam vlterius extendere, occurrente impedimento, circa eandem medij partem fortiùs operatur, defectumque vlterioris extensionis maiori intensione supplet.

Sed contra hoc arguet aliquis ex supradictis, non potest agens creatum naturaliter agere in distans,nisi agat per medium; at hic oppositum contingit, nam reflexio fit in loco distanti ab agente, non in medio: ergo talis effectus in agens reduci non debet. Respondeo hoc non esse agere in distans, non agendo simpliciter in medio; sed tantum agere fortiùs in distans, quàm in medio: Hoc autem non magis repugnat, quàm producere effectum aliquem in distanti, qui non producitur in medio, quod ex allatis suprà exemplis fieri posse perspicuum est. Sicut enim hoc posterius euenit ob variam dispositionem medij, ita & illud ob impedimentum ante dictum contingit.

DICO 2. *Idem posse agere in seipsum actione æquiuoca.* Probatur 1. ex Arist. cùm ait. vt in Physica referemus, naturam esse *principium motus eius in quo est*; hoc enim planè conuincit iuxta illius mentem, res naturales mouere seipsas, adeòque posse idem agere in seipsum.

Probatur 2. Nam cum v. c. ignis sursum mouetur, vel cùm terra deorsum tendit, dici non potest motus illos aliunde oriri quàm ab ipso igne, ob innatam leuitatem in locum superum, & à terra ob naturalem grauitatem ad locum deorsum tendente. Siquidem leuitas & grauitas sunt sufficientia principia proxima eiusmodi motuum, formæ verò sub-

ſtantiales ignis & terræ remora. Et idem, de alijs omnibus corporibus ſe ad proprium centrum mouentibus, proportione ſeruata dici debet.

Probatur 3. Ex eo quod aqua calefacta ſtatim ſe amoto igne, ad priſtinum ſtatum reducit: illa enim reductio non poteſt referri ad generans, cùm fortè nullibi ſit, aut valde diſtet, nec maioris ſit virtutis quàm aqua ipſa quæ antiquam frigiditatem recuperat. Nec dici poteſt aquam frigefieri ab aëre circumſtante, cùm conſtet frigus aquæ reſtitutum frigore aëris intenſius eſſe.

Probatur 4. Ex motu locali animalium, quem planè ſpontaneum eſſe, adeóque ab intrinſeco principio oriri perſpicuum eſt; ex operationibus ſenſuum externorum & internorum intellectus & voluntatis, quas conſtat eſſe immanentes, & conſequenter oriri ab eo principio in quo recipiuntur. Aliàs ſi à principio externo fluerent, eſſent tranſeuntes, ſicque explodenda eſſet vulgaris illa, & à Philoſophis omnibus recepta actionum diuiſio in immanentes & tranſeuntes; quæ præſertim ob actiones vitales, quas omnino neceſſe eſt eſſe internas, & immanentes, admitti debet.

Obijcies 1. Quidquid mouetur, ab alio mouetur, ex conſtanti Ariſtotelis ſententia, qui inde probat grauia & leuia non moueri à ſeipſis; ſed à ſuis progenitoribus. Reſpondeo axioma illud à mente Ariſt. eſſe alienum, & in rigore falſum, ſi de quouis motu intelligatur, vt oſtenſum eſt; quare debet intelligi vel de motu qui ſit per actionem vniuocam, vel de motu corruptiuo, vel de concurſu primæ cauſæ ad omnes rerum operationes re-

quisito, vel alio quouis modo qui secundæ nostræ assertioni non repugnet. Quo autem sensu grauia & leuia dicantur moueri a suis progenitoribus, dicetur in Physica, vbi de elementis.

Obiicies 2. Quod mouet in actu, & quod mouetur est in potentia, at repugnat idem simul esse in actu, & in potentia: ergo idem non potest seipsum mouere. Respondeo distinguendo maiorem, quod mouet vniuocè est in actu formali, & quod mouetur est in potentia formali, concedo maiorem: Quod mouet æquiuocè est in actu virtuali, & quod mouetur est in potentia formali, concedo etiam. Ad minorem, at repugnat idem simul esse in actu, & in potentia: distinguo; in actu formali, & in potentia formali, concedo; in actu virtuali, & in potentia formali, nego: sic enim aqua cùm sit tantùm virtualiter frigida, seipsam formaliter frigidam constituit.

Obiicies 3. Non potest aliquid agere in sibi formaliter simile, ergo nec in seipsum; antecedens postea probabitur, sequela vero suadetur, quia maior est distinctio inter duo similia, quam inter agens & seipsum: quare si simile nequit agere in simile, multò minùs idem in seipsum agere poterit. Respondeo concesso antecedente, negandam esse consequentiam, & ad eius probationem dicendum, licet maior sit distinctio entitatiua & realis inter duo similia; v. c. inter duos ignes, quàm inter agens & seipsum, non tamen in ratione agendi, & patiendi. Siquidem aqua calida, vt se reducens ad pristinum statum, non est formaliter frigida, sed tantùm virtualiter: vt autem frigiditatem in se recipit, fit formaliter frigida, sicque est sufficiens distinctio inter ipsam agentem, & patientem.

ARTICVLVS IV.

An simile agat in sibi perfectè simile.

PRæmoneo ea dici similia, quæ conueniunt in vna qualitate eiusdem speciei, vt in calore aut frigore; ea vero dici perfectè similia, quæ æquè intensè qualitatem illam participant, vt si ambo habeant quatuor gradus caloris aut frigoris. Quæritur ergo an simile agere possit in subiectum sibi omnino simile; nam si agens habeat qualitatem magis intensam, dubium non est quin possit agere iuxta excessum illius intensionis, si verò minùs intensam, sic pati potest ab alio, non autem in illud agere.

Respondeo & dico 1. *simile non posse per se loquendo, & cæteris paribus, agere in sibi perfectè simile.* Ita Arist. 1. de generat. cap. 7. tex. 50. vbi apertè docet, etsi agens & patiens genere eadem sint & similia, specie tamen esse dissimilia. & contrarietatem habere. Ratio est, quia agens non agit in aliud, nisi vt illud sibi omnino simile efficiat; ergo si supponatur illi omnino simile, non aget in illud. Confirmatur: quia vt ait Arist. loco citato, tex. 48. quando duo sunt prorsus similia, nulla maior est ratio cur vnum potius quàm alterum patiatur.

Obiicies 1. Duo specula omnino similia in se mutuò species obiectorum transmittunt; ergo vnum simile agit in aliud. Respondeo specula non agere inter se vt sunt similia; sed potius vt dissimilia, quatenùs scilicet vnum habens speciem qua alterum caret, eam illi immittit.

Obiicies 2. Duæ phialæ vitreæ inter se collisæ se mutuò e stringunt; ergo simile agit in simile. Respondeo non sequi de simili formaliter vt simili, de quo agimus: nam quęlibet phiala agit quatenùs vi impellitur, patitur vero & frangitur, quatenùs non potest impulsui resistere; vnde natura agit in sibi simile, vt sic.

Nota prædictam assertionem procedere, cæteris paribus; superesse autem difficultatem an si cætera non sint paria, possit simile agere in simile; vt si v. c. illud sit in materia densiori, vel magis extensa, pro quo

Dico 2. *Neque cum ea inæqualitate simile agere posse in simile.* Probatur 1. ex dictis: nam agens in aliud agit vt illud sibi simile efficiat; at si calidum vt quatuor, ob maiorem densitatem ageret in aliud similiter calidum; sed non æque densum, contrarium contingeret: quò enim magis ageret in illud, eò magis calorem illius intenderet, & consequenter rarius efficeret, sicque tam quoad calorem, quàm quoad densitatem sibi magis ac magis dissimile redderet.

Probatur 2. Nam quamuis calidum vt quatuor, sit densius, vel extensius, id non sufficit vt in se formaliter, aut virtualiter contineat quinque gradus caloris; quare neque illos producere poterit. Sequela manifesta est, quia causa nequit effectum producere, quem in se neutro ex iis modis continet. Antecedens verò ostenditur, quia densitas vel extensio subiecti non auget intrinsecè calorem; alias pro maiori densitate, vel extensione calor vsque ad octauum gradum augeri posset, quod ridiculum est. Supersunt ergo tantùm formaliter quatuor gradus caloris in agente, qui proinde quintum gradum non continent for-

maliter, at nec etiam eminenter, cùm sint eiusdem rationis ac speciei.

Probatur 3. Nam si corpus densius posset operari supra intensionem suæ qualitatis, v. c. cum quatuor gradibus caloris producere quinque in subiecto minùs denso; iam subiectum illud vtpote calidius posset reagere, & vnum gradum caloris agenti communicare: rum verò agens maiori calore præditum posset patientis calorem augere, hocque vicissim illi nouum gradum rependere, sicque vsque ad octauum caloris gradum se mutuò perficere; quod sanè ridiculum est, satisque vel ipsa experientia refelli potest.

Obiicies 1. Corpus quo densius est, eò maiorem habet vim agendi, vt perspicuum est; ergo eò intensiorem effectum potest producere, adeóque agere in passum sibi omnino simile. Respondeo antecedens ita debere intelligi vt v. c. calidum ad sex gradus quod densius est, possit producere eundem effectum breuiori tempore, vel ad maiorem distantiam, quàm calidum vt sex non adeo densum; non autem quod ob maiorem densitatem, quæcunque sit, possit agere supra suam intentionem, seu producere plus quàm sex gradus caloris. Licet enim virtus agendi in actu primo per densitatem non augeatur; densitas tamen est conditio qua agens disponitur ad melius & fortiùs agendum, intra gradus suæ intensionis; quo sensu dici solet virtutem vnitam esse fortiorem se dispersa.

Obiicies 2. Ferrum candens, etsi non sit ignis, adeóque non sit calidum vt octo, producit ignem in stuppa, & consequenter calorem vt octo, sicque agit supra suam intensionem. Respondeo ferrum quidem candens

non esse ignem, intra poros tamen illius continere innumeras ignis particulas, quarum vi fit stuppæ combustio. Vnde non sequitur ferrum illud agere supra intensionem caloris quem in se continet.

Adduunt aliqui, quamuis daretur in ferro non esse particulas ignis, neque illud esse calidum vt octo, inde non sequi stuppam, cùm valde sit sicca, rara, & leuis, adeoque optimè disposita ad formam ignis, non posse à ferro candenti inflammari; esto ferrum ipsum ob contrarias dispositiones in ignem substantialiter non mutetur.

Obiicies 3. Duo luminosa æquè intensa magis illuminant eandem partem aëris, quàm alterum illorum, & tria magis quàm duo, vt experientia constat: hoc autem non fit nisi quia lux primi à secundo intenditur, & lux vtriusque à tertio; adeóque agens magis extensum, aut multiplicatum agit supra suam intensionem. Respondeo id non sequi, quia etsi effectus tunc augeatur etiam quoad intensionem, non tamen supra intensionem maximam agentis; sed tantùm intra illam, adeo vt intensio lucis in aëre productæ, non excedat intensionem lucis quæ est in singulis luminaribus sigillatim. Vnde si concedatur tot faces multiplicari posse, vt tandem lux producta sit earum luci æqualis; negandum erit consequenter eiusmodi lucem intensiorem reddi, ex hypothesi quod nouæ faces accendantur; cùm impossibile sit effectum esse sua causa nobiliorem.

Dico: si concedatur lucem æqualem in medio producendam, non enim talem suppositionem omnes admittunt; quia cùm agentia creata agant vniformiter difformiter, intra

sphæram suæ actiuitatis; seu ita vt fortiùs in partibus proximioribus, & debilius in remotioribus, cum vniformi quadam inæqualitate operentur; hinc colligunt si luminosum vt quatuor illustret certam aëris partem ad duos gradus, & hæc lux à secundo luminoso æquali intendatur vno gradu, satis esse quod à tertio intendatur, medietate quarti gradus, & à quarto medietate talis medietatis; adeo vt totum augmentum fiat per partes proportionales, sicque nunquam perueniatur ad quartum gradum.

ARTICVLVS V.

De resistentia, & reactione patientis.

Quæritur I. an actiuitas agentis necessariò excedere debeat resistentiam passi, vel vt communioribus verbis vtamur, an actio fieri debeat à proportione maioris inæqualitatis; an vero ad actionem sufficiat quod resistentia patientis excedat actiuitatem agentis, seu quod actio fiat a proportione minoris inæqualitatis.

Respondeo actionem semper fieri à proportione maioris inæqualitatis, adeò vt virtus agentis excedat resistentiam passi. Ratio est, quia agens in aliud, illud aliquo modo superat & vincit, quatenùs illud per actionem realiter immutat, & à statu suo connaturali aliquatenùs dimouet, non obstante resistentia illius: hoc autem fieri non posset, nisi virtus agentis esset maior quàm resistentia passi; si enim hæc esset æqualis, aut maior, actionem omninò impediret.

S v

Confirmatur: nam non alia causa assignari potest, cur homo solus nequeat quantumuis conetur, ingens saxum loco mouere; nisi quia illius actiuitas non excedit resistentiam saxi: aliàs nihil impediret quin ipsum facili negotio voluere posset, & in quamcumque partem in modum pilæ impellere.

Obiicies 1. Maior est resistentia sex graduum caloris, quàm actiuitas duorum graduum frigoris; & tamen in aqua calida ad sex gradus, & frigida ad duos, isti duo gradus frigoris superant sex illos gradus caloris. Quare verum non est actionem semper fieri à proportione maioris inæqualitatis ex parte agentis. Respondeo minorem falsam esse; quòd enim sex gradus caloris expelluntur, id tribuendum non est duobus gradibus frigoris; sed formæ substantiali aquæ, quæ vim habet se reducendi ad pristinum statum, ablato impedimento.

Obiicies 2. Dubium non est quin resistentia lapidis sit maior actiuitate guttularum aquæ, à quibus tamen successu temporis excauatur. Respondeo repugnare in terminis quòd quædam particulæ lapidis vi guttularum aquæ extrahantur, & quod earum resistentia superet aquæ actiuitatem. Neque id mirum videri debet; nam pars exigua in quam continuo guttulæ aquæ decidunt, tota humectatur, adeò vt tandem mollescat, & à reliquis, quia duritiem conseruant, diuellatur.

Obiicies 3. Quod patitur, superatur ab agente, estque illo inferius; & tamen in illud interdum reagit, vt postea dicemus: ergo actio non semper est à proportione maioris inæqualitatis. Respondeo quod patitur, simpliciter superari ab agente, quatenùs agens

agit, & patiens resistit: ac patiens vt reagit in ipsum agens, secundum quid vincere agens, vt reagenti resistit; sicque reactionem istam esse a proportione maioris inæqualitatis. Exempli gratiâ, ferrum candens absolutè vincitur ab aqua frigida, cùm ab ea extinguatur; eam tamen vincit secundum quid, & quodammodò superat resistentiam illius; quatenùs calore suo ab ea aliquem frigoris gradum expellit.

Quæritur 2. An agens agendo repatiatur, & patiens patiendo reagat.

Respondeo & dico 1. *Hoc non in omni agente, & patiente locum habere.* Probatur; nam si spiritus agat in corpus, non potest ab illo repati; item cœlum non potest aliquid repati ab his inferioribus, tum ob nimiam distantiam, cum quia non communicat cum illis in materia, vt suppono ex Physica. Non etiam possunt agentia repati, si agant in patiens, quod qualitate contraria præditum non sit; vt lux non repatitur ab aëre quem illustrat, quia luci nihil est contrarium.

Dico 2. *Extra iam dictos, aliosque similes casus, dari mutuam reactionem, & repassionem inter agens & patiens.* Ita Aristoteles pleris que locis, ac speciatim lib. 4. de generat. animalium cap. 3. vbi ait omne agens pati etiam à patiente, vt quod secat hebetari ab eo quod secatur, quod calefacit refrigerari à calescente.

Ratio autem huius assertionis est, quia cùm ea quæ habent vim agendi naturalem, necessariò agant, nisi impediantur; nulla est ratio cur calidum & frigidum in debitis circumstantiis non possint inter se mutuò agere & pati. Sicut enim calidum non impeditur à frigiditate, quin agat in frigidum; ita frigidum non debet impediri à calore, quin agat in calidum,

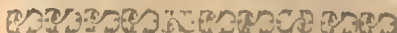
vt vel ipsa experientia ostendit, cùm ferrum candens in aquam frigidam immissum, ab ea refrigeretur, & vicissim illam calefaciat.

Obiicies 1. Hinc sequi agens esse magis & minùs validum patiente, quod repugnat. Respondeo id verum esse respectu diuersorum, in quo nulla est repugnantia. Est magis validum, quatenùs illius actiuitas superat resistentiam patientis; minùs vero, quatenùs illius resistentia ab actiuitate patientis superatur.

Obiicies 2. Si agens & patiens mutuò agunt & patiuntur; ergo medium per quod agunt, mouetur simul motibus contrariis, v. c. calefit & refrigeratur quod naturaliter repugnat. Respondeo in hoc nullam esse repugnantiam, si agatur de qualitatibus remissis: cùm enim constet aquam posse esse tepidam, seu partim frigidam, & partim calidam; quidni idem poterit simul frigefieri, & calefieri? cùm hæ mutationes non inter se opponantur, nisi ratione frigoris & caloris?

Nec dicas tepiditatem esse quandam qualitatem mediam distinctam à frigore & calore; hoc enim gratis fingitur, tum quia manus frigida calefit in aqua tepida, & calida in ea frigefit, vt experientia constat. Tum quia dicendum esset, cùm aqua incipit calefieri, totum illius frigus simul deperdi; & contra calorem in ea non produci, nisi in fine calefactionis; quæ nimis absurda sunt.

CAPVT VIII.

De Alteratione.

ARTICVLVS PRIMVS.

De natura alterationis.

NOmen alterationis tribus modis sumi potest, primo generatim pro quacunque mutatione accidentali: sicut enim mutatio quæ tendit ad formam substantialem, facit aliud; ita quæ tendit ad formam accidentalem, facit alterum, indèque alteratio appellatur. Secundo minùs latè pro mutatione ad qualitatem; hæc enim magis propriè censetur facere alterum, quàm quantitas, aliave accidentia. Vnde quia aliæ qualitates sunt spirituales, aliæ corporeæ, & inter corporeas aliæ intentionales, vt species rerum quæ videntur; aliæ Physicæ, eæque aut primæ, vt calor & frigus; aut secundæ, eæque vel extremæ, vt albedo & nigredo; vel mediæ, vt color viridis & cœruleus, alteratio complectitur mutationem ad illas omnes qualitates.

Quò fit vt sicut de actione in genere, ita & de tali specie actionis, nempe de alteratione, non incongruè in his quæstionibus Metaphysicis disputari possit. Tertiò tamen alteratio strictiùs & magis Philosophicè sumitur pro motu à qualitate Physica ad qualitatem ei oppositã, siue extremam siue mediam; quo sensu ait Arist. 1. de Genetat. c. 4. tex. 23. alterationem esse, quando sensibile subiectum perma-

nens in suis mutatur affectibus, qui aut contrarij, aut inter contrarios medij sunt. Qua ratione alteratio definiri potest, *motus physicus qui inter qualitates contrarias versatur.*

Hic autem duo breuiter quæri possunt : 1. quomodo alteratio à generatione distinguatur. Respondeo ab illa distingui, tum ratione termini à quo, quia alteratio est motus à qualitate, & generatio à priuatione, vt patebit ex dicendis in Physica vbi de principiis rerum naturalium. Tum ratione termini ad quem: nam alteratio tendit ad qualitatem, generatio verò ad compositum substantiale. Tum ratione subiecti : nam subiectum alterationis est compositum, hoc enim ex calido fit frigidum, & ex candido nigrum; subiectum autem generationis est materia, quia hæc transit ad formam substantialem à priuatione illius. Tum ratione modi quo fit: nam alteratio fit successiuè seu per partes, generatio verò in instanti, seu tota simul.

Quæritur 2 an sublata generatione, deficeret alteratio. Respondeo affirmatiuè, si quæstio fit de alteratione corruptiua, seu tendente ad corruptionem, quales sunt calefactio, frigefactio, & similes. Nihil enim corrumpitur nisi eo fine vt eo aliquid generetur : quare ablata omni generatione, deficeret omnis corruptio, & consequenter omnis alteratio corruptiua; siquidem ablato fine, tolluntur media ad eum destinata.

Aliud verò dicendum est, si agatur de alteratione perfectiua : eiusmodi sunt illuminatio, sensatio, &c. cum enim eiusmodi motus non tendant ad corruptionem, adeòque nec ad generationem, nulla ratio est cur ablata generatione, defuturi essent : vnde in cœlis

fiunt quædam alterationes perfectiuæ, vbi tamen non habet proprie locum corruptio, aut generatio substantialis, vt in Physica dicemus. Et post diem iudicij variæ erunt alterationes perfectiuæ, etsi nulla amplius futura sit generatio, vel corruptio.

ARTICVLVS II.

An alteratio successiua fiat continuè & sine interruptione.

PRæmoneo duobus modis intelligi posse alterationem fieri continuè, vel quoad intensionem gradualem, adeò vt post vnum gradum qualitatis, alius fine mora in eadem parte subiecti producatur; vel quoad extensionem, ita vt alia & alia pars subiecti continuè, seu sine interruptione alteretur. Hoc posito,

Quæritur 1. An alteratio sit continua quoad intensionem qualitatis per eam productæ. Nonnulli negant existimantes in instanti produci certam partem minimam qualitatis, ita vt minor produci non possit; deinde post aliquam interruptionem produci aliam partem minimam eiusdem qualitatis, & sic deinceps vsque ad finem alterationis.

Nos autem cum communi sententia affirmamus alterationem fieri continuè quoad productionem qualitatis; quod probatur 1. ex Arist. 5. Physic. c. 4. tex. 39. cùm ait, *quemiam autem continuus est motus, omnis siquidem potest diuidi, etiam qui simpliciter vnus est, necesse est continuum esse, & si continuus, vnum.* Hoc enim cùm generatim de omni motu procedat,

de alteratione quoque, quæ propriè motus quidam est, intelligi debet. Vnde posteà ad vnitatem numericam motus requirit tres conditiones, nempè vnitatem mobilis, formæ, & temporis: adeo vt si per moram aliquam interrumpatur, sit alius numero, etsi reliqua maneant.

Probatur 2. Nam experientia constat quò magis sol ad nos accedit, eò maiorem & intensiorem lucem in nostro Hemisphærio produci: at valde ridiculum est existimare illuminationem illam non augeri continuè; sed per certa interualla temporis, cùm sol continuè accedat, & dici non possit quòd potius nunc debeat interrumpi augmentum lucis, quàm ante vel post.

Nec refert quod illuminatio non sit vera alteratio, cùm non fiat inter qualitates contrarias; nam hinc potiùs intentum concluditur: si enim augmentum lucis sit continuo, etsi nullum superandum sit contrarium, à fortiori calefactio, frigefactio, aliæque propriæ alterationes continuò fieri debent; cùm resistentia contrariæ qualitatis in iis paulatim debellanda sit.

Probatur 3. Nam si per alterationem producitur aliquid qualitatis in instanti, vel immediatè post aliquid producitur, vel nihil; hoc posterius dici nequit; nam cum non minùs tunc agens sit applicatum passo, quàm in instanti præcedente, & ex se sit determinatum ad agendum, quandiu est illi debitè applicatum, nulla est ratio cur post instans illud nihil operetur; ergo operatur in tempore, adeoque cùm operatio illius sit alteratio, sequitur alterationem fieri in tempore, & esse continuam.

Nec placet quod [illegible], in tempore sequenti non produci aliquem gradum eiusdem qualitatis [illegible], sed dispositionem ad alium illius gradum: talis enim dispositio gratis conficta est, cum nequeat dici quid sit, aut cur necessaria, [illegible] productio non possit non esse vera alteratio. Vnde cùm dicatur produci in tempore, semper verum manebit alterationem fieri in tempore, & esse motum continuum; quod intendimus.

Obiicies 1. Qualitas quæ per alterationem producitur, est ens permanens; ergo debet produci in instanti, seu per primum sui esse, ita vt si nequeat secundùm totam suam intensionem produci in vnico instanti, producatur saltem vna illius pars in vno instanti, & alia in alio post moram aliquam. Respondeo ex communi sententia, negando sequelam, nam vt res permanens tota simul producatur, necesse est vt non sit diuisibilis in partes, & careat contrario, quomodo substantia producitur simul tota, quia non suscipit magis & minùs, neque habet contrarium quod paulatim debellandum sit: at qualitas alteratione producta constat ex partibus in infinitum diuisibilibus, & non potest introduci nisi qualitas opposita destruatur, quod per successionem continuam fieri debet.

Aliter respondeo, etsi detur certam aliquam partem qualitatis in vnico instanti produci, inde non sequi inter productionem illius partis & sequentis debere moram aliquam intercedere, cùm nobis valdè probabile sit post vnum instans temporis immediatè aliud sequi, in quo proinde pars qualitatis altera produci potest.

Obiicies 2. Si qualitas per alterationem

continuò & in tempore producitur, cum in quolibet tempore sint partes infinitæ, sequetur per quamlibet alterationem produci qualitatem infinitè intensam, quod repugnat. Verùm hæc obiectio in primis in suos autores retorqueri potest; nam si non verentur ponere in tempore partes infinitas, cur timent qualitati in tempore productæ totidem partes tribuere? Quod si dicant non esse in tempore nisi partes minores, & minores infinitas, patiantur nos idem affirmare de partibus qualitatis per alterationem productæ.

Deinde idem incommodum vrgeri potest, etsi dicatur alterationem non fieri nisi per instantia, ita vt quolibet instanti, pars aliqua qualitatis producatur, cùm nulla pars adeò exigua in ea possit assignari, quæ non sit diuisibilis in alias minores, & minores in infinitum.

Quæritur 2. An alteratio fiat continuè quoad extensionem subiecti. Prædicti auctores negant, existimantes in instanti produci minimum qualitatis in minima parte subiecti, ita vt nulla pars minor alterati possit, sicque deinceps per varia instantia qualitatem ad varias partes minimas subiecti extendi, adeóque cum interruptione.

Verùm hoc refellitur primò ex communi sententia, tum quia nulla adeò exigua pars subiecti potest assignari, quin detur alia minor, vt patet ex compositione continui, de qua alibi agetur: quò fit vt per alterationem qualitas sit citiùs producēda in medietate vnius partis subiecti, quàm in tota parte, cùm priùs ab illa debeat expellere qualitatem contrariam quàm ab ista. Aliàs quid impediret quò minùs alteratio tota in vnico instanti perfici posset?

Tum quia agentia naturalia, cùm ſint virtutis limitatæ, validius agunt in propinquum quàm in remotum, vt patet experientia; quare cum ignis v. c. producit vnum gradum caloris in aliqua parte ligni, non niſi calorem remiſsiorem in parte remotiori producere poteſt. Confirmatur: nam modus agendi vniformiter difformiter, qui ex communi Philoſophorum conſenſu, competit rebus naturalibus, in eo conſiſtit, vt quò partes ſubiecti ab agente ſunt remotiores, eò minùs ab illo immutentur, donec perueniatur tandem ad partem aliquam in qua vis agentis omnino deficiat.

Refellitur ſecundò, quia etſi detur alterationem fieri, vt ſupponitur, per varia inſtantia, inde non ſequitur qualitatem non niſi variis morulis interiacentibus, ad alias & alias partes minimas ſubiecti diffundi, cùm probabilius videatur, tempus non niſi ex meris inſtantibus componi, ac proinde vnum fluere immediate poſt aliud, vt infrà oſtendemus; nec vlla ratio afferatur: cur poſſit agens in vnico inſtanti producere minimum qualitatis in minima parte ſubiecti, nec poſſit ſimiliter immediatè poſt operari in alia minima parte, adeóque ſine vlla interruptione.

Adde quod, quouis modo fiat illa diffuſio qualitatis, ſiue per inſtantia, ſiue per partes diuiſibiles temporis, incredibile videtur eam non fieri niſi per moras: cum videamus ſtuppam, paleas, ac maximè puluerem tormentarium velociſſimè corripi ab igne admoto; aliaſque & alias eorum partes continuò, & ſine vlla interruptione inardeſcere.

ARTICVLVS III.

Quid tenendum sit de intensione qualitatis.

PRæmoneo 1. Aliud esse qualitatem in subiecto extendi, aliud in eo intendi; dicitur enim extendi quando ab vna parte subiecti ad aliam transit, vt cùm calor primò manum, deinde brachium afficit; dicitur vero intendi, quando in eadem parte subiecti magis perficitur; vt cùm manus affecta gradu aliquo caloris, magis adhuc calefit.

Præmoneo 2. Qualitatis intensionem duobus modis considerari posse, primo ex parte alterationis qua qualitas perficitur, vt cùm dicimus manum magis & magis calefieri; secundò ex parte ipsius qualitatis per alterationem productæ, qua ratione dicimus calorem in manu productum esse in se perfectiorem & intensiorem. Itaque

Quæritur 1. An qualitatem intendi idem sit ac nouam qualitatem aduenire perfectiorem præcedenti, hancque per illius aduentum destrui. Respondeo cum omnibus Peripateticis, contra Durandum, intensionem qualitatis sic explicandam non esse. Probatur: tum quia frustrà & sine fundamento in alteratione ponitur continua desttuctio, & productio innumerarum qualitatum; cùm sine incommodo intelligi possit eandem qualitatem in se magis ac magis perfici, vsque ad finem alterationis. Imò periculosum sit affirmare, quoties charitas in iusto augetur, præcedentem charitatem aboleri, & nouam ex integro produci; quod tamen, posita illa Durandi sententia, affirmandum esset.

Tum quia cum totus alor ignis sit v... ...rationis & speciei, mo sit ... a numer... qualitas, absurdum est ex stimare per ... in produci in aqua calefacta innum..ros gradu calo. ris, non modo numero; sed etiam specie inter se distinctos: at tales produ..er...ur, ... quilibet esset indiui..oilis in sua ...ate, habereque ex natura sua incompossi...atem cum quolibet alio.

Tum quia si in alteratione int..nsiu qualitatis fieret per destructionem præcedentium graduum, & nouorum productionem; dicendum quoque esset remissionem qualitat.s eodem modo fieri, sicque cùm aqua ablato igne, ad pristinum frigus se redu..it, totus calor in ea productus deberet destrui, & alius remissior produci, & hoc destructo, alius imperfectior generari, donec totum aquæ frigus restitutum esset; at à qua causa prod..ceren..ur noui isti calores alij aliis re..issiores? Non ab igne, tum quia non amp..ius agit in ..quam, vt supponimus; tum quia si ageret, potius in ea calorem augeret, quam minueret. Non etiam ab aqua, vt per se manifestu.. est; à quo igitur?

Obiicies 1. Alteratio est motus à qual tate remissa ad qualitatem ..ntensam, vt à termino à quo ad terminum ad quem; sed in motu terminus a quo abi..c..tur, & terminus ad quem acquiritur: ergo qualitas remissa in alteratione deperditur, & inten..a acqu..ritur. Respondeo in motu alterationis qualitatem remissam, quæ est ..erminus a quo, deperdi non secundùm suam entitatem; sed su.. r..tione qualitatis remissæ; addito enim nouo gra..lu, non amplius est remissa, vt ante: sed in..ensa, sicut in motu accretionis minor quantitas non

deperditur secundùm se ; sed tantùm quatenus habet ratione minoris quantitatis ; quia addita noua quantitate , iam denominatur maior.

Obiicies 2. Cùm primus & secundus gradus sint eiusdem speciei, si secundus primum non expelleret, & tertius secundum, sicque consequenter , plura accidentia absoluta solo numero distincta essent in eodem subiecto,quod repugnat. Respondeo negando consequentiam ; nam ex omnibus gradibus intensionis conflatur vnum numero accidens adæquatum & totale, cuius proinde omnes partes in eodem subiecto esse possunt. Imo plura accidentia adæquata solo numero distincta , posse reperiri in eodem subiecto, ex eo patet , quòd vel possum simul elicere duas cognitiones solo numero distinctas , alteram huius, alteram illius hominis ; vel saltem si de hoc dubitetur,non potest negari quin species illorum intelligibiles, quæ tantùm numero distinguuntur, simul esse queant in meo intellectu: Sicut & in eadem aëris parte plures species intentionales obiectorum similium , numero tantùm distinctæ reperiuntur.

Quæritur 2. vtrum intensio qualitatis consistat in mera ablatione contrariæ qualitatis, vel in maiori illius quæ dicitur intendi,radicatione in subiecto.

Respondeo & dico 1. *intensionem qualitatis non consistere in mera remotione contrarij*. Probatur 1. quia qualitates contrarium non habentes vt lux , sonus, & similes, intendi possunt: aër enim magis illustratur ex maiori solis vel lucernæ accessu , vt experientia constat;nec tamen lux reperit in aëre aliquam qualitatem contrariam,cuius expulsioni illius intensio tribui possit.

Probatur 2. quia tantum abest vt qualitates contrarium habentes intendantur ob expulsionem contrarij, quin potius quia illæ intenduntur in subiecto, hinc fit vt qualitates oppositæ ab eodem expellantur, v.c. ideo frigus paulatim ab aqua expellitur, quia calor ab igne in ea producitur, & per continuam calefactionem intenditur, non autem quia frigus ab aqua expellitur, ideo calor in ea intenditur.

Probatur 3. quia si expulsio frigoris præcisè esset causa intensionis caloris in aqua, sequeretur ex hypothesi quod aqua haberet vnum tantum caloris gradum eam quocunque calefaciente amoto, totam possibilem caloris intensionem consecuturam, modò Deus eam frigore natiuo spoliaret. Hoc autem planè absurdum est, & fundamento caret.

1 DICO 2. *Intensionem qualitatis non consistere in maiori radicatione illius in subiecto, vt Thomistæ existimant.* Probatur 1. quia illa maior radicatio ita explicari solet, vt eadem entitas qualitatis in se inuariata manens, dicatur nunc esse remissa, quia leuiter inhæret subiecto, nunc intensa, quia intimius illud peruadit, magisque veluti in eo infigitur & radicatur, ita vt non facilè ab eo auelli possit. At certè eiusmodi radicatio non sufficit ad explicandam qualitatis intensionem; cum vel ad sensum satis pateat aërem v.c. longè esse intrinsecè lucidiorem in meridie, quam mane; & aliunde non magis lux sit tunc radicata in aëre, quàm cum exilior est, vt ex eo patet, quod in quolibet statu æqualiter à solis præsentia dependet; ita vt eo recedente, siue magna, siue parua sit, pari facilitate euanescat.

Probatur 2. Nam si intensio qualitatis consi-

sisteret præcisè in maiori radicatione subiecti, sequeretur qualitates eò esse intensiores, quo magis sunt radicatæ in subiecto, & vice versa eo remissiores, quo minorem in eo radicationem habent; at hoc a surdum esse inde ostenditur, quia luna est longè lucidior aliis omnibus planetis, sole excepto; & tamen perspicuum est lucem non adeo firmas in ea radices agere, ac in reliquis astris. Constat etiam calorem ferri candentis esse longè intensiorem calore natiuo animalis; & tamen illum statim euanescere; hunc vero per totam animalis vitam constanter perseuerare, sicque longè firmius illi inhærere notissimum est.

Probatur 3. Nam si qualitatis intensio nihil aliud esset quàm maior illius radicatio in subiecto, sequeretur primam gratiam & charitatem in iusto per bona opera non augeri realiter & intrinsecè, sed tantùm eandem magis in illo radicari; & consequenter non maiorem seu intensiorem fore intrinsecè gloriam beati, qui toto vitæ tempore innumeros actus meritorios, alios aliis præstantiores edidit, quàm si vnicum tantùm horum actuum, eumque imperfectissimum elicuisset; quod sine errore affirmari nequit. Sequela patet: nam cùm gratia & charitas sint qualitates dici non potest quod aliter intendantur, quàm qualitates sensibiles & naturales.

Probatur tandem; nam vel illa maior radicatio aliquid reale addit, supra entitatem qualitatis remissæ, vel nihil; hoc posterius dici non potest, quia sic qualitas non deberet dici intensior quàm ante, ergo prius verum est. Rursus, vel quod addit, est vera entitas realis, vel nouus quidam modus vnionis; non modus vnionis, tum quia cum qualitas remissa

missa iam ante inhæret subiecto, secundum totam suam realitatem, dici nequit quòd nouo modo illi vniatur, nisi illi addatur quædam entitas eidem subiecto vnienda. Tum quia superueniente nouo modo vnionis, præcedens esset inutilis, adeóque posterioris aduentu destruendus esset; at non potest intelligi quænam sit causa talis destructionis, & quomodo destructio vnionis modo, non simul destruatur res quæ per illum subiecto erat vnita. Tum denique quia actio ignis calefacientis aquam, non tendit ad producendum modum vnionis; sed ad producendum calorem realem, vt vel ex eo manifestum est, quòd aqua ebulliens longè magis calefacit quàm tepida, ex quo sequitur aliquid aquæ additum esse præter modum vnionis; quia præcisè ob solum eiusmodi modum, aqua non haberet vim producendi calorem adeo intensum.

Quæritur 3. an intensio qualitatis fiat per additionem gradus ad gradum. Respondeo affirmatiuè, vt ex dictis à sufficienti enumeratione colligi potest, cum nihil aliud supersit in quo intensio illa constitui queat; & præterea tolerandum non sit in Ecclesia affirmare, gratiam sanctificantem, ex quo primùm peccatori infusa est, eaque factus est iustus, nullum vnquam augmentum intrinsecum recipere; nec possit augmentum intrinsecum in gratia intelligi, sine additione aliorum & aliorum graduum ad eum qui totus simul initio iustificationis infusus est.

Confirmatur: nam certum est ex fide, gloriam beatorum fore inæqualem, & ex vi talis inæqualitatis alios aliis fore beatiores, clariusque Deum visuros: illa autem inæqualitas supponit inæqualitatem in ipsa gratia & cha-

ritate huius vitæ, cùm gloria detur iuxta proportionem gratiæ; & hæc inæqualitas gratiæ & charitatis non poteſt concipi, niſi plus ſit entitatis gratiæ & charitatis in vno, quàm in alio; adeoque augmentum illius fiat per additionem entitatis ad entitatem, ſeu gradus ad gradum, vt vulgò loquuntur.

Declaratur vlteriùs: nam Petrus v.c. eſt magis intrinſecè iuſtus quàm Paulus, magiſque Deo gratus; at non poteſt verè appellari magis iuſtus, niſi maiorem habeat gratiam, ſiquidem *ſicut ſe habet ſimpliciter ad ſimpliciter, ita magis ad magis*: dicitur autem ſimpliciter iuſtus, quia habet gratiam; ergo & magis iuſtus, quia habet maiorem gratiam. Et ſanè abſurdiſſimum eſt & falſiſſimum exiſtimare, duorum hominum habentium gratiam omnino æqualem quoad entitatem, cuique à primo momento iuſtificationis nulla intrinſeca entitatis additio facta ſit, alterum vere eſſe altero centies & millies iuſtiorem, Deoque gratiorem; etſi fingatur illius gratiam longè firmiùs & tenaciùs ei hærere, quàm alteri ſuam.

Dico: etſi fingatur; nam quòd id mera ſit fictio, inde patet, quia eadem facilitate amittitur gratia per peccatum mortale, ſiue magna ſit, ſiue parua; ſæpeque contingit, eum qui minùs habet gratię ſanctificantis, diutiùs eam conſeruare, quàm illum qui maiori gratia præditus eſt.

Obiicies 1. illud Ariſtotelis 4. Phyſ. tex. 84. *Ex calido fit magis calidum, nullo facto in materia calido, quod non eſſet calidum, quando erat minus calidum*; quibus verbis docere videtur, ex minùs calido non fieri aliquid magis calidum per additionem noui caloris. Sed hoc gratis dicitur, cum Ariſtoteles tantùm velit magis cali-

dum non fieri,ex eo quod noua materia in-
piat calescere; in hoc enim consistit extensio caloris, non autem intensio illius; sed quia præcedens quæ antea erat minus calida, fit magis calida: vnde sententia nostra apertè stabilitur, & opposita destruitur.

Obiicies 2. qualitas quoad se totam est forma accidentalis subiecti,adeoque purus actus; at non esset purus actus,si ex variis gradibus constaret, quia iam ex actu & potentia coalesceret. Respondeo qualitatem esse purum actum respectu subiecti, quia secundùm se totam illud actuat & accidentario perficit; in se tamen admittere compositionem aliquam non propriè ex actu & potentia; sed ex partibus integrantibus; nimirum ex variis gradibus qui eandem qualitatem integrant. Ad eum modum quo quantitas, etsi vt forma accidentalis sit merus actus respectu materiæ; in se tamen ex variis quantitatibus partialibus, vt ex partibus integrantibus coalescit.

Obiicies 3. Essentiæ rerum sunt indiuisibiles, ergo qualitas non potest augeri additione gradus ad gradum. Respondeo non sequi,nam qualitas non augetur secundùm essentiam graduum additione: manet enim essentialiter idem calor specie post quamcunque additionem; sed tantùm quoad entitatem, quomodo non repugnat qualitatem augeri; sicut non repugnat hominem augeri additione nouarum partium substantiæ & quantitatis,etsi ratio hominis Metaphysicè spectata consistat in indiuisibili.

ARTICVLVS IV.

Quomodo gradus intensionis se habeant inter se.

QVæritur 1. An gradus omnes intensionis sint inter se similes, & homogenei quoad speciem. Respondeo affirmatiuè, quod probatur, quia non minor est similitudo inter hunc & illum gradum caloris, quàm inter hanc & illam partem quantitatis, inter hanc & illam partem substantiæ; atqui partes quantitatis, & partes substantiæ conueniunt inter se quoad speciem: ergo & gradus qui componunt intensionem qualitatis, similitudinem specificam inter se habere debent.

Confirmatur: nam sicut quantitas est vnum specie accidens, & substantia vna specie substantia, ita & calor v.c. est vna specie qualitas; ergo debet constitui ex gradibus eiusdem speciei: aliàs esset ens multiplicis speciei, & aggregatum per accidens, quod nimis absurdum est. Præsertim cùm ab eodem agente producatur, in eodem sit subiecto, & eundem effectum formalem communicet.

Quæritur 2. an gradus intensionis sint inter se similes, & æqualis perfectionis quod indiuiduum; adeo vt nullus sit ordo essentialis inter illos; sed qui posteriori loco producitur, æquè possit quantum est ex se priori produci. Respondeo affirmatiuè, probaturque 1. quia nulla est necessitas ponendi distinctionem & subordinationem illam inter gradus qualitatis, vt patebit in solutione obiectionum; quare illa distinctio & subordinatio, vt pote superflua admittenda non est. Confirmatur: nam sicut nul-

iam admittimus inæqualitatem inter partes quantitatis, vel inter partes substantiæ, ita neque necesse est inter partes eiusdem qualitatis eam admittere.

Probatur 2. quia etsi octo tantùm gradus communiter assignentur in qualitatis intensione, æquè tamen in ea numerari poter int quinquaginta, aut centum: Quare tot differentiæ & inæqualitates constituendæ essent in qualitate summe intensa, imò & plures in infinitum, cùm quælibet pars qualitatis in infinitum diuidi possit secundum intensionem, sicut & quantitatis secundum intensionem. Hoc autem adeò per se absurdum est, vt refutatione non indigeat

Vnde refelluntur qui dicunt, inæqualitatem illam restringendam esse ad numerum octo graduum qui vulgo assignantur: hoc enim sine fundaméto dicitur, vt iam ostendimus: & præterea suadetur, quia cum negari nequeat quin quilibet gradus ex multis partibus intensionis constet, si illæ sint inter se æquales, vt supponitur, nulla ratio afferri potest cur per alias similes non possint intendi ita vt duo aut plures gradus in vnam qualitatem omniuo homogeneam coalescant.

Probatur 3. gradus intẽsionis non esse inter se subordinatos; sed eum qui primus est, posse ex se esse secundum vel tertium: nam candela primò accensa producit primum gradum lucis, quæ verò secundo accenditur, producit intensionem prioris illius lucis; oppositum autem euenisset, si hęc priùs accensa fuisset quàm illa.

Probatur 4. gradus illos non esse perfectiores quo sunt remotiores à primo: nam in primis si post productionem primi gradus caloris, subiectum quod calefit paulũlum moueatur, ita vt

ignis partem sequentem calefaciat, calor iste omnino erit similis iam producto in alia parte: ergo etsi subiectum non moueatur, adeoque ignis in eadem parte in qua primum gradum caloris produxerat, secundum producat, dici nequit gradum hunc superuenientem priori esse dissimilem, eóque perfectiorem: Quid enim causæ esse potest, cur igne ex se eodem modo agente, vnus gradus caloris modò sit nobilior; quia producitur in parte iam paulùlum calefacta, modo ignobilior, quia in subiecto non calido recipitur?

Deinde maior illa perfectio in eo consistere dicitur, quòd secundus gradus possit per se primum in alio subiecto producere, tertius duos priores,& sic deinceps vsque ad octauũ, cui vis producendi omnes septem gradus, & alium sibi similem, tribuitur: at hoc planè absurdum & incredibile est,quia sic sequeretur, secundo gradu adueniente,primum esse superfluum, tertio producto,primum & secundum, omnesque septem,posito octauo. Eo vel maximè quia non potest octauus æquiualere aliis septem, quin solus eodem modo subiectum reddat calidum; adeóque nulla est ratio cur eo præsente, alij conseruari debeant.

Tandem vnde sumitur maior illa perfectior graduum sequentium supra præcedentes?Non à maiori intensione,cùm æquè intensi dicantur;non etiam ex eorum subordinatione & dependentia: hinc enim oppositum potiùs colligendum est, quia secundus dicitur dependere à primo,tertius à primo & secundo,& octauus à septem aliis: at hæc dependentia arguit imperfectionem,vt perspicuum est, cum gradus octauus nihil habeat in se quo aliis excellat, sed vt summum, quatenus est ordine octauus,

quod habet præcisè ex eo quod septem alij præcedunt, à quibus necessariò dependet.

Obiicies 1. Si omnes gradus intensionis essent similes, sequeretur calidum vt vnum posse octo gradus caloris in eodem subiecto producere, quod tamen repugnat experientiæ; sequela patet, nam calidum vt vnum potest vnum gradum caloris in octo subiectis distinctis producere, ergo & eos omnes in vno subiecto producere posset. Respondeo negando sequelam maioris, & ad illius probationem dicimus, calidum vt vnum, non posse intendere in eodem subiecto calorem vnius gradus, non quod secundus gradus sit entitatiuè nobilior primo; sed quia simile non agit in simile, vt supra ostendimus; potest autem in pluribus subiectis non calidis producere vnum gradum caloris, ob rationem oppositam; ea enim sunt quoad hoc dissimilia, & in potentia ad vnum gradum caloris recipiendum.

Obiicies 2. Quando aqua recipit primum gradum caloris, ille expellit octauum gradum frigoris, & manet simul cum alijs septem, quod indicio est octauum gradum esse alijs dissimilem, aliàs cur potiùs illum quàm alium expelleret? Respondeo id non sequi; nam cum subiectum sit tantum capax octo graduum frigoris aut caloris, necesse est vt quantùm calor in eo intenditur, tantùm frigus in illo remittatur: quare cùm aqua recipit vnum gradum caloris, statim amittit vnum gradum frigoris, non quòd ille gradus sit alijs dissimilis; sed quia etsi omnes sint similes, non possunt nisi septem ex illis consistere simul cum vno gradu caloris.

Quare autem cùm omnes gradus frigoris

sint similes, vnus potiùs aduentu caloris destruatur quàm alius, id certò affirmari non potest. Nonnulli dicunt non esse potiorem rationem, spectata rei natura, cur vnus destruatur quàm alius; sed id referendum esse in determinationem causæ primæ, quæ vt in aliis plerisque casibus, ita & in isto causam ex se indifferentem ad plures effectus, ad hunc potius quàm illum determinare debet.

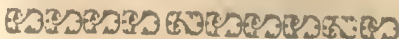
Alij dicent: etsi gradus omnes frigoris sint similes, ex variis circunstantiis & conditionibus oriri quod vnus prius expellatur quàm alius, sicut alibi diximus probabilibus videri, ex circunstantiis oriri quod causæ ordinis naturalis, ex se indifferentes ad producendos plures effectus numero distinctos, hunc potius producant quàm alium.

Quòd si neutra ex his responsionibus placet aduersariis, dicant ipsi qui fieri possit, vt cum ex eorum sententia primus gradus sit imperfectissimus, & octauus perfectissimus, ad productionem primi gradus frigoris, non primus, vel secundus, sed vltimus caloris gradus corrumpatur.

Obiicies 3. Si omnes gradus intensionis essent similes, sequeretur plures gradus in diuersis partibus subiecti extensos, intensionem constituere, si in eadem parte reciperentur: hoc autem absurdum esse esse ex eo patet, quia sequeretur intensionem qualitatis non esse perfectiorem illius extensione.

Respondeo, admissa sequela maioris, negandam esse minorem, ad cuius probationem aliqui concedunt, intensionem qualitatis non esse perfectiorem illius extensione, quia calor intensus vt quatuor, nullam habet perfectionem entitatiuam, quam non habeant quatuor

quatuor gradus caloris extensi in diuersis partibus subiecti. Alij vero id negant, quia etsi eadem sit entitas graduum, dum tamen omnes simul in eadem parte ponuntur, spectant ad integritatem eiusdem qualitatis, ita vt intensio sit compositio illius integralis; extensio verò est quidam modus accidentalis illi ex subiecto adueniens.

CAPVT IX.

DE RERVM VBICATIONE, & duratione.

ARTICVLVS PRIMVS.

Per quid res sint formaliter in loco.

PRæmoneo res omnes creatas esse alicubi seu in aliquo loco, & quoties localiter mouentur, locum mutare; ita vt mox sint præsentes vni loco seu spatio, mox alteri. Dubitatur ergo quidnam id sit à quo res denominatur esse alicubi, cùm enim hæc sit noua denominatio rei adueniens, à quadam forma siue externa, siue interna, quæcunque sit, oriri debet. Quænam autem illa sit in dubium vertitur.

Non pauci existimant vbi esse modum quemdam realem & intrinsecum rei vbicatæ, à quo habet formaliter vt sit præsens tali aut tali loco. Alij vero putant

modum illum, & quamcunque aliam realitatem rei superadditam esse ad hoc superfluam, adeoque quamlibet rem esse formaliter loco præsentem per se ipsam immediatè.

Et hic posterior modus nobis semper visus est probabilior, primò quia sicut ex communi sententia, res intelligitur esse in tempore, ex eo præcisè quod coëxistit tempori: ita est in loco, ex eo quòd per suam entitatem immediatè coniungitur loco.

Confirmatur: nam ex hypothesi quod res aliqua per se aliquod spatium occupat, præcisa per mentem quacunque entitate modali, aliave realitate, sufficienter intelligitur eam in tali loco existere: quemadmodum abstracta quacunque alia reali entitate, satis concipimus rem esse hoc die vel anno, ex hypothesi quòd simul existit cum die vel anno currente.

Secundò: modus ille superueniens necessariò supponit rem ex qua resultat existentem, quemadmodum modus subsistentiæ supponit existentem naturam ex qua fluit. At res existens est alicubi, cum fieri nequeat, etiam ex mente aduersariorum, vt res aliqua sit, & nullibi sit; sicut repugnat quòd res existat, & in nullo tempore siue vero, siue imaginario existat. Ergo res prius est in loco quàm producat modum illum positiuum per quem dicitur esse formaliter in loco, ac proinde non est in loco per talem modum. Non etiam dici potest quòd per illum sit in tali loco v. c. in hoc cubiculo; cùm enim non producat modum illum alibi quàm in hoc cubiculo, necesse est vt priùs in illo sit, quàm talem modum producat.

Tertio cùm modus ille distinguatur realiter à re locata, vt supponitur, poterit Deus impedire illius resultantiam, sicut potest impedire ne subsistentia à natura resultet, vt patet ex mysterio Incarnationis. Imò etsi modus ille productus sit, poterit Deus illum destruere, tota rei substantia conseruata: in hoc enim nulla apparet repugnantia, supposita distinctione allata quam Aduersarij amplectuntur.

Eo autem modo sic impedito, vel destructo, res nihilominus erit in eodem loco in quo erat antea, cùm propterea aliò translata non sit. Ex quo euidenter sequitur rem non esse in loco per modum illum; sed per seipsam immediatè. Confirmatur: nam non aliter res vt affecta modo illo, est in loco, nisi quia per illum immediatè coniungitur loco: at potest æquè sine illo per seipsam coniungi loco; ergo & esse in loco sine ope illius.

Obijcies 1. Quod Petrus sit in hoc cubiculo, est quædam noua denominatio realis, quæ non nisi à forma aliqua reali profluere potest: at non profluit ab entitate Petri, & cubiculi, quia vtraque entitas esse potest, etsi Petrus non sit in cubiculo; ergo ab aliqua alia oriri debet, quæ alia esse nequit quàm modus prædictus. Respondeo primo hoc argumentum contra plerosque ex Aduersariis retorqueri posse, quatenùs nobiscum docent rem esse in tempore per seipsam, & parietem album esse alteri similem per seipsum: dici enim potest esse in tempore, & esse alteri simile, inferre denominationes reales, quæ proinde à forma aliqua reali oriri debent.

Respondeo 2. quòd Petrus sit in hoc cubi-

T vj

culo esse denominationem realem ex eo ortam, quod Petrus per seipsum immediatè est intra cubiculum, sicut idem Petrus existit hoc tempore per seipsum, & paries albus per seipsum est similis alteri parieti albo; indeque oritur realis denominatio quæ præter rem existentem, & si milem, connotat tantùm coexistentiam temporis, & parietis albi.

Obiicies 2. Actio realis terminum realem habere debet: atqui motus localis est actio realis; ergo terminum realem habere debet. Rursus actionis realis terminus est intrinsecus, qualis non est locus respectu motus localis: Ergo ponendum est in ipso mobili aliquid reale & intrinsecum per motum localem productum, quod aliud esse nequit quàm modus ille de quo litigamus.

Respondeo 1. hoc argumentum contra arguentes posse retorqueri, nam si Petrus per motum localem acquirat aliquem locum, siue per creationem in eo loco diuinitus constituatur, semper verum erit Petrum quantum ex se, esse in eodem loco: nec tamen idem esse potest formalis terminus positionis in loco per creationem, & motus localis: quare falsum est quod per motum localem producatur motus aliquis positiuus, per quem res fit formaliter in loco.

Respondeo 2. actiones esse duplicis generis; aliæ enim sunt productiuæ, qualis est calefactio, aliæ tantùm adductiuæ, cuiusmodi est motus localis, qui in eo tendit vt producat aliquid in mobili; sed vt mobile transferat ab vno loco ad alium, illudque immediatè & per seipsum cum tali loco coniungat. Et hoc vel ex ipso nomine huic motui imposito in-

telligi poteſt : non enim dicitur alteratio, quia per illum mobile nihil reale acquirit aut deperdit; ſed ſimpliciter motus localis vt intelligatur eiuſmodi motum ex natura ſua tendere ad locum, & eſſe viam ad illum tanquam ad ſuum terminum. Vnde ad rationem illius ſufficit quod nouus locus per illum acquiratur.

ARTICVLVS II.

De rerum duratione.

QVæritur 1. Quid propriè ſit duratio, & an addat aliquam entitatem realem ſuprà rem quæ durare dicitur.

Reſpondeo & dico 1. *Durationem non eſſe propriè & formaliter exiſtentiam rei; ſed potius illius permanentiam in eſſe.* Primum patet, quia per exiſtentiam præcisè res dicitur tantum eſſe ſeu exiſtere; at per durationem aliquid amplius innuitur, nempe rem aliquanto tempore exiſtere, ſeu in ſuo eſſe permanere. Vnde in ſententia ponente in motu, & in tempore indiuiſibilia, dici nequit propriè ea durare, quia in ſuo eſſe non permanent.

Secundum oſtenditur, quia poſitâ rei permanentiâ in eſſe, ſtatim intelligitur eam durare, ablatâ vero, oppoſitum intelligitur; ergo duratio rectè conſtituitur in tali permanentia. Confirmatur: nam eò magis aut minùs res dicitur durare, quo magis aut minùs in ſuo eſſe perſeuerat : Ex quo ſequitur durationem poſſe definiri, *permanentiam rei in ſuo eſſe.*

Dico 2. *Durationem non eſſe entitatem realiter*

distinctam à re durante. Hoc in primis certum est in Deo omnium consensu, quia Deus verè durat per totam æternitatem, nec tamen hæc duratio dicit aliquid ab illius substantia realiter distinctum. Vnde colligitur idem secundo posse dici in rebus creatis, proportione seruata. Cuius ratio est, quia sicut concipimus Deum durare ab æterno, eo quòd illius esse semper permanet; ita intelligimus res creatas durare, ex eo præcisè quòd earum esse aliquandiu permanet.

Confirmatur: nam ex vna parte ablata permanentia in esse, res definit durare, adeóque duratio nihil est aliud realiter quàm esse permanens: ex alia verò esse permanens non dicit aliquid realiter ab esse distinctum, vt patet in Deo, eáque ratione suadetur; quia si adderet aliquid realiter distinctum, non esset præcisè ipsum esse permanens; sed potiùs aliquod illius auctarium, quod nullo modo necessarium est, vt res durare intelligatur.

Obiicies 1. Duratio non est præcisè rei existentia, vt prima assert. dictum est, ergo addit aliquid supra existentiam. Respondeo addere tantùm connotationem temporis cui res durans coëxistere dicitur, non autem aliquam realem entitatem ipsi rei duranti de nouo aduenientem, & ab illius existentia realiter distinctam. Exempli causâ, cùm dicimus aliquem durasse per 50. annos, nihil aliud concipimus quàm eum in suo esse perstitisse, quandiu tempus illud effluebat. Vnde etsi ille plus durauerit quàm si non nisi 30. annis vixisset, ea maior duratio non dicit aliquam entitatem ab illius existentia realiter distinctam, sed tantùm connotationem longioris temporis; sicut vice versa minor duratio non dicit

detractionem alicuius entitatis; sed tantum eiusdem existentiæ correspondentiam cum breuiori tempore.

Obiicies 2. Priùs est rem existere quam durare; ergo duratio se habet vt accidens respectu rei etiam vt existentis, adeoque realiter distinguitur ab illa. Antecedens probatur, quia existentia est magis intrinseca rei quàm duratio; prima verò consequentia patet, quia quidquid aduenit enti in actu perfecto, est accidens illius, secunda ostenditur, quia nihil potest accidere sibi.

Respondeo ad priorem consequentiam, durationem esse accidens aliquod respectu existentiæ, non realiter illam afficiens; sed consistens in connotatione extrinseca temporis ei correspondentis, vt explicatum est. Ad eum modum quo columnæ existenti in aula, aduenit accidentario esse modo dextram, modò sinistram ambulanti per aulam; non quidem per realitatem aliquam ei superadditam; sed per denominationem extrinsecam à motu ipsius ambulantis, qui modo fit illi dexter, modo sinister.

Obiicies 3. Duratio distinguitur in Deo, ratione & virtualiter ab existentia, ergo in creatis realiter ab illa distingui debet; sequela patet, quia virtualis distinctio attributorum Dei à reali distinctione creaturarum sumi solet. Respondeo negando consequentiam, & ad illius probationem dicendum, non opus esse vt quæcumque sunt in Deo indistincta realiter, in creaturis realiter distinguantur, vt ex eo patet, quòd ex communi Philosophorum & Theologorum sententia, de qua supra actum est, existentia creaturarum non distinguitur realiter ab eorum essentia. Non paucà

quoque existimant intellectum, & voluntatem non distingui in homine, à substantia animæ.

Quæritur 2. Quotuplex possit assignari rerum duratio.

Respondeo & dico 1. *Durationem posse generatim diuidi in permanentem, & successiuam.* Ratio est quia, cum duratio non distinguatur ab existentia rei durantis, sicut aliquæ res sunt in sua existentia permanentes, vt Deus, Angeli, cœli; aliæ successiuæ, vt motus, hinc sequitur aliam durationem esse permanentem, aliam successiuam.

Quo loco aduerte 1. hanc diuisionem non pugnare cum definitione durationis superius allata: quia cùm diximus durationem esse permanentiam rei in suo esse, permanentia illa sumpta est pro quacunque perseuerantia in esse, siue ea sit permanens, siue successiua: hic verò quando diuidimus durationem in permanentem & successiuam, agimus de permanentia vt dicit partes omnes rei simul existentes, & distinguitur essentialiter à duratione successiua, quæ dicit partes post partes.

Aduerte 2. Non modò res incorruptibiles, sed etiam corruptibiles posse habere durationem permanentem pro aliquo tempore, vt patet; nam homo, equus, lapis, & similia permanenter durant, quatenùs toto aliquo tempore existunt secundum omnes suas partes. Vnde distinguuntur à rebus successiuis, quòd hæ cùm sint in continuo fluxu, nunquam alicui tempori coëxistunt, secundum omnes suas partes; sed huic parti temporis secundum vnam partem, illi secundum aliam.

Dico 2. *Durationem posse iterum diuidi in æternitatem, æuum, & tempus.* Cuius diuisionis ratio

à nonnull is sic redditur: quot sunt modi quibus res in suo esse permanent,tot sunt durationes; at modi illi sunt tres, nam aliquid caret principio & fine, nempe Deus; alia habuere principium; sed finem non sunt habitura,vt Angeli,& cæli;alia denique & initium habuerunt, & finem habitura sunt, nempè omnia corruptibilia. Et quidem Deo competit prima duratio, quæ est æternitas: Angelis,& cælis secunda, quæ dicitur æuum:corruptibilibus omnibus tertia, quæ tempus appellatur. Verùm hæc ratio diuisionis non satis concinna videtur, quia etsi supponeretur Angelos creatos esse ab æterno, aut aliquando finem habituros, eorum duratio non esset æternitas, aut tempus, sed æuum

Melius ergo cum aliis dici potest, aliquid esse quod habet absolutam necessitatem essendi, ita vt nulla potentia siue naturali siue supernaturali possit deficere; & hic est solus Deus,cuius duratio propria est æternitas. Alia esse quæ supernaturaliter quidem possunt deficere, non tamen naturaliter, vt Angeli, & cæli quorum duratio est æuum. Alia tandem quæ naturaliter deficere possunt, vt omnia corruptibilia quæ tempore mensurantur. Ex quo patet diuisionem prædictam esse adæquatam, & ad illam omnes rerum durationes reducendas esse.

Vbi nota 1. Inter res corruptibiles alias esse quæ continuò deficiunt,vt motus;alias quæ aliquandiu in suo esse perseuerant, vt homo, equus, lapis, aliaque composita substantialia: & priorum quidem durationem à Philosophis,& Theologis communiter vocari tempus,posteriorum vero æuum. Illi tamen congruentiùs loqui videntur, qui æuum solis re-

bus incorruptibilibus relinquendam existimant. Omnibus verò corruptibilibus siue aliquandiu permanentibus, siue successiuis tempus assignandum; cùm vulgò res corruptibiles & temporales pro eodem sumantur & frequentissimè dici soleat talem hominem tanto tempore vixisse: sanctus quoque Thomas, 1. p. q. 10. a. 4. ad 3. doceat tempus non solum mensurare ea quæ transmutantur actu, sed etiam quæ sunt transmutabilia. Fatendum tamen tempus esse magis propriè mensuram rerum quæ actu transmutantur, seu quæ in fluxu consistunt, qualis est motus, vt patebit ex temporis definitione infrà explicanda.

Nota 2. Durationem visionis beatificæ à plerisque vocari æternitatem participatam, durationem verò gratiæ, aliorumque donorum supernaturalium in hac vita, modum æternitatis participatæ, & durationem operationum Angelicarum, quæ aliquandiu durant, modum æui Verùm quia tot durationum multiplicatio confusionem parit, placet modus loquendi eorum qui visionem beatificam, & dona infusa ex natura sua incorruptibilia ad æuum, operationes vero Angelicas ad tempus reducunt. Cæterùm quia de æternitate, & æuo aliquid diximus lib. 1. Theol. specul. cap. 6. reliquum est vt hic de tempore pauca dicamus.

ARTICVLVS III.

De Tempore.

Quæritur 2. Quid sit tempus. Respondeo tempus ab Arist. sic definiri 4. Physic. c. 11. tex. 101. *Tempus est numerus motus*

secundum prius, & posterius. Dicitur 1. *numerus, seu mensura motus*: quod videtur intelligendum de numero numerante, & de mensura mensurante, quomodo soli tempori externo sumpto a conuersione cœlorum competit; quia tempus illud assumere solemus ad mensurandas res corruptibiles & successiuas, propter omnimodam illius certitudinem & inuariabilitatem. Poterit tamen ea definitio applicari durationi internæ motus, si numerus, seu mensura passiuè accipiatur; quia tempus internum motus est id quo motus numeratur, seu mensuratur secundum partes priores, & posteriores.

Dicitur 2. *Secundum prius & posterius*, vt intelligatur motum non mensurari à tempore, vt habet extensionem ad spatium, vel vt habet extensionem gradualem; sed quatenùs habet successionem, seu alias partes priores, alias posteriores. Cæterùm definitio prædicta non competit propriè tempori; quatenùs dici potest ex supra dictis, mensura rerum corruptibilium secundum suam substantiam spectatarum, cùm in ea non sit propriè successio, seu prius & posterius sub ea ratione.

Obiicies 1. Tempus malè dicitur numerus, cùm tempus sit quantitas continua, & numerus discreta. Respondeo numerum hic non sumi pro quantitate discreta; sed pro multitudine partium vnitarum, qua ratione tempus est propriè numerus, eò quod partes temporis motui applicatæ, illius successionem mensurant, & patefaciunt.

Obiicies 2. Numerus numerans est quid effictum ab intellectu: at tempus est ens reale; ergo non benè definitur numerus, si id intelligatur de numerante. Respondeo tempus

quidem externum, vt identificatur cum motu cœlorum, esse quid reale, & ab intellectu independens; vt autem sumitur præcise in ratione numeri numerantis, vel mensuræ actiuæ, dicere ens rationis. Siquidem quòd duratio motus cœli in annos, menses, dies, & horas diuidatur ad mensurandos motus rerum sublunarium, id sanè opus est intellectus humani, adeoque merum ens rationis respectu durationis motus cœlestis.

Obiicies 3. Mensura debet esset notior mensurato: at tempus est ignotius motu; ergo non bene dicitur mensura illius. Respond. tempus in se quidē esse nobis ignotius motu; in ratione tamen mensuræ esse quid notius, quatenus intelligimus quantitatem motus, per tempus quo peractus est.

Obiicies 4. Etiam quietem, vt est motus priuatio, tempore mensurari, adeóque tempus non rectè dici mensuram solius motus. Respondeo quietem mensurari tempore per accidens; motum verò per se, adeóque in definitione tēporis solius motus mentionem faciendam esse: tempus enim numerat seu mensurat ratione partium priorum & posteriorum; quæ per se quidem motui, priuationi verò motus, non nisi per ordinem ad motum competunt.

Quæritur 2. Quomodo se habeat tempus admotum. Quod vt clarius resoluatur,

Aduerte 1. Duplex esse tempus, vt patet ex dictis, aliud externum quod communiter sumitur pro duratione motuum cœlestium, vt per illam res sublunares earumque motus mensurantur; aliud internum quod cuilibet rei per se, vt permanet in suo esse, competit. Illud vnicum est & cōmune pro rebus omni-

bus mensurandis, hoc vero est multiplex, iuxta rerum quæ durare dicuntur, varietatem. Vnde etsi sol sisteretur, sicque ex illius motu non possent mensurari res istæ inferiores, eæ tamen non desinerent durare intrinsecè quamdiu existerent, adeoque tempus proprium & internum habere.

Aduerte 2. Tempus externum adhuc distingui in reale & imaginarium: reale est duratio motus cœli, imaginarium vero est duratio illa quam concipimus ab æterno præcessisse motum cœli, quæque suo modo flueret, etsi cœlum non moueretur. Vnde ratione talis temporis dicimus Deum potuisse creare mundum mille annis antequam illum creauerit; & si Deus, immoto cœlo, res sublunares conseruaret, diceremus aliquas existere eodem tempore, alias diuersis temporibus.

Aduerte 3. Hic quæstionem moueri de tempore interno cuiusque rei, nam quod tempus cœleste realiter distinguatur à rebus inferioribus, earumque motu, id nimis manifestum est. Dubitatur ergo an duratio interna motus ab illo realiter distinguatur.

Respondeo & dico 1. *Non esse ponendam distinctionem realem inter tempus internum & motum.* Probatur tum ex supra dictis de indistinctione durationis à re durante, tum quia tempus internum nihil aliud facit quam vt sit successio inter partes motus, seu vt vna fluat immediatè post aliam; in hoc autem fluxu non est necesse admittere vllam realitatem distinctam ab ipsis partibus fluentibus, cum sine illa satis intelligi possit vnam partem fluere post aliam.

Confirmatur: nam ea est natura motus, vt habeat partes fluentes; ergo ex se & sine vlla

entitate superaddita, dicit successionem, & motam; adeoque non distinguitur realiter à tempore interno. Eo vel maximè quia cùm motus sit ens imperfectissimum, & veluti quidam modus, absurdum videtur ei tribuere quendam modum realem a quo successionem partium recipiat.

Obiicies: motus potest esse diuinitùs sine successione, ergo successio realiter à motu distinguitur; ergo & tempus internum, cùm à successione non distinguatur. Respondeo, admisso antecedente de quo in Physica, negando consequentiam: quia etsi motus fieret simul, non propterea deesset illius partibus quædam realitas; sed tantùm aliqua denominatio prioris & posterioris, quam habent dum vna alteri succedit.

Dico 2. *Quamuis præcedens assertio in aliquo motu falsa supponeretur, in motu tamen locali vt certam defendendam esse.* Ratio est, quia etsi successio ab aliquo motu tolli possit, non tamen à motu locali, vt loco citato ostendemus. Quare cùm eiusmodi motus non possit non fieri successiuè, hinc fit vt successio non modo realiter cùm illo identificetur; sed etiam sit de essentia illius; adeóque vt tempus internum, quod à successione non distinguitur, à motu realiter distingui non possit.

Ex his autem collige, non immeritò tempus à Categoria quantitatis à nobis in Logica exclusum esse; cùm non dicat extensionem aliquam propriam à motus partibus realiter distinctam, adeòque ad motum reduci debeat.

Quæritur 3. Qua ratione tempus existat: quod duobus modis tractari potest, primò absolute & abstrahendo à communi sententia, quæ instantia indiuisibilia, & partes diuisibi-

les in tempore admittit. Secundo ex hypothesi quòd vera sit sententia illa communis de compositione temporis ex instantibus, & ex partibus diuisibilibus.

Respondeo & dico 1. *Probabilius esse absolutè loquendo, tempus constare ex solis instantibus, adeoque per ea sola existere.* Probari potest 1. quia ex communi Aristotelis, omniumque hominum sensu, ex tempore nihil habemus præter instans, etsi illud totum successiuè habeamus. Quare tempus non nisi ex instantibus constat. Nec dicas, commune illud proloquium non debere intelligi de instanti Physicè indiuisibili; sed de indiuisibili moraliter spectato, seu de morula adeo breui vt respectu nostri se habere videatur per modum instantis indiuisibilis: hoc enim sine fundamento dictum videtur, & mox addenda probatione refelli potest.

Probatur 2. Nam quidquid est temporis, nunc est: at quidquid nunc est, est instans indiuisibile; ergo quidquid est temporis est instans indiuisibile: ac proinde in tempore nihil est præter instantia indiuisibilia. Maior certa est: nam in tempore præter id quod nunc est, accipi non potest nisi quod fuit, aut quod futurum est: at quod fuit, non amplius est, & quod futurum est, nondum est: adeoque nihil est temporis, nisi quod nunc est. Minor suadetur, nam quidquid ex tempore nunc est, simul totum est: at quod simul totum est ex tempore, est instans indiuisibile; cùm repugnet partem aliquam illius diuisibilem & successiuam esse totam simul. Vnde necessario sequitur in tempore nihil esse præter instantia indiuisibilia. Confirmatur: nam præteritum aliquando fuit præsens, futurum erit aliquan-

do præsens, & nihil est præsens, præter instans indiuisibile; cùm in parte diuisibili & fluxa aliquid iam non sit, & aliud nondum sit. Quare id omne ex quo tempus constat, reducitur ad instans indiuisibile.

Respondebit fortè aliquis, non tantùm instans temporis; sed etiam aliquam illius partem incertam, & indeterminatam posse totam simul esse præsentem. Verùm id gratis dicitur, quia cum pars illa sit diuisibilis & successiua, repugnat quod tota simul existat. Aliàs pars quælibet temporis determinata vt hora, dies, annus, posset tota simul existere; cùm simultanea existentia illi non repugnet, quia est pars determinata; sed quia est ens successiuum, & in fluxu positum.

Probatur 3. Quia posita compositione temporis ex meris instantibus, multa facilè intelliguntur quæ aliàs ægrè explicari possunt. Imprimis intelligitur, quomodo Deus possit in instanti creare Angelum, eúmque immediatè post illud instans annihilare. Intelligitur etiam, quomodo in rerum corruptione vna forma alteri immediatè succedat, vt formæ ligni in vno instanti destructæ, forma ignis in sequenti instanti geniti; adeo vt materia nunquam sit destituta omni forma. Hocque valdè consentaneum est communi sententiæ quæ docet, res permanentes incipere & desinere in instanti, vt infrà dicemus. Intelligitur præterea, quomodo homo possit immediatè ante instans mortis, elicere actum contritionis, qui tunc obligat; quique cùm sit supernaturalis & spiritualis, postulat ex se produci in instanti. Rursus quæ suprà diximus de continuitate alterationis, carent difficultate, posita temporis compositione ex instantibus, vt visum est. Ac tandem

tandem pleraque alia passim occurrunt, quæ ex dicta sententia lucem accipere possunt: quare ex eo etiam capite oppositæ præferenda videtur.

Obiicies: quantitas permanens non constat ex indiuisibilibus; ergo nec successiua, quare est tempus. Antecedens in Physica probabitur, consequentia vero suadetur à paritate rationis. Respond. negando sequelam, ob discrimen apertum quod inter illas quantitates reperitur. Nam in quantitate permanente vnum indiuisibile additum alteri non facit maius; quia sunt simul: at in quantitate successiua secus res se habet, quia indiuisibilia non sunt simul; sed vnum succedit alteri; & ita ambo faciunt quid extensum, & maius.

Dico. 2. *In sententia ponente in tempore instantia, & partes diuisibiles, congruentius dici tempus existere per suas partes, quam per instantia.* Probatur, tum quia cum totum non distinguatur à suis partibus, nec habeat aliam entitatem actualem, quàm entitatem actualem earum, quæ ab existentia non distinguitur; repugnat tempus existere, & non existere per partes ex quibus essentialiter componitur. Tum quia intelligi nequit aliquam temporis partem ex futura fieri præteritam, nisi aliquando sit præsens: sicut non potest concipi quòd corpus aliquod moueatur localiter ab extremo in extremum, nisi transeundo per medium. Tum quia sicut in sententia, quæ in quantitate permanente ponit partes diuisibiles, & indiuisibilia eas partes copulantia, absurdè diceretur quantitatem permanentem non existere, nisi per sua indiuisibilia, ita in sententia quæ in quantitate successiua constituit partes diuisibiles, cum indiuisibilibus eas partes copu-

lantibus, immerito dicitur quantitatem successiuam non existere, nisi ratione eiusmodi indiuisibilium. Eo vel maximè quia quòd res aliqua sit, & existat potiùs per aliquid quod non est pars illius, quàm per partes ex quibus componitur, id à recta ratione prorsus alienum videtur. Quare vel nihil relinquendum in tempore præter instantia, vel fatendum tempus existere per suas partes, quouis modo id fiat.

ARTICVLVS IV.

De inceptione, & desitione rerum.

PRæmoneo non omnia quæ existunt, & durant, incipere aut desinere esse: Deus enim neque initium habuit, neque finem vnquam habiturus est; creaturæ vero omnes initium essendi habuerunt; sed aliæ in æternum sunt duraturæ, vt Angeli, cœli & elementa, itemque homines post resurrectionem; aliæ verò sicut in tempore incœperunt, ita & in tempore desinent, vt mixta omnia. Est autem difficultas quomodo contingat hæc rerum inceptio, & desitio.

Philosophi communiter statuunt duplicem incipiendi, & desinendi modum, quorum priorem vocant intrinsecum, posteriorem verò extrinsecum. Prior modus incipiendi est per primum sui esse, ita vt dici possit, res est in hoc instanti, & immediatè antè non erat; qua ratione res permanentes incipere dicuntur. Posterior est per vltimum sui non esse, ita vt dici possit, res nunc non est; sed immediatè post erit, & hoc modo successiua incipere dicuntur.

Similiter prior modus definendi est per vltimum sui esse, ita vt dici possit, res nunc est, & immediatè post non erit, quomodo permanentia desinere dicuntur; posterior vero per primum sui non esse, adeò vt dici possit: res nunc non est; sed immediatè ante fuit, qui modus desinendi tribuitur rebus successiuis.

Et quidem quod res permanentes incipiant per primum sui esse, & desinant per vltimum sui esse, ea ratione probari solet: quia cum res illæ habeant totum suum esse simul, & non per partes, vt successiuæ; necesse est assignari aliquod instans primum in quo esse incipiant, cum antea non essent; & aliquod instans vltimum, post quod non amplius sint.

Quòd verò res successiuæ incipiant per vltimum sui non esse, & desinant per primum sui non esse, ea ratione ostenditur; quia cùm res illæ habeant totum suum esse successiuè, & per partes; non possunt existere in instanti: quia instans est indiuisibile & totum simul, quò fit vt quandiu existunt, nullum instans à parte priori assignari possit ante quod non sint, neque vllum à parte posteriori post quod non sunt. Ex quo sequitur vt non debeant incipere intrinsecè, seu per primum sui esse, nec desinere intrinsecè, seu per vltimum sui esse; sed è contra debeant incipere extrinsecè, seu per vltimum sui non esse, ita vt verè dici possit, nunc, seu in hoc instanti non est motus; sed immediatè post erit: & desinere etiam extrinsecè, seu per primum sui non esse, adeò vt verè dici possit: nunc non est motus, sed immediatè ante erat.

Verùm quia non omnes admittunt instantia, in quibus prædicta fundantur, rerum inceptio, & desitio paulo aliter iuxta eorum

ſententiam, explicari poteſt. Ita nimirum vt res permanentes dicantur incipere ſecundum totum ſuum eſſe,in aliqua parte temporis ante quam non exiſtebant; & deſinere in alia temporis parte, poſt quam non amplius ſint. Res verò ſucceſſiuæ dicantur incipere in aliqua temporis parte, non quidem ſecundum totum ſuum eſſe ſimul;ſed ſecundum aliquam partem cui aliæ,& aliæ ſine mora vſque ad finem ſuccedant:deſinere autem in aliqua temporis parte,ita vt nihil earum poſtea ſupereſit.

Ex quo patet, totum diſcrimen in hac ſententia, inter modum incipiendi, & deſinendi rerum permanentium, & ſucceſſiuarum in eo conſiſtere, quod permanentium inceptionem præcedit tēpus in quo non ſunt, & poſt quod totæ ſimul exiſtunt;earum verò deſitionem ſequitur tempus,ante quodſecundū totum ſuum eſſe exiſtebant. At ſucceſſiua immediatè poſt tempus præcedens earum inceptionem, incipiunt eſſe tantùm per aliquam ſui partem, & immediatè ante tempus quod earum deſitionem ſequitur, non niſi ſecundum aliquam ſui partem exiſtebant.

Suppoſita tamen ſententia de compoſitione temporis ex ſolis inſtantibus, dicendum videtur primò res permanentes non tantum incipere,& deſinere intrinſecè,ſed etiam extrinſecè. Ratio eſt, quia immediatè antequam ſint, datur inſtans temporis in quo verum eſt dicere,nunc non ſunt, & immediatè poſt erūt. Et ſimiliter immediatè poſt earum deſitionem datur inſtans in quo verum eſt dicere, nunc non ſunt, & immediatè antea erant.

Dicendum ſecundò res ſucceſſiuas è contra non tantùm incipere, & deſinere extrinſecè; ſed etiam intrinſecè. Siquidem verum eſt in

hoc instanti esse motum, saltem inchoatiuè, & per aliquam partem sui intrinsecam, & immediatè ante non fuisse. Verum quoque est in hoc instanti adhuc esse motum, secundum aliquid sui, & immediatè post non fore.

Adde non posse intelligi, quomodo in sententia communi res successiuæ non incipiant, & desinant, etiam intrinsece. Probatur, quia cùm in ea dicitur: nunc non est motus; sed immediatè post erit, aut falsum dicitur, aut immediatè post illud instans extrinsecum, dici verè poterit; nunc est motus, & immediatè ante non erat: sicque motus incipit intrinsecè, non secus ac res permanens. Et similiter quando dicitur, nunc non est motus, & immediatè antea fuit, in eo priori immediato verè poterat dici; nunc est motus, & immediatè post non erit: adeóque motus desinit intrinsecè. Sed de his ingeniorum tormentis, adeóque de tota re Metaphysica satis, ad maiorem Dei omnipotentis gloriam, & honorem.

FINIS.

THESES PHILOSOPHIÆ VNIVERSALIS, SEV METAPHYSICÆ.

EX PRÆFATIONE.

HILOSOPHIA vniuersalis varia sortitur nomina, ac præcipuè quatuor. Vocatur 1. Philosophia per Antonomasiam: 2. Sapientia. 3. Theologia naturalis. 4. Metaphysica, quod idem est ac vltra, seu post Physic.

Metaphysica est propriè scientia.

Obiectum Metaphysicæ est ens reale, quatenùs ens est. Ens autem vt est obiectum Metaphysicæ, non debet sumi ita præcisum à suis inferioribus, vt non includat saltem confusè suas species, qua ratione est nobilissimum.

Metaphysica est scientia speculatiua.

Metaphysica totaliter spectata non est vnus simplex habitus; sed complexio multorum habituum partialium.

Metaphysica non est propriè subalternans respectu aliarum scientiarum.

Quatuor causæ Metaphysicæ, vt & aliis

ſcientiis ſpeculatiuis poſſunt aſſignari,nempe, materialis,formalis,effectiua, & finalis.

Metaphyſica ex communi ſententia, non modo propter ſeipſam eſt valde conueniens,quatenùs intellectum cognitione rerum præſtantiſſimarum exornat; ſed etiam ad alias ſcientias acquirendas eſt valdè vtilis.

EX CAP. I. LIBRI I.

VNIVERSALE ſumitur generatim pro eo quod aliqua ratione dicit ordinem ad multa. *Art. 1.*

Eſſe in multis, & prædicari de multis, ſunt duæ rationes diſtinctæ in vniuerſali.

Tria requiruntur ad conſtitutionem vniuerſalis. 1. vt res quæ dicitur vniuerſalis,ſit aliqua natura realis & poſitiua. 2. vt ea natura ſit vna. 3. vt illa natura ſit ex ſe apta ineſſe multis per veram, & realem ſui multiplicationem in illis, ita vt ratio ſuperior prædicetur de inferiori, non tantum ſecundum aliquam ſui partem; ſed ſecundum ſe totam adæquatè, ſiue illa multiplicatio fieri poſſit per potentiam naturalem in rebus creatis exiſtentem, ſiue tantum virtute ſupernaturali.

Duæ ſunt generales ſententiæ,circa exiſtentiam vniuerſalium. Prima eſt vniuerſalia eſſe naturas realiter ſeparatas à ſingularibus, & extra illa exiſtentes, quales ſunt Ideæ Platonicæ; ſed hic modus refellitur, nihil enim exiſtit per ſe in rerum natura, quod non ſit ſingulare. *Art. 2.*

Ideæ non ſunt neceſſariæ ad veram ſcientiam de rebus creatis habendam, nec

ad procreationem rei imperfectæ quæ à simili non generatur.

Si Idea sumatur pro causa exemplari, sufficiunt Ideæ quæ sunt in mente diuina.

Art. 3. Vniuersalia existere à parte rei intelligi potest, vt natura sit vniuersalis, non quidem extra singularia; sed intra ipsa singularia. Sed & hic modus etiam refellitur; ad vniuersale enim requiritur vt habeat vnitatem multis communem, quam non habet natura quæ est in indiuiduis; sed potius multiplicitatem tali vnitati repugnantem.

Art. 4. Non aliter indiuidua humana possunt dici à parte rei eiusdem speciei, nisi quia conueniunt in natura humana.

Indiuidua humana habent vnitatem formalem, non omnia eandem; sed singula propriam ab vnitatibus aliorum distinctam.

Relatio identitatis qua indiuidua referuntur ad inuicem, fundatur in vnitate conformitatis, quæ est inter eorum naturas, non autem in vnitate reali quæ sit inter illas.

Art. 5 Nec placet tertius vniuersalium modus, vnitas scilicet præcisionis cum aptitudine essendi in multis, non realiter extra singularia, nec in natura iam contracta in suis inferioribus; sed secundum se, quatenùs naturæ ordine præcedit contractionem sui ad inferiora.

EX CAP. II.

Art. 1. SECVNDA de vniuersalibus sententia statuit naturas non esse vniuersales, nisi per operationem mentis. Et hoc tribus modis, 1. est eorum qui putant fieri vni-

uersale per abstractionem intellectus agentis, cuius officium esse aiunt denudare phantasmata à conditionibus indiuiduantibus, ita vt species quæ repræsentabat hunc vel illum hominem singularem, repræsentet tantum hominem præcisè & secundum se; sicque illum constituat in ratione vniuersalis. Verùm hic modus reiicitur.

Secundus modus est eorum qui docent vniuersale resultare in natura per abstractionem præcisiuam intellectus possibilis. Sed & hic modus etsi longè probabilior & communior præcedenti, non satis solidè videtur excogitatus. Art. 2.

Nihil refert ad constitutionem vniuersalis, quod abstractioni præcisiuæ addatur cognitio comparatiua siue simplex, siue composita.

Tertius modus defendendi vniuersalia per mentis operam, eorum est, qui docent ea fieri non per præcisionem obiectiuam; sed per aliam, quam vocant formalem. Sed & hic modus refellitur. Art. 3.

Nullum datur vniuersale, siue à parte rei, siue per mentis operam eo sensu quo in scholis intelligi, & defendi solet.

Opinio negans vniuersalia fuit communis ante Aristotelem. Negantibus nobis dari per mentis operam fauent Scotistæ: negantibus dari à parte rei subscribunt Thomistæ. Art. 4.

Etsi non sit scientia de singularibus, quatenùs sunt corruptibilia, cum tamen non corrumpantur nisi quoad existentiam, nihil vetat quin de eorum prædicatis essentialibus vera scientia dari possit.

Destructo vniuersali, non sequitur propositiones omnes fore identicas: ad propositionem enim identicam non sufficit, quod attributum sit idem realiter cum subiecto; sed requiritur vt idem sit prædicatum, & subiectum, etiam quoad voces.

Quæ tractanda supersunt de vniuersalibus consentaneè ad communiorem opinionem de vniuersalibus, per mentis operam accipienda sunt.

Art. 5. Variæ proprietates vniuersalis à Philosophis afferri solent. 1. est, esse quoddam totum quod vocant potestatiuum. 2. vt sit prædicabile. 3. vt sit intelligibile. 4. vt dicatur posterius esse singularibus. 5. vt sit semper & vbique, non positiuè tamen; sed negatiuè. 6. vt dicatur esse æternum, & incorruptibile: quod etiam intelligi debet negatiuè.

EX CAP. III.

Art. 1. IN definitione generis, qui dicitur id quod pluribus, & differentibus specie attribuitur in quæstione quid est, non definitur natura secundum se, nec genereitas per se spectata, sed concretum ex natura & genereitate.

Natura substans genereitati est definitum materiale, & vt quod, genereitas verò definitum formale & vt quo.

Art. 2. In definitione generis vniuersale non habet locum generis, sicut nec subiectum; sed prædicabile, cùm nihil aliud assignari possit, exclusis vniuersali, & subiecto.

Art. 3. Genus non requirit necessariò plures species actu existentes; sed ad verum ge-

nus sufficiunt plures species possibiles, siue per potentiam Physicam, siue per potentiam Logicam.

Species est proximum, & immediatum generis correlatiuum. Art. 4.

Totale & adæquatum generis correlatiuum non sunt solæ species, sed species simul cum indiuiduis.

Genus refertur ad species & indiuidua, eadem relatione, non obstante diuersitate terminorum, quia vnus respicitur immediatè, & alter mediatè.

EX CAP. IV.

SPECIEI definitiones, quibus definitur id quod subiicitur generi, & de quo genus prædicatur in quid, sunt admittẽdæ. Art. 1.

Nec obstat quod genus à Porphyrio fuerit definitum per speciem, quia proprium est relatiuorum, vt vnum definiatur per aliud: genus autem, & species sunt relatiua.

Nec etiam obstat quod definitiones istæ competant indiuiduo, quia intelliguntur de subiicibilitate, & prædicabilitate præstantiori, quæ est immediata & proxima, qualis non competit indiuiduo; sed tantum speciei, cum prædicatio generis de indiuiduis, etsi sit immediata quoad voces, in re tamen sit mediata: nullum enim datur à parte rei indiuiduum genericum, seu quod non constituatur in aliqua specie, cùm repugnet genus immediatè contrahi per differentiam indiuidualem.

Species infima rectè definitur, quæ de multis numero differentibus prædicatur in quid. Art. 2.

Nec obstat quod sol, luna, & mundus sint veræ species, quæ tamen non prædicentur nisi de vnico indiuiduo, nihil enim repugnat creari alium solem, aliam lunam, alium mundum, qui cum sint possibiles, sufficit vt habeant rationem speciei.

Valde absurdum est ponere aliquam speciem vniuersalem cuius indiuidua sint impossibilia: Ex communi autem scholasticorum sententia, non repugnat multiplicatio numerica in eadem specie Angelica, imò de facto dantur plures Angeli solo numero distincti.

Quamuis definitio prædicta generi dicatur competere, cùm de multis numero differentibus prædicetur, nihil ad rem, cum genus prædicetur de indiuiduis tantum mediate & incomplete, species verò immediatè & complete.

Art. 3. Duplex est species. Alia subalterna: alia infima.

Species subalterna duplicem habet habitudinem, alteram ad genus, alteram ad inferiora: ex priori respectu dicitur species, posteriori vero genus, quia sic multa respicit specie distincta.

Species infima, seu specialissima habet duas habitudines distinctas: alteram ad genus, cui subiicitur, alteram ad indiuidua, de quibus prædicatur.

Etsi relationes prædictæ sint duæ, ambæ tamen eandem denominationem speciei infimæ tribuunt.

Art. 4. Non facile intelligitur, quomodo abstrahatur conceptus communis indiuidui, ab omnibus indiuiduis, iuxta sententiam communiorem, quæ præcisiones obiecti-

uas admittit, si autem agatur de præcisionibus tantùm formalibus, dicendum vi detur non repugnare, quod detur ratio communis indiuidui, ab hoc vel illo indiuiduo abstracta.

Etsi datetur conceptum illum communem indiuidui abst. ahi posse ab omnibus indiuiduis, non tamen concedendum esset conceptum illum esse vniuocum, sed tantùm analogum.

EX CAP. V.

ADMITTENDÆ sunt de facto differentiæ simplices, quibus species infimæ constituantur. Art. 1.

Differentia inferior formaliter spectata, secundùm gradum & perfectionem quam dicit, non includit in conceptu suo differentiam superiorem. Art. 2.

Nec obstat quod differentia superior prædicatur de inferiori in abstracto: de ea enim prædicatur tantùm in sensu identico, seu materiali, non autem in formali.

Genus est extra conceptum differentiarum, & differentiæ extra conceptum generis, adeoque vnum ab alio perfectè præscinditur. Art. 3.

Nec dicas corporeitatem, & spiritualitatem esse differentias substantiales, adeoque includere rationem substantiæ: non enim sequitur, quia sicut modi substantiales, qualis est subsistentia, sunt substantiales, non tamen substantiæ, ita differentiæ prædictæ sunt substantiales, quia determinant & perficiunt substantiam, non tamen includunt propriè

rationem substantiæ completæ & prædicamentalis, qualis est illa quæ constituit summum genus.

Art. 4. Genus non potest vniuersim desumi præcisè à materia, nec differentia præcisè à forma.

Neque in substantiis materialibus genus semper potest desumi præcisè à materia, & differentia à forma.

Genus & differentia desumuntur à tota natura, aliter & aliter spectata.

EX CAP. VI.

Art. 1. PROPRIVM à Porphyrio definiri solet, id quod omni, semper, & soli speciei conuenit, & cum ea reciprocatur. Potest etiam definiri, vt est quartum vniuersale, quod inest multis, seu prædicatur de multis accidentario, necessariò & per se.

Contra primam definitionem ne arguas in ea non debere fieri mentionem speciei, cum Porphyrius, quando eam infimat, speciei non meminerit. Id enim ex mente illius debet subintelligi, quia in aliis proprij acceptionibus species exprimitur.

Nec 2. arguas, malè in dicta definitione nomine speciei speciem infimam intelligi, cùm & subalternæ, & ipsa quoque summa genera sua habeant propria, hâc enim definitione Porphyrius voluit tantum definire proprium strictè, & maximè propriè sumptum, quale non est nisi proprium specificum.

Contra posteriorem ne dicas, multa accidentia communia esse naturaliter inseparabilia à subiectis suis, vnde sequitur proprium non bene distingui ab accidente communi, quatenùs dicitur multis com-

petere necessariò & per se: consequentia enim ista nullius est roboris. quia illud dicitur tantum alicui competere necessario, & per se, quod fluit ab illius essentia: at accidens proprium fluit à subiecti sui essentia, commune verò ex alia causa oritur.

Accidens rectè à Porphyrio definitur, quod adest, & abest sine subiecti interitu. *Art. 2.*

Subiectum accidentium, & proprietatum duobus modis potest spectari. 1. quoad existentiam. 2. quoad essentiam. Illud autem est discrimen inter accidens & proprium, quod accidens possit subiectum immutare & corrumpere, quoad existentiam, non quoad essentiam, proprium vero sine corruptione essentiæ abesse non possit.

Iterum definitur accidens à Porphyrio, quod neque est genus, neque differentia, nec species, nec proprium, semper autem in subiecto inhæret. Nonnulli eam definitionem improbant, eò quod sit negatiua; sed cum per negationem describatur Deus, & materia prima, non incongruè accidens, cum sit vltimum inter prædicabilia, per negationem definitur, maxime cum de quibus negatur, sint iam explicata, quâ ratione facilè omnes partes definitionis intelligentur. Accedit quod non est totaliter negatiua, cum addantur illa verba, semper autem in subiecto inhæret.

EX CAP. I. LIB. II.

ENS sumitur participaliter & nominaliter. Priori modo significat rem actu existentem. Posteriori essentiam *Art. 1.*

rei vel actu, vel potentia existentis, & hoc modo sumitur, cùm dicitur esse obiectum Metaphysicæ.

Ens non potest propriè definiri, eius tamen ratio potest vtcunque explicari per aliquam descriptionem. qualis est, quod, si sit participialiter sumptum, ratio illius formalis consistit in eo vt sit aliquid actu existens; si verò nominaliter, in eo, quod sit habens essentiam potentem realiter existere, siue actu existat, siue non.

Art. 2. Ens sumptum participialiter, seu vt dicit actualem existentiam, non prædicatur essentialiter de vlla creatura.

Ens sumptum nominaliter, seu vt dicit essentiam realem, prædicatur essentialiter de suis inferioribus.

Ens dicitur essentialiter de omnibus modis realibus, & ab intellectu minimè confictis.

Nec refert quòd modus vocari soleat entis modus. non enim est sensus modum non esse verum ens; sed tantum modificare ens; nequit autem quod nihil est, aliquid modificare.

Ens prædicatur essentialiter de omnibus essentiis rerum.

Art. 3. Duplex est conceptus. Obiectiuus & formalis. Vterque potest esse dupliciter vnus, nempe re, aut ratione: & dupliciter præcisus, nempe re etiam & ratione.

Formalis conceptus entis est realiter & ratione vnus, & præcisus à conceptibus formalibus inferiorum entis.

Datur vnica ratio obiectiua entis respondens conceptui illius formali.

Conceptus entis obiectiuus est ratione

præci us à conceptibus obiectiuis rerum inferiorum.

Ens non est æquiuocum respectu Dei,& creaturarum. Art. 4.

Absolutè probabilius videtur ens non esse vniuocum respectu Dei & creaturarum, & quamuis ea de re grauis sit inter Philosophos controuersia, aliis cum Scoto idem nobiscum sentientibus, aliis cum Diuo Thoma id negantibus, quæstio magis ad voces quam ad rem ipsam videtur spectare. Si enim constet quid per terminum vniuocum debeat intelligi, statim quid de proposita difficultate tenendum sit, concludetur.

Ens est analogum respectu Dei & creaturarum. Hæc autem analogia potest dici inæqualitatis, vel etiam attributionis, quæ à præcedenti reipsa non differt in hac quæstione. A nonnullis dicitur analogia proportionalitatis; sed non propriè sumpta.

Ens sub respectu substantiæ, & accidentis non est æquiuocum, nec vniuocum, sed analogum.

Ens se habet æquiuocè respectu entis realis, & entis rationis.

EX CAP. II.

ENS deriuatur ab esse, prout significat nudam rationem essendi in abstracto: vulgo tamen apud Philosophos significat rationem primam, quà res in tali specie, vel gradu entis constituitur, & ab aliis distinguitur, quæque est radix reliquorum. Art. 1.

Periculosum est, & sine fundamento, affirmare essentiam habere proprium quoddam esse actuale, seclusa existentia, quod supponit æternitatem essentiarum.

independenter à Deo: & quamuis vt hoc incommodum caueatur, nonnulli dicant esse illud essentiæ, à Deo pendere vt à causa exemplari, gratis hoc dicitur, quia res non dependent ab intellectu diuino, nisi adiuncta volunrate, & omnipotentia, per quam ad extra operatur, quia aliàs rerum essentiæ essent actu dependentes à Deo sine dependentia ab illius voluntate, iamque Deus ex necessitate naturæ tribueret esse quidditatiuum rerum essentiis quod est absurdum.

Art. 2. Existentia creaturarum non distinguitur realiter ab earum essentia: si enim essentia ab existentia realiter distingueretur, possent illæ diuinitus separarim existere & conseruari, adeóque essentia hominis conseruari sine existenria illius, & vice versa, quod est absurdum & impossibile.

Existentia in creatis aliquo modo distinguitur per rationem, ab essentia. Distinctio autem illa rationis se habet ex parte conceptus formalis, non verò ex parte conceptus obiectiui.

Art. 3. Gradus essentiales naturæ alicuius inter se non distinguuntur realiter, si enim ita distinguerentur, possent à se inuicem saltem diuinitus separari, & separatim existere, quod fieri nequit, quia repugnat quod homo non sit animal, quod animal non sit viuens, non sit corpus &c.

Admittenda est quædam distinctio rationis inter gradus Metaphysicos, hæcque sufficit ad saluanda quæcumque de eorum distinctione afferri solent.

Art. 4. Differentia indiuidualis non addit naturæ communi solam negationem; sed præ-

terea aliquid positiuum, per quod res constituitur singularis.

Differentia indiuidualis non est collectio accidentium, quæ in alio non sint.

Differentia indiuidualis non est repetenda à causa productiua indiuidui, nec consistit præcise in existentia rei singularis.

Differentia substantiæ non est subsistentia, neque accidentium inhærentia.

Substantia materialis non indiuiduatur formaliter per quantitatem, nec per materiam signatam, seu stantem sub certis dimensionibus quantitatis.

Nec materia, nec compositum indiuiduantur per formam.

Accidens non indiuiduatur per subiectum cui inhæret.

Principium formale, & proximum indiuiduationis in re qualibet singulari, est differentia positiua illi intrinseca, per quam species contrahitur ad tale indiuiduum, vocaturque generatim hæcceitas, & speciatim petreitas, pauleitas, &c.

EX CAP. III.

SVNT admittendæ quædam proprietates, seu passiones entis, quæ non sunt entitates reales ab ipso ente distinctæ, sed formaliter consistunt in negatione aliqua, aut relatione rationis, quod etsi non sufficiat ad rationem proprietatis, sufficit tamen ad rationem passionis latiori modo sumptæ. Art. 1.

Ens non potest quidem exactè definiri; potest tamen aliquo modo describi, & per illius descriptionem possunt illius proprietates demonstrari.

Proprietates entis non dicunt aliquas

formalitates positiuas,& realiter ex natura rei ab ente distinctas, eique superadditas.

Nec obstat quod vnum, verum, bonum proprietates entis, dicunt aliquam entitatem realem: possunt enim hæ passiones tripliciter considerari. 1. fundamentaliter. 2. in concreto. 3. formaliter, vt passiones enti superadditæ, quâ ratione nihil positiuum includunt.

Proprietates entis non dicunt intrinsecè ipsum ens,& aliquid ei superadditum; sed formaliter spectatæ, nihil aliud dicunt, quàm ipsam negationem, aut relationem rationis enti superadditam.

Ar. 2. Vnitas non dicit aliquid positiuum,sed tantum negationem diuisionis.

Vnitas aliquo sensu dicit priuationem, simpliciter tamen in negatione constituenda est.

Diuisio & multitudo, sunt forma negata per vnitatem.

Prius est quod res sit constituta in se vna, & indiuisa, quàm quòd comparetur cum aliis.

Art. 3. Veritas Entis consistit in conformitate illius cum intellectu.

Enti per se competit veritas fundamentalis, non tamen illa,quæ ab omnibus vt quædam passio entis constituitur.

Veritas entis dicit respectum ad intellectum in communi, siue sit creatus, siue increatus.

Ex hypothesi quod nullus esset intellectus, res quæ existereret, vera esset materialiter, non formaliter.

Triplex est veritas. Transcendentalis, signi, & cognitionis.

Falſitas non poteſt cadere in apprehenſionem incomplexam, quâ concipitur aliquis terminus ſimplex.

Vt res dicatur falſa, ea debet eſſe cauſa vel occaſio falſitatis intellectus.

Falſitas non eſt paſſio entis tranſcendentalis.

Triplex poteſt aſſignari bonitas, nempe, Moralis, Phyſica, & Metaphyſica ſeu tranſcendentalis. Art. 4.

Bonitas Metaphyſica ſeu tranſcendens, rebus omnibus conuenit.

Bonitas tranſcendentalis entis, vt eſt paſſio illius, eſt intelligenda per ordinem ad aliud.

Paſſio entis debet eſſe aliquid ſuperadditum enti, adeòque non debet eſſe aliquid reale. Nec inde colligi poteſt ens non eſſe bonum, niſi per operationem intellectus; ſed tantum bonitatem quæ eſt paſſio ſuperaddita enti, non illi competere, niſi per operationem intellectus.

Nil vetat quin conuenientia cum voluntate, ſeu appetibilitas, ſit paſſio entis æquè primò, ac conuenientia cum rebus aliis.

Tot modis poteſt dici malum, vt oppoſitum bonitati tranſcendentali, quot modis dicitur bonum ei oppoſitum.

Malitia non poteſt in rebus reperiri, quatenùs dicit defectum perfectionis eſſentialis, poteſt tamen, quatenùs alios defectus includit.

EX CAP. IV.

PER diſtinctionem realem intelligitur, diſtinctio quæ reperitur inter duas res, vel entitates, quarum vna à parte rei, & nemine cogitante, non eſt alia. Art. 1.

Diſtinctio realis etſi propriè ſit tantùm

inter res positiuas, à nonnullis tamen extenditur ad omnem distinctionem, quæ non oritur ex operatione intellectus.

Res vna positiua distinguitur ab alia realiter per propriam entitatem.

Certum distinctionis realis inter res aliquas signum est, 1. quando duæ res possunt à se inuicem separari, & separatæ in diuersis locis existere.

2. Eæ res distinguuntur inter se, quæ ita se habent inuicem, vt vna sit producens respectu alterius, vnica scil. productione naturali, & alia producta.

3. Perspicuum est ea realiter inter se distingui, quorum alterum altero corrupto existere potest.

Distinctio rei à modo dici potest realis.

Art. 2. Distinctio rationis illa est quæ fit per mentem nostram, cùm ea distinguit quæ à parte rei sunt vnum. Duplex est. Rationis ratiocinantis, & rationis ratiocinatæ.

Nonnulli docent per distinctionem rationis ratiocinantis eam posse intelligi, quæ consistit in vario modo rem eandem concipiendi, quoad explicitum & implicitum, quatenùs eadem res concipitur duplici conceptu, quorum alter altero est clarior. Communiter tamen per hanc distinctionem ea intelligitur, quæ fingitur à nostro intellectu sine vllo fundamento ex parte rei.

Verum acceptio ista, etsi sit communis, omnino voluntaria, & inutilis apparet.

Per distinctionem rationis ratiocinatæ ea intelligitur, quæ fit ab intellectu cum fundamento in re, ita scilicet vt eadem res conceptibus inadæquatis concipiatur, quibus veluti in varias partes dissecetur.

Probabilius est non tantum conceptus formales; sed etiam obiectiuos distingui.

Distinctio aliqua potest dici formalis variis modis. 1. quatenus formale idem est ac essentiale. 2. quatenùs fundatur in formis realiter distinctis. 3. Ita vt illa distinctio reperiatur inter quasdam formalitates, actu quidem & à parte rei, seu ante omnem intellectus cogitationem, non tamen proprie realiter distinctas. Art. 3.

Præter distinctionem realem propriam, quæ est inter rem & rem, vel inter rem & modum, admittitur à Scotistis distinctio aliqua veluti inter illas media, quæ nec fit per rationem, nec tantum virtualis; sed actualis & à parte rei, nec tamen sit propriè realis; sed tantum formalis, vt pote consistens in duabus formalitatibus actu distinctis, quæ sunt vnum ens & vna res. Opposita tamen sententia, quæ ista media non admittit, vt est longè communior, ita & videtur probabilior.

EX CAP. V.

CAUSA vulgo definitur à quo aliud per se accipit esse. Art. 1.

Causa constituitur causa in actu primo, per potentiam communicandi esse effectui.

Causa constituitur causa in actu secundo, per actualem influxum in effectum, quo illi esse communicat.

Quatuor assignantur causarum genera, nempe materialis, formalis, efficiens, & finalis quæ sunt admittendæ, & quarum duæ priores sunt intrinsecæ composito Physico, duæ verò posteriores extrinsecæ. Art. 2.

Est distinctio formalis, seu essentialis in- Art. 3.

ter omnes causas in ratione causandi.

Non tamen repugnat quod eadem res possit plures ex iis causalitatibus exercere.

Quoad ordinem causandi, prima est causa finalis, secunda efficiens, tertia materialis, & vltima formalis.

Quoad ordinem dignitatis, prima est causa efficiens, secunda materialis, tertia formalis, quarta finalis.

Causæ prædictæ sub aliis respectibus possunt considerari, sicque inter earum causalitates alius ordo dignitatis à nonnullis constituitur, quod satis congruum videtur.

Causas sibi esse mutuò causas affirmat Aristoteles.

Art. 4. Inter causam, & effectum potest poni similtas naturæ, prioritas naturæ, & prioritas temporis, iuxta varios modos quibus spectari, & inter se conferri possunt.

Omnis causa, formaliter vt causa, est nobilior suo effectu vt effectus est.

Finis interdum est nobilior effectu suo, interdum ignobilior.

Causa efficiens principalis interdum est nobilior effectu, interdum æquè nobilis.

Materia collata cum forma materiali, quæ est effectus illius, est vno respectu ea nobilior, & alio ignobilior.

Eadem causa potest diuersos effectus habere, nec non & oppositos.

Art. 5. Non potest naturaliter idem effectus, simul produci à pluribus causis totalibus: supernaturaliter vero potest.

Idem effectus à pluribus causis diuisim, & secundũ se non potest produci naturaliter.

Nihil

Nihil repugnat quin effectus ab vna causa productus, ab alia supernaturaliter produci potuerit.

EX CAP. VI.

CAVSA efficiens definitur ab Aristotele, id vnde mutationis, aut quietis primum est principium, qualis causa est is qui consulit, & Pater filij, & vno verbo id quod efficit, eius quod fit, & quod immutat, eius quod immutatur. Art. 1.

Verum clarius definiri potest, id à quo, tanquam à primo principio, est motus, aut quies.

Causa efficiens diuiditur præcipuè 1. in causam primam & secundam. 2. in causam per se & per accidens. 3. in Physicam & Moralem. 4. in vniuocam & æquiuocam. 5. in vniuersalem & particularem. 6. in principalem & instrumentalem.

Causalitas causæ efficientis in actu primo, est potentia agendi; in actu verò secundo est actio, quâ talis effectus producitur.

Causæ creatæ aliquid verè operantur, & oppositum sine manifesto errore sustineri non potest. Art. 2.

Agentia creata non operantur per accidentia, tanquam per causas principales, quando producunt aliquam substantiam, nec immediatè operantur per proprias formas substantiales, quando substantiam aliquam producunt; sed tantum per accidentia ipsis ad agendum concessa. Interdum tamen per proprias formas substantiales, influunt immediatè ad productionem accidentium, interdum verò mediatè.

Art. 3. Deus concurrit immediate, concursu simultaneo ad singulas operationes rerum creatarum.

Deus non præmouet causas naturales ad agendum, influxu quodam reali, & Physico, in iis recepto.

Art. 4. Non est recurrendum ad causam primam, vt reddatur ratio, quare causæ secundæ habeant potiùs effectum vnius speciei quam alterius. Neque etiam quoad hoc ad Deum recurrendum.

Quod talis actus in indiuiduo fiat potius, quàm alius, id ex variis circumstantiis repetendum est.

EX CAP. VII.

Art. 1. STRICTE loquendo finis non videtur dicendus causa Physica & realis. Non propterea tamen recedendum à communi sententia, quæ finem ponit inter causas veras & reales.

Finis causat secundum esse reale.

Duplex assignari potest finis causalitas. Alia in actu primo: alia in actu secundo.

Actualis causalitas finis non est quid realiter distinctum ab actione agentis, quæ fit propter ipsum.

Art. 2. Omnis causa alteri, vt principali subordinata, potest dici aliquo modo instrumentalis. Sumitur tamen magis propriè instrumentum pro causa alteri subordinata in genere causæ efficientis.

Non est de ratione instrumenti, vt non moueat nisi motum à causa principali, per aliquid reale in eo receptum.

Instrumentum non debet necessariò habere aliquam operationem propriam, antecedenter ad eam quam elicit virtute causæ principalis,

Nomine Exemplaris, seu Ideæ vulgo intelligitur forma illa intellectualis, ad cuius similitudinem agens per intellectum intendit producere aliquem effectum externum. *Art. 3.*

Exemplar, seu Idea communiter definitur, forma, quam effectus imitatur ex intentione agentis intellectualis.

Duplex admittenda est Idea. Alia formalis, alia obiectiua.

Exemplar non est obiectum ipsum quod faciendum est, sed aliud ad cuius imitationem fieri debet.

Exemplar videtur reducendum ad causam efficientem.

Per casum intelligitur effectus aliquis insolitus ex causa naturali, præter illius inclinationem ortus.

Effectus casualis reperitur in rebus, respectu causarum creatarum, non autem respectu Dei.

Per fortunam intelligitur effectus raro contingens præter intentionem agentis. *Art. 4.*

Effectus fortuiti licet sic dicantur respectu causarum secundarum, non tamen respectu Dei.

Reiicitur opinio quâ ab antiquis Philosophis nomine fati intelligitur causa aliqua casui, & fortunæ omnino opposita, quâ scilicet res omnes fiant ex absoluta determinatione, & necessitate. Et in eo sensu fatum reiiciendum est, admittendum vero si sumatur pro dispositione in rebus creatis, à Deo posita, qua fit vt causæ naturales effectus suos naturaliter, & necessariò, causæ verò contingentes & liberæ, effectus suos contingenter & libe-

re, infallibiliter tamen operentur.

EX CAP. VIII.

Art. I. CVM Metaphysica agat per se de ente reali ad eam quoque spectat agere de ente rationis.

Nomine entis rationis non intelligitur aliquid realiter existens, in ratione seu intellectu, nec aliquid ab intellectu productum, sed aliquid quod existit tantùm obiectiue in intellectu.

Datur ens rationis in vltimo sensu prædicto.

Ens rationis omnino pendet ab operatione intellectus, ita vt neque quoad essentiam, neque quoad existentiam, sit independenter ab intellectu.

Ens rationis non est in rebus extra intellectum, sed tantùm in intellectu,

Ens rationis est obiectum ab intellectu effictum; seu non ens conceptum ab intellectu, per modum entis.

Art. 2. Appetitus non potest facere ens rationis, quamuis latè sumptum pro ente ficto, & distincto ab ente reali.

Nullus sensus siue externus, siue internus potest efficere ens rationis.

Solus intellectus efficit ens rationis modo prædicto acceptum.

Ens rationis dupliciter potest ab intellectu cognosci. 1. per cognitionem directam. 2. per cognitionem reflexam: non fit tamen propriè per hanc posteriorem cognitionem.

Per tres vulgares mentis operationes possunt fabricari entia rationis; affirmatiuè scilicet, vel negatiuè.

Non poteſt fabricari ens rationis ab intellectu diuino, ſi propriè ..., ut velimus.

Angelus non poteſt fingere entia rationis quoad res naturales, quarum claram, & perfectam habet notitiam; poteſt tamen quoad res ſupernaturales.

Ens rationis primò diuidi ſolet in fundatum, & non fundatum. 2. in ens rationis primæ & ſecundæ intentionis. 3. à nonnullis diuiditur in relationem (quâ intelligitur reſpectus quidam rationis per mentem alicui rei affictus, reſpectu termini, ad quem à parte rei nullo modo refertur) priuationem & negationem, quæ duobus modis accipi poſſunt. 1. vt ſunt mera priuatio, & negatio alicuius formæ. 2. vt concipiuntur ab intellectu per modum alicuius formæ poſitiuæ, quo ſenſu dicuntur entia rationis. Art. 3.

Denominationes extrinſecæ à nonnullis inter entia rationis conſtituuntur, & reducuntur ad relationem rationis, ſed malè.

EX CAP. I. LIB. III.

COMMVNIS ſententia eſt quidditatem ſubſtantiæ in eo conſiſtere quod ſit ens per ſe exiſtens. Art. 1.

Eſſe, ſeu exiſtere per ſe non eſt aliquid entitati ſubſtantiæ ſuperadditum.

Nec dicas eſſe in alio, eſſe modum ſuperadditum accidenti, & idcircò eſſe per ſe, eſſe modum ſuperadditum ſubſtantiæ: Non enim ſequitur, quia cùm ex fide conſtet accidens poſſe actu ſeparari à ſubiecto, hinc manifeſtum eſt, eſſe in alio, eſſe modum quendam diſtinctum ab entitate accidentis, at verò cùm non conſtet ſubſtan-

tiam posse esse in alio vt in subiecto inhæsionis, hinc meritò concluditur modum essendi per se non distingui à substantia.

Art. 2. Negari non potest quin natura substantialis exigat ex se propriam subsistentiam, per quam dicatur ens subsistens.

Subsistentia est modus quidam positiuus naturæ superadditus, & ab ea distinctus.

Subsistentia creata dupliciter se habet erga naturam, quam afficit; eam enim modificat, & vltimo terminat, reddendo incommunicabilem alteri supposito: cum autem prior ille modus intrinsecè dicat imperfectionem, à verbo non potest suppleri; secundus verò cum nullam imperfectionem inuoluat, à Verbo suppleri potest, sicque non opus est vt subsistentia creata magis quam modaliter distinguatur à natura; contra arguentes eò quòd Verbum non possit supplere defectum moni, cùm hoc dicat imperfectionem, subsistentiam non esse modum; sed potius realitatem distinctam à natura.

Art. 3. Materia habet propriam subsistentiam partialem.

Probabilius videtur etiam formam habere propriam subsistentiam partialem.

Non est ponenda in toto subsistentia aliqua simplex, distincta à subsistentiis partialibus materiæ & formæ.

Art. 4. Subsistentia emanat immediatè ab ipsa substantia & natura, cum qua suppositum constituit.

Duæ actiones requiruntur ad productionem suppositi, quarum alia producatur natura ab agente, alia subsistentia à natura.

Causa materialis subsistentiæ non alia est

quàm natura quam afficit,& cuius est modus.

Effectus formalis subsistentiæ non est facere naturam per se existentem, nec eam reddere potentem operari; sed eam constituere vltimò completam, vt sit omnino perfecta & terminata, quoad suum esse substantiale. Et hic est effectus formalis, primarius, & positiuus subsistentiæ; vnde sequitur alius effectus formalis negatiuus, nempe reddere naturam incommunicabilem alteri supposito.

Subsistentia distinguitur modaliter ab existentia. *Art. 5.*

Is ordo constituendus est inter existentiam & subsistentiam, vt existentia priùs competat naturæ, quàm subsistentia sit vltima perfectio naturæ adueniens.

Subsistentia, hypostasis, personalitas & suppositum, parum inter se differunt.

Actiones dicuntur esse suppositorum denominatiuè, non verò effectiuè, seu elicitiuè.

EX. CAP. II.

ACCIDENS sumi potest Logicè & Metaphysicè. Priori modo complectitur, quicquid est extraneū alicui, etiamsi in se sit substantia. Posteriori verò dicitur tantùm de accidentibus, quatenùs sunt entia quædam realiter à substantia condistincta. *Art. 1.*

Accidens posteriori modo sumptum definitur, ens in alio, seu ens inhærens alteri.

Duobus modis concipi potest accidentis essentia consistere in inhærentia: 1. aptitudinaliter, 2. actualiter.

Non est de essentia accidentis quod actu inhæreat subiecto: inhærentia autem

aptitudinalis est de eius essentia.

Art. 2. Negari non potest, quin actualis inhærentia addat aliquid reale supra entitatem accidentis.

Inhærentia distinguitur tantum minori realitate; seu modaliter ab accidente, & nihil est aliud quàm modus vnionis, quo accidens inexistit subiecto; sicut subsistentia est modus, quo natura vltimò completur in se, & terminatur.

Art. 3. Accidens potest conseruari extra subiectum sine modo existendi positiuo.

Diuisio accidentis in accidentia categorica, non est ita immediata, quin potuerint aliæ tradi magis immediatæ in membra pauciora, quæ vlterius in nouem accidentia prædicamentalia subdiuiderentur: diuisio tamen accidentis in nouem accidentium categorias est commodior, & doctrinæ causa retinenda; non est tamen accidentis strictè sumpti.

Art. 4. Accidens in tota prædicamentorum amplitudine non est vniuocum. Potest tamen dici respectu quantitatis & qualitatis.

Formæ omnes accidentales educuntur è subiecto in quo recipiuntur. Et hæc assertio procedit non modò de productione caloris, frigoris, aliarumque qualitatum, siue primarum, siue secundarum, quæ Physicæ, & reales appellantur; sed etiam de productione specierum intentionalium, nec non, & de formis artefactorum.

EX CAP. III.

Art. 1. QVALITAS ab Aristotele describitur, id à quo denominamur quales. Nomen autem qualitatis valdè im-

propriè tribuitur accidentibus aliorum prædicamentorum.

Quidam, vt illius essentia distinctius exprimeretur, illam sic definiunt: qualitas est accidens absolutum per se primo institutum ad intrinsece ornandam, & perficiendam substantiam, tum in existendo, tum in agendo.

Alij sic: Qualitas est accidens absolutum à quantitate distinctum.

Alij sic: Qualitas est accidens entitatiuum, subiectum ad modum substantialis formæ determinans.

Alij sic: Qualitas est accidens proueniens à forma in esse quieto.

Duobus modis concipi potest qualitatem aliquam esse difficilè, aut facilè mobilem à subiecto. 1. ex natura sua. 2. ex conditione subiecti in quo reperitur. Art. 2.

Habitus ex natura sua difficilè mobilis à subiecto, specie distinguitur à dispositione, quæ ex natura sua à subiecto facilè amoueri potest.

Habitus ex sola conditione subiecti, difficilè mobilis, non differt specie à dispositione, quæ ex natura sua à subiecto facilè auelli potest. Art. 3.

Potentia naturalis, & impotentia specie distinguuntur ab habitu, & dispositione.

Impotentia sumpta pro forma positiua potentiæ opposita, quâ aliquid ægrè operari, aut resistere potest, specie à potentia distinguitur.

Duplex assignari potest potentia. Alia Actiua; Alia Passiua. Potentia actiua duplex est, alia naturalis, alia supernaturalis seu obedientialis. Art. 4.

Potentia passiua etiam diuiditur in naturalem & supernaturalem, seu obedientialem.

Probabilius videtur non esse ponendam potentiam obedientialem generatim ad quoscumque effectus, sed tantum cum quadam restrictione & limitatione.

Potentia obedientialis actiua non spectat ad categoriam qualitatis.

Art. 5. Cum duplex assignetur qualitas, scilicet secundum rem, & simul secundum modum: & secundum rem duntaxat, non autem secundum modum, passio ex Aristotele, non est qualitas prioris generis, sed posterioris.

Qualitates duobus modis possunt agere in sensum: 1. realiter in eo producendo qualitates similes, 2. intentionaliter per emissionem specierum intentionalium, & hoc sensu posteriori colores ex Aristotele possunt dici qualitates patibiles, non priori.

Patibilis qualitas, & passio non distinguuntur inter se specie.

Art. 6. Ij magis accedunt ad mentem Aristotelis qui docent primò formam, & figuram non pro eodem sumi. 2. figuram habere locum tantùm in Mathematicis, formam verò in reliquis.

Forma & figura non distinguuntur inter se specie.

Art. 7. Densum dicitur, cuius partes sibi inuicem propinquæ sunt. Rarum autem, cuius partes à se inuicem distant.

Læne est illud, cuius partes in rectum quodammodò positè sunt. Asperum verò, cuius pars alia eminet, alia superatur.

Rarum & densum asperum, & læue sunt qualitates, quorum illa ad tertiam, ista vero ad quartam speciem qualitatis videntur pertinere.

EX CAP. IV.

QVÆCVNQVE relatiuè opponuntur, id ipsum quod sunt, oppositorum dicitur. *Art. 1.*

Contraria dicuntur, quorum alterum necesse est in iis inesse, in quibus natura comparatum est vt insint; atque inter hæc contraria non datur medium. Sunt tamen contraria aliqua quorum non est necesse alterum in iis inesse, & in iis datur medium.

Quædam media nomine proprio explicantur, quædam nonnisi per negationem vtriusque extremi.

Priuatio & habitus circa idē aliquid sunt.

Vt aliquid dicatur priuatum habitu, duo requiruntur. 1. vt subiectum sit capax habitus. 2. vt non habeat habitum, quando è natura habere debet.

Priuantia distinguuntur à relatis, nec non à contrariis, siue immediatis, siue mediatis.

Contradictoriè opposita illud maximè proprium habent, quod alterum eorum de quacunque re, siue existente, siue non existente dicitur.

Oppositum non prædicatur de quatuor oppositis supradictis æquiuocè, nec vniuocè, sed tantùm analogicè secundum magis & minùs. *Art. 2.*

Diuisio prædicta oppositorum est adæquata.

Oppositio interdum latè sumitur pro quacumque repugnantia inter se conue-

niendi, quomodo complectitur disparatæ substantiarum completarum, quas repugnat eidem competere; propriè vero sumitur pro repugnantia, cùm certo termino, vt patet in quatuor membris propositis: Et inde sequitur disparata non esse reponenda inter opposita.

Art. 3. Res semel corrupta non potest eadem numero viribus naturæ restitui.

Res corrupta permanens potest eadem numero restitui per potentiam Dei absolutam.

Etsi probabilis sit communis sententia, quæ statuit res successiuas, quæ desierunt, non posse easdem numero diuinitùs restaurari, id tamen non caret difficultate.

Art. 4. Quinque assignantur proprietates contrariorum. Prima est: Quicquid bono contrariatur, est malum. 2. Si vnum contrariorum est in rerum natura, non est necesse existere alterum. 3. Contraria non possunt esse simul in eodem subiecto. 4. Contraria versantur circa idem genere, aut specie subiectum. 5. Contraria vel sunt in eodem genere, vel in diuersis generibus.

EX CAP. V.

Art. 1. QVIDAM habitus admittendi sunt. Habitus est qualitas de se permanens & stabilis, quæ potentiæ tribuit facilitatem agendi.

Art. 2. Habitus sunt in intellectu & voluntate.

Appetitus sensitiuus est capax habitus, saltem in homine.

Habitus communiter ponitur in sensibus hominis internis, non tamen in externis, neque in facultatibus animæ vegetatiuæ.

Negari non potest quin manus, & pedes

longo vsu acquirant magnam facilitatem se mouendi localiter. Verum etiam vix potest quin mutatio in iis facta dicat aliquam entitatem positiuam in iis receptam.

Habitus possunt produci in brutis.

In rebus inanimatis, & pure corporeis non sunt habitus.

Actus nostri concurrunt aliquo modo ad productionem eorum habituum qui à nobis acquiruntur. *Art. 1.*

Actus concurrunt effectiuè, seu in genere causæ efficientis ad productionem habitus.

Per quemlibet actum habitus productiuum aliquid habitus producitur.

Interdum potest produci habitus perfectus per vnicum actum, vt plurimum tamen multi actus requiruntur ad productionem perfecti habitus.

Dubitari non potest quin habitus augeatur per actus intensiores. *Art. 4.*

Probabile est habitum posse augeri per actus æquè, aut minus intensos.

Habitus dupliciter augeri potest: intensiuè & extensiuè.

Extensio habitus scientiæ ad nouas conclusiones, fit per additionem aliorum, & aliorum habituum partialium, qui simul cum præcedenti faciunt vnum habitum scientiæ per aggregationem, & vnitatem ordinis.

Extensio habituum moralium, non fit per additionem habituum partialium specie à prioribus distinctorum.

Non est dubium quin omnes habitus corrumpantur, quando destruitur subiec-

tum, cui inhærent proximè, & per actus & habitus contrarios: Non destruuntur autem per solam actuum cessationem.

Art. 5. Habitus non se habet tantùm dispositiuè, seu passiuè per modum subiecti ad modum recipiendum.

Negari non potest quin habitus aliquo modo concurrat ad agendum: Concurrit autem effectiuè.

Habitus acquisitus non modò tribuit facilitatem, & promptitudinem potentiæ ad agendum; sed etiam effectiuè, & realiter concurrit ad ipsam substantiam, seu entitatem actus.

Art. 6. Habitus variis modis diuidi solent. 1. in infusos & acquisitos. 2. in speculatiuos & practicos. 3. in virtutes & non virtutes. 4. in morales & intellectuales.

Quinque vulgò assignantur habitus intellectuales. Nempe intellectus, scientia, sapientia, prudentia & ars. Hæc autem diuisio est adæquata, si agatur de habitibus, quibus per se intellectus perficitur.

Habitus intellectiui à nonnullis non distinguuntur à speciebus intelligibilibus, quod dutum videtur.

Nomine intellectus intelligitur habitus à potentia intellectiua realiter distinctus, & per varios actus acquisitus.

Nomine scientiæ propriè intelligitur habitus per veram demonstrationē generatus.

Nomine scientiæ potest significari, vel congeries plurimarum, aut omnium scientiarum in vno homine, vel excellentia cuiuslibet scientiæ aut artis, vel maximè propriè scientia omnium excellentissima, scilicet Theologia.

Nomine prudentiæ intelligitur habitus cum vera ratione actiuus circa ea quæ homini bona vel mala sunt.

Ars est habitus cum vera ratione effectiuus.

Duobus modis habitus aliquis potest dici Moralis. 1. quia est elicitiuus actus moralis & liberi. 2. quia actus moralis fit ex voluntatis præscripto seu directione.

EX CAP. IV.

ACCIDENTIA sunt duplicis generis: quædam enim ita inhærent subiecto, vt non dicant ordinem ad aliud subiectum, simili, vel diuerso accidente informatum. Alia vero ita subiectum afficiunt, vt simul dicant ordinem ad aliud subiectum; simili, vel diuerso accidente instructum. Accidentia autem prioris generis dicuntur absoluta, posterioris verò relatiua. *Art. 1.*

Commune est omnibus accidentibus dicere *in*: Relatio vero non modo dicit *in*; sed & *ad*; quod non est ita intelligendum, vt relatio quatenùs accidens dicat *in*, & quatenùs tale accidens non dicat *in* sed *ad*; sed ita vt relatio vt accidens: & vt tale accidens inhæreat subiecto, sicque vtroque modo dicat *in*, id tamen non impediat quin relatio, vt relatio, dicat *ad*.

Distinguuntur in relatis: Relatio, relatiuum, correlatiuum, subiectum, extremum, fundamentum, ratio fundandi, & terminus.

Probabilius videtur non debere admitti distinctionem realem, inter relationem & fundamentum.

Art. 2. Relatio identitatis fundatur immediatè in substantia.

Relatio potest esse subiectum relationis.

Potest poni in Deo relatio realis in tempore, respectu creaturarum.

Art. 3. Certum est relationem transcendentalem non exigere necessariò terminum realiter existentem. Negari tamen non potest, quin aliqua relata transcendentalia illam exigant.

Relatio tamen prædicamentalis ex natura sui requirit terminum actu existentem.

Necessaria est distinctio realis inter fundamentum, & terminum relationis.

Diuersæ sunt relationes, quando termini diuersimodè respiciuntur.

Multiplicandæ sunt relationes iuxta varietatem terminorum, si illi non sint inter se connexi, aut subordinati.

Art. 4. In relatis non mutuis, & mutuis relatio terminatur ab absolutum, non ad respectiuum. Si quidem omnino per accidens est ad relationem terminandi, quoad terminus sit correlatiuus, seu quod fundet relationem ad relatiuum, à quo respicitur.

EX CAP. VII.

Art. 1. ACTIO vulgò definitur: actus agentis, vt agens est, Passio autem, actus patientis vt patiens est.

Actio, & passio non sunt duæ entitates realiter inter se distinctæ; sed vnica sub diuersis formalitatibus concepta. Et non distinguuntur realiter à motu, sed tantùm ratione.

Actio est quid distinctum ab agente secundum se spectato, & ab effectu qui per illam producitur.

Actio

Actio transiens non est subiectiuè in agente, sed in patiente.

In dubio an agens debeat esse proximè coniunctum subiecto in quod agit, vel immediatione tam suppositi quam virtutis; vel saltem immediatione virtutis, respondetur alteram ex his præsentiis in causis ordinis naturalis, spectata vi naturæ, imo & absolutè necessariam esse. Art. 2

Agens naturale non potest naturaliter agere in distans, non agendo per medium; potest tamen supernaturaliter.

Aliquid potest duobus modis intelligi agere in seipsum, nempe vel actione vniuoca, vel æquiuoca. Art. 3

Idem non potest agere in seipsum actione vniuoca; potest tamen actione æquiuoca.

Ea dicuntur similia quæ conueniunt in vna qualitate eiusdem speciei, vt in calore aut frigore. Ea verò dicuntur perfectè similia, quæ æquè intensè qualitatem illam participant, vt si ambo habeant quatuor gradus caloris, aut frigoris. Art. 4

Simile non potest per se loquendo, & cæteris paribus, agere in sibi perfectè simile. Neque etiam cæteris imparibus, simile potest agere in simile.

Actio semper fit à proportione maioris inæqualitatis, adeò vt virtus agentis excedat resistentiam passi. Art. 5

Non omnis agens agendo repatitur, nec omnis patiens patiendo reagit, tamen extra casus aliquos datur mutua reactio, & repassio inter agens, & patiens.

EX CAP. VIII.

NOMEN alterationis tribus modis sumi potest. 1. generatim pro quacum- Art. 1

que mutatione accidentali, 2. minus latè pro mutatione ad qualitatem. 3. strictiùs & magis Philosophicè sumitur pro motu à qualitate Physica, ad qualitatem ei oppositam, siue extremam, siue mediam.

Alteratio distinguitur à generatione, tum ratione termini à quo: tum ratione termini ad quem: tum ratione subiecti: tum ratione modi quo fit.

Sublata generatione deficeret alteratio corruptiua, seu tendens ad corruptionem, non autem perfectiua.

Art. 2. Duobus modis intelligi potest alteratio fieri continuè: vel quoad intensionem gradualem, vel quoad extensionem.

Alteratio fit continuè quoad productionem qualitatis, necnon & quoad extensionem subiecti.

Art. 3. Aliud est qualitatem in subiecto extendi, aliud in eo intendi. Dicitur extendi, quando ab vna parte subiecti ad aliam transit. Dicitur intendi, quando in eadem parte subiecti magis intenditur.

Qualitatis intensio duobus modis considerari potest: 1. ex parte alterationis quâ qualitas perficitur. 2. ex parte ipsius qualitatis per alterationem productæ.

Qualitatem intendi non est idem, ac nouam qualitatem aduenire perfectiorem præcedente, hancque per illius aduentum destrui.

Intensio qualitatis non consistit in mera ratione contrarij, nec in maiori radicatione illius in subiecto, sed fit per additionem gradus ad gradum.

Art. 4. Gradus omnes intensionis sunt inter se similes & homogenei, quoad speciem, nec

non & quoad indiuiduum, adeo vt nullus sit ordo essentialis inter illos, & qui posteriori loco producitur, æquè possit quantum est ex se, priori produci.

EX CAP. IX.

VBI non est modus quidam realis & intrinsecus rei vbicatæ, à quo habet formaliter vt sit præsens tali aut tali loco; sed res quælibet est formaliter loco præsens per seipsam immediatè. *Art. 1.*

Duratio non est propriè, & formaliter existentia rei; sed potius illius permanentia in esse. *Art. 2.*

Duratio non est entitas realiter distincta à re durante. Potest autem generatim diuidi in permanentem & successiuam, & iterum in æternitatem, & æuum, & tempus.

Tempus est numerus motus secundum prius & posterius. *Art. 3.*

Duplex est tempus. Aliud externum. Aliud internum. Hoc vero est multiplex iuxta rerum quæ durare dicuntur, varietatem. Illud subdiuiditur, in reale & imaginarium.

Non est ponenda distinctio realis inter tempus internum & motum, saltē localem.

Probabilius est absolutè loquendo, tempus constare ex solis instantibus, adeóque per ea so a existere.

In sententia ponente in tempore instantia, & partes diuisibiles congruentius dicitur tempus existere per suas partes, quàm per instantia.

Non omnia quæ existunt & durant, incipiunt aut desinunt esse, *Art. 4.*

Duplex incipiendi & desinendi modus, Intrinsecus & extrinsecus. Prior est per primum sui esse. Posterior, per vltimum sui non esse. Priori ratione res permanentes dicuntur incipere, posteriori successiuæ.

Prior desinendi modus est per vltimum sui esse; posterior per primum sui non esse. Supposita sententia de compositione temporis ex solis instantibus, res permanentes non tantùm incipiunt, & desinunt intrinsecè, sed etiam extrinsecè. Res vero successiuæ è contra, non tantum incipiunt, & desinunt extrinsecè, sed etiam intrinsecè.

Finis Thesium Metaphysicæ.

